

Slovenska izdaja

Informacije in objave

Letnik 66

16. marec 2023

Vsebina

I Resolucije, priporočila in mnenja

RESOLUCIJE

Evropski ekonomsko-socialni odbor

574. plenarno zasedanje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, 14. 12. 2022–15. 12. 2022

2023/C 100/01

Resolucija Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajna zapuščina evropskega leta mladih: vključevanje vidika mladih in njihovo opolnomočenje

1

MNENJA

Evropski ekonomsko-socialni odbor

574. plenarno zasedanje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, 14. 12. 2022–15. 12. 2022

2023/C 100/02

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Naložbe na podlagi spola v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost (mnenje na lastno pobudo)

8

2023/C 100/03

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Naložbe, ki upoštevajo vidik spola, kot način za izboljšanje enakosti spolov v Evropski uniji (mnenje na lastno pobudo)

16

2023/C 100/04

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Komuniciranje o temeljnih pravicah in pravni državi (mnenje na lastno pobudo)

24

2023/C 100/05

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Industrijska strategija za sektor pomorske tehnologije (mnenje na lastno pobudo)

31

2023/C 100/06

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Opolnomočenje mladih, da bi z izobraževanjem dosegli trajnostni razvoj (mnenje na lastno pobudo)

38

2023/C 100/07	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Evropska državljanska pobuda – Rešimo čebele in kmete (mnenje na lastno pobudo)	45
2023/C 100/08	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kriza zaradi cen hrane: vloga špekulacij in konkretni predlogi za ukrepanje po vojni v Ukrajini (mnenje na lastno pobudo)	51
2023/C 100/09	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Socialno-ekonomske razmere v Latinski Ameriki po krizi zaradi COVID-19 – vloga civilne družbe v procesu okrevanja (mnenje na lastno pobudo) . .	61
2023/C 100/10	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Digitalni prehod v evro-sredozemski regiji (mnenje na lastno pobudo)	68
2023/C 100/11	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Preverjanje konkurenčnosti za izgradnjo močnejšega in odpornejšega gospodarstva EU (raziskovalno mnenje)	76

III Pripravljalni akti

Evropski ekonomsko-socialni odbor

574. plenarno zasedanje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, 14. 12. 2022–15. 12. 2022

2023/C 100/12	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Poročilo o politiki konkurence za leto 2021 (COM(2022) 337 final)	83
2023/C 100/13	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Novi evropski program za inovacije (COM(2022) 332 final)	89
2023/C 100/14	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – (a) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 2679/98 (COM(2022) 459 final – 2022/0278 (COD)) – (b) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi uredb (EU) 2016/424, (EU) 2016/425, (EU) 2016/426, (EU) 2019/1009 in (EU) št. 305/2011 glede nujnih postopkov za ugotavljanje skladnosti, sprejetje skupnih specifikacij in nadzor trga zaradi izrednih razmer na enotnem trgu (COM(2022) 461 final – 2022/0279 (COD)) – (c) Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi direktiv 2000/14/ES, 2006/42/ES, 2010/35/EU, 2013/29/EU, 2014/28/EU, 2014/29/EU, 2014/30/EU, 2014/31/EU, 2014/32/EU, 2014/33/EU, 2014/34/EU, 2014/35/EU, 2014/53/EU in 2014/68/EU glede nujnih postopkov za ugotavljanje skladnosti, sprejetje skupnih specifikacij in nadzor trga zaradi izrednih razmer na enotnem trgu (COM(2022) 462 final – 2022/0280 (COD))	95
2023/C 100/15	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o horizontalnih zahtevah glede kibernetne varnosti za izdelke z digitalnimi elementi in spremembi Uredbe (EU) 2019/1020 (COM(2022) 454 final – 2022/0272 (COD))	101
2023/C 100/16	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o povrnitvi in odvzemu sredstev (COM(2022) 245 final)	105
2023/C 100/17	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi skupnega okvira za medijske storitve na notranjem trgu (evropski akt o svobodi medijev) in spremembi Direktive 2010/13/EU (COM(2022) 457 final – 2022/0277 (COD))	111

2023/C 100/18	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o prizadevanjih za prihodnost brez azbesta: evropski pristop k obravnavanju tveganj za zdravje zaradi azbesta (COM(2022) 488 final) – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2009/148/ES o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu (COM(2022) 489 final – 2022/0298 (COD))	118
2023/C 100/19	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu spretnosti 2023 (COM(2022) 526 final – 2022/0326 (COD))	123
2023/C 100/20	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Analiza vrzeli pri naložbah v obrambo in nadaljnji koraki (JOIN(2022) 24 final)	132
2023/C 100/21	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev in spremembi Uredbe (EU) 2021/2115 (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD))	137
2023/C 100/22	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 389/2012 glede izmenjave informacij, ki se vodijo v elektronskih evidencah, o gospodarskih subjektih, ki sodelujejo pri gibanju trošarinskega blaga med državami članicami v komercialne namene (COM(2022) 539 final – 2022/0331 (CNS))	145
2023/C 100/23	Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi ukrepov za upravljanje, ohranjanje in nadzor, ki se uporabljajo na območju, zajetem s Sporazumom o ribolovu v južnem Indijskem oceanu (SIOFA) (COM(2022) 563 final – 2022/0348 (COD))	146

I

(Resolucije, priporočila in mnenja)

RESOLUCIJE

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

574. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 14. 12.
2022–15. 12. 2022

**Resolucija Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajna zapuščina evropskega leta mladih:
vključevanje vidika mladih in njihovo opolnomočenje**

(2023/C 100/01)

Predložil predsednik strokovne skupine SOC **Laurențiu PLOSCEANU** na zahtevo koordinacijske skupine za evropsko leto mladih (Katrīna LEITĀNE (predsednica), Neža REPANŠEK, Michael MCLOUGHLIN, Nicoletta MERLO, Mateusz Maciej SZYMANSKI, Florian MARIN, Pierre BOLLON, Dolores SAMMUT BONNICI in Davor MAJETIĆ)

Pravna podlaga	člen 50 Poslovnika resolucija
Datum sprejetja na plenarnem za- sedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	150/0/1

Kljub negotovostim glede vojne v Ukrajini, pandemije COVID-19 in podnebne krize mladi ostajajo gonilna sila evropskega projekta, njihova ustvarjalnost, energija in navdušenje pa so podlaga za njegovo vzdržnost. Danes sprejete odločitve vplivajo na naš jutri, zato je ključno zagotoviti, da imajo mladi besedo pri odločitvah, ki vplivajo na njihovo prihodnost, saj imajo lahko na mlade in prihodnje generacije velik vpliv in pomen tudi posredne politike.

Predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen je decembra 2021 določila leto 2022 za evropsko leto mladih. Pri tem je poudarila, da „**Evropa potrebuje vse svoje mlade**“ in da „mora imeti [naša Unija] dušo in vizijo, ki jih nagovarjata“ ⁽¹⁾. Komisarka Mariya Gabriel je dodala, da bi moralo „**Evropsko leto mladih [...] spremeniti paradigmo glede vključevanja mladih v oblikovanje politik in odločanje**“ ⁽²⁾.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/speech_21_4701

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/IP_21_5226

Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) v svojem mnenju ⁽³⁾ o *novi strategiji EU za mlade za obdobje 2019–2027* poziva k osredotočenosti na medsektorski pristop, ki bo celostno obravnaval mlade, njihove potrebe in pravice, ter poudarja, da „je prepričan, da bi bilo treba **vklučenost mladih v procese odločanja promovirati** tudi širše, ne le na enkratnih dogodkih. Poleg tega je treba pri nadaljnjem razvoju dialoga z mladimi povečati vlogo mladinskih prostovoljskih organizacij in nacionalnih mladinskih svetov ter izkoristiti še druge možnosti. Institucije EU bi morale pri tem prevzeti vodilno vlogo in EESO bi moral biti na čelu prizadevanj institucij za večje vključevanje mladih na ravni EU.“

Že nekaj let si EESO prizadeva **bolje vključiti mlade v svoje delovne procese ter zagotoviti njihovo strukturirano in smiselno sodelovanje v postopku odločanja na ravni EU**. To poskuša doseči z vključevanjem različnih razsežnosti, kot sta podnebje in trajnost ⁽⁴⁾, organizacijo okroglih miz, na katerih mladi razpravljajo o podnebju in trajnosti, ter vključitvijo delegata mladih v uradno delegacijo EU na zasedanjih Konference pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja in tudi v delegacijo EESO; poudarjanjem vloge izobraževanja pri trajnostnem razvoju ⁽⁵⁾; razpravami o razmerah in določbah glede zaposlovanja in trga dela ⁽⁶⁾; vključitvijo mladih v pripravo nacionalnih načrtov za okrevanje ⁽⁷⁾, pri čemer je pozval k boljši vključenosti mladinskih organizacij v izvajanje in spremljanje načrtov ter postopke odločanja; mladinsko politiko na Zahodnem Balkanu ⁽⁸⁾, pri čemer je pozval EU, naj še naprej podpira Zahodni Balkan pri povečevanju udeležbe mladih; vključitvijo vidikov mladih v vsa področja politike na ravni EU z uvedbo ocene učinka EU z vidika mladih ⁽⁹⁾, kar spremljajo tudi konkretna priporočila in predlogi, ter s pozivom, naj se okrepi notranje sodelovanje mladih in mladinskih organizacij v delu EESO.

Poleg tega je EESO **pozdravil** ⁽¹⁰⁾ **predlog, da se leto 2022 določi za evropsko leto mladih**, in navedel, da je pripravljen prevzeti vodilno vlogo v evropskem letu mladih, pri čemer bi se oprl na svoje uspešne pobude, kot so pobuda „Vaša Evropa, vaš glas!“, okrogle miza za mlade o podnebju in trajnosti ter sodelovanje mladinskega delegata EESO v programu COP. EESO je v edinstvenem položaju za spodbujanje sodelovanja z mladinskimi mrežami. Zato je ustanovil **koordinacijsko skupino za evropsko leto mladih**, da bi zagotovil zastopanost in prepoznavnost te pobude v EESO ter usklajeval tekoče pobude v zvezi z mladimi. Koordinacijska skupina za evropsko leto mladih je prejela mandat za krepitev sodelovanja z mladinskimi organizacijami in mladimi med evropskim letom mladih in po njem ter za sodelovanje z drugimi institucijami EU in organizacijami civilne družbe za zagotovitev boljšega medsektorskega vključevanja mladih v njihove vsakdanje dejavnosti.

Osnutek resolucije, ki ga je pripravila koordinacijska skupina za evropsko leto mladih, poziva institucije EU in nacionalne vlade, naj zagotovijo, da bo zapuščina evropskega leta mladih trajna, in sicer s spodbujanjem strukturiranega in smiselnega vključevanja mladih v oblikovanje politik in odločanje na vseh ravneh ter s spodbujanjem participativnih mehanizmov za mlade in mladinske organizacije. Poleg tega EESO ponovno potrjuje svojo zavezanost okreptvi sodelovanja mladih pri svojem delu ter spodbujanju vključevanja vidika mladih na vseh ravneh za enotnejšo in močnejšo Evropo.

„Ne moremo zmeraj zgraditi prihodnosti za naše mlade, lahko pa naše mlade pripravimo na prihodnost.“ – Franklin D. Roosevelt

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: Angažiranje, povezovanje in opolnomočenje mladih: nova strategija EU za mlade (COM(2018) 269 final) (UL C 62, 15.2.2019, str. 142).

⁽⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strukturirano sodelovanje mladih na področju podnebja in trajnosti v postopku odločanja EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 429, 11.12.2020, str. 44).

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Opolnomočenje mladih, da bi z izobraževanjem dosegli trajnostni razvoj (mnenje na lastno pobudo) (UL C 100, 16.3.2023, str. 38).

⁽⁶⁾ Informativno poročilo EESO *Enaka obravnava mladih na trgu dela* (v pripravi).

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Zagotovitev dostojnega dela za mlade in vključevanja mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, v okviru ustrezne priprave nacionalnih načrtov za okrevanje (mnenje na lastno pobudo) (UL C 152, 6.4.2022, str. 27).

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Mladinska politika na Zahodnem Balkanu kot del inovacijske agende za Zahodni Balkan (mnenje na lastno pobudo) (UL C 443, 22.11.2022, str. 44).

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ocena učinka EU z vidika mladih (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 46).

⁽¹⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu mladih 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122).

1. Trajna zapuščina evropskega leta mladih v EESO

1.1 EESO meni, da morajo vsi deležniki k razpravam o evropskem letu mladih in nadaljnjim ukrepom pristopati odprtega uma. Ključno je, da se zagotovi konkretna zapuščina evropskega leta mladih in da se delo nadaljuje v okviru leta spretnosti in še dlje. Poleg tega tudi strategija EU za mlade in Konferenca o prihodnosti Evrope predvidevata pomembne korake do bolj strukturiranega in smiselnega sodelovanja mladih pri gradnji prihodnosti Evrope.

1.2 EESO meni, da so organizacije civilne družbe in zlasti mladinske organizacije bistvenega pomena za prepoznavanje inovativnih participativnih instrumentov za vključevanje vidika mladih v oblikovanje politik na vseh ravneh in na vseh področjih, ter poudarja vlogo organizacij civilne družbe pri krepitvi aktivnega državljanstva, varovanju osnovnih človekovih pravic in demokratičnih vrednot za mlade.

1.3 EESO obžaluje, da se civilni prostor za mladinske organizacije krči⁽¹¹⁾, in poudarja njegov demokratični pomen. EESO poziva k ukrepom za opolnomočenje mladinskih organizacij in se zavzema za to, da dobijo trajnostne vire, ki bodo okrepili njihovo sposobnost zastopanja ter zagovarjanja njihovih pravic in interesov.

1.4 EESO v zadnjih nekaj letih v svojih mnenjih⁽¹²⁾ izpostavlja uspešne pobude za strukturirano in smiselno udeležbo mladih in izraža svojo zavezanost razvoju novih pobud za spodbujanje sodelovanja mladih in upoštevanje vprašanj mladih pri oblikovanju politik.

1.5 EESO meni, da je dejavno sodelovanje mladih pri oblikovanju politik in odločanju ključno pri gradnji prihodnosti Evrope in vizije, s katerima se bodo mladi lahko povezali. Zato spodbuja institucije EU, naj izvedejo oceno učinka EU z vidika mladih, da se bodo pri oblikovanju vseh politik na ravni EU upoštevala vprašanja mladih.

1.6 EESO na podlagi predlogov, predstavljenih v mnenju o oceni učinka EU z vidika mladih, poziva k vključevanju vidika mladih v oblikovanje politik na vseh ravneh in k razvoju skupnega pristopa za strukturirano in smiselno sodelovanje mladih za vse institucije EU. To bi lahko temeljilo na naslednjih stebrih:

- soustvarjanje pobud/projektov/dogodkov, povezanih z mladimi, pri čemer so mladinske organizacije vključene od samega začetka in se zagotovi, da lahko izrazijo svoje mnenje pri vseh fazah tega procesa;
- delitev odgovornosti za pobude/projekte/dogodke z mladinskimi organizacijami, da se jim zagotovi vodilna vloga in upoštevajo njihove prednostne naloge in potrebe;
- krepitev zmogljivosti mladinskih organizacij, ki se jim pomaga s potrebnimi finančnimi viri in ustreznimi orodji za sodelovanje;
- vzpostavljanje strukturiranih in smiselnih postopkov nadaljnega ukrepanja, ki presegajo *ad hoc* sestanke in zgolj pozive k posvetovanju.

⁽¹¹⁾ Safeguarding Civic Space For Young People In Europe, European Youth Forum, 2020, SAFEGUARDING20CIVIC20SPACE20FOR20YOUNG20PEOPLE20IN20EUROPE202020_v4.02028129.pdf (youthforum.org).

⁽¹²⁾ Na primer, Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij: Angažiranje, povezovanje in opolnomočenje mladih: nova strategija EU za mlade (COM(2018) 269 final) (UL C 62, 15.2.2019, str. 142), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strukturirano sodelovanje mladih na področju podnebja in trajnosti v postopku odločanja EU (mnenje na lastno pobudo) (UL C 429, 11.12.2020, str. 44), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu mladih 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Ocena učinka EU z vidika mladih (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 46).

1.7 EESO se zavezuje, da bo pri sebi vzpostavil stalno skupino, ki bo zagotovila pregledne in medsektorske koordinacijske mehanizme za vključevanje vidikov mladih v njegovo delo, ter da bo preučil možne načine za uporabo koncepta ocene učinka EU z vidika mladih pri svojem delu, da bi razvil dosleden pristop k sodelovanju mladih v EESO.

1.7.1 Poleg tega EESO poziva k vzpostavitvi strukture, ki bo zastopala in/ali vključevala mladinske organizacije v vseh institucijah EU, in/ali morebitne platforme deležnikov, kot je evropska platforma deležnikov za krožno gospodarstvo, ki bi spadala med pristojnosti EESO. Ker je mladinski dialog EU najobsežnejši participativni proces v Evropi, ki vključuje odločevalce in mlade, ki skupaj razpravljajo o vprašanih in iščejo rešitve, bi lahko sprejeli dodatne ukrepe za okrepitev tega participativnega mehanizma, na primer z uvedbo strukture soupravljanja⁽¹³⁾, ki bi jo prav tako vodil EESO.

1.8 EESO poziva k večjemu sodelovanju mladih v postopkih odločanja, od priprave zakonodajnih predlogov in pobud do izvajanja, spremljanja in nadaljnega ukrepanja. Tak pristop se od leta 2021 uporablja v delegaciji EU na zasedanjih Konference pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja, kjer ima delegacija vsaj enega mladega delegata. EESO toplo priporoča drugim delegacijam EU, naj sprejmejo podoben pristop in upoštevajo medgeneracijski vidik.

1.9 Da bi se okrepila vloga EESO pri premoščanju vrzeli med oblikovalci politik in mladinskimi organizacijami ter mladimi na nacionalni in evropski ravni, se priporoča, da se vzpostavi pregleden, strukturiran in smiseln participativni mehanizem za mlade za učinkovito usklajevanje zakonodajnega dela, na primer mladinski forum, ter da se z mladimi in mladinskimi organizacijami sodeluje in se jih vključi v delo. Poleg tega bi se bilo treba na vseh ravneh in v vseh državah članicah usklajevati in izmenjevati dobro prakso vključevanja mladih ter izvajati bolj ciljno usmerjene dejavnosti ozaveščanja, zlasti pa bi bilo treba okrepiti odnose z nacionalnimi mladinskimi organizacijami in opozarjati na lokalne mladinske projekte v EESO in med člani.

1.10 Ob upoštevanju trenutnega negotovega geopolitičnega položaja je ključno zagotoviti sodelovanje mladih na področju trajnosti, varnosti in izgradnje miru. EESO pozdravlja nedavno sprejeti akcijski načrt za mlade v zunanjem delovanju EU in bo v letu 2023 o njem sprejel mnenje na lastno pobudo. Poleg tega poziva EU, naj še naprej podpira Zahodni Balkan pri povečevanju udeležbe mladih, glede na pozitivno povezavo mobilnosti na področju izobraževanja in usposabljanja z državljanskim in političnim udejstvovanjem mladih. Enako načelo bi bilo treba upoštevati v odnosih z Ukrajino in Gruzijo. EESO vztraja, da je treba okrepiti sodelovanje z državami kandidatkami na področju mladinskih politik.

1.11 EESO si bo prizadeval za sistematično upoštevanje stališč mladih v svojih mnenjih, vključno z *mnenji na lastno pobudo* in *raziskovalnimi mnenji*, sprejetimi na zaprosilo šestmesečnih predsedstev ali drugih evropskih institucij. Glede na odličen odnos z njimi jih bo poskušal prepričati, da bi morala ta zaprosila zajemati vidike, ki se nanašajo na mlade.

2. Osredotočenost v prihodnjih letih: skupaj zgraditi boljšo prihodnost, ki bo bolj zelena, vključujoča in digitalna

2.1 EESO poudarja, da je pomembno okrepiti znanje in informiranost mladih o evropskih institucijah, delujočih mehanizmih, področjih delovanja, konkretnih primerih iz vsakodnevnih dejavnosti ter možnostih za osebni in poklicni razvoj mladih. Povečati bi bilo treba število evropskih programov za izmenjavo izkušenj in usposabljanje (Erasmus+, DiscoverEU itd.) tako na lokalni ravni kot širše ter programov pod skupnim nadzorom z drugimi izobraževalnimi ustanovami v državi in zunaj nje. EESO bo podpiral in spodbujal svoje člane, da organizirajo aktivne lokalne pobude, osredotočene na mlade.

⁽¹³⁾ Sistem soupravljanja pri Svetu Evrope.

2.2 EESO poudarja, da je treba vzpostaviti in zagotoviti okvir za sodelovanje vseh mladih v postopku odločanja na evropski in nacionalni ravni z vzpostavljanjem institucij, ki bodo bolj odprte in pripravljene delati z mladimi. Zlasti je pomembno, da se sodelovanje v postopkih odločanja omogoči prikrajšanim, ranljivim in marginaliziranim mladim. Spodbujanje udeležbe mladih na političnih volitvah bi moralo biti prednostna naloga. Poleg tega sodelovanje mladih prispeva k ustvarjalnosti in inovativnosti; glas mladih se mora slišati, njihovo državljansko udeležbo in udeležbo v skupnosti pa bi bilo treba spodbujati že od zgodnjega otroštva.

2.3 EESO priporoča izvajanje programov „druge priložnosti“ in programov opismenjevanja za osipnike ter ukrepov za zmanjšanje osipa s ponudbo programov usmerjanja, podpore in socialne zaščite, namenjenih mladim s podeželja in iz revnih družin, da bi jim olajšali dostop do izobraževalnih storitev.

2.4 Zagotoviti je treba visokokakovostno in vključujoče izobraževanje, usposabljanje ter vseživljenjsko učenje, da bo imel vsakdo znanje, spretnosti, kompetence in odnos, ki jih Evropa potrebuje za pravičnejšo, bolj povezano, bolj trajnostno, bolj digitalno in odpornejšo družbo. Mladi morajo imeti znanje in spretnosti, ki jim omogočajo polno udeležbo v družbi in uspešno obvladovanje prehodov na trgu dela ⁽¹⁴⁾, s poudarkom na najranljivejših osebah. Kvalificirani delavci so pomemben element evropske konkurenčnosti, kar je priznala tudi Evropska komisija v predlogu o razglasitvi leta 2023 za evropsko leto spretnosti ⁽¹⁵⁾, poleg zagotavljanja dobrih delovnih pogojev, predvidljivosti poklicne poti in dostopa do priložnosti. Spodbujati je treba sodelovanje v izobraževalnih ustanovah, izvajanje evropskega stebra socialnih pravic v zvezi z mladimi pa bi moralo biti prednostna naloga. Treba je doseči tudi napredek pri reformi izobraževanja, odpraviti neskladja v znanju in spretnostih ter se osredotočiti na vseživljenjsko učenje, preusposabljanje in izpopolnjevanje ⁽¹⁶⁾.

2.5 EESO poziva, naj se mladim s podeželja olajša dostop do izobraževalnega sistema z zagotovitvijo fizične in digitalne infrastrukture, potrebne za kakovosten izobraževalni proces, zlasti na področju trajnostnega razvoja in varstva okolja.

2.6 EESO v sodelovanju z organizacijami civilne družbe spodbuja države članice, naj za ljudi z redkimi boleznimi in tiste, ki iz zdravstvenih razlogov ne morejo obiskovati pouka, vzpostavijo ciljno usmerjen dostop do šol in zagotovijo potrebno infrastrukturo, da se prednostno zagotovi enak dostop do izobraževalnih storitev za invalide, tako da nihče ne bo prezrt.

2.7 Izobraževanje je ključni dejavnik pri doseganju vseh drugih ciljev trajnostnega razvoja. EESO zato podpira prizadevanja Evropske komisije za učenje za zeleni prehod in trajnostni razvoj ter poziva države članice, naj ustrezno izvajajo in preoblikujejo izobraževanje v svojih državah ⁽¹⁷⁾.

2.8 EESO predlaga, da se razvijejo informativni in svetovalni ali izobraževalni programi, namenjeni razlagi osnovnih elementov, ki so sestavni del trga dela, kot so pojmi delodajalec, pogodba o zaposlitvi itd., poleg socialnih partnerjev in civilne družbe. V zvezi s tem bi bilo treba nameniti dovolj sredstev, zlasti za ranljive mlade in tiste, ki so zaposleni v netipičnih oblikah zaposlitve. Te informacije bi bile namenjene tudi mladim migrantom ob vstopu v neznano državo, da bi jih hitreje vključili v novo družbo, njene izobraževalne in delovne sisteme ter kulturo. Bolj na splošno bi bilo treba mladim ponuditi več sredstev za učenje o temah, kot je finančno izobraževanje, in, kar je zelo pomembno, za to, da bodo dobro poznali pravice, ki jih imajo kot državljani in delavci. Vse to je pomembno, da se mladim pomaga pri pripravi na prihodnje odraslo življenje.

2.9 EESO je že navedel, da ima lahko podjetništvo tudi ključno vlogo pri izboljšanju konkurenčnosti, inovacij in blaginje ter razvoju socialnega in zelenega gospodarstva, kar še toliko bolj velja v času okrevanja po pandemiji. S spodbujanjem podjetniškega izobraževanja, ki bi pripomoglo k razvoju podjetniških spretnosti, bi lahko ustvarili poklicne poti, zlasti za mlade ⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁴⁾ Glej Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kako z vidika vseživljenjskega učenja na podlagi izobraževanja in usposabljanja spodbujati znanja in spretnosti, ki jih Evropa potrebuje za pravičnejšo, bolj povezano, bolj trajnostno, bolj digitalno in odpornejšo družbo (raziskovalno mnenje na zaprosilo portugalskega predsedstva) (UL C 286, 16.7.2021, str. 27), točki 1.2 in 2.3.

⁽¹⁵⁾ Komisija začena priprave na evropsko leto spretnosti (europa.eu).

⁽¹⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Enaka obravnava mladih na trgu dela (v pripravi).

⁽¹⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Opolnomočenje mladih, da bi z izobraževanjem dosegli trajnostni razvoj (mnenje na lastno pobudo) (UL C 100, 16.3.2023, str. 38).

⁽¹⁸⁾ Resolucija Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prispevek k delovnemu programu Evropske komisije za leto 2023 (UL C 443, 22.11.2022, str. 1), točka 4.14.

2.10 EESO spodbuja k iskanju ustreznih rešitev na nacionalni ravni, da se doseže nadzor nad višino najemnin, da bi olajšali mobilnost v izobraževalne ali poklicne namene, ter k izvajanju programa gradnje socialnih stanovanj za mlade, zlasti v velikih mestih in središčih gospodarskega razvoja.

2.11 EESO poziva k boljšemu dostopu mladih do kakovostnih zdravstvenih storitev, zlasti mladih s podeželja, s povečanjem števila bolnišničnih enot ali mobilnih lokacij, ki zagotavljajo primarne zdravstvene storitve, in izvajanjem kampanj ozaveščanja v izobraževalnih ustanovah o pomembnih temah, kot so preprečevanje poškodb, motnje hranjenja, duševno zdravje in splošna zdravstvena vzgoja ter reproduktivno zdravje. Razviti bi bilo treba posebne raziskovalne programe, ki bi mladim pomagali v boju proti boleznim (kot je rak), saj jim zdravila, razvita za odrasle, pogosto ne ustrezajo.

2.12 EESO v sodelovanju z organizacijami civilne družbe poziva k večjim in stalnim prizadevanjem, da se v šolah in z vključevanjem mladih in civilne družbe izvajajo ukrepi, namenjeni prometni vzgoji, preprečevanju spolno prenosljivih bolezni, ustrahovanja in sovražnega govora, uživanja tobaka, alkohola in drog.

2.13 EESO predlaga, da se mladim zagotovi dostop do formalnih sistemov zastopanja v odnosih z zainteresiranimi akterji na trgu dela in ozaveščanje o svobodi združevanja ter pravicah delojemalcev in delodajalcev za oblikovanje organizacij in za to, da se pridružijo organizacijam, ki si jih sami izberejo; to bi bilo namenjeno vsem mladim, zlasti pa mladim brez zaposlitve ali s prekarno zaposlitvijo.

2.14 EESO poziva, naj se okrepijo zmogljivosti socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe, da bi zastopali mlade in jim olajšali proces prehoda iz šole v aktivno poklicno življenje, ter vključili mladinske organizacije v institucije socialnega dialoga, kolektivna pogajanja in tristranske organizacije z odgovornostmi na trgu dela.

2.15 EESO zahteva posodobitev in okrepitev institucij, dejavnih na trgu dela, v smislu prilagoditve njihovih storitev posebnostim mladih, da bi bile lahko dostopne, dinamične, prijazne in manj birokratske.

2.16 EESO poziva k zagotavljanju poštene obravnave v smislu enakih možnosti žensk in moških, pa tudi mladih v primerjavi z drugimi starostnimi kategorijami, kar zadeva plače, delovne pogoje, usposabljanje in možnosti napredovanja pri delu. Delo pripravnikov, predvsem mladih, ne bi smelo pomeniti izkoriščanja ali izogibanja sklepanju delovnih razmerij. Neplačana pripravništva ali pripravništva brez nadomestila lahko zelo negativno vplivajo na izkušnjo mladih s trgom dela ⁽¹⁹⁾, zato bi jih bilo treba prepovedati ⁽²⁰⁾. Zastopanost mladih bi bilo treba dodatno okrepiti.

2.17 EESO meni, da je treba podpreti socialno gospodarstvo, saj ta sektor dejavno pomaga socialno marginaliziranim mladim in drugim ranljivim posameznikom, predvsem z ukrepi za večjo samozavest, komunikacijo itd.

2.18 Po mnenju EESO si je treba zaradi razmer, ki so posledica slabe dostopnosti zdravstvenih storitev med pandemijo, bolj prizadevati, da bi mladim pomagali prepoznati znake težav z duševnim zdravjem in dobrim počutjem ter spodbujali pravilne informacije na čim več kanalih, da bi lahko prepoznali koristne informacije v nasprotju z lažnimi obljubami pomoči/podpore, vključno z uporabo zdravstvenih orodij v zvezi s tem.

2.19 EESO poziva k reformi sistemov socialne zaščite in delovne zakonodaje, da bi jih prilagodili novim realnostim in oblikam dela ter zagotovili, da se bodo poznejše spremembe na področju dela v prihodnje hitreje prilagajale in urejale, ob polnem spoštovanju nacionalnih modelov odnosov med delodajalci in delojemalci ter avtonomije socialnih partnerjev.

2.20 EESO predlaga, naj se pokojninski sistemi in sistemi socialne zaščite uskladijo z ekonomsko in socialno realnostjo mladih, naj bodo pravični, vključujoči in prilagojeni realnosti trga dela, da se zagotovi zaščita mladih, ki opravljajo nove oblike dela, in mladih, ki niso zaposleni. Kakovostna delovna mesta za vse mlade morajo biti prednostna naloga.

⁽¹⁹⁾ Informativno poročilo EESO *Enaka obravnava mladih na trgu dela* (v pripravi).

⁽²⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Zagotovitev dostojnega dela za mlade in vključevanja mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, v okviru ustrezne priprave nacionalnih načrtov za okrevanje (mnenje na lastno pobudo) (UL C 152, 6.4.2022, str. 27), točka 1.9.

2.21 EESO poudarja, da je obdobje pandemije COVID-19 pokazalo, da so poleg stabilnosti in predvidljivosti delovnih razmerij pomembna tudi zdravstvena vprašanja in vprašanja varnosti, vključno s psihosocialnimi tveganji. Z mladimi se je treba pogovarjati o tem, kako preprečiti težave na tem področju v prihodnosti. Razpoložljivost različnih oblik zaposlitve, ki temeljijo na standardih stabilnosti in kakovosti, je pomembna za lažjo udeležbo mladih na trgu dela. Potrebni so tudi ukrepi za povečanje nadzora nad pogoji zaposlovanja mladih, med drugim tudi okrepitev delovnih inšpekcij.

2.22 EESO poziva, naj se zaščitijo pravice mladih in zagotovi socialna zaščita z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, zaščito pravice do zasebnega življenja in ohranjanjem prostora za kolektivna pogajanja. Spodbujati bi bilo treba tudi iskanje možnosti za ustrezne prožne ureditve delovnega časa, da se omogoči zaključek študija.

2.23 EESO se zavzema za večjo sinergijo med različnimi instrumenti, namenjenimi mladim, kot sta jamstvo za mlade in jamstvo za otroke. Mladim bi bilo treba zagotoviti resnično jamstvo, ki jim bo zagotavljalo predvidljive poklicne možnosti. Javno financiranje podpore mladim na trgu dela ne bi smelo prispevati k prekarnosti, pri čemer bi morale vključevanje socialnih partnerjev in civilne družbe v pomoč mladim na trgu dela ostati prednostna naloga.

2.23.1 EESO želi zagotoviti, da bo za vse otroke in mlade brez ustrezne starševske skrbi organizirana ustrezna in kakovostna alternativna oskrba ter da bodo sestre in bratje lahko ostali skupaj, saj so njihovi odnosi v takih okoliščinah še toliko pomembnejši, razen če to ni v nasprotju z njihovim interesom. Na splošno je pomembno, da se podporni mehanizmi ne ukinejo nenadoma, ko mladi dopolnijo 18 let.

2.24 EESO poudarja, da je treba ustrezno obravnavati gospodarske, socialne in okoljske izzive, ki jih prinaša sedanji gospodarski model, zlasti za mlade. Pri tem bi bilo treba upoštevati, da bi se moralo prizadevanje za bolj zeleno, pravičnejšo, vključujočo in trajnostno družbo, ki je hkrati bolj osredotočena na blaginjo, začeti z interesi mladih kot temeljnim stebrom prihodnosti. Mladi bi morali biti prečna tema/cilj naložb evropskih strukturnih in investicijskih skladov.

2.25 EESO meni, da je treba mladim omogočiti, da si ustvarijo družino. Za stabilnost in prihodnost Evrope je ključno, da jih poskusimo še bolj motivirati, da si ustvarijo družino in se odločijo za otroke. Zato je bistveno zagotoviti dostop do stanovanj, storitev varstva otrok in prilagodljive socialne podpore z oblikovanjem posebnega programa EU v ta namen.

2.26 EESO odločno poziva, naj se mlajši generaciji zagotovi resnično demokratičen in pluralističen javni prostor za izražanje mnenj brez strahu pred izključitvijo ali sovraštvom. Obenem je izjemno pomembno okrepiti znanje in ozaveščati o manipulaciji z informacijami in dezinformacijah.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

MNENJA

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

574. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 14. 12. 2022–15. 12. 2022

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Naložbe na podlagi spola v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 100/02)

Poročevalka: **Cinzia DEL RIO**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	8. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	163/5/14

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) ponovno poudarja, da lahko le prek večje in boljše ekonomske in socialne konvergence v Evropski uniji dosežemo popolno enakost med moškimi in ženskami ter da enake možnosti lahko spodbujamo z osredotočanjem na ukrepe in strategije v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic.

1.2 EESO poudarja, da je večina držav članic nacionalne načrte za okrevanje in odpornost pripravila brez predhodne ocene učinka posameznih naložb v smislu odpravljanja neenakosti med spoloma ter lajšanja dostopa žensk do trga dela in njihovega ohranjanja na njem. Le nekaj držav je sprejelo strateški pristop s posebnimi medsektorskimi ukrepi in reformami v okviru šestih naložbenih osi, predvidenih v nacionalnem načrtu za okrevanje in odpornost. Metodologija, ki jo je sprejela Evropska komisija (v nadaljnjem besedilu: Komisija), temelji na oceni uspešnosti izvedenih ukrepov. EESO zato Komisiji priporoča, naj v fazi ocenjevanja sprejme primerljive posebne kazalnike za merjenje izboljšanja na področjih enakega plačila, dostopa do trga dela, usklajevanja delovnega časa in obveznosti oskrbe ter spodbujanja samostojnega podjetništva med ženskami.

1.3 Ukrepi iz nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost vključujejo neposredne in posredne ukrepe z različnimi kratkoročnimi ali srednje- do dolgoročnimi učinki za spodbujanje dostopa žensk do trga dela in njihovo ohranjanje na njem, vendar je to med državami razdrobljeno in neenakomerno obravnavano. Po mnenju EESO je prednost treba nameniti okrepitvi neposrednih in posrednih ukrepov v fazi izvajanja nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost, za kar bodo potrebni jasni in trajni naložbeni kanali s srednje- in dolgoročnim načrtovanjem virov.

1.4 V zvezi z neposrednimi ukrepi za spodbujanje zaposlovanja žensk EESO meni, da bi morale biti spodbude za ustvarjanje stabilnih in kakovostnih delovnih mest za ženske pomembnejše kot druge občasne spodbude in bi jih bilo treba izključiti iz zemljevida državne pomoči.

1.5 EESO poziva k okrepitvi klavzule o nagrajevanju podjetij, ki spodbujajo zaposlovanje žensk, z razširitvijo na vse projekte javnega naročanja in k vključitvi izrecne navedbe cilja zagotavljanja enakosti spolov v javne razpise za izvajalske organe.

1.6 EESO pozdravlja ukrepe za spodbujanje in podpiranje samostojnega podjetništva, ki so predvideni v nekaterih nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, ter upa, da bo podpora zajemala tudi finančno in vodstveno usposabljanje ter dostop do finančnih instrumentov.

1.7 Kot je navedeno v sporočilu Komisije o strategiji za enakost spolov, EESO meni, da je pri izvajanju nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost pomembno ukrepati na davčnem področju, in sicer z davčnimi olajšavami za prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvih z nizkimi dohodki in za dohodke revnejših enostarševskih družin.

1.8 Posredni ukrepi v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost zajemajo naložbe v storitve nege in varstva otrok ter oskrbe. EESO meni, da so prednostne naloge vlaganje sredstev v storitve za usklajevanje delovnega časa in obveznosti dolgotrajne oskrbe, izvajanje dodatnih storitev ter njihovo zagotavljanje gospodinjstvom z nizkimi dohodki.

1.9 EESO meni, da ni več mogoče odlagati posebnih naložb, predvidenih za spodbujanje udeležbe žensk v tehničnih in znanstvenih inštitutih ter izobraževanju na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM), ki lahko spodbujajo zaposlovanje žensk v sektorjih, v katerih trenutno prevladujejo moški, v srednje- do dolgoročnem obdobju.

1.10 EESO priporoča, da se nacionalni načrti za okrevanje in odpornost načrtujejo usklajeno ter se dopolnjujejo z vsemi drugimi viri in programi Skupnosti, začeni s sredstvi in programi za kohezijo in podeželska območja. Ocena Komisije v okviru evropskega semestra s priporočili za posamezne države bi morala te cilje upoštevati z vidika enakosti spolov skupaj z novimi kazalniki, ki so pregledni in dostopni, primerljivi med državami in razčlenjeni po spolu.

1.11 EESO priporoča, naj bo vključitev vidika spola v proračun na vseh ravneh javne uprave obvezna v fazi evropskega semestra.

1.12 Razpoložljivi podatki kažejo, da se socialni partnerji in organizacije civilne družbe v večini držav vključujejo v omejenem obsegu in občasno. EESO priporoča, da se jih v celoti vključi v izvajanje, spremljanje in ocenjevanje nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost na evropski, nacionalni in lokalni ravni.

2. Uvod

2.1 Cilj tega mnenja je poudariti reforme in naložbe z učinkom na spodbujanje enakosti spolov, ki so jih države članice predvidele v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, na podlagi razpoložljivih informacij, ki jih posodablja tudi Evropska komisija, Evropski parlament in predsedstvo Evropske unije. Opozoriti je treba, da Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE) izvaja študijo o enakosti spolov in vključevanju načela enakosti spolov v okrevanje po COVID-19 za švedsko predsedovanje Svetu EU leta 2023⁽¹⁾, in sicer o ukrepih iz nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost s pristopom enakosti spolov v vseh njihovih fazah, tj. od načrtovanja do izvajanja in ocenjevanja, ter o tem, v kolikšni meri so države članice enakost obravnavale kot vzvod za okrevanje.

2.2 Evropski svet je 21. julija 2020 v svojih sklepih sprejel načrt instrumenta Next Generation EU skupaj z večletnim finančnim okvirom za obdobje 2021–2027. Med cilji večletnega finančnega okvira in instrumenta Next Generation EU je tudi spodbujanje enakih možnosti z zagotavljanjem, da dejavnosti in ukrepi instrumentov vključujejo vidik spola ter lahko učinkovito prispevajo k doseganju enakosti v skladu z evropsko strategijo.

⁽¹⁾ Študija Evropskega inštituta za enakost spolov (EIGE) *Gender equality and gender mainstreaming in the COVID-19 recovery* (Enakost spolov in vključevanju načela enakosti spolov pri okrevanju po COVID-19), ki bo objavljena leta 2023.

2.3 Z Uredbo (EU) 2021/241 Evropskega parlamenta in Sveta ⁽²⁾ je vzpostavljen mehanizem za okrevanje in odpornost, katerega cilj je podpreti okrevanje po pandemiji, spodbujati kohezijo ter vlagati v zeleni in digitalni prehod. V uredbi je izrecno določeno, da morajo nacionalni načrti za okrevanje in odpornost spodbujati enakost spolov. EESO se strinja z navedbami v uredbi o pomenu ukrepov za boj proti neenakosti spolov, saj je to v skladu s cilji evropskega stebra socialnih pravic.

2.4 Komisija je v svojem sporočilu o letni strategiji za trajnostno rast za leto 2021 z dne 17. septembra 2020 določila smernice mehanizma za okrevanje in odpornost, v katerih je države članice pozvala, naj z ustvarjanjem kakovostnih zaposlitvenih priložnosti posebno pozornost namenijo prikrajšanim skupinam, ženskam in mladim, ki vstopajo na trg dela.

2.5 V Delegirani uredbi EU z dne 28. septembra 2021 so določeni skupni kazalniki in podrobni elementi preglednice kazalnikov okrevanja in odpornosti, in sicer je opredeljenih 14 kazalnikov. Glede na spol so razčlenjeni samo štirje od opredeljenih kazalnikov ⁽³⁾. Razčlenitev po spolu manjka na primer pri kazalnikih 6 in 9, ki se navezujeta na podjetja, ki so pod vodstvom žensk in prejemajo podporo.

2.6 Vojna v Ukrajini zaradi ruske agresije je povzročila znatno upočasnitev, napoved za rast pa prežema negotovost zlasti glede oskrbe z energetskimi viri in naraščajočih stroškov, ki vplivajo na porazdelitev odhodkov in naložb v nacionalnih proračunih. Ta negotovost bo vplivala tudi na izvajanje nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost.

2.7 Svet dela in družba kot celota se poskušata iz krize izvleči s pomočjo dolgoročnega gospodarskega in socialnega okrevanja, na katerem temeljijo nacionalni načrti za okrevanje in odpornost, ki mora vključevati sprejetje okvira, usmerjenega v spol, za obravnavanje in odpravljanje neenakosti in razlik med spoloma, ki jih je kriza zaradi COVID-19 v nekaterih proizvodnih sektorjih, skupinah prebivalstva ter lokalnih in regionalnih kontekstih poglobila ⁽⁴⁾.

3. Ozadje, priprava financiranja in virov, dodeljenih v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost

3.1 Julija lani je Komisija Evropskemu parlamentu in Svetu predložila poročilo o pregledu izvajanja mehanizma za okrevanje in odpornost, ki obravnava tudi vprašanje neenakosti med spoloma ⁽⁵⁾ in v katerem je navedeno stanje glede prispevkov, prejetih od držav članic na podlagi predloženih načrtov za okrevanje in odpornost, v katerem so navedene prednostne naloge 25 nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost, analizirane na podlagi šestih stebrov ukrepanja mehanizma za okrevanje in odpornost ⁽⁶⁾.

3.2 Večina ukrepov, ki jih predlagajo države članice, ima medsektorske cilje in niso nujno posebej usmerjeni v enakost spolov; od 129 predlaganih ukrepov jih je bilo doslej z naložbami realiziranih le trinajst. Vse države članice niso predvidele reform in virov, ki bi bili izrecno usmerjeni v izzive, povezane s spolom, ali v katerih bi bile ženske navedene kot upravičenke. Enako šibki pa so tudi inovativni ukrepi v sektorjih z nizko stopnjo zaposlenosti žensk ⁽⁷⁾. Veliko poudarka je na področju nege in varstva otrok, oskrbe in izobraževanja. Iz poročila Komisije je razvidno, da ima le nekaj držav članic nacionalne načrte za okrevanje in odpornost, ki določajo strateški pristop z ukrepi in reformami na področju enakosti spolov.

3.3 Druge države članice so dale prednost drugim osem, kot so ukrepi za socialno in teritorialno kohezijo s poudarkom na enakih možnostih, kar pogosto vključuje tudi cilj enakosti spolov; ukrepi, namenjeni ranljivim skupinam, med katerimi so pogosto ženske in mladi, ter ukrepi za spremljanje zelenega in digitalnega prehoda s poudarkom na usposabljanju, pri

⁽²⁾ Uredba (EU) 2021/241 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. februarja 2021 o vzpostavitvi Mehanizma za okrevanje in odpornost (UL L 57, 18.2.2021, str. 17).

⁽³⁾ Ti posebni kazalniki so: (a) raziskovalci, ki delujejo v podprtih raziskovalnih ustanovah; (b) število udeležencev, ki so vključeni v izobraževanje ali usposabljanje; (c) število zaposlenih ali oseb, ki iščejo zaposlitev; (d) število mladih, starih od 15 do 29 let, ki prejemajo podporo.

⁽⁴⁾ Raziskovalni dokument inštituta EIGE iz leta 2021, *Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic* (Enakost spolov in socialno-ekonomski učinek pandemije COVID-19).

⁽⁵⁾ COM(2022) 383 final.

⁽⁶⁾ Nizozemska je nacionalni načrt za okrevanje in odpornost predložila pozneje kot druge države; nacionalni načrt Madžarske je trenutno ustavljen zaradi vprašanj, povezanih s spoštovanjem pravne države.

⁽⁷⁾ Glej opombo 1 in članek z naslovom *PNRR Italia, Gender Gap e politiche per l'innovazione e la digitalizzazione nel PNRR: quali misure?* (Italijanski načrti za okrevanje in odpornost, razlike med spoloma in politike za inovacije in digitalizacijo v teh načrtih) avtoric Marusce de Castris, Università degli Studi di Roma Tre, in Barbare Martini, Università di Roma Tor Vergata, september 2022.

katerem ženske v nekaterih državah nimajo enakega dostopa do programov usposabljanja in preusposabljanja. Opozoriti je treba, da večina držav članic v svojih nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost nasilja na podlagi spola ni opredelila kot enega od izzivov pri ukrepih za podporo enakosti spolov.

3.4 Nacionalni načrti za okrevanje in odpornost so bili pripravljene s predhodno oceno ekonomskih in socialnih razmer na nacionalni ravni, na splošno z že določenimi prednostnimi nalogami porabe, ki niso upoštevale vidika spola v smislu dodeljenih sredstev ali vsebine predloženih naložbenih projektov. Prvotni predlog uredbe Komisije o mehanizmu za okrevanje in odpornost ni vključeval nobenega sklicevanja na enakost spolov kot cilj in ženske niso bile omenjene kot ciljna skupina. Šele pozneje je bila pod pritiski gospodarskih in socialnih partnerjev in organizacij civilne družbe v uredbo, objavljeno februarja 2021, vključena razsežnost spola v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost. Zato razsežnost spola in priprava proračuna, ki upošteva vidik spola, nista prisotna v vseh nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, temveč le v tistih, ki so prvotno vzpostavili razred porabe in naložb, pri katerih je upoštevan vidik spola.

3.5 Mehanizem za okrevanje in odpornost od držav članic zahteva, da navedejo, kako se v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost obravnavajo neenakosti med spoloma, vendar se bo pri oceni učinka upoštevala le uspešnost sprejetih ukrepov. Zato je pomembno, da Komisija v fazi ocenjevanja meri učinkovitost načrtovanih ukrepov in naložb z vključevanjem gospodarskih in socialnih partnerjev ter organizacij civilne družbe z uporabo primerljivih specifičnih kazalnikov. Doslej zbrani podatki ne odražajo dejanskega stanja na nacionalni ravni. Težko je torej reči, kako bodo nekateri ukrepi za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, zlasti prečni, vplivali na teh šest stebrov.

3.6 Iz sredstev, dodeljenih nacionalnim načrtom za okrevanje in odpornost, danes ni mogoče dobiti jasne slike o naložbah, ki niso podprte le z mehanizmom za okrevanje in odpornost, temveč tudi z dopolnilnimi nacionalnimi javnimi in zasebnimi sredstvi, namenjenimi izključno enakosti spolov na različnih področjih sveta dela in družbe. Dodeljena sredstva bo mogoče količinsko opredeliti šele v fazi izvajanja.

3.7 V skladu s poročilom Komisije o posebnih ukrepih za enakost spolov, določenih v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, se odstotek ukrepov močno razlikuje, in sicer od 11 %, ki jih je dodelila Švedska, do manj kot 1 % pri Hrvaški, pri čemer je več držav dodelilo manj kot 2 %. Vendar bi bilo treba upoštevati tudi učinek posrednih ukrepov iz nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost ter neposrednih in posrednih ukrepov, predvidenih z uporabo sredstev Skupnosti v okviru instrumenta Next Generation EU, ki dopolnjujejo nacionalne načrte za okrevanje in odpornost, kot sta REACT-EU in EKSRRP (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja).

3.8 Glede na poročilo Komisije in prve informacije, ki jih je zbral inštitut EIGE, se kaže razdrobljena slika, države niso poenotene. Vse države nimajo podatkov, razčlenjenih po spolu, čeprav jih je Komisija zahtevala, tako da bi lahko na podlagi nekaterih skupnih elementov redno in pravočasno poročala o odhodkih, povezanih s spolom, v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost.

3.9 Ker vse države članice predhodnih poglobljenih analiz glede na spol pred pripravo nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost niso dale na razpolago, ni ocene učinka ukrepov na dodatno in kakovostno zaposlovanje ter na kvalificirana delovna mesta. Enakost spolov je kot splošno horizontalno načelo obravnavalo 14 držav⁽⁸⁾, vendar se je le Španija v nacionalnem načrtu za okrevanje in odpornost sklicevala na merilo vključevanja načela enakosti spolov. Italija je uvedla posebne ukrepe za enakost spolov in opredelila učinek ukrepov tudi v smislu povečanja zaposlenosti, vendar še vedno obstajajo pomisleki glede dejanske učinkovitosti in kakovosti teh ukrepov⁽⁹⁾. V drugih državah so bili za spodbujanje enakosti spolov predvideni posredni ukrepi, kot so naložbe v usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, naložbe v storitve oskrbe, spodbujanje usposabljanja na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike, izboljšanje delovnih pogojev in usposabljanje, ki bodo imeli srednje- do dolgoročni učinek, vendar jih danes ni mogoče količinsko opredeliti. Poleg teh naložb so nekatere države članice predvidele tudi neposredne naložbe, kot so subvencioniranje zaposlovanja in spodbude za podjetništvo žensk.

⁽⁸⁾ Glej opombo 1.

⁽⁹⁾ Glej opombo 6.

3.10 Nekatere države so posebno pozornost namenile javnemu naročanju po načelu enakosti spolov (*gender procurement*)⁽¹⁰⁾ z ukrepi pogojenosti za zaposlovanje žensk in mladih v okviru javnih naročil, sklenjenih s sredstvi iz nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost. Zaželeno bi bilo, da bi se v javne razpise za naročnike vključila izrecna navedba ciljev zagotavljanja enakosti spolov.

3.11 Inovativne nacionalne načrte za okrevanje in odpornost na tem področju imajo na primer Španija, Italija in Francija. Španija je v svoj nacionalni načrt za okrevanje in odpornost vključila trdno zavezo, da morajo vsi postopki javne uprave vključevati vidik spola. Italija je v svojem nacionalnem načrtu za okrevanje in odpornost uvedla smernice o enakih možnostih v pogodbah, financiranih iz nacionalnega načrta za okrevanje in odpornost, s katerimi sta predvideni uporaba ukrepov nagradjanja in vzorčnih klavzul v obvestilih o natečajih, ki se razlikujejo glede na sektor, vrsto in naravo projekta, pri čemer je treba 30 % delovnih mest, potrebnih za izvajanje pogodbe, rezervirati za osebe, mlajše od 36 let, in ženske, ter potrjevanje enakosti spolov v podjetjih. Francija je v svojem nacionalnem načrtu za okrevanje in odpornost uvedla nove kazalnike za podjetja za izračun poklicne enakosti in napredka na podlagi akcijskega načrta, nacionalna načrta za okrevanje in odpornost Irske in Hrvaške pa podeljujeta finančne nagrade podjetjem, ki uporabljajo merila za spodbujanje enakosti spolov⁽¹¹⁾.

3.12 Poročilo Komisije iz julija 2022 kaže, da je bilo sodelovanje z gospodarskimi in socialnimi partnerji ter organizacijami civilne družbe med pripravo nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost zelo omejeno in občasno. Socialni akterji in druge organizacije civilne družbe izražajo veliko zaskrbljenost glede sodelovanja med izvajanjem in spremljanjem ukrepov. Strokovnjaki za problematiko spolov ugotavljajo⁽¹²⁾, da bo težko oceniti učinek ukrepov brez zanesljivih, primerljivih, ciljno usmerjenih, po spolu razčlenjenih, zlasti pa kakovostnih podatkov za različna področja in sektorje. EESO močno priporoča, da evropske, nacionalne in regionalne institucije aktivneje vključijo socialne partnerje in organizacije civilne družbe, ki spodbujajo enake možnosti, v izvajanje, ocenjevanje in spremljanje nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost.

4. Ocenjevanje okoliščin nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost

4.1 EESO poudarja pomen izvajanja Agende OZN za trajnostni razvoj do leta 2030, v kateri je doseganje enakosti spolov med 17 cilji, skupaj s cilji iz sporočila Komisije z naslovom Unija enakosti: strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025⁽¹³⁾, ki obravnava enako udeležbo v vseh gospodarskih sektorjih in razlike v plačilu med spoloma.

4.2 Strategija za enakost spolov vključuje politike in ukrepe za boj proti vsem oblikam diskriminacije in neenakosti, tudi v zvezi s skupnostjo LGBTIQ⁽¹⁴⁾, in mora biti referenčna točka za izvajanje nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost. EESO poudarja pomen izvajanja ključnih ukrepov, ki so skupni vsem stranem in katerih cilj je zagotoviti enako udeležbo in enake možnosti na trgu dela, zmanjšati razlike v plačilu za enake vloge, zagotoviti dostop do višjih vodstvenih položajev ter

⁽¹⁰⁾ Javna naročila po načelu enakosti spolov so inovativna strategija, ki jo je uvedla Komisija za spodbujanje naložb v enakost z uvedbo posebnih zahtev ali meril za sodelovanje pri javnih naročilih, ki upoštevajo različnost spolov, ali meril za oddajo javnega naročila, ki vključujejo socialne parametre. Namen javnih naročil po načelu enakosti spolov je povečati enakost spolov na trgu dela, izboljšati prisotnost žensk na najvišjih položajih in zmanjšati razlike v plačilu.

Poročilo inštituta EIGE iz leta 2022 *Gender-responsive public procurement: the key to fair and efficient public spending in the EU* (Javna naročila, ki upoštevajo vidik spola: ključ do pravične in učinkovite javne porabe v EU) s študijami primerov in priporočili opisuje, kako je mogoče z javnimi naročili doseči in podpreti enakost spolov z izboljšanjem učinkovitosti in kakovosti javne porabe.

⁽¹¹⁾ Podatki iz analize inštituta EIGE, glej opombo št. 1.

⁽¹²⁾ Poročilo Evropskega parlamenta iz aprila 2022, *Gender equality in the Recovery and Resilience Facility* (Enakost spolov v mehanizmu za okrevanje in odpornost), v katerem so izraženi pomisleki iz več študij, ki so jih na nacionalni ravni izvedli raziskovalni centri ali univerze.

⁽¹³⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij z dne 5. marca 2020. COM(2020) 152 final.

⁽¹⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Unija enakosti: strategija za enakost LGBTIQ oseb za obdobje 2020–2025 (COM(2020) 698 final) (UL C 286, 16.7.2021, str. 128).

doseči uravnoteženo zastopnost spolov pri oblikovanju politik in odločanju. EESO poziva k hitremu sprejetju in izvajanju direktive o preglednosti plačil⁽¹⁵⁾, ki določa instrumente in ukrepe za odpravo in zapolnitev vrzeli na nacionalni ravni, ter poziva k natančnemu spremljanju vzrokov in odgovornosti.

4.3 Cilj izboljšanja udeležbe žensk na trgu dela je treba obravnavati strukturirano in celovito, pri tem pa upoštevati gospodarske, izobraževalne, geografske, socialne in kulturne spremenljivke, tudi na oddaljenih in podeželskih območjih. V zvezi s tem bi bilo treba sprejeti celosten pristop z vključitvijo vseh evropskih, nacionalnih in regionalnih institucij v učinkovite mehanizme socialnega dialoga vseh akterjev in na različnih ravneh.

4.4 EESO ugotavlja, da morajo za večjo udeležbo žensk na trgu dela vse države članice čim prej začeti izvajati direktivo o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja (Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta⁽¹⁶⁾), ki uvaja pravila o dopustu iz družinskih razlogov in prožni ureditvi dela za delavce ter spodbuja enako porazdelitev odgovornosti za oskrbo med staršema, s čimer pomaga odpraviti ovire za svobodno odločitev družin za materinstvo in starševstvo.

4.5 Priporočila za posamezne države za leti 2019 in 2020 v okviru evropskega semestra o ukrepih, ki jih je treba sprejeti za zmanjšanje neenakosti spolov, so nekatere države članice spodbudile k vključitvi razsežnosti spola v nacionalne načrte za okrevanje in odpornost⁽¹⁷⁾, a žal v okviru razdrobljenih ukrepov med državami.

4.6 Zaradi pandemije in učinka, ki ga je imela ta na ženske, so bila priporočila za posamezne države redka in občasna. Leta 2022 so samo tri države, tj. Avstrija, Nemčija in Poljska, prejele priporočila za posamezne države v zvezi z udeležbo žensk na trgu dela in delovanjem varstva in nege otrok, ostalih 22 držav pa je prejelo priporočila za posamezne države za prikrajšane skupine⁽¹⁸⁾, ki so privedla do posrednih ukrepov v zvezi z zaposlitvijo ali statusom žensk, ki jih je bilo težko količinsko opredeliti. EESO ugotavlja, da bi bila glede na podatke o vplivu krize zaradi COVID-19 na gospodarski in socialni položaj žensk zaželeno priporočila za posamezne države glede enakopravnosti spolov, da bi pozvali k usklajenemu predhodnemu načrtovanju v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, vključno s ciljno usmerjenimi naložbami.

4.7 Evropski inštitut za enakost spolov v več poročilih poudarja neenako porazdelitev družinskih obveznosti, zlasti na področju varstva in nege otrok ter dolgotrajne oskrbe starejših in invalidov⁽¹⁹⁾. Te odgovornosti so eden glavnih razlogov za nizko udeležbo žensk na trgu dela⁽²⁰⁾. Z omejitvijo gibanja in zaprtjem šol so se razmere še poslabšale. V zvezi s tem je treba opozoriti, da številni nacionalni načrti za okrevanje in odpornost priznavajo povezavo med neplačanimi storitvami oskrbe ter ukrepi za usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ter uvajajo posebne ukrepe za okrepitev varstva in nege otrok⁽²¹⁾.

4.8 Te storitve morajo biti dostopne tudi revnejšim gospodinjsvom, tako da se pregledajo merila za izračun tarif, da se vsem omogoči njihovo koriščenje. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti spodbujanju rednega izobraževanja v šolah vseh vrst in ravni, v šolskih in zunajšolskih dejavnostih, ter izvajanju dodatnih storitev v vrtcih, kot so klubi pred šolo in po njej, ter izboljšanju javne ponudbe poletnih centrov za dekleta in fante. To so posredni ukrepi, pri katerih je treba najti dokončne in trajne naložbene kanale, ki pa žal niso vključeni v nacionalne načrte za okrevanje in odpornost s srednje- do dolgoročnim načrtovanjem virov.

⁽¹⁵⁾ V teku so tristranska pogajanja o predlogu direktive o preglednosti plačil.

⁽¹⁶⁾ Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev ter razveljavitvi Direktive Sveta 2010/18/EU (UL L 188, 12.7.2019, str. 79).

⁽¹⁷⁾ Evropski parlament, priporočilo za posamezno državo in načrt za okrevanje in odpornost – tematski pregled v zvezi z vprašanjem enakosti spolov, objavljeno oktobra 2021.

⁽¹⁸⁾ Glej opombo 14.

⁽¹⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vloga družinskih članov, ki skrbijo za invalide in starejše: razmah tega pojava med pandemijo (UL C 75, 28.2.2023, str. 75), s pomembnimi priporočili za ukrepe, ki jih je treba sprejeti.

⁽²⁰⁾ Poročilo inštituta EIGE, *Gender Mainstreaming – Gender stakeholder consultation* (Vključevanje načela enakosti spolov – posvetovanje z deležniki o vidiku spola), objavljeno leta 2019.

⁽²¹⁾ Glej opombo 1.

4.9 EESO se zavzema za usposabljanje zaposlenih v zaposlitvenih centrih, namenjenih svetovanju glede spola, da bi razvili in razširili kulturo brez spolnih stereotipov. Hkrati je pomembno spodbujati partnerstva med podjetji in delavci na področju zaposlovanja in usposabljanja, da bi spodbudili vključevanje žensk v sektorje, kjer so pretežno zaposleni moški.

4.10 EESO podpira zamisel, da bi bilo treba dati prednost spodbudam za podjetja, ki v okviru aktivnih politik zaposlujejo ženske s stabilnimi pogodbami o zaposlitvi in dobrimi delovnimi pogoji. Poleg tega so pomembne spodbude za spremljanje in podpiranje samostojnega podjetništva, vključno s ciljno usmerjeno podporo za finančno in vodstveno usposabljanje ter dostop do finančnih instrumentov ⁽²²⁾.

5. Posebne ocene

5.1 Kriza je močno prizadela ženske, ki so pogosto v položaju, da sprejmejo tudi nekvalificirana dela. Poleg tega se delavke vse pogosteje spoprijemajo z neprosto voljno zaposlitvijo s krajšim delovnim časom. Da bi obrnili ta trend in povečali udeležbo žensk na trgu dela ter spodbujali kakovostno in kvalificirano zaposlovanje, mora biti prednostna naloga krepitev neposrednih in posrednih ukrepov v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost.

5.2 Za zmanjšanje razlik med spoloma EESO priporoča, da se nacionalni načrti za okrevanje in odpornost načrtujejo usklajeno ter se dopolnjujejo z vsemi drugimi viri in programi Skupnosti, začenši s kohezijskimi sredstvi in programi.

5.3 Zaradi obstoječih razlik in neenakosti med spoloma javne politike niso nevtralne, zato je pomembno, da vse institucije, tako evropske kot nacionalne in lokalne, sprejmejo proračun, ki upošteva vidik spola, kot dopolnilni dokument k davčnim politikam. Zato EESO priporoča, naj bo priprava proračuna, ki upošteva vidik spola, obvezna v fazi evropskega semestra ⁽²³⁾.

5.4 EESO svari pred tveganjem, da bi lahko mehanizem za okrevanje in odpornost, kot je zasnovan, povečal razlike v nekaterih proizvodnih sektorjih, kot sta zeleni in digitalni sektor. Čeprav je enakost spolov medsektorska prednostna naloga, brez specifičnih in merljivih ukrepov za spodbujanje zaposlovanja žensk, tudi v smislu visokih kvalifikacij v sektorjih z visoko stopnjo zaposlenosti žensk, obstaja nevarnost, da se bo vrzel stopnje zaposlenosti med spoloma še povečala, kar lahko pomeni tveganje nadaljnje segregacije žensk v manj pridobitne dejavnosti.

5.5 Nacionalni načrti za okrevanje in odpornost bi morali vključevati primerljive kazalnike za merjenje izboljšanja enakega plačila, dostopa do trga dela po sektorjih, usklajevanja delovnega časa in obveznosti oskrbe, ugodnih kreditov, spodbud za samostojno podjetništvo in samozaposlovanje žensk.

5.6 Spodbude za zaposlovanje žensk za nedoločen čas bi morale imeti prednost pred drugimi spodbudami in bi jih bilo treba izključiti iz zemljevida državne pomoči.

5.7 Izboljšanje usklajevanja delovnega časa in časa oskrbe je eden glavnih ciljev za sprostitve celotnega potenciala žensk v svetu dela in izboljšanje produktivnosti podjetij. V ta namen EESO meni, da je prednostna naloga vlaganje sredstev v usklajevanje delovnega časa in obveznosti oskrbe ne le z dodatnimi storitvami v vrtcih in spodbujanjem postopnih brezplačnih izobraževalnih storitev za otroke, stare od 0 do 3 let, za gospodinjstva z nizkimi dohodki, pač pa tudi s povečanjem naložb v izvajanje storitev pomoči in dolgotrajne oskrbe.

5.8 Doseganje ciljev usklajevanja delovnega časa in oskrbe je treba podpreti z zaposlovanjem oseb s posebnimi znanji in spretnostmi ter potrebo po stalnem usposabljanju vseh, ki so vključeni v te storitve in v katerih zdaj prevladuje ženske.

⁽²²⁾ Španija v svojem nacionalnem načrtu za okrevanje in odpornost namenja 36 milijonov EUR za pomoč podjetnicam začetnicam; Italija pa je v svojem načrtu za okrevanje in odpornost mobilizirala 400 milijonov EUR za podporo udeležbi žensk v podjetništvu. Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega sveta – Naložbe, ki upoštevajo vidik spola, kot način za izboljšanje enakosti spolov v Evropski uniji (UL C xx, xx.xx.2023, str. xx), v katerem so predstavljeni predlogi za spodbujanje naložb v podjetništvo žensk.

⁽²³⁾ Dokument Komisije za razpravo z naslovom *Gender Budgeting Practices: Concepts and Evidence* (Prakse priprave proračuna, ki upoštevajo vidik spola: pojmi in dokazi), objavljen junija 2022.

5.9 EESO poudarja, da je treba klavzulo o nagrajevanju za zaposlovanje žensk razširiti na vsa javna naročila, da bi podprli podjetja, ki se zavežejo k ustvarjanju stabilnih delovnih mest, krepitvi socialne vključenosti in zmanjšanju razlik v zaposlenosti med spoloma.

5.10 Razlike med spoloma na področju znanosti so zelo prisotne in se povečujejo že od zgodnjega izobraževanja. Žal je le nekaj nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost vključevalo ukrepe za povečanje udeležbe žensk v tehničnih in znanstvenih inštitutih ter v študijih na področju naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (STEM). Zato so potrebne posebne naložbe v načrte usposabljanja za spodbujanje udeležbe deklet v znanosti ter raziskavah in razvoju, pa tudi naložbe in nove oblike podpore za ciljno usmerjene projekte, da bi zagotovili večjo udeležbo žensk v inovativnih dejavnostih. Ti ukrepi bodo imeli srednje- do dolgoročno pozitiven učinek, zato jih je treba načrtovati s strateškim pristopom.

5.11 EESO meni, da je pomembno ukrepati tudi na davčnem področju, tudi kot priporoča Komisija ⁽²⁴⁾ in kot določajo nacionalne zakonodaje, z davčnimi olajšavami za prejemnike drugega dohodka v gospodinjstvu, ki je v gospodinjstvih z nizkimi dohodki pogosto dohodek ženske. Pomembno je tudi, da se uvede davčna olajšava za dohodek manj premožnih enostarševskih gospodinjstev.

5.12 Poleg ukrepov, določenih v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost, EESO kot spremljajoče ukrepe politike predlaga obvezno pridobitev potrdila za zagotavljanje enakosti spolov, da bi zmanjšali razlike med spoloma, izboljšali delovne pogoje žensk, se borili proti nasilju na podlagi spola ⁽²⁵⁾, razširjali pametno delo prek pogajanj s socialnimi partnerji in v skladu z nacionalno prakso in zakonodajo aktivirali plačan prostovoljni krajši delovni čas za ženske, ki se vračajo s porodniškega dopusta.

5.13 EESO pozdravlja pristop Komisije v poročilu, ki predvideva spremljanje ukrepov nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost posameznih držav z vidika enakosti spolov. Pomembno bo, da se predstavništva Evropske komisije v različnih državah članicah posebej osredotočijo na ukrepe, ki se izvajajo na področju enakosti spolov, ter skrbijo za upravljanje preglednih in dostopnih podatkov.

5.14 EESO priporoča, da se gospodarski in socialni partnerji ter civilna družba v celoti vključijo v izvajanje, spremljanje in ocenjevanje nacionalnih načrtov za okrevanje in odpornost, vključno z namenskimi „usmerjevalnimi odbori“ na evropski in nacionalni ravni za spodbujanje usklajenega načrtovanja pobud za zagotavljanje enakosti spolov.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Glej opombo 10.

⁽²⁵⁾ Države članice so bile pozvane, naj ratificirajo Konvencijo MOD št. 190 o odpravi nasilja in nadlegovanja v svetu dela, ki sta jo do zdaj ratificirali le dve evropski državi.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Naložbe, ki upoštevajo vidik spola, kot način za izboljšanje enakosti spolov v Evropski uniji

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 100/03)

Poročevalka: **Ody NEISINGH**

Soporočevalka: **Maria NIKOLOPOULOU**

Zaprosilo	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	23. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	172/6/7

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) je trdno prepričan, da lahko s sodelovanjem moških in žensk ter z ustvarjanjem plodne podlage za žensko podjetništvo ter ustreznih finančnih in zakonodajnih instrumentov, kot je vključevanje vidika spola v proračun, oblikujemo vključujoč finančni ekosistem v EU in državah članicah ter hitreje napredujemo na poti do enakosti spolov.

1.2 Za vključevanje vidika spola so ključni podatki, ocene učinka in skupni kazalniki. Podatke in kazalnike iz držav članic in v institucijah na ravni EU je treba uskladiti, da bi lahko prispevali k odpravljanju razlik med spoloma. EESO poudarja, da bi morala EU zbirati po spolu razčlenjene podatke v evropskem kontekstu naložb in jih vključiti v letni indeks enakosti spolov.

1.3 Vredno je preučiti vlogo poslovnih angelov, t. i. semenskih naložb (*seed investment*) in krog vračanja družbi (*circle of giving back*), da se pospeši rast ženskega podjetništva.

1.4 EESO je prepričan, da bo imelo izboljšanje položaja žensk pri prejemanju sredstev pozitiven učinek, ki se bo izrazil v boljših finančnih in socialnih rezultatih.

1.5 Po mnenju EESO je treba za ustvarjanje plodne podlage za žensko podjetništvo ponuditi ženskam več priložnosti za mreženje in usposabljanje ter mentorske programe. EESO poleg tega poudarja pomen izobraževanja za kritično obravnavo spolnih stereotipov, vključno s stereotipnimi predstavami moških podjetnikov, ter negovanja podjetniške kulture, ki bo ženske pripravila, da bodo razmišljale ambiciozno.

1.6 EESO državam članicam priporoča, naj podjetnicam omogočijo dostop do dajatev za materinstvo in starševskega dopusta v skladu z načeli iz priporočila Sveta o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite.

1.7 EESO poudarja, da bi morale države članice med dekleti že zgodaj zbuditi zanimanje za področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (področja STEM), da bi podprle podjetnice in vzornice na teh področjih, ter bi morale vlagati v programe za zbujanje zanimanja za področja STEM med srednješolkami.

1.8 EESO priporoča, da se vidik spola vključi v akcijski načrt EU za socialno gospodarstvo, tako da se zagotovijo ciljno usmerjeni ukrepi za ženske in ohrani vidik spola kot merilo pri dodeljevanju sredstev EU in nacionalnih sredstev ter pri javnem naročanju, s čimer se spodbuja in ohranja uspešen ženski kader na trgu dela.

1.9 EESO predlaga, da bi bila raznolikost ekip s posebno osredotočenostjo na ženskah merilo za prejemanje javnih sredstev. Pomembno je določiti posebne standarde za preprečevanje pojava *pinkwashing* ⁽¹⁾.

1.10 EESO priporoča, da začnejo srednjeručno vsi evropski organi in države članice uporabljati orodja za vključevanje vidika spola v proračun na vseh ravneh proračunskega postopka. Tudi udeležba civilne družbe in socialni dialog sta ključna pri odkrivanju področij, ki jih je treba obravnavati v okviru proračuna.

1.11 V finančnem sektorju je še vedno prisotna nezavedna pristranskost, zato so pomembne kampanje ozaveščanja in usposabljanje vlagateljev in izbornih komisij o nezavedni pristranskosti. EESO poleg tega meni, da bi morale vse izborne komisije evropskih finančnih institucij čim prej doseči spolno uravnoveženost, da se prepreči homofilija oziroma nagnjenost k povezovanju s sebi podobnimi, in se poleg tega udeležiti usposabljanja o nezavedni pristranskosti.

1.12 EESO predlaga, naj Komisija objavi oceno učinka letnega proračuna EU na enakost spolov in jo predloži kot prilogo ter oblikuje projektno skupino, ki bo sodelovala v pogajanjih ter uskladila in vnesla cilje EU v zvezi z vključevanjem vidika spola v prihodnji večletni finančni okvir (2028–2034) in vmesni pregled sedanjega večletnega finančnega okvira (2021–2027) ⁽²⁾.

1.13 EESO poziva, naj se dostopnost skladov EU ženskim organizacijam izboljša s poenostavitvijo postopkov in zagotavljanjem nepovratnih sredstev za njihovo glavno dejavnost.

1.14 EESO poleg tega poziva Evropsko komisijo in druge evropske institucije, naj oblikujejo ambiciozno vizijo tako vključevanja vidika spola v proračun kot naložb, ki upoštevajo vidik spola, vključno s konkretnimi cilji glede žensk, ki prejemajo sredstva, konkretnimi ključnimi kazalniki uspešnosti, zakonodajo, posodobljenimi merili ter (okrepljenimi) programi za izboljšanje ženskega podjetništva in dostopa do financiranja (npr. namenska nepovratna sredstva za ženske, namensko financiranje komanditistov za sklade, katerih lastnice ali solastnice so ženske, jamstva za posojila ali mikrofinanciranje, sovlagateljske platforme, obveznice za enakost spolov ali mikroposojila).

2. Splošne ugotovitve

2.1 Vključevanje vidika spola je osrednji cilj Evropske unije (EU) v skladu s členom 2 Pogodbe o Evropski uniji in členom 8 Pogodbe o delovanju Evropske unije. Kljub tem pravnim obvezam zagotavljanja enakosti med ženskami in moškimi pa je napredek pri dejanskem vključevanju vidika spola počasen, zlasti z vidika financiranja in proračunov.

2.2 Namen tega mnenja je opozoriti na izzive in priložnosti za podjetništvo, javne in zasebne naložbe ter pripravo proračuna v zvezi z enakostjo spolov in pozvati evropske institucije in države članice, naj oblikujejo ambiciozno vizijo tako vključevanja vidika spola v proračun kot naložb, ki upoštevajo vidik spola. Ta osredotočenost bo pozitivno vplivala na doseganje ciljev trajnostnega razvoja za doseganje enakosti spolov (cilj št. 5) in zmanjšanje neenakosti (cilj št. 10). Pomembno je tudi priznati, da je mogoče enakost spolov doseči samo ob sodelovanju tako žensk kot moških pri spodbujanju enakosti.

⁽¹⁾ *Pinkwashing* pomeni pretvarjanje, da si nekdo prizadeva za enakost spolov, v resnici pa pri tem zaostaja. (To je primerljivo s pojmom zeleno zavajanje oziroma *greenwashing* na področju trajnostnosti.)

⁽²⁾ D'Alfonso, A. (2021), *Multiannual financial framework for the years 2021 to 2027* (Večletni finančni okvir za obdobje 2021–2027), poročilo EPRS, PE 637.979: *Evropska komisija je predlagala obvezen vmesni pregled delovanja večletnega finančnega okvira, ki bi bil opravljen do decembra 2023* (str. 8).

2.3 Po podatkih Evropske komisije ženske predstavljajo približno 52 % celotnega evropskega prebivalstva, a le 34,4 % samozaposlenih in 30 % oseb med zagonskimi podjetniki ⁽³⁾.

2.4 Ekipe, katerih ustanovitelji so izključno moški, prejmejo skoraj 92 % vsega tveganega kapitala, vloženega v Evropi. Le 1 % financiranja v zgodnjih fazah prejmejo podjetja, ki jih vodijo ženske, v poznejših fazah pa ta delež naraste na največ 30 %, čeprav so se ekipe z ustanoviteljicami in spolno mešane ekipe izkazale za uspešnejše od moških ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾ ⁽⁷⁾.

2.5 OECD je marca 2017 poročala, da ženske v vseh državah razen v ZDA, Mehiki, Grčiji in Indoneziji redkeje kot moški navedejo, da imajo dostop do financiranja, ki ga potrebujejo za zagon podjetja. To razliko med spoloma si lahko razlagamo s tem, da imajo ženske manj izkušenj in delujejo v izjemno konkurenčnih sektorjih z nizko rastjo, a tudi s spolno pristranskim kreditnim točkovanjem in spolnimi stereotipi pri ocenjevanju naložb. Ženske pogosto ovira tudi slabši dostop do osnovnih finančnih storitev (npr. tekoči in hranilni računi) ⁽⁸⁾. Poleg tega so samozaposlene ženske pogosteje odvrnjene od tega, da bi zaprosile za posojilo (angl. *discouraged borrowers*), kot samozaposleni moški.

2.6 V skladu s strategijo Evropske komisije za enakost spolov za obdobje 2020–2025 je med nosilci odločanja v podjetjih tveganega kapitala in družbah za upravljanje zasebnega kapitala le 10 % žensk, so pa nekateri zasebni skladi, katerih delovanje je osredotočeno na spol, ki imajo 72 % partneric. Ugotovitve so pokazale, da je v povprečju 85 % komplementarjev v podjetjih tveganega kapitala moških, žensk pa je le 15 %. Kadar so ženske partnerice, gre običajno za manjše sklade.

2.7 Pandemija COVID-19 je povečala spolne in gospodarske neenakosti. S socialnega in gospodarskega vidika je očitna razlika v tem, kako je koronavirus vplival na posamezen spol. Poleg tega je pandemija COVID-19 vplivala na dostop žensk do financiranja. Podatkov za Evropo ni, podatki za ZDA pa kažejo, da se je še povečala že prej obstoječa razlika med spoloma pri naložbah tveganega kapitala v zagonska podjetja, ki jih vodijo ženske ⁽⁹⁾.

2.8 Ozaveščenost o naložbah, ki upoštevajo vidik spola, po vsem svetu še naprej dobiva zagon. Evropski naložbeni ekosistem za podjetnice in ustanoviteljice pa je še vedno razdrobljen ter nima sistemskega in strateškega poudarka na spolu ⁽¹⁰⁾. Posebni skladi za spolno enakost so redki in ne uspejo pritegniti več podjetnic. Okoli 50 % financiranja v Evropski uniji predstavlja davkoplačevalski denar. Skupno prizadevanje na ravni EU za spolno bolj diferenciran in enakopraven ekosistem financiranja ob hkratnem spremljanjem v celotnem procesu ustanavljanja podjetja lahko zagotovi soglasje in pomaga premagati ovire na poti do sprememb.

2.9 Ko govorimo o naložbah, ki upoštevajo vidik spola, se moramo zavedati vseh prepletanj z drugimi neenakostmi, ki še dodatno vplivajo na dostop do financiranja, na primer neenakostmi, ki jih doživljajo invalidke, ženske v slabem socialno-ekonomskem položaju, mlade ženske in ženske s priseljskim poreklom, ali neenakostmi, povezanimi s spolno usmerjenostjo, raso ipd.

⁽³⁾ https://www.eib.org/attachments/thematic/why_are_women_entrepreneurs_missing_out_on_funding_en.pdf

⁽⁴⁾ Eurostat in Evropska komisija, *The State of European Tech 2020* (Poročilo o stanju evropske tehnologije za leto 2020), Atomico (2020).

⁽⁵⁾ *Why are women entrepreneurs missing out on funding? Reflections and considerations – Executive summary* (Zakaj podjetnice zamujajo priložnost za financiranje? Preudarki in razmisleki – povzetek), EIB.

⁽⁶⁾ *Funding women entrepreneurs: How to empower growth* (Financiranje podjetnic: kako okrepiti rast), 2020.

⁽⁷⁾ <https://europeanwomeninvc.idcinteractive.net/8/>

⁽⁸⁾ *COSME Programme Call for Proposals Encouraging community building around the issue of women entrepreneurship – Management and running of the WEgate platform* (Program COSME – Razpis za zbiranje predlogov – Spodbujanje oblikovanja skupnosti v zvezi z vprašanjem ženskega podjetništva – Upravljanje in delovanje platforme WEgate).

⁽⁹⁾ *Women-Led Startups Received Just 2.3 % of VC Funding in 2020* (Zagonska podjetja z ženskim vodstvom so leta 2020 prejela le 2,3 % financiranja s tveganim kapitalom), HBR.

⁽¹⁰⁾ *Investment with a gender lens in Europe* (Naložbe v Evropi, ki upoštevajo vidik spola), UN Women (2021).

3. Posebne ugotovitve

3.1 EESO je prepričan, da bo imelo izboljšanje položaja žensk pri prejemanju sredstev pozitiven učinek, ki se bo izrazil v boljših finančnih in socialnih rezultatih. Kadar odločitve sprejemajo vlagateljice tveganega kapitala, je dvakrat bolj verjetno, da ga bodo vložile v ženske ustanoviteljske ekipe, s čimer se poveča zaposlovanje žensk. Zagonska podjetja, ki jih ustanovijo ženske, zaposlijo 2,5-krat več žensk. Podjetja, ki jih ustanovijo ženske in imajo direktorico, najamejo šestkrat več žensk⁽¹¹⁾.

3.2 Zbiranje podatkov je izjemno pomembno za ocenjevanje sedanjih razmer in oblikovanje strategij za doseganje napredka. Komisija, Svet, OECD, Eurostat in Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE) sicer zbirajo podatke o številnih vidikih spola, a jih je kljub tem prizadevanjem treba uskladiti, da bi lahko prispevali k odpravljanju razlik med spoloma. Zbiranje ustreznih podatkov mora biti obvezno za države članice. Povezati je treba metode in merila, da se ustvari celovit pogled in omogoči uporaba dodatnih podatkov (družbena pristranskost, etnična pristranskost, presečna pristranskost itd.) ter s tem omogoči spremljanje in ocenjevanje napredka in politik. Poleg tega je treba pogosteje opravljati izboljšane analitične študije. EESO poudarja, da bi morala EU zbirati po spolu razčlenjene podatke v evropskem kontekstu naložb in jih vključiti v letni indeks enakosti spolov.

3.3 Enako pomembno je upoštevati velikost posla (količino vloženega denarja) ter vlogo poslovnih angelov in semenskih naložb. Poleg tega je vredno raziskati krog vračanja družbi: ženske, ki prejmejo naložbe, širijo svoje podjetje in začnejo večati lastni naložbeni kapital, nato pa tudi same postanejo poslovni angeli. Ta proces bi lahko v prihodnosti poganjal rast ženskega podjetništva in bi se lahko okreplil s ciljnim promocijskimi kampanjami, namenjenimi povečanju splošnega razumevanja priložnosti in prispevkov poslovnih angelov ter informiranju o tem, kako začeti. Države članice bi lahko razmislile tudi o davčnih olajšavah za podporo tega procesa.

3.4 EESO meni, da bo vključevanje vidika spola v EU doseženo z aktivnim spodbujanjem enakosti spolov pri celotnem oblikovanju politik in odločanju, vključno s socialnimi in kohezivnimi politikami ter politiko konkurence EU, in pri porabi proračuna EU. Še vedno manjkajo nujni pogoji in učinkovito spremljanje med izvajanjem, da se po potrebi popravijo ukrepi politike. Ker vemo, da učinki pandemije COVID-19 niso spolno nevtralni, EESO ponovno poziva oblikovalce politike na vseh ravneh, naj upoštevajo načelo vključevanja vidika spola in naj vidik enakosti spolov vključijo v vse odločitve, tudi odločitve o pripravi proračuna, naložbah in financiranju, ter v javna naročila. To vključuje tudi proračunski cikel večletnega finančnega okvira za obdobje 2021–2027 ter načrte za okrevanje in odpornost, obsegati pa bi moralo še oceno učinka na enakost spolov, ustrezne zavezujoče kazalnike ter tudi sisteme spremljanja in ocenjevanja⁽¹²⁾.

3.5 Evropsko računsko sodišče v nedavnem poročilu navaja, da Komisija pri preučevanju politik in programov posveča le malo pozornosti analizi glede na spol. Podatke in kazalnike, razčlenjene po spolu, uporablja le v omejenem obsegu in objavlja malo informacij o splošnem učinku proračuna EU na enakost spolov. Na področjih, na katerih so pravne zahteve podrobno določene, to olajšuje vključevanje enakosti spolov v programe.

4. Konkretni ukrepi

4.1 Ustvarjanje plodne podlage za žensko podjetništvo

4.1.1 Po mnenju EESO je treba za ustvarjanje plodne podlage za žensko podjetništvo ponuditi ženskam več priložnosti za mreženje in usposabljanje ter mentorske programe. Pomembno je, da ženske ustvarijo „sestrščino“ poleg že obstoječe „bratovščine“, saj imajo ženske običajno manjše in manj raznolike mreže. Tudi vzornice in mentorice imajo pomembno vlogo: italijanska študija je pokazala, da je 70 % deklet spremenilo pogled na lastno prihodnost, ko so spoznale vzornico.

⁽¹¹⁾ https://www.kauffmanfellows.org/journal_posts/women-vcs-invest-in-up-to-2x-more-female-founders

⁽¹²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Naložbe na podlagi spola v nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost (UL C 100, 16.3.2023, str. 8).

4.1.2 Stereotipne predstave o podjetništvu se začnejo že v osnovni šoli. EESO poudarja pomen izobraževanja za kritično obravnavo spolnih stereotipov, vključno s stereotipnimi predstavami moških podjetnikov, ter negovanja podjetniške kulture, ki bo ženske pripravila, da bodo razmišljale ambiciozno. V Evropi še vedno obstajajo negativne družbene konotacije v zvezi s podjetnicami in direktoricami. Šole imajo poleg tega pomembno vlogo pri krepitvi finančnih in podjetniških zmogljivosti, zato bi bilo treba ta znanja in spretnosti vključiti že v osnovnošolske učne načrte ter jih okrepiti in razviti v celotnem šolskem sistemu. Dober način za spodbujanje ženskega podjetništva že v zgodnji fazi bi bili podjetniški sejmi in drugi programi, v katerih bi lahko ženske dobile dostop do začetnega kapitala in ki na primer sledijo pristopu spodbujanja deklet k znanosti.

4.1.3 Sindrom vsiljivca je pojav, za katerega je značilen dvom v lastne sposobnosti in občutek posameznika, da svojega dela ne opravlja dovolj dobro. Ta sindrom je med podjetnicami zelo razširjen. Če si v celotnem šolanju prizadevamo za zmogljivosti in samospoštovanje žensk, bomo zmanjšali pojavljanje tega sindroma in ženskam odprli več možnosti za razvoj ⁽¹³⁾.

4.1.4 Časovna revščina, ki jo danes ženske doživljajo zaradi neplačanih obveznosti oskrbe, v veliki meri omejuje podjetništvo. Ključne so torej kulturne spremembe, kot je soodgovornost partnerjev pri gospodinjskih opravilih ter skrbi za otroke in druge, skupaj s sistemskimi ukrepi, kot je cenovno dostopno ali brezplačno varstvo otrok ali oskrba starostnikov. EESO državam članicam priporoča, naj podjetnicam omogočijo dostop do dajatev za materinstvo in starševskega dopusta v skladu z načeli iz priporočila Sveta o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite ⁽¹⁴⁾ ⁽¹⁵⁾.

4.1.5 Podjetniško usposabljanje, namenjeno ženskam, se običajno osredotoča na trge in sektorje, v katerih so ženske že dobro zastopane. So pa še sektorji, v katerih je število podjetnic izjemno nizko, na primer na visokotehnološkem področju ter področjih STEM. EESO poudarja, da bi morale države članice med dekleti že zgodaj zbuditi zanimanje za ta področja, da bi podprle podjetnice in vzornice v teh sektorjih, ter bi morale vlagati v programe za zbujanje zanimanja za področja STEM med srednješolkami.

4.1.6 Tudi današnje neravnovesje med spoloma na trgu dela ovira prihodnje podvige žensk. Ženske imajo manj priložnosti za ustrezno vodstveno in podjetniško usposabljanje in manj prihrankov za zagon posla. Mlade ženske se torej srečujejo z več ovirami pri zagonu podjetja. Poleg tega lahko plačna vrzel med spoloma ali neobstoj pravične plače omeji njihove finančne vire. Ker je za možnosti financiranja pogosto potrebna zasebna začetna naložba podjetnika, bo po mnenju EESO odprava plačne vrzeli med spoloma in neravnovesja med spoloma na trgu dela pozitivno vplivala na žensko podjetništvo.

4.1.7 Ženske so bolj nagnjene k ustanavljanju podjetij na področju trajnostnosti in sociale, saj želijo konkretno pozitivno vplivati na družbo, in vodenju socialnih zagonskih podjetij ⁽¹⁶⁾ ⁽¹⁷⁾. Podjetja, ki delujejo znotraj socialnega gospodarstva, imajo v osrčju svoje dejavnosti gospodarske in socialne potrebe skupnosti in svojih delavcev ter tudi okoljsko trajnostnost. Vlagajo v dobro počutje in postavljajo vrednote v središče svojega poslovanja. Povečanje financiranja za projekte socialnega gospodarstva in spodbujanje oblikovanja ekosistema socialnih podjetij bosta pozitivno vplivala na gospodarsko emancipacijo in razvoj žensk. Prav tako pa bo spodbujanje ženskega podjetništva okrepilo rast socialnih podjetij. Evropska komisija je v akcijskem načrtu za socialno gospodarstvo zapisala, „*da podjetnice bolj prevladujejo v socialnem podjetništvu kot v klasičnem podjetništvu*“. Vendar ni ciljno usmerjenih ukrepov za spodbujanje ženskega podjetništva, vključno s socialnim podjetništvom. EESO priporoča, da se vključevanje vidika spola, ki ga predvideva akcijski načrt za socialno gospodarstvo ⁽¹⁸⁾, zagotovi s ciljno usmerjenimi ukrepi za ženske.

⁽¹³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Enakost spolov (raziskovalno mnenje na zaprosilo češkega predsedstva) (UL C 443, 22.11.2022, str. 63).

⁽¹⁴⁾ Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja staršev in oskrbovalcev ter razveljavitvi Direktive Sveta 2010/18/EU (UL L 188, 12.7.2019, str. 79).

⁽¹⁵⁾ Priporočilo Sveta z dne 8. novembra 2019 o dostopu delavcev in samozaposlenih oseb do socialne zaščite.

⁽¹⁶⁾ *The Value of Investing in Female Founders* (Pomen vlaganja v ustanoviteljice podjetij), Forbes, 2019.

⁽¹⁷⁾ Po podatkih agencije S&P Global, ki je anketirala vlagatelje v 11 državah.

⁽¹⁸⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Ustvarjanje gospodarstva po meri ljudi: akcijski načrt za socialno gospodarstvo (COM(2021) 778 final).

4.2 Ustvarjanje spremembe v finančnem in naložbenem sektorju

4.2.1 EU bi morala imeti vodilno vlogo pri ustvarjanju plodne podlage za ekosistem, ki upošteva vidik spola. Večino financiranja serije C za podjetja, ki jih vodijo ženske, so v obdobju 2006–2018 namenile štiri države članice EU – Švedska, Nemčija, Španija in Francija. Uspešnost v teh državah so omogočili močan ekosistem in ciljno usmerjene dejavnosti za spodbujanje vključevanja enakosti spolov⁽¹⁹⁾. EESO priporoča razvoj evropske mreže vlagateljev, ki upoštevajo vidik spola, za izmenjavo primerov dobre prakse in spodbujanje priložnosti, ki so že na voljo na področju financiranja ženskega podjetništva. Za zgled vključevanja zasebnega sektorja bi lahko bil kodeks banke British Business Bank o naložbah v ženske (angl. *Investing in Women Code*), s podpisom katerega se družbe za finančne storitve zavežejo, da bodo podjetnicam izboljšale dostop do instrumentov, virov in financiranja⁽²⁰⁾.

4.2.2 Delež žensk med nosilci odločanja v podjetjih tvegane kapitala in družbah za upravljanje zasebnega kapitala je približno 10-odstoten. Potrebno je privabljanje uspešnih ženskih kadrov in izboljšanje poklicnega razvoja žensk v finančnem in naložbenem sektorju, da se obstoječa moška kultura, zaradi katere ženske v tem sektorju ne želijo ostati ali vanj vstopiti, spremeni v vključujočo kulturo. V tej kulturi bi bilo treba poleg tega meriti donosnost naložb ne le z ekonomskimi poročili, temveč tudi na podlagi trajnosti in socialne donosnosti naložb. Zato bi si EESO želel, da bi raznolikost upraviteljskih in ustanoviteljskih ekip postala eno glavnih meril za prejemanje javnih sredstev, vključno z javnimi pokojninskimi skladi, s tem pa bi se spodbudilo zaposlovanje in ohranjanje uspešnih ženskih kadrov v finančnem in naložbenem sektorju. EESO predlaga, da si države članice izmenjujejo primere dobre prakse o metodah za spodbujanje raznolikosti ekip in ekip z ženskim vodstvom v finančnem sektorju. Razviti bi bilo treba pečat odličnosti za vlagatelje ali standard v naložbenem sektorju. Standard bi lahko služil kot eno od meril pri potegovanju za javno financiranje⁽²¹⁾. Tak standard, podoben enkratni zavezi, bi lahko bil potrjen reviziji in letnemu pregledu, da bi preprečeval zavajanje glede enakosti spolov.

4.2.3 EESO priporoča, da dobijo institucije v zasebnem finančnem sektorju dostop do tehnične pomoči in usposabljanja o naložbah, ki upoštevajo vidik spola, ki bi ju nudile Evropska unija ali države članice.

4.2.4 Na splošno se predpostavlja, da so ženske manj naklonjene tveganjem in previdnejše, njihovo konkurenčno vedenje pa je manj agresivno. EESO predlaga, da se v okviru finančnih instrumentov upošteva to manj tvegano vedenje in se oblikujejo posebni produkti za nekatere projekte z nizkim tveganjem, ki potrebujejo manj jamstev in imajo nižje obrestne mere pri odobravanju posojil ali obsegajo večji delež začetnega kapitala pri odobravanju subvencije.

V finančnem sektorju je še vedno prisotna, v glavnem nezavedna, pristranskost, da se na primer daje prednost predstavitev moških ali da se vsebina, ki jo pripravijo ženske, osredotoča na družbeni učinek, vsebina moških pa bolj na finance in številke. Kampanje ozaveščanja in usposabljanje vlagateljev in izbornih komisij o nezavedni pristranskosti so lahko izjemno pomembni za ozaveščanje o teh pristranskostih. Znotraj tega sektorja je ključno ozaveščati tudi o pomenu trdnih in odpornih poslovnih modelov, ki rastejo počasi, a stabilno, namesto da se pozornost posveča hitri kratkoročni rasti dohodka in vrednotenju.

4.3 Vključevanje vidika spola v proračun in izvajanje naložb, ki upoštevajo vidik spola, s pomočjo javnega financiranja

4.3.1 Proračuni odražajo politične prednostne naloge in so najpomembnejši instrument ekonomske politike za družbene spremembe. Javne politike imajo pomembno vlogo pri oranju ledine in ustvarjanju spodbudnega okolja za vlagatelje, s tem pa ustvarjajo dostojna delovna mesta. Že dolgo je priznано, da so vključevanje vidika spola v proračun, ciljno usmerjeno financiranje za opolnomočenje žensk, namensko dodeljevanje proračunskih sredstev ter ureditev postopkov in procesov javnega naročanja, ki upoštevajo enakost spolov, kot sredstva za upoštevanje vidika spola pri pripravi proračunov, nujna orodja za doseganje enakosti spolov.

⁽¹⁹⁾ *Funding Women Entrepreneurs Through MFF 2021-2027* (Financiranje podjetnic prek večletnega finančnega okvira za obdobje 2021–2027), posvetovanje v Evropskem parlamentu o ženskah in naložbah 19. aprila 2021.

⁽²⁰⁾ <https://www.british-business-bank.co.uk/investing-in-women-code/>

⁽²¹⁾ Zgled za to je Diversity VC Standard, ki se zdaj uporablja v EU in ZDA: www.diversity.vc.

4.3.2 Vključevanje vidika spola v proračun je proces, s katerim se ugotavlja, ali javni proračuni prispevajo k enakosti med ženskami in moškimi, in ki ustrezno preoblikuje te proračune, tako da služijo temu namenu. Priprava proračuna ob upoštevanju vidika spola zahteva dvotirni ali dvojni pristop: vključevanje enakosti spolov v vse proračune in programe ter posebno ciljno usmerjeno financiranje za odpravo temeljnih vzrokov neenakosti spolov. Razsežnost spola bi morala biti vključena v vse faze proračunskega cikla, od proračunskih predlogov (*ex ante*), skozi celotno porabo (*ex nunc*) do ocenjevanja in nadzora dejanske porabe denarja (*ex post*). Za vključevanje vidika spola v celoten proračunski cikel – načrtovanje, izvajanje, spremljanje in ocenjevanje – so ključni podatki, ocene učinka in skupni kazalniki. Čeprav je lahko za države članice težavno zbirati podatke, razčlenjene po spolu, je to edini način za razvoj in vzpostavitev ustreznih politik o vključevanju vidika spola.

4.3.3 EESO priporoča, da začnejo srednjeročno vsi evropski organi in države članice uporabljati orodja za vključevanje vidika spola v proračun na vseh ravneh proračunskega postopka. Tudi udeležba civilne družbe in socialni dialog sta ključna pri odkrivanju področij, ki jih je treba obravnavati v okviru proračuna. Analiza glede na spol je pogoj za vključevanje vidika spola v proračun in (finančne) politike, zlasti večletni finančni okvir, sveženj Next Generation EU ter evropske strukturne in investicijske sklade. Posebno pozornost je treba posvetiti kohezijski politiki, ki je eno ključnih orodij za odpravljanje neravnovesij med državami in regijami. EESO priporoča, da se v kohezijski politiki zbirajo specifični podatki v zvezi z enakostjo spolov na podlagi kazalnikov, ki bi bili razviti posebej v ta namen.

4.3.4 EESO je zadovoljen, ker je Komisija začela interno usposabljanje o vključevanju vidika spola v proračun, ki pa se zaenkrat izvaja v majhnem obsegu. EESO bi želel, da bi bile vse osebe, ki se ukvarjajo s proračuni Evropske komisije in delajo v evropskih finančnih institucijah, ustrezno usposobljene o naložbah, ki upoštevajo vidik spola, vključevanju vidika spola in pripravi proračuna, ki upošteva vidik spola. Takšno usposabljanje na nacionalni ravni je ključno tudi za izvajanje ciljev enakosti spolov.

4.3.5 EESO meni, da je pomembno oblikovati namenske sklade in finančne instrumente za podporo ženskega podjetništva, vključno s skladi tveganega kapitala in skladi zasebnega kapitala, ki ga vodijo in imajo v lasti (tudi) ženske, in tudi razmisliti o inovativnih rešitvah financiranja za odpravo tržnih pomanjkljivosti (npr. namenskih nepovratnih sredstvih za ženske, namenskem financiranju komanditistov za sklade, katerih lastnice ali solastnice so ženske, jamstvih za posojila ali mikrofinanciranju, sovlagateljskih platformah, obveznicah za enakost spolov ali mikroposojilih).

4.3.6 EESO tudi meni, da je posodobitev meril investicijskih skladov nujna za zmanjšanje razlike med spoloma. Če na primer evropski skladi, kot sta InvestEU in Evropski investicijski sklad, kot pomembno merilo pri financiranju zagonskih podjetij uporabljajo izkušnost, ne pa tudi raznolikosti, ženskam ne omogočamo enakega dostopa do kapitalnega trga. Kadar se ocenjuje, ali je sklad skladov, sklad tveganega kapitala ali sklad zasebnega kapitala upravičen do javnih sredstev, bi moral biti po mnenju EESO določen pogoj, da ima ta sklad načrt za enakost spolov, ki obsega njegovo strategijo za naložbe, ki upoštevajo vidik spola, in njegovo zavezo za doseganje enakosti spolov.

4.3.7 Vključevanje vidika spola v proračun in naložbe, ki upoštevajo vidik spola, bi bilo treba kot načeli uporabljati tudi zunaj evropskih meja pri zunanjih mehanizmih financiranja, vključno s politikami razvojnega sodelovanja.

4.3.8 Komisija bi morala oceniti, kakšen učinek ima letni proračun EU na enakost spolov in to oceno priložiti proračunu. Takšna priloga k proračunu bo služila kot dokument za spremljanje vključevanja vidika spola, katerega namen bo preoblikovati proračune v prihodnosti. Odbor Evropskega parlamenta za pravice žensk in enakost spolov (FEMM) bi lahko sprejel mnenje v zvezi s tem. EESO priporoča tudi, da se ob posvetovanju s strokovnjaki za vključevanje vidika spola v proračun in nevladnimi organizacijami, ki si prizadevajo za enakost spolov, objavijo informacije in raziskave, veliko preden Evropski parlament sprejme sklep o letnem proračunu, da se spodbudi obsežna razprava o proračunskih in makroekonomskih politikah.

4.3.9 EESO meni, da bi morale vse izborne komisije evropskih finančnih institucij čim prej doseči spolno uravnoteženost, da se prepreči homofilija oziroma nagnjenost k povezovanju s sebi podobnimi, in se poleg tega udeležiti usposabljanja o nezavedni pristranskosti. Evropski svet za inovacije si je na primer določil cilj, da v okviru svojega programa Pospeševalec poveča število zagonskih podjetij z ženskim vodstvom, tako da poveča število ženskih članic izborne komisije na 50 % in povabi več žensk, da predstavijo svoja podjetja. Svet je povečal delež zagonskih podjetij z ženskim vodstvom z 8 % na 29 %.

4.3.10 EESO predlaga tudi, da se imenuje direktorica za žensko podjetništvo ali visoka predstavnica znotraj Evropske komisije in ministrstev za podjetništvo v državah članicah, ki bo skrbela za medsektorsko ozaveščanje o ekonomskih koristih spodbujanja večjega števila žensk k ustanavljanju in širitvi podjetij, vključno s socialnimi podjetji.

4.3.11 EU in države članice bi morale podpreti vlogo javnih, lokalnih in regionalnih razvojnih agencij na naložbenih trgih in njihovo vlogo pri družbenem učinku. Na Nizozemskem na primer te regionalne razvojne agencije vlagajo v zagonska podjetja in pripisujejo veliko vrednost družbenemu učinku.

4.3.12 Organizacije civilne družbe in neprofitne ustanove, ki se ukvarjajo z vključevanjem vidika spola, so v Evropi na splošno premalo financirane. EESO poziva, naj se dostopnost skladov EU ženskim organizacijam izboljša s poenostavitvijo postopkov in zagotavljanjem nepovratnih sredstev za njihovo glavno dejavnost. Procesi dodeljevanja sredstev iz strukturnih skladov bi morali biti boljše usklajeni z neposrednimi sredstvi, da se prepreči birokracija.

4.3.13 EESO tudi poziva Evropsko komisijo in druge evropske institucije, naj oblikujejo ambiciozno vizijo tako vključevanja vidika spola v proračun kot naložb, ki upoštevajo vidik spola, vključno s konkretnimi cilji glede žensk, ki prejemajo sredstva, konkretnimi ključnimi kazalniki uspešnosti, zakonodajo, posodobljenimi merili ter (okrepljenimi) programi za izboljšanje ženskega podjetništva in dostopa do financiranja. EESO priporoča, da se znotraj Evropske komisije ustanovi delovna skupina za vključevanje vidika spola v proračun, ki bo v sedanjem večletnem finančnem okviru in drugih finančnih instrumentih skrbela za upoštevanje vidika spola. EESO predlaga, da institucije EU za doslednejše vključevanje vidika spola v prihodnosti čim prej oblikujejo projektno skupino, ki bo sodelovala v pogajanjih in v prihodnjem večletnem finančnem okviru uskladila in zajela cilje EU na področju vključevanja vidika spola.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Komuniciranje o temeljnih pravicah in pravni državi**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 100/04)

Poročevalec: **Cristian PÎRVULESCU**Soporočevalec: **José Antonio MORENO DÍAZ**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	23. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	199/3/4

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropska unija temelji na skupnih vrednotah, ki so zapisane v členu 2 PEU, in sicer vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države, spoštovanja človekovih pravic, pluralizma, nediskriminacije, strpnosti, pravičnosti, solidarnosti ter enakosti žensk in moških. Pravna država in človekove pravice so del evropske identitete.

1.2 Poleg tega je v Listini Evropske unije o temeljnih pravicah – bistvenem in zavezujočem dokumentu – določeno, da Unija temelji na nedeljivih in univerzalnih vrednotah človekovega dostojanstva, svobode, enakopravnosti in solidarnosti ter na načelu demokracije in na načelu pravne države⁽¹⁾. Okrepljena uporaba Listine ni le obveznost, ampak tudi smiseln način za zaščito ljudi ter njihovo ozaveščanje o tem, kako pomembna sta pravna država in varstvo temeljnih pravic. EESO spodbuja vsa prizadevanja na teh področjih, vendar poudarja, da morajo vse institucije EU aktivno komunicirati neposredno s splošno javnostjo. Pravna država in temeljne pravice so bistvenega pomena in morajo postati del skupne državljanske in demokratične kulture v Evropi.

1.3 Beneška komisija Sveta Evrope je pripravila jasen opis ključnih načel, ki jih zajema pravna država, in sicer zakonitosti, pravne varnosti, preprečevanja zlorabe pooblastil, enakosti pred zakonom in nediskriminacije ter dostopa do pravnega varstva⁽²⁾. To so jasna merila za ocenjevanje skladnosti katerega koli državnega ukrepa z načeli pravne države in jih je potrdilo tudi Sodišče⁽³⁾.

1.4 EESO poziva vse institucije EU, naj do kršitev načela pravne države v državah članicah pokažejo ničelno toleranco. EU ima pravno dolžnost, da spoštuje pravno državo in varuje temeljne pravice, ne glede na namene različnih političnih akterjev, ki so morda v nasprotju s tema ciljema.

⁽¹⁾ Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (UL C 326, 26.10.2012, str. 391), preambula.

⁽²⁾ Beneška komisija Sveta Evrope, *The Rule of Law Checklist (Kontrolni seznam za pravno državo)*, sprejet na njenem 106. plenarnem zasedanju, 2016.

⁽³⁾ Sodba z dne 16. februarja 2022, Poljska proti Parlamentu in Svetu, C-157/21, EU:C:2022:98, sodba Sodišča, točka 325.

1.5 EESO opozarja na sodbo, v kateri je Sodišče navedlo, da je proračun eden od instrumentov, ki omogočajo uresničitev obveznosti vseh držav članic, da upoštevajo temeljne vrednote EU, vključno s pravno državo in spoštovanjem človekovih pravic ⁽⁴⁾.

1.6 Letno poročilo Evropske komisije o stanju pravne države je koristen instrument, s katerim se lahko prepreči nazadovanje demokracije, pravne države in varstva temeljnih pravic, vendar ga je treba reformirati, da bi dosegel svoje cilje. Treba bi ga bilo prilagoditi, da bi vključeval vse vrednote iz člena 2 PEU, pravne in/ali finančne ukrepe, kadar priporočila za posamezno državo niso v celoti obravnavana, in peti steber, namenjen spremljanju nacionalnih sprememb v zvezi z državljskim prostorom ⁽⁵⁾.

1.7 EESO je že poudaril, da ima civilna družba ključno vlogo pri ohranjanju demokracije v Evropi in da lahko le močna in raznolika civilna družba brani demokracijo in svobodo ter Evropo štiti pred avtoritarnostjo ⁽⁶⁾. Pravna država ni mogoča brez demokracije in temeljnih pravic ter obratno, saj so vsi trije koncepti neločljivo povezani ⁽⁷⁾. EESO zato poziva vse vpletene strani, naj nehajo govoriti o tako imenovani neliberalni demokraciji, četudi jo omenjajo zato, da bi jo obsodile. Brez liberalnih načel ni demokracije.

1.8 V prizadevanja za konkretno uresničevanje pravne države bi moralo biti vključenih več deležnikov, in sicer socialni partnerji, strokovne organizacije, kot so odvetniška združenja, ter lokalne organizacije, ki delajo z ranljivimi ljudmi in skupnostmi, ki so bolj izpostavljeni škodljivim posledicam, prikrajšanosti in diskriminaciji.

1.9 Pravna država in človekove pravice se lahko zdita pretirano abstraktna, odmaknjena, žargonska in formalistična pojma. Za učinkovito komuniciranje o pravni državi se je treba osredotočiti na skupne vrednote ter razumljiva pojma poštenosti in pravičnosti. Koristno je lahko tudi pripovedovanje osebnih zgodb ljudi, tako da ne podajamo le statističnih podatkov, ampak pokažemo še človeški obraz, ki se skriva za dejstvi.

1.10 EESO poziva države članice, naj načelo pravne države in temeljne pravice vključijo v šolsko in visokošolsko izobraževanje. Državljska vzgoja bi morala biti obvezna; začeti bi se morala čim prej in se poučevati več let, zagotoviti pa je treba tudi sredstva EU in nacionalna sredstva za ustrezno usposabljanje učiteljev državljanske vzgoje.

1.11 Okvir človekovih pravic temelji na načelu odgovornosti, zato so potrebni ukrepi za ugotavljanje, kdo je odgovoren za posamezni rezultat, in za opredelitev zelenih sprememb politike. Pomembno je tudi opredeliti vprašanja, ki so v širšem interesu splošne javnosti, kot so dostop do energije, prevoza, regionalne enakosti, delovnih mest, stanovanj, zdravstvenega varstva in različnih drugih javnih storitev na lokalni, regionalni in nacionalni ravni.

1.12 Varstvo človekovih pravic in izvajanje načela pravne države se krepi s trdno socialno državo, ne glede na to, kakšno obliko ima v različnih delih Evrope. Ta povezanost je upoštevana v evropskem stebru socialnih pravic, ki je bistveno orodje politike za oblikovanje bolj vključujoče Unije.

1.13 V središču demokratičnega zavzemanja za človekove pravice morajo biti lokalna gibanja in ljudje, ki imajo osebne izkušnje z revščino. Najboljši način za zagovarjanje človekovih pravic, zlasti socialnih, je, da se na javnih mestih in v političnih razpravah sliši glas ljudi, ki so jih neenakost, revščina in socialna izključenost najbolj prizadeli.

⁽⁴⁾ Sodba z dne 16. februarja 2022, Poljska proti Parlamentu in Svetu, C-157/21, točki 130 in 131, ter Madžarska proti Parlamentu in Svetu, C-156/21, EU:C:2022:97, sodba Sodišča, točki 116 in 117.

⁽⁵⁾ *Laurent Pech, Petra Bard, Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values (Poročilo o pravni državi ter spremljanje in izvrševanje vrednot iz člena 2 PEU v EU), poročilo za Odbor EP za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve ter Odbor EP za ustavne zadeve, februar 2022, str. 12–13.*

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Močna in raznolika civilna družba za odporno demokracijo (mnenje na lastno pobudo) (UL C 228, 5.7.2019, str. 24).

⁽⁷⁾ Mnenje Strokovne skupine za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo o evropskem mehanizmu za nadzor delovanja pravne države in spoštovanja temeljnih pravic (mnenje na lastno pobudo) (UL C 34, 2.2.2017, str. 8).

2. Splošne ugotovitve

2.1 EESO želi spomniti na stališče, ki ga je izrazil v mnenju SOC/598 (2018): „Pravna država je neločljivo povezana z jamstvi za pluralistično demokracijo in spoštovanjem temeljnih pravic, oboje pa je med seboj odvisno. Pravna država zagotavlja, da vlade spoštujejo standarde glede temeljnih pravic, pluralistična demokracija pa zagotavlja, da vlade izvajajo politike, ki izboljšujejo blaginjo njihovih državljanov. Ohranjanje pravne države samo po sebi še ne jamči za to, da pravo spoštuje temeljne pravice, pa tudi ne, da se to pravo sprejema v vključujočem in legitimnem postopku na podlagi pluralistične in uravnotežene javne razprave in sodelovanja, ki temeljita na dobri obveščeni. Za preprečitev zgolj ‚vladavine prava‘ je treba poleg pravne države ohraniti temeljne pravice in standarde pluralistične demokracije.“⁽⁸⁾

2.2 Kot je Komisija ugotovila v poročilih o stanju pravne države za leti 2021 in 2022, so za ohranitev zaupanja državljanov v javne institucije in pravno državo med drugim potrebni neodvisen pravosodni sistem z učinkovitim sodnim nadzorom, da se zagotovi skladnost s pravom Unije, močna javna zavezanost boju proti korupciji in zagotavljanju demokratične odgovornosti, pluralnost in svoboda medijev, vključno s preglednostjo lastništva medijev, pregledni ustavni in institucionalni mehanizmi, ki zagotavljajo sistem zavor in ravnovesij z aktivno udeležbo civilne družbe ter okrepitev mednarodnega sodelovanja za trajnostni razvoj, človekove pravice, demokracijo in pravno državo⁽⁹⁾. V poročilu za leto 2022 je Komisija še poudarila, da so vrednote EU in svetovni red, ki temelji na pravilih, znatno ogroženi zaradi ruske agresije proti Ukrajini, pri kateri gre za grobo kršitev mednarodnega prava in načel Ustanovne listine OZN, ki spodbija demokracijo in pravno državo, pa tudi evropsko in svetovno varnost in stabilnost⁽¹⁰⁾.

2.3 Kršitev načela pravne države in temeljnih pravic ni mogoče upravičiti s sklicevanjem na noben demokratični ali reprezentativni standard. Institucije EU, zlasti Evropska komisija, morajo izkoristiti vse instrumente, ki so jim na voljo, da bi ponovno vzpostavile integriteto načel EU.

2.4 Organizacije civilne družbe in zagovorniki človekovih pravic spremljajo razmere na lokalni ravni, zato imajo bistveno vlogo, zlasti kadar pravna država začne odpovedovati in so človekove pravice ogrožene⁽¹¹⁾. Avtoritarne vlade organizacijam civilne družbe pretijo ne le z zmanjševanjem in spreminjanjem prostora, ki je na voljo za njihove dejavnosti, ampak tudi z osebnimi grožnjami in pregonom, finančnimi omejitvami ter pomanjkljivo zaščito pred fizičnimi ali verbalnimi napadi⁽¹²⁾.

2.5 Kot je bilo že poudarjeno, bi bilo treba splošno zmožnost organizacij civilne družbe in zagovornikov človekovih pravic za delovanje znotraj okvira Listine o temeljnih pravicah znatno okrepiti s svežnjem, ki bi vključeval usposabljanje in prenos znanja, organizacijsko in finančno podporo ter zaščito pred napadi in negativnimi kampanjami⁽¹³⁾. EESO v ta namen spodbuja Komisijo, naj predlaga celovito strategijo za evropsko civilno družbo, s katero bo usmerjala sodelovanje, prizadevanja za krepitev zmogljivosti ter učinkovito komuniciranje o pravni državi in temeljnih pravicah.

2.6 EESO meni, da je delo organizacij civilne družbe in zagovornikov človekovih pravic bistveno za pomoč ranljivim skupinam, ki se soočajo z resnimi izzivi za njihovo varnost, dobro počutje in dostojanstvo. Vsak človek se lahko nekega dne znajde v ranljivem položaju. V številnih primerih se viri ranljivosti prekrivajo ter povzročajo strukturno marginalizacijo in diskriminacijo.

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti proračuna Unije v primeru splošnih pomanjkljivosti v zvezi z načelom pravne države v državah članicah (COM(2018) 324 final – 2018/0136 (COD)) (UL C 62, 15.2.2019, str. 173).

⁽⁹⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Poročilo o stanju pravne države za leto 2021 – Stanje pravne države v Evropski uniji (COM(2021) 700 final).

⁽¹⁰⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Poročilo o stanju pravne države za leto 2022 – Stanje pravne države v Evropski uniji (COM(2022) 500 final).

⁽¹¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu in Svetu – Nadaljnja krepitev pravne države v Uniji – Trenutno stanje in možni naslednji koraki (COM(2019) 163 final) (UL C 282, 20.8.2019, str. 39).

⁽¹²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Populizem in temeljne pravice – primestna in podeželska območja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 97, 24.3.2020, str. 53), točka 1.6.

⁽¹³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU (COM(2020) 711 final) (UL C 341, 24.8.2021, str. 50).

2.7 Spoštovanje načela pravne države in varstvo temeljnih pravic bi morala biti zagotovljena v okviru delovanja demokracije, zlasti spodbujanja svobodnih in poštenih volitev ter močne demokratične udeležbe⁽¹⁴⁾. Tisti, ki imajo možnost izpodbijati pravno državo, ukrepajo tudi proti politični opoziciji in neodvisnim množičnim medijem. Nujen ukrep na tem področju je akcijski načrt EU za demokracijo.

2.8 Pomembno vlogo pri komuniciranju o pravni državi in temeljnih pravicah imajo socialni partnerji. Slabšanje političnega in pravnega okolja v državi vpliva na vsa delovna mesta, saj poslovni subjekti, mala in srednja podjetja ter socialna podjetja ne morejo učinkovito delovati, če niso vzpostavljeni pravna država in sistemi za varstvo temeljnih pravic. Socialni partnerji bi se morali zavezati, da bodo ukrepali ter izboljšali svojo integriteto in učinkovitost. Delavci morajo imeti možnost, da ustanovljajo sindikate in se jim pridružujejo po svoji izbiri, sindikatom pa je treba omogočiti svobodno delovanje⁽¹⁵⁾. Delavci in delodajalci imajo pravico pogajati se in sklepati kolektivne pogodbe, v primeru nasprotja interesov pa do kolektivnih ukrepov za obrambo svojih interesov, vključno s stavko⁽¹⁶⁾.

2.9 Agencija za temeljne pravice ima znatno zmogljivost za zbiranje ustreznih informacij in je že vzpostavila obsežno zbirko znanja, ki jo lahko uporabljajo vsi zainteresirani akterji. Ima močno strokovno znanje, na podlagi katerega bi morala okrepiti svojo razsežnost komuniciranja. Zagotoviti bi ji bilo treba več virov, da bi lahko sodelovala pri javnem komuniciranju v vseh državah članicah EU. Okrepiti je treba sodelovanje s specializiranimi institucijami, kot sta Svet Evrope ter Urad OVSE za demokratične institucije in človekove pravice.

2.10 EU je tudi globalna akterka, zavezana spoštovanju pravne države in temeljnih pravic, na čemer temeljita njeni mednarodna identiteta in vloga. V vseh zunanjih politikah, programih, instrumentih in ukrepih bi se morali odražati njihova osrednja vloga v EU ter pomembnost za demokratičen in miren svet.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Pozitivna vizija in ustvarjanje pozitivne podobe

3.1.1 Na vseh ravneh bi bilo treba okrepiti državljansko vzgojo o načelih demokracije, temeljnih pravicah in pravni državi, Komisija pa bi morala z ambiciozno zasnovano agendo za komuniciranje še naprej spodbujati javno ozaveščenost⁽¹⁷⁾.

3.1.2 Ustanovni mit EU sam po sebi ne zadošča več, da bi prepričal Evropejce. EU bi morala ponuditi vizijo zelenega prihodnjega razvoja ter oživiti ključna načela, ki so imela pomembno vlogo v evropskem projektu⁽¹⁸⁾, vključno s pravno državo in človekovimi pravicami, kar je zlasti pomembno v okviru ruske vojaške agresije proti Ukrajini.

3.1.3 Okvir človekovih pravic temelji na načelu odgovornosti, zato so potrebni ukrepi za ugotavljanje, kdo je odgovoren za posamezni rezultat in želeno spremembo politike. Pomembno je tudi opredeliti vprašanja, ki so v širšem interesu splošne javnosti, kot so dostop do prevoza, energije, delovnih mest, stanovanj, zdravstvenega varstva in različnih drugih javnih storitev na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Namesto obsojanja razmer, ki niso v skladu s standardi človekovih pravic, je treba opisati, kakšno prihodnost bi lahko ustvarili s spoštovanjem pravne države in človekovih pravic, ter s tem pri ljudeh spodbuditi pozitivne asociacije⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o akcijskem načrtu za evropsko demokracijo (COM(2020) 790 final (UL C 341, 24.8.2021, str. 56).

⁽¹⁵⁾ Člen 8(1) Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

⁽¹⁶⁾ Člen 28 Listine EU o temeljnih pravicah.

⁽¹⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o akcijskem načrtu za evropsko demokracijo (COM(2020) 790 final) (UL C 341, 24.8.2021, str. 56).

⁽¹⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Populizem in temeljne pravice – primestna in podeželska območja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 97, 24.3.2020, str. 53).

⁽¹⁹⁾ Agencija Evropske unije za temeljne pravice, 10 ključnih elementov učinkovitega obveščanja o človekovih pravicah, 2018, in Evropska mreža nacionalnih institucij za človekove pravice, Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights (Nasveti za učinkovito obveščanje o ekonomskih in socialnih pravicah), 2019.

3.1.4 Pravna država ni mogoča brez demokracije in temeljnih pravic ter obratno, saj so vsi trije koncepti neločljivo povezani⁽²⁰⁾. EESO zato poziva vse zadevne strani, naj ne hajo govoriti o tako imenovani neliberalni demokraciji, tudi če jo omenjajo le zato, da bi jo obsodile. Brez liberalnih načel ni demokracije. Neliberalna demokracija ni niti nadomestilo za demokracijo niti oslABLjena oblika demokracije. Neliberalna demokracija ni demokracija.

3.2 Potrebne politike in zadevna področja politike

3.2.1 Kot je EESO že ugotovil, obstaja povezava med domnevnim ali dejanskim pomanjkanjem koristi od gospodarske blaginje, kot ga občutijo ljudje, ter njihovim negativnim odnosom do javnih institucij in temeljnih načel⁽²¹⁾.

3.2.2 Pri zagovarjanju človekovih pravic in pravne države je treba sprejeti ukrepe za opredelitev politik, s katerimi je mogoče ljudem izboljšati vsakodnevno življenje.

3.2.3 Varstvo človekovih pravic in izvajanje načela pravne države se krepi s trdno socialno državo, ne glede na to, kakšno obliko ima v različnih delih Evrope. Ta povezanost je upoštevana v evropskem stebru socialnih pravic, ki je bistveno orodje politike za oblikovanje bolj vključujoče Unije⁽²²⁾. Delavci morajo imeti pravico do poštenih plač, ki zagotavljajo dostojen življenjski standard (6. načelo stebra), vsakdo brez zadostnih sredstev pa mora imeti pravico do primernega minimalnega dohodka, ki zagotavlja dostojno življenje v vseh obdobjih ter učinkovit dostop do potrebnega blaga in storitev (14. načelo stebra)⁽²³⁾.

3.2.4 Pandemija COVID-19 je spomnila, kako pomemben je splošen, dostopen in pravičen javni zdravstveni sistem. EESO ponovno poudarja stališče, ki ga je izrazil v mnenju SOC/691 (2022): „EU in države članice bi morale začeti temeljit družbeni razmislek o izvorihi krize in o tem, zakaj je pandemija večino evropskih zdravstvenih sistemov potisnila na rob prepada. Leta varčevalnih politik so privedla do splošnega upadanja naložb v zdravstvu in pri drugih ključnih socialnih storitvah (pomoč odvisnim in ranljivim osebam, negovalni domovi ipd.). To je bila časovna bomba, ki je ob večjem zdravstvenem izzivu eksplodirala.“⁽²⁴⁾

3.2.5 Na temeljne pravice poleg pandemije vplivajo tudi druge krize. Vojna v Ukrajini ogroža več milijonov ljudi v tej državi in po svetu, zaradi podnebnih sprememb ter z njimi povezanih izzivov in nesreč, kot so požari v naravi, pa so neposredno prizadeti ljudje po vsej Evropi. Številni Evropejci se spopadajo z višjimi cenami energije, zato bi bilo treba ustrezno posodobiti in prilagoditi evropska orodja za ukrepanje.

3.2.6 Politike, zlasti politike gospodarskih reform, bi morale temeljiti na sistematičnih predhodnih in naknadnih ocenah učinka na človekove pravice⁽²⁵⁾, da bi omogočale argumentirane in vključujoče evropske in nacionalne razprave o iskanju kompromisov in prilagajanju političnih odločitev⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Mnenje Stokovne skupine za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo o evropskem mehanizmu za nadzor delovanja pravne države in spoštovanja temeljnih pravic (mnenje na lastno pobudo) (UL C 34, 2.2.2017, str. 8).

⁽²¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Populizem in temeljne pravice – primestna in podeželska območja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 97, 24.3.2020, str. 53).

⁽²²⁾ Evropska komisija, Evropski steber socialnih pravic v 20 načelih.

⁽²³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Za evropsko okvirno direktivo o minimalnem dohodku (mnenje na lastno pobudo) (UL C 190, 5.6.2019, str. 1).

⁽²⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Posledice pandemije COVID-19 za temeljne pravice in pravno državo v EU ter prihodnost demokracije (mnenje na lastno pobudo) (UL C 275, 18.7.2022, str. 11).

⁽²⁵⁾ Neodvisni strokovnjak OZN za učinke zunanjega dolga in drugih povezanih mednarodnih finančnih obveznosti držav na polno uveljavljanje vseh človekovih pravic, zlasti ekonomskih, socialnih in kulturnih, Guiding Principles for human rights impact assessments for economic reform policies (Vodilna načela za oceno učinka politik gospodarskih reform na človekove pravice), dokument OZN A/HRC/40/57, 19. december 2018.

⁽²⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Populizem in temeljne pravice – primestna in podeželska območja (mnenje na lastno pobudo) (UL C 97, 24.3.2020, str. 53).

3.2.7 Bolj bi bilo treba poudarjati naslova III (Enakost) in IV (Solidarnost) iz Listine o temeljnih pravicah kot osrednja elementa demokratične Unije, ki temelji na vrednotah ⁽²⁷⁾. Vse človekove pravice, priznane v Listini, so nedeljive, soodvisne in enako pomembne, Evropsko sodišče za človekove pravice pa je v sodbi v prelomni zadevi poudarilo, da med socialno-ekonomskimi pravicami ter civilnimi in političnimi pravicami ni nepremostljive prepreke ⁽²⁸⁾.

3.2.8 Zaželeno je nadaljnje sodelovanje med institucijami EU in državami članicami, da bi vsem državljanom in prebivalcem zagotovili vse pravice, ki so priznane v Evropski konvenciji o človekovih pravicah, Evropski socialni listini (v različnih oblikah) in ustreznih konvencijah OZN o človekovih pravicah. EESO poziva Komisijo in države članice, naj pri snovanju, razlaganju in izvajanju prava Unije ustrezno upoštevajo evropski steber socialnih pravic in Evropsko socialno listino.

3.2.9 EESO poziva vse države članice, naj podpišejo in ratificirajo revidirano Evropsko socialno listino iz leta 1996 ter sprejmejo sistem kolektivnih pritožb Evropskega odbora za socialne pravice.

3.2.10 EESO podpira pobudo Komisije, ki bi omogočila izvajanje korektivnih gospodarskih ukrepov v primeru držav članic, ki resno in stalno kršijo vrednote iz člena 2 PEU ⁽²⁹⁾. „Komisija mora [...] zagotoviti primerne kadrovske in finančne vire ter dosledno spremljati morebitne kršitve. Pri tem mora uporabiti strogo objektivna merila in enako preučiti kršitve v vseh državah članicah.“ ⁽³⁰⁾

3.3 Demokratično zavzemanje za človekove pravice in pomembnost osebnih izkušenj

3.3.1 Rezultati obsežne ankete, ki jo je opravila Agencija za temeljne pravice, so pokazali, da skoraj 90 odstotkov ljudi v EU meni, da so človekove pravice pomembne za ustvarjanje pravičnejše družbe ⁽³¹⁾. Evropejci menijo, da lahko človekove pravice pomembno vplivajo na njihovo življenje.

3.3.2 Za uveljavljanje človekovih pravic po vsej Evropi so potrebni ukrepi, s katerimi bomo poudarili, kako lahko te pravice – na primer socialne, kot so pravice do dela, socialne varnosti, stanovanja, izobraževanja in zdravja – vsakomur spremenijo vsakodnevno življenje, in sicer tam, kjer mu je najpomembnejše, in v lokalni skupnosti ⁽³²⁾.

3.3.3 V središču demokratičnega zavzemanja za človekove pravice morajo biti lokalna gibanja in ljudje, ki imajo osebne izkušnje z revščino. Najboljši način za zagovarjanje človekovih pravic, zlasti socialnih, je, da se na javnih mestih in v političnih razpravah sliši glas ljudi, ki so jih neenakost, revščina in socialna izključenost najbolj prizadeli. Koristno je lahko tudi pripovedovanje osebnih zgodb ljudi, tako da ne podajamo le statističnih podatkov, ampak pokažemo še obraz in osebo, ki se skriva za dejstvi. Za resno obravnavo socialnih pravic so poleg drugačnih politik potrebni tudi bolj vključujoči postopki za njihovo oblikovanje ⁽³³⁾.

3.3.4 Evropska družba si ne more privoščiti lažne izbire med dvema možnostma – pravicami ali demokracijo. Da bi zagotovili spoštovanje človekovih pravic, je treba vzpostaviti in ohranjati gibanje, ki jih bo spodbujalo na lokalni, nacionalni in svetovni ravni, da bi jih popularizirali.

⁽²⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU (COM(2020) 711 final) (UL C 341, 24.8.2021, str. 50).

⁽²⁸⁾ Airey proti Irski, sodba (dejstva), vloga št. 6289/73 (1979), sodba Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 9. oktobra 1979, točka 26.

⁽²⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Posledice pandemije COVID-19 za temeljne pravice in pravno državo v EU ter prihodnost demokracije (mnenje na lastno pobudo) (UL C 275, 18.7.2022, str. 11).

⁽³⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pravna država in sklad za okrevanje (mnenje na lastno pobudo) (UL C 194, 12.5.2022, str. 27).

⁽³¹⁾ Agencija Evropske unije za temeljne pravice, številni Evropejci so prepričani, da so človekove pravice temelj za pravičnejšo družbo, a izzivi še ostajajo, sporočilo za javnost, 24. junij 2020.

⁽³²⁾ Casla, Koldo, in Barker, Lyle, Human Rights Local (Človekove pravice na lokalni ravni), blog *Human Rights Centre*, Univerza v Essexu, 17. januar 2022.

⁽³³⁾ Casla, Koldo, Nothing about us, without us, is really for us (Brez nas ni nič v zvezi z nami zares za nas), *Global Policy*, 14. oktober 2019.

3.3.5 Na čelu tega procesa morajo biti skupine civilne družbe, javni organi v EU in državah članicah pa morajo demokratično zavzemanje za človekove pravice olajšati s preglednim ravnanjem in spoštovanjem vloge, ki jo ima civilna družba, ko nadzira, ali ustrezno delujejo. Okrepiti bi bilo treba nacionalne institucije za človekove pravice in te bi morale ozaveščati o možnih pravnih sredstvih, ki so na voljo državljanom.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Industrijska strategija za sektor pomorske tehnologije**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 100/05)

Poročevalec: **Anastasis YIAPANIS**Soporočevalec: **Christophe TYTGAT**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na seji komisije CCMI	11. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem za- sedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	207/2/4

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) v tem mnenju na lastno pobudo priznava, da primanjkuje sektorskih političnih ukrepov za podporo sektorju pomorske tehnologije pri obvladovanju izzivov in potreb, ter predlaga konkretne ukrepe, ki bi jih bilo treba takoj sprejeti za povečanje odpornosti in strateške avtonomije evropskega pomorstva ter za ponovno konkurenčnost na svetovni ravni.

1.2 EESO je zaskrbljen za prihodnost sektorja pomorske tehnologije v Evropi, ki se sooča z nelojalno konkurenco, zlasti iz Azije.

1.3 EESO poziva, naj se pomorska tehnologija čim prej začne obravnavati kot strateški sektor EU, njegove dejavnosti pa kot kritična infrastruktura. Poleg tega naj se pripravi strategija za pomorsko industrijo in zagotovijo zadostni namenski viri v službah Evropske komisije. V trajnostni evropski pomorski strategiji je treba upoštevati in ponovno oceniti lastniško strukturo evropskih pristanišč ter druge z njimi povezane kritične infrastrukture.

1.4 EESO poziva tudi k nujnim ukrepom, ki bodo spodbudili domače povpraševanje po zelenih in visokotehnoloških plovilih, vključno s programom EU za obnovo flot in naknadnim opremljanjem obstoječih plovil v skladu s cilji evropskega zelenega dogovora, ter k takojšnjim naložbam v infrastrukturo in alternativna goriva.

1.5 EESO poziva k posebnim klavzulam v dvostranskih in prostotrgovinskih sporazumih, ki pomorskim podjetjem EU omogočajo prost dostop na trg, prepovedujejo trgovinske ovire, zahtevajo vzajemnost in zagotavljajo potrebno skrbnost. Če so mednarodna pogajanja neuspešna, mora EU razmisliti o enostranskih ukrepih, da bi vplivala na svoje mednarodne konkurente.

1.6 Za trajnostni gospodarski in socialni razvoj, ohranitev obrambne in strateške pomorske avtonomije EU ter zaščito delovnih mest in kritičnih zmogljivosti je treba po mnenju EESO ustvariti spodbude za vrnitev proizvodnih obratov s tehnologijami, proizvedenimi v EU, v EU ter spodbude za ohranitev dobavnih verig in proizvodnje sestavnih delov v EU.

1.7 EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj vpeljejo obsežne programe za preusposabljanje in izpopolnjevanje ter poklicno izobraževanje in usposabljanje, vključno z njihovim ocenjevanjem in certificiranjem kvalifikacij ter s tesnim sodelovanjem socialnih partnerjev in akademskih krogov. Poziva tudi k finančni podpori za evropski pakt za znanja in spretnosti ⁽¹⁾ ter za posebne kampanje, da bi sektor postal privlačen tudi za ženske in mlade.

1.8 EESO poziva k okrepljenim prizadevanjem za **pravični prehod** za vse delavce in MSP, k ustanovitvi in utrditvi evropskih svetov delavcev ter k izpolnjevanju najvišjih mednarodnih socialnih standardov ob doslednem spoštovanju zakonodaje EU in pravil Mednarodne organizacije dela. Meni, da mora imeti odbor za sektorski socialni dialog v evropskem ladjedelništvu ključno vlogo pri teh vprašanih in krejitvi sektorja pomorske tehnologije.

1.9 Podjetja v tem sektorju, zlasti MSP, imajo velike težave pri pridobivanju bančnih posojil in javnega financiranja. EESO poziva k oblikovanju pravil EU o taksonomiji, ki bodo podpirala trajnostne naložbe v pomorski sektor, spodbujala njegovo vključenost in zagotavljala pravno varnost za tehnološke naložbe.

1.10 EESO poziva, naj se sredstva, zbrana zaradi kršitev uredbe FuelEU za pomorstvo ⁽²⁾, in prihodki iz sistema EU za trgovanje z emisijami ⁽³⁾ uporabijo tudi za financiranje sektorja prevoza po vodnih poteh ⁽⁴⁾ in njegove dobavne verige, zlasti sektorja pomorske tehnologije. Poziva tudi k ustanovitvi jamstvenega sklada EU, ki bi olajšal dostop do finančnih sredstev za tvegane pomorske naložbe.

1.11 EESO meni, da tuja podjetja, ki ohranjajo socialni damping in rušijo enake konkurenčne pogoje na svetovni ravni, ne bi smela uporabljati finančnih orodij EU in imeti dostopa do notranjega trga; tega se jim tudi ne bi smelo omogočiti. Donosnost naložb pri teh orodjih bi morala koristiti evropskim podjetjem.

1.12 Za popolno razogljčenje sektorja pomorske tehnologije je potreben obsežen prehod na alternativna goriva in tehnologije. EESO pozdravlja vzpostavitev partnerstva za skupne programe na področju prevoza po vodnih poteh brez emisij.

1.13 EESO meni, da bi skupina strokovnjakov za pomorstvo in evropsko industrijsko zaveznitvo za sektor pomorske tehnologije lahko pripomogla k izboljšanju in ponovni vzpostavitvi globalne konkurenčnosti sektorja pomorske tehnologije.

1.14 Nenazadnje EESO izraža pripravljenost, da bi se bolj vključil v pomoč sektorju pomorske tehnologije pri obvladovanju izzivov, in poziva Evropsko komisijo ter države članice k nujnemu izvajanju industrijske strategije za pomorstvo. Izraža tudi zaskrbljenost, da bo EU, če ne bo imela usmerjenega nabora orodij, izgubila svoje zmogljivosti, strokovno znanje in delovna mesta v pomorstvu ter bo pri civilnih in vojaških ladjah, platformah, opremi ladij in zmogljivostih na morju postala popolnoma odvisna od Azije. Če posebna industrijska strategija za pomorstvo ne bo pripravljena in se ne bo začela hitro izvajati, bo to velika politična napaka.

2. Uvod

2.1 EESO s tem mnenjem na lastno pobudo nadaljuje mnenje CCMI/152 iz leta 2018 – *Strategija LeaderSHIP 2020 kot vizija za industrijo pomorske tehnologije* ⁽⁵⁾. Njegov namen je **povečati ozaveščenost o resnih težavah, s katerimi se sooča sektor pomorske tehnologije v EU** ⁽⁶⁾, **ter o pomanjkanju sektorskih političnih ukrepov EU in nacionalnih javnih organov, ki bi sektor podpirali pri njegovih izzivih in potrebah**. Pripravil je konkretne predloge za ukrepe, ki so potrebni za konkurenčnost, rast in delovanje sektorja pomorske tehnologije. Institucije EU, države članice, socialne

⁽¹⁾ Pakt za znanja in spretnosti.

⁽²⁾ Predlog uredbe The FuelEU za pomorstvo.

⁽³⁾ Direktiva 2003/87/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. oktobra 2003 o vzpostavitvi sistema za trgovanje s pravicami do emisije toplogrednih plinov v Skupnosti in o spremembi Direktive Sveta 96/61/ES (UL L 275, 25.10.2003, str. 32).

⁽⁴⁾ Pojem „sektor prevoza po vodnih poteh“ je treba razlagati široko in vanj vključiti pomorsko tehnologijo, pomorski prevoz, prevoz po celinskih plovnih poteh, rekreativno plovbo in jadranje ter njihove dobavne verige.

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija LeaderSHIP 2020 kot vizija za industrijo pomorske tehnologije: za inovativno, trajnostno in konkurenčno pomorsko industrijo leta 2020 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 262, 25.7.2018, str. 8).

⁽⁶⁾ Sektor pomorske tehnologije zajema ladjedelnice in celotno dobavno verigo proizvajalcev ter dobaviteljev sistemov, opreme in tehnologij za pomorstvo. Ne vključuje ponudnikov pomorskih storitev (npr. ladijskih družb, pristaniških organov in ponudnikov pristaniških storitev).

partnerje in druge deležnike poziva, naj skupaj čim prej opredelijo in sprejmejo politične ukrepe za rešitev in zaščito tega strateškega sektorja, da bi zagotovili obrambo EU in zaščito njene obale, pomorsko avtonomijo, dostop do trgovine, modro gospodarstvo in vodilno vlogo EU na področju pomorstva v svetu.

2.2 EESO namerno sledi strukturi sporočila Evropske komisije o strategiji LeaderSHIP (7), da bi opozoril na majhen napredek pri štirih predlaganih usmeritvah in na potrebo po takojšnjem ter ciljno usmerjenem ukrepanju v sektorju pomorske tehnologije, zlasti glede na posledice pandemije in vojne v Ukrajini.

3. Izboljšanje dostopa do trga in pravični tržni pogoji

3.1 Povpraševanje po hrani, blagu in energiji se bo predvidoma povečalo, zaradi česar bo treba okrepiti infrastrukturo, zmogljivosti, plovila, tehnologije in upravljanje logistike za promet po vodnih poteh (pomorski promet in promet po celinskih plovni poteh). Povečuje se tudi povpraševanje po vodnem in obalnem turizmu ter priložnostih dejavnosti.

3.2 Pandemija COVID-19 in vojna v Ukrajini sta razkrili strateška tveganja, ki jim je EU izpostavljena zaradi prevelike odvisnosti od tretjih držav. Hkrati sta povzročili pomanjkanje in blokade v dobavnih verigah ter višje cene surovin in energije, s čimer sta ustvarili dodaten pritisk na podjetja v sektorju pomorske tehnologije. Vojna v Ukrajini je EU spomnila tudi na pomen ključnih pomorskih vojaških zmogljivosti, med njimi komercialnih in vojaških plovil ter tehnologij za obrambo, varnost ter zaščito meja in obale.

3.3 Svetovna konkurenca za proizvajalce iz EU je huda, saj azijska podjetja, zlasti iz Kitajske in Južne Koreje, pridobivajo vse več trgov zaradi močne vladne podpore, tudi v okviru zapletenih shem državne pomoči, pri čemer uporabljajo nižje socialne in okoljske standarde. To jim je omogočilo, da so osvojila tradicionalne trge EU in s škodljivimi cenami pridobila naročila, ki so bila prej v rokah evropskih podjetij. Evropski proizvajalci so še dodatno pod pritiskom zaradi naraščajoče inflacije in visokih cen energije. EESO je zaskrbljen za prihodnost sektorja pomorske tehnologije in meni, da je treba takoj ukrepati, da bi povečali odpornost evropskega pomorstva, ponovno postali konkurenčni na svetovni ravni, zaščitili močan položaj Evrope v zapletenem sektorju ladjedelništva in rekreacijske plovbe ter ohranili strateško pomorsko avtonomijo Evrope.

3.4 Trajnostna evropska pomorska strategija mora upoštevati lastniško strukturo evropskih pristanišč in druge povezane kritične infrastrukture, saj so njihov velik del v celoti ali delno kupila kitajska podjetja, ki so pod popolnim ali delnim nadzorom kitajske države. Za evropsko strateško avtonomijo je izredno nujno ponovno oceniti lastniško strukturo in jo, kjer je to mogoče, znova vrniti v evropsko last.

3.5 EESO poziva k strategiji za sektor pomorske tehnologije, ki bi povečala njegovo globalno konkurenčnost in mu omogočila, da izkoristi poslovne priložnosti dvojnega zelenega in digitalnega prehoda. Če želi EU še naprej konkurirati na tem močno subvencioniranem in neuravnoveženem svetovnem trgu, na katerem njeni glavni tekmeci ne spoštujejo pravil STO, je treba takoj razviti posebne trgovinske mehanizme EU, omogočiti dostop do financiranja in pripraviti programe usposabljanja delovne sile ter programe raziskav in razvoja. Poleg tega EESO poziva, naj se pomorska tehnologija obravnava kot strateški sektor EU, kot je to v ZDA, na Kitajskem, Japonskem ali v Južni Koreji, ter da se temu sektorju nameni dovolj človeških in finančnih virov v službah Evropske komisije.

3.6 Evropski sektor pomorske tehnologije je temelj obrambe in nadzora EU, prevoza blaga, energije in potnikov ter uresničevanja političnih ciljev EU, povezanih z evropskim zelenim dogovorom in modrim gospodarstvom. EESO poziva k nujnim ukrepom, ki spodbujajo domače povpraševanje po zelenih in visokotehnoloških plovilih, vključno s programom EU za obnovo flot (npr. nacionalnih ribiških flot, flot za prevoz na kratkih razdaljah in kabotažo ter plovil za rekreacijo) in naknadno opremljanje plovil v skladu s cilji evropskega zelenega dogovora.

(7) LeaderSHIP 2020 – The Sea: new opportunities for the Future (LeaderSHIP 2020 – Morje: nove priložnosti za prihodnost).

3.7 EESO ugotavlja, da evropski zeleni dogovor neposredno vpliva na konkurenčnost sektorja, saj prinaša spremembo paradigme za celoten sektor prevoza po vodnih poteh. Njegovo izvajanje bo omogočilo hitrejše uvajanje alternativnih goriv in tehnologij. Vendar pa EESO opozarja, da omejena infrastruktura in razpoložljivost alternativnih goriv ovirata hitrejši prehod, zato poziva k takojšnjim naložbam na tem področju, na primer z ustanovitvijo posebnega sklada EU za pomorstvo. Upoštevati bi bilo treba posebne značilnosti posameznih vrst plovil, za kar bi bilo treba pripraviti posebne načrte za pogonske sisteme, goriva in brezemisijske tehnologije.

3.8 EESO je zaskrbljen zaradi trgovinskih ovir v Aziji za evropska podjetja in poziva, naj se sedanji in prihodnji dvostranski in prostotrgovinski sporazumi ter gospodarska partnerstva dopolnijo s klavzulami, ki bi pomorskim podjetjem EU omogočala prost dostop na trg, prepovedovala trgovinske ovire, zahtevala vzajemnost in zagotavljala potrebno skrbnost.

3.9 EESO meni, da so mednarodne razprave in sporazumi najboljši način za boj proti trgovinskemu protekcionizmu, in poziva Evropsko komisijo, naj si na mednarodni ravni bolj prizadeva za določitev globalnih pravil. Druga možnost je, da Evropska komisija uporablja enostranske ukrepe, dokler je to potrebno, da bi tako vplivala na svoje mednarodne tekmece. EESO meni, da je ukrepanje proti tujemu subvencioniranju in škodljivemu oblikovanju cen ena najpomembnejših prednostnih nalog.

3.10 Industrija pomorske tehnologije je temelj evropskega modrega gospodarstva, saj gradi in naknadno opremlja plovila, strukture in tehnologije, npr. za razvoj zelenih ribiških flot, energije iz obnovljivih virov na morju, akvakulture in globokomorskega rudarjenja. Da bi EU dosegla cilje evropskega zelenega dogovora, bo morala znatno povečati svoje industrijske zmogljivosti za obnovljive vire energije na morju in druga alternativna goriva. V nasprotnem primeru se bo morala pri razvoju tega strateškega trga in doseganju svojih ciljev evropskega zelenega dogovora zanašati na tuje zmogljivosti. Da bi se izognili temu tveganju, EESO poziva Evropsko komisijo, naj strateški sektor pomorske tehnologije in njegove dejavnosti nemudoma opredeli kot kritično infrastrukturo.

3.11 EESO je trdno prepričan, da je vodilni gospodarski položaj EU mogoče doseči le z močnimi proizvodnimi zmogljivostmi na ozemlju EU, saj je to edina možnost za trajnostni gospodarski in socialni razvoj, zaščito obrambne in strateške pomorske avtonomije EU, varnost državljanov EU in ohranitev njihovih delovnih mest. EESO poziva tudi k oblikovanju posebnega programa in spodbud za proizvajalce, ki želijo svoje proizvodne obrate seliti nazaj v EU.

4. Zaposlovanje ter znanja in spretnosti

4.1 Sektor pomorske tehnologije ustvarja približno en milijon delovnih mest v obmorskih regijah po vsej Evropi ⁽⁶⁾.

4.2 Za ekologizacijo, digitalizacijo in uvajanje prebojnih tehnologij je potrebna specializacija delovne sile. Zato EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj pripravijo in takoj začnejo izvajati obsežne programe za preusposabljanje in izpopolnjevanje ter programe za poklicno izobraževanje in usposabljanje, vključno z njihovim ocenjevanjem in certificiranjem kvalifikacij, v kar naj v celoti vključijo socialne partnerje in akademske kroge. Poleg tega poziva h konkretni finančni podpori za evropski pakt za znanja in spretnosti ter namenskim kampanjam, ki bodo povečale privlačnost sektorja, tudi za ženske, mlade, invalidne osebe in osebe s posebnimi spretnostmi. Opozarja, da sektor pomorske tehnologije potrebuje delavce z boljšim znanjem s področja robotike, umetne inteligence, kibernetne varnosti, senzorike, avtomatizacije in 3D-tiska, pa tudi visokokvalificirane inženirje, poleg tega pa posebej potrebuje tudi proizvodne delavce (npr. varilce, električarje, inštalaterje strojnih inštalacij).

4.3 Evropska podjetja spoštujejo najvišje mednarodne socialne standarde ter v celoti spoštujejo zakonodajo EU in pravila Mednarodne organizacije dela. EESO priznava njihova prizadevanja, da bi bila vodilna pri zviševanju mednarodnih standardov dela, ter pomen dobrih delovnih pogojev, dostojnega plačila in socialne varnosti za delovno silo v sektorju. Poziva k večjim prizadevanjem za ustanovitev in utrditev evropskih svetov delavcev. Poleg tega znova poudarja, da morajo imeti delavci, napoteni na delo v drugo državo članico, v skladu z direktivo o napotitvi delavcev enake temeljne pravice, kot veljajo v državi članici gostiteljici.

⁽⁶⁾ A Future European Maritime Technology Industrial Policy (Prihodnja industrijska politika za evropsko pomorsko tehnologijo).

4.4 Kot je poudarjeno v strategiji LeaderSHIP 2020 (2013), se sektor pomorske tehnologije sooča s težavami pri medgeneracijskem prenosu znanja in izkušenj. EESO izraža veliko razočaranje, da doslej niso bili sprejeti nobeni posebni ukrepi (EU), in poziva k jasnemu načrtu za pravični prehod, povečanje privlačnosti sektorja pomorske tehnologije ter ustvarjanje ustreznih možnosti za izobraževanje in usposabljanje z novimi učnimi načrti ter znanjem in spretnostmi, ki bodo prilagojeni novim težnjam in poslovnim modelom, pa tudi zelenemu in digitalnemu prehodu. Okvir za pravični prehod mora temeljiti na socialnem dialogu in zagotavljati ustrezne vire, da se pritegnejo novi delavci in podprejo prehajanje med delovnimi mesti ter preusposabljanje in izpopolnjevanje delavcev, vključno z usposabljanjem o novih tehnologijah in procesih z vidika zdravja in varnosti. Vsi programi bi morali biti ocenjeni in certificirani, da bi postalo usposabljanje enotno in bi temeljilo na istih standardih.

4.5 EESO meni, da mora imeti odbor za sektorski socialni dialog v evropskem ladjedelništvu ključno vlogo pri kreptvi sektorja pomorske tehnologije. Kakovostni socialni dialog (na primer na podlagi ambicioznih skupnih ukrepov), sporazumi in sodelovanje med socialnimi partnerji, tudi v okviru tega odbora, so odločilnega pomena in jih je treba spoštovati.

5. Dostop do financiranja

5.1 EESO meni, da je nujno ohraniti proizvodne zmogljivosti v Evropi in jih narediti konkurenčne, zato poziva EU in države članice, naj financiranje te industrije obravnavajo kot prednostno nalogo. Sektor pomorske tehnologije se sooča z vse večjimi težavami pri pridobivanju bančnih posojil in javnega financiranja ter ima zelo malo možnosti za druge vire financiranja, pri čemer so najbolj prizadeta MSP. EESO poziva tudi k oblikovanju pravil EU o taksonomiji, ki bodo podpirala trajnostne naložbe v pomorski sektor, hkrati pa ne bodo zapostavljala nikogar in bodo preprečevala kakršno koli diskriminacijo med akterji v tem sektorju. Prav tako je treba merila okoljske uspešnosti uskladiti z zakonodajo EU in zagotoviti pravno varnost za tehnološke naložbe.

5.2 EESO meni, da bi morala EU finančno spodbujati lastnike ladij iz EU, da ladje gradijo v Evropi, dobavne verige in proizvodnjo sestavnih delov pa v čim večji meri ohraniti v EU. Razmisliti bi bilo treba o namenskih skladih in razpisih za zbiranje predlogov, saj so priložnosti na področju pomorstva komajda omenjene ali obravnavane v partnerskih sporazumih ali nacionalnih načrtih za okrevanje in odpornost.

5.3 EESO poziva, naj se sredstva, zbrana zaradi kršitev uredbe FuelEU za pomorstvo, ter prihodki iz sistema EU za trgovanje z emisijami uporabijo tudi kot dodaten namenski vir financiranja za sektor pomorske tehnologije, zlasti za raziskave, razvoj in inovacije. Pripravljen je sodelovati pri oblikovanju novih politik in shem financiranja EU ter poziva institucije EU, naj ga vključijo v vse prihodnje pogovore o tem vprašanju.

5.4 Ker sedanji finančni instrumenti ne zadoščajo ali niso prilagojeni kapitalsko intenzivnim sektorjem, EESO znova poziva Evropsko komisijo, naj „*uvade namenski finančni instrument, ki bo spodbujal naložbe v sektorje, za katere je značilno veliko kapitalsko tveganje, kot je evropska industrija pomorske tehnologije*“⁽⁹⁾; „[r]azmisliti bi bilo treba o uvedbi programa financiranja, ki bi evropskim obratom za recikliranje omogočil razstavljanje večjih vrst plovil“. EESO poziva tudi k ustanovitvi jamstvenega sklada EU, ki bi olajšal dostop do finančnih sredstev za tvegane naložbe v pomorstvu. S financiranjem EU bi bilo treba omogočiti tudi razstavljanje in recikliranje izrabljenih plovil, vključno z rekreacijskimi in ribiškimi.

5.5 Nesprejemljivo je tudi, da imajo podjetja, ki niso iz EU in ne spoštujejo njenih standardov, še vedno dostop do sredstev EU (npr. financiranja EIB) in notranjega trga. Zato bi morala EU strogo uporabljati načelo vzajemnosti in potrebne skrbnosti, da bi dosegla spoštovanje svojih standardov, ter zagotoviti, da podjetja, ki ohranjajo socialni damping in rušijo enake konkurenčne pogoje na svetovni ravni, ne uporabljajo njenih finančnih orodij in nimajo dostopa do notranjega trga

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija LeaderSHIP 2020 kot vizija za industrijo pomorske tehnologije: za inovativno, trajnostno in konkurenčno pomorsko industrijo leta 2020 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 262, 25.7.2018, str. 8).

oziroma se jim tega ne omogoči. Evropska komisija bi morala za tuje ladjedelnice, ki prejemajo subvencije, in za proizvajalce pomorske opreme uporabljati uredbo o tujih subvencijah ter razmisliti o reviziji Uredbe (EU) 2016/1035 Evropskega parlamenta in Sveta⁽¹⁰⁾ o zaščiti pred škodljivim oblikovanjem cen plovil.

6. Raziskave, razvoj in inovacije

6.1 Za doseganje ciljev evropskega zelenega dogovora in izvajanje industrijske strategije EU je potreben sektorski pristop s posebnimi ukrepi sektorske politike. EESO poudarja, da je od teorije do prakse še dolga pot, in izraža veliko razočaranje nad pomanjkanjem ukrepov v podporo industrijskemu napredku EU. Skupaj s socialnimi partnerji in lokalnimi proizvajalci zaman čaka na spodbudo, ki bi sektorju omogočila prehod na zelena plovila, alternativna goriva in tehnologije, da bi izpolnil zahteve iz svežnja „Pripravljeni na 55“⁽¹¹⁾.

6.2 Uvajanje novih prelomnih tehnologij (npr. pametni senzori za ladje in pristanišča, podatkovna analitika, internet stvari, računalništvo v oblaku, umetna inteligenca) je ključnega pomena za ohranjanje prednosti pred konkurenco. Te bodo omogočile bolj integrirane ladijske storitve in dobavne verige, večjo varnost in energetske učinkovitost ter vrhunsko oblikovanje. Vendar EESO opozarja, da lokalni proizvajalci v raziskave, razvoj in inovacije že zdaj v povprečju vlagajo znatnih 9 % svojega letnega prometa, ter poziva k posebnim javnim politikam in večji finančni podpori tem vodilnim proizvajalcem.

6.3 EESO poziva tudi k okrepljenim prizadevanjem na nacionalni, evropski in mednarodni ravni za povečanje zmogljivosti na področju kibernetske varnosti, saj se bo kibernetsko tveganje s tehnološkim razvojem ter uvajanjem avtomatiziranih postopkov in plovil še povečalo.

6.4 Za popolno razogljichenje sektorja pomorske tehnologije je potreben popoln prehod na alternativna goriva in tehnologije. Čeprav je ta sektor energetske najučinkovitejši način prevoza, EESO opozarja, da so še vedno možne izboljšave pri recikliranju, okolju prijaznejših naložbah, brezemisijah in podnebno odpornih pristaniščih, infrastrukturi plovni poti in kratkih pristaniških logističnih verigah. Poziva k podpori raziskav in inovacij v sektorju, saj so ključne za razvoj prelomnih tehnologij in možnih alternativnih zasnov pomorskega prometa, pa tudi za konkurenčnost sektorja. S tega vidika bi si bilo treba prizadevati za obsežno sodelovanje z obrambno industrijo.

6.5 Prihodnost sektorja pomorske tehnologije je odvisna od zbiranja in upravljanja podatkov, saj je podatkovna analitika pomembna priložnost za izboljšanje logistike, delovanja ladij, prostorskega spremljanja velikih morskih območij in okoljske uspešnosti ladij.

6.6 Zaščita znanja, izkušenj in intelektualne lastnine je ključnega pomena za sektor pomorske tehnologije. Znanje, pridobljeno z raziskavami, razvojem in inovacijami, ki jih financira EU, mora povečati konkurenčnost podjetij EU in koristiti družbi. Zelene in pametne pomorske tehnologije, razvite v okviru projektov EU, je zato treba šteti za strateške za konkurenčnost in strateško avtonomijo EU; prav tako je treba omogočiti začasno omejitve dostopa podjetij iz tretjih držav do rezultatov teh projektov v skladu s pravnimi določbami programa Obzorje Evropa. Financiranje raziskav, razvoja in inovacij v okviru tega programa bi moralo biti na voljo tudi sektorjem prevoza po vodnih poteh, ki še niso zajeti v področje uporabe sklenjenih partnerstev, kot so plovila za rekreacijo in jadrnice.

6.7 EESO na koncu poudarja, da lahko naložbe v raziskave, razvoj in inovacije zagotovijo vodilno vlogo EU v svetovni konkurenci, zato pozdravlja vzpostavitev partnerstva za skupne programe na področju prevoza po vodnih poteh brez emisij.

7. Sklepne ugotovitve

7.1 EESO meni, da bi skupina strokovnjakov za pomorstvo in evropsko industrijsko zaveznitvo za sektor pomorske tehnologije, tako kot pri drugih načini prevoza, lahko pripomogla k izboljšanju in ponovni vzpostavitvi globalne konkurenčnosti sektorja pomorske tehnologije.

⁽¹⁰⁾ Uredba (EU) 2016/1035 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 8. junija 2016 o zaščiti pred škodljivim oblikovanjem cen plovil (kodificirano besedilo) (UL L 176, 30.6.2016, str. 1).

⁽¹¹⁾ Pripravljeni na 55: uresničevanje podnebne cilja EU za leto 2030 na poti do podnebne nevtralnosti.

7.2 Če na sektorski ravni ne bodo sprejeti nobeni ukrepi, bo to mnenje EESO morda eden zadnjih pozivov k takojšnji podpori sektorju pomorske tehnologije za zaščito trga, industrijskih zmogljivosti in delovnih mest v Evropi ter boj za ponovno pridobitev izgubljenih trgov. EESO je prispeval svoj delež k ozaveščanju o potrebnih političnih ukrepih in je pripravljen sprejeti nadaljnje ukrepe za večjo konkurenčnost sektorja. Če EU ne bo sprejela nujnih ukrepov in ne bo pripravila ter hitro začela izvajati posebne industrijske strategije za pomorstvo, lahko postane popolnoma odvisna od Azije pri civilnih in vojaških ladjah ter strukturah, opremi ladij in zmogljivostih na morju. To bi bila ne le velika škoda, ampak tudi velika politična napaka!

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Opolnomočenje mladih, da bi z izobraževanjem dosegli trajnostni razvoj**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 100/06)

Poročevalka: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika (mnenje na lastno pobudo)
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	24. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	126/1/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poziva države članice, naj ponovno potrdijo zavezo k umestitvi podnebnih ukrepov in trajnostnega razvoja v samo jedro učnih načrtov, ki so jo dale na 26. konferenci pogodbenic UNFCCC⁽¹⁾. Nujno je treba priznati, da je treba skupaj z mladimi na novo zasnovati prihodnost in oblikovati novo družbeno pogodbo, ki bo izobraževanje spremenila na bolje.

1.2 EESO poudarja, da je za spremembo paradigme potreben celovit medsektorski pristop, ki bo zagotavljal sodelovanje med različnimi deležniki, socialnimi partnerji in organizacijami civilne družbe. Mladinske organizacije in neformalno izobraževanje imajo ključno vlogo pri ozaveščanju o ciljih trajnostnega razvoja in podpiranju njihovega izvajanja.

1.3 EESO spodbuja Evropsko komisijo, naj se v evropskem letu spretnosti 2023 še naprej osredotoča na potrebe mladih ter ga poveže s trajnostnim razvojem in izzivi, s katerimi se soočajo v spreminjajočem se svetu.

1.4 EESO pozdravlja usklajevalno vlogo Komisije pri spodbujanju projektov, usposabljanja, izmenjave dobrih praks in komunikacije med učitelji, s čimer se spodbuja izvajanje ciljev trajnostnega razvoja pri izobraževanju. Vendar bi bilo treba tako teoretično kot praktično izobraževanje o pristopih in strategijah v zvezi s trajnostnim razvojem pripraviti na lokalni, nacionalni in regionalni ravni, temeljiti pa bi moralo na doslednih raziskavah in jasnih akcijskih načrtih. Vključevati bi moralo spremljanje ter omogočati stalno izpopolnjevanje in izmenjavo izkušenj.

1.5 EESO poudarja pomembno vlogo socialnega in državljanskega dialoga pri vključevanju ciljev trajnostnega razvoja v vse ravni izobraževanja, v formalno in neformalno izobraževanje ter izobraževanje učiteljev, s čimer se zagotovi, da ti vključujejo jasne kompetenčne okvire, ki omogočajo konkretne učne cilje in metode ocenjevanja.

1.6 EESO poudarja, da vsi potrebujemo ustrezno znanje za boj proti podnebnim spremembam, zlasti o vseh vidikih trajnostne potrošnje in proizvodnje, da bomo lahko sprejemali odgovorne prehranske odločitve in zmanjšali količino zavržene hrane, in o uporabi trajnostne energije. Izobraževanje otrok bi moralo biti podprto z vseživljenjskim učenjem staršev in izobraževanjem državljanov. Poleg tega bi bilo treba spodbujati vsesplošno ozaveščanje, tudi s podpiranjem mladinskih organizacij na tem področju.

⁽¹⁾ Sklepi sopredsedujočih vrhu ministrov za izobraževanje in okolje na 26. konferenci pogodbenic z naslovom Learn for our Planet. Act for the climate (Učite se za naš planet, ukrepajte za podnebje).

1.7 EESO poziva, naj se s sredstvi EU, kot so mehanizem za okrevanje in odpornost, Erasmus+, Obzorje, Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad plus, naložbe EU bolje povežejo z izobraževanjem za trajnostni razvoj.

1.8 EESO poziva vse države članice, naj zagotovijo trajnostne in kakovostne javne naložbe, s katerimi bi cilje trajnostnega razvoja vključili v nacionalno izobraževanje ne le v teoriji, temveč tudi v praksi, tako da bi razvili celovite učne načrte za privzganje večšin kritičnega mišljenja in preišljenega odločanja.

1.9 EESO poziva države članice, naj učiteljem zagotovijo učinkovito podporo, da bi ta poklic postal privlačnejši. V Evropi sicer močno primanjkuje učiteljev, vendar so za izobraževanje o trajnostnosti potrebni cenjeni učitelji z dostojnimi plačami in dobrimi delovnimi pogoji. Za preoblikovanje izobraževalnega sistema je bistveno poskrbeti za kakovostno začetno in stalno usposabljanje učiteljev, enakost in vključevanje v sistemih izobraževanja in usposabljanja ter za inovativno organizacijo šol.

1.10 EESO poziva, naj bodo mladi umeščeni v središče procesa izobraževanja in učenja. To je mogoče doseči z zmanjšanjem birokracije v učiteljskem poklicu, osredotočanjem na inovativno pedagogiko in tesnim sodelovanjem z učenci. Pri tem je pomembno vse učitelje pripraviti na učinkovito uporabo novih tehnologij in na nova učna okolja, bodisi v učnem načrtu bodisi v njihovem življenju. Koristno bi bilo oceniti izvedljivost razvoja namenske spletne platforme ali preglednice za izmenjavo dobrih praks.

1.11 EESO poziva Evropsko komisijo, naj si prizadeva za uvedbo evropskega kazalnika zmanjševanja revščine in zgodnjega opuščanja šolanja v skladu z izobraževanjem za trajnostni razvoj, da bi se zoperstavili neenakosti. To bi lahko razvili hkrati s skupnim kazalnikom.

2. Ozadje in kontekst

2.1 *Potreba po trajnostnem razvoju*

2.1.1 Politiki, nosilci odločanja in deležniki na vseh ravneh morajo priznati, da sicer prepotrebna in obsežna preobrazba iz linearnega gospodarstva, ki temelji na fosilnih gorivih in intenzivno izkorišča vire, v podnebju prijazno krožno gospodarstvo močno vpliva na življenje in prihodnje načrte državljanov, zlasti mladih in prihodnjih generacij.

2.1.2 Zaradi ruske vojne proti Ukrajini je v ospredje prišla tudi nevzdržna odvisnost Evrope od fosilnih goriv, zeleni prehod pa je bil postavljen v nov geopolitični okvir. Za zmanjšanje naše odvisnosti je neizogibna pospešitev razogljčenja, ki še nikoli ni bila tako nujna. Glede na sedanje in prihodnje izzive edinstveno pot do ekonomije blaginje, boljše obnove ter pravičnejšega, bolj vključujočega, trajnostnejšega in odpornejšega sveta ponujajo Agenda 2030, njenih 17 ciljev trajnostnega razvoja in zaveza, da noben posameznik in noben kraj ne bo zapostavljen.

2.1.3 EU bi morala v bližnji prihodnosti postati zgled za utiranje ekonomsko vzdržne poti k zelenemu in socialno pravičnemu prehodu. Da bi to dosegli, EESO poziva države članice in institucije EU, naj mlade opolnomočijo in jih vključijo v odločanje ter prilagodijo izobraževanje in zaposlovanje, s tem pa pritegnejo še več mladih. V svetovnem programu ukrepov za mlade do leta 2000 in pozneje ⁽²⁾, ki ga je Generalna skupščina OZN sprejela leta 1995, je navedeno, da so mladi v vseh državah pomemben človeški vir za razvoj ter ključno gonilo družbenih sprememb, gospodarskega razvoja in tehnoloških inovacij. EESO poudarja, da so mladi prihodnji voditelji. Podpirati jih je treba pri dostopu do progresivnih inovacij in jih v celoti vključiti v oblikovanje politik, da se okrepi trajnostni razvoj.

2.1.4 Cilj tega mnenja na lastno pobudo je analizirati, ali in kako so cilji trajnostnega razvoja vključeni v učne načrte držav članic, ter proučiti, ali je mogoče pristop posameznih držav članic obravnavati kot preobrazbeno izobraževanje za spodbujanje trajnostnega razvoja ⁽³⁾. Poleg tega so v mnenju podana priporočila v podporo Evropski komisiji in državam članicam glede možnosti za spodbujanje priložnosti in premagovanje izzivov za nadaljnji razvoj mladinskih politik ob hkratnem zagotavljanju, da je izobraževanje za trajnostni razvoj vključeno že v zgodnji fazi.

⁽²⁾ OZN, World programme of action for youth (Svetovni program ukrepov za mlade).

⁽³⁾ Uporabljajo se različni izrazi – mnenje se nanaša na „preobrazbeno izobraževanje za spodbujanje trajnostnega razvoja“, „izobraževanje za trajnostni razvoj“ in „izobraževanje za okoljsko trajnostnost“ pa sta v tem kontekstu medsebojno zamenljiva. Glej tudi glosar v prilogi.

2.2 Politično okolje

2.2.1 Organizacija združenih narodov je leta 2015 sprejela cilje trajnostnega razvoja kot ambiciozen načrt, s katerim naj bi svet skupaj obravnaval degradacijo okolja ter vprašanja socialnega in gospodarskega razvoja. Pri uresničevanju vseh 17 ciljev trajnostnega razvoja in 169 konkretnih ciljev, povezanih z njimi, ki jih je treba doseči do leta 2030, je v ospredju izobraževanje. Izobraževanje je človekova pravica in bi (tudi izobraževanje za trajnostnost) moralo biti dostopno vsem. Vendar ugotovitve v poročilu Unesca o izvajanju ciljev trajnostnega razvoja kažejo, da javno izobraževanje ni brezplačno za vse in pogosto ni vključujoče, zato je izvajanje cilja trajnostnega razvoja 4.7 težavno. Poleg tega številne države še vedno niso v celoti zavezane temu, da bi podnebne ukrepe umestile v samo jedro učnih načrtov⁽⁴⁾.

2.2.2 V cilju trajnostnega razvoja 4.7 je poudarjeno, da bodo morale podpisnice do leta 2030 „poskrbeti, da bodo vsi učenci pridobili znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja, tudi z izobraževanjem o trajnostnem razvoju in trajnostnem načinu življenja, človekovih pravicah, enakosti spolov, spodbujanju kulture miru in nenasilja, državljanstvu sveta ter spoštovanju kulturne raznolikosti in prispevka kulture k trajnostnemu razvoju.“ Ustrezno mnenje EESO o strategiji EU za izboljšanje zelenih znanj, spretnosti in kompetenc za vse⁽⁵⁾ je v skladu s tem priporočilom.

2.2.3 Politika EU se v zadnjih letih vse bolj osredotoča na okoljsko trajnostnost. Z evropskim zelenim dogovorom⁽⁶⁾, ki se je začel izvajati leta 2019, je Evropska komisija pripravila načrt za trajnostnost gospodarstva EU, kar kaže na njen cilj, da bi Evropa do leta 2050 postala prva podnebno nevtralna celina.

2.2.4 Evropska komisija je v okviru načrta za izobraževanje in usposabljanje, ki bosta prispevala k zelenemu prehodu, predlagala različne pobude: uvedbo izobraževalne koalicije za podnebje⁽⁷⁾, nedavno sprejete sklepe Sveta o spodbujanju angažiranosti mladih kot akterjev sprememb za varstvo okolja⁽⁸⁾ in priporočilo Sveta o učenju za zeleni prehod in okoljsko trajnostnost⁽⁹⁾ ter razvoj evropskega kompetenčnega okvira za podnebne spremembe in trajnostni razvoj⁽¹⁰⁾.

2.2.5 Svet za izobraževanje, mladino, kulturo in šport je 4. in 5. aprila 2022 poudaril, da ima šport pomembno vlogo v izobraževanju za trajnostno okolje, in priporočil, naj deležniki „[n]ajdejo načine, kako bi lahko spodbujali izobraževanje o trajnostnem razvoju in izoblikovanje občutka okoljske in državljske odgovornosti pri športnih klubih, zvezah in drugih deležnikih na področju športa“⁽¹¹⁾.

2.2.6 Evropsko leto mladih 2022 je namenjeno tudi spodbujanju novih priložnosti in možnosti, ki jih ponujata zeleni in digitalni prehod. Ta bi morala biti vključujoča, v njunem okviru pa bi bilo treba pozornost nameniti vključevanju mladih z manj priložnostmi in ranljivih skupin mladih. EESO poziva Evropsko komisijo, naj se v evropskem letu spretnosti 2023 še naprej osredotoča na potrebe mladih ter ga poveže s trajnostnim razvojem in izzivi, s katerimi se soočajo v spreminjajočem se svetu.

⁽⁴⁾ Svetovno poročilo Unesca o spremljanju izobraževanja, 2021/2: Non-state actors in education: Who chooses? Who loses? (Nedržavni akterji v izobraževanju: Kdo izbira? Kdo izgubi?).

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija EU za izboljšanje zelenih znanj, spretnosti in kompetenc za vse (mnenje na lastno pobudo) (UL C 56, 16.2.2021, str. 1).

⁽⁶⁾ Evropski zeleni dogovor.

⁽⁷⁾ Evropska komisija, Izobraževalna koalicija za podnebje.

⁽⁸⁾ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta – Spodbujanje angažiranosti mladih kot akterjev sprememb za varstvo okolja (UL C 159, 12.4.2022, str. 9).

⁽⁹⁾ Priporočilo Sveta z dne 16. junija 2022 o učenju za zeleni prehod in trajnostni razvoj (UL C 243, 27.6.2022, str. 1).

⁽¹⁰⁾ Bianchi, G., Pisiotis, U., in Cabrera Giraldez, M., GreenComp The European sustainability competence framework (GreenComp – evropski kompetenčni okvir za trajnostnost), Punie, Y., in Bacigalupo, M. (urednika), EUR 30955 EN, Urad za publikacije Evropske unije, Luksemburg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

⁽¹¹⁾ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, o športu in telesni aktivnosti kot obetavnih vzvodih za spremembo vedenja za trajnostni razvoj (UL C 170, 25.4.2022, str. 1).

2.2.7 Pomembno je, da se s sredstvi EU, kot so mehanizem za okrevanje in odpornost, Erasmus+, Obzorje, Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad plus, naložbe EU bolje povežejo z izobraževanjem za trajnostni razvoj. Boj proti izgubljanju biotske raznovrstnosti, onesnaževanju in podnebnim spremembam je ena od štirih glavnih prednostnih nalog novega programa Erasmus+ za obdobje 2021–2027, druge prednostne naloge pa so vključevanje in raznolikost, digitalna preobrazba ter udeležba v demokratičnem življenju. EESO pozdravlja dejstvo, da se bo za zmanjšanje ogljičnega odtisa v okviru programa Erasmus spodbujala tudi spletna mobilnost.

3. Mladi, izobraževanje in trajnostni razvoj

3.1 Pri preusposabljanju in izpopolnjevanju mladih je treba upoštevati, kako pomemben je razvoj znanj in spretnosti na področjih prilagajanja podnebnim spremembam in njihovega blaženja ter krožnega gospodarstva. Pri opredeljevanju strokovnih in poklicnih profilov delovnih mest in standardov ter vključevanju vidikov trajnostnosti v vajeništvo in usposabljanje zaposlenih imajo ključno vlogo socialni partnerji (organizacije delodajalcev in sindikati delavcev) in organizacije civilne družbe. Socialni partnerji in civilna družba pomagajo mladim, da se med prehodom iz šole v zaposlitev prilagodijo na način, ki vključuje trajnostni razvoj. Vloga socialnega in državljskega dialoga je bistvena in jo je treba okrepiti.

3.2 Mladi potrebujejo digitalno in socialno vključenost, kakovostno izobraževanje in usposabljanje, stabilno zaposlitev, dobre delovne pogoje, cenovno dostopna stanovanja ter podporo v vsakodnevem boju proti podnebnim spremembam. Potrebni je več raziskav in podatkov o vplivu podnebnih sprememb na države, regije in lokalno raven, ta vpliv pa je treba povezati z napovedovanjem znanj in spretnosti ter delovnih mest. Mladi se zavedajo velike prehranske krize v Evropi in na drugih celinah, vendar se morajo seznaniti z vsemi vidiki trajnostne potrošnje in proizvodnje ter zmanjšati količino zavržene hrane in sprejemati odgovorne prehranske odločitve.

3.3 Neenakost bi bilo treba obravnavati z uvedbo svetovnega in evropskega kazalnika zmanjševanja revščine in zgodnjega opuščanja šolanja v skladu z izobraževanjem za trajnostni razvoj. Zmanjševanje števila prebivalcev na podeželju zaradi slabih možnosti za zaposlitev in izobraževanje škodljivo vpliva na mlade družine. Zgodnje opuščanje šolanja je težava na mestnih in podeželskih območjih, zato morajo biti politike, ki obravnavajo trg dela in pravično gospodarsko rast, učinkovite, da bi se zmanjšalo število mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo⁽¹²⁾.

3.4 Za izobraževanje za trajnostni razvoj sta bistvena učinkovito izvajanje evropskega okvira za kakovostna in učinkovita vajeništva⁽¹³⁾ ter okrepitev evropskega okvira za kakovost pripravništva.

3.5 EESO meni, da so glede na obseg, zapletenost in neposrednost teh vprašanj potrebna okrepljena in bolj usklajena prizadevanja EU in držav članic, med drugim za izboljšanje izobraževanja za trajnostnost, ki je zdaj ključno. To vključuje tudi izobraževanje o uporabi trajnostne energije. Politike EU in držav članic na področju izobraževanja je treba dosledno spremljati in evidentirati, države in organizacije pa bi si morale izmenjevati primere dobre prakse. V središču izobraževanja za trajnostni razvoj so humanistične vrednote, ki se osredotočajo na pridobivanje znanja in oblikovanje uravnoteženih praktičnih rešitev ob upoštevanju okoljskih in socialnih posledic.

3.6 Pri izobraževanju za okoljsko trajnostnost imajo bistveno vlogo učitelji in starši. Učitelje in mentorje je treba podpreti s kakovostnim začetnim in stalnim strokovnim usposabljanjem o trajnostnosti. EESO je v mnenju o strategiji EU za izboljšanje zelenih znanj, spretnosti in kompetenc za vse⁽¹⁴⁾ poudaril, da vsakdo potrebuje znanje, ki je potrebno za boj proti podnebnim spremembam. Bistvena sta vseživljenjsko učenje staršev in izobraževanje državljanov, ki bi ju bilo treba okrepiti z nagovarjanjem vseh, med drugim tudi s podpiranjem mladinskih organizacij na tem področju.

⁽¹²⁾ Tudi NEET (angl. Not in Education, Employment, or Training). Kratica torej označuje osebe, ki so brezposelne in niso vključene v izobraževanje ali poklicno usposabljanje.

⁽¹³⁾ Priporočilo Sveta z dne 15. marca 2018 o evropskem okviru za kakovostna in učinkovita vajeništva (UL C 153, 2.5.2018, str. 1).

⁽¹⁴⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Strategija EU za izboljšanje zelenih znanj, spretnosti in kompetenc za vse (mnenje na lastno pobudo) (UL C 56, 16.2.2021, str. 1).

3.7 EESO poziva države članice, naj učiteljem zagotovijo učinkovito podporo, da bi ta poklic postal privlačnejši. V Evropi sicer močno primanjkuje učiteljev, vendar so za izobraževanje o trajnostnosti potrebni cenjeni učitelji z dostojnimi plačami in dobrimi delovnimi pogoji. Za preoblikovanje izobraževalnega sistema je bistveno poskrbeti za kakovostno začetno in stalno usposabljanje učiteljev, enakost in vključevanje v sistemih izobraževanja in usposabljanja ter za inovativno organizacijo šol, s čimer se ustvarja kultura miru in varnosti. Če želimo mlade z izobraževanjem opolnomočiti za delovanje na področju trajnostnega razvoja, potrebujemo usposobljene strokovnjake, ki imajo na razpolago raznolika in zmogljava orodja. Usposobljeni učitelji bodo vedeli, kako lahko pri vsakodnevnem delu kar najbolje izkoristijo pariško deklaracijo⁽¹⁵⁾ in izjavo iz Osnabrücka o poklicnem izobraževanju in usposabljanju⁽¹⁶⁾, ki spodbujata državljanstvo in skupne vrednote svobode, strpnosti in nediskriminacije v izobraževanju.

3.8 Mladi v Evropi so s svojo ustvarjalno domišljijo, navdušenjem in energijo neprecenljiv človeški kapital in vir inovativnih zamisli ter imajo največjo vlogo pri spodbujanju trajnostnega razvoja v državah članicah EU tako danes kot v bližnji prihodnosti. S tega vidika imajo države članice EU velik vir neizkoriščenega potenciala za ukrepanje. Mladinske organizacije in neformalno izobraževanje imajo pomembno vlogo pri podpiranju trajnostnega izobraževanja in učenja.

3.9 EESO poziva, naj bodo mladi umeščeni v središče procesa izobraževanja in učenja. To je mogoče doseči z zmanjšanjem birokracije v učiteljskem poklicu, osredotočanjem na inovativno pedagogiko in tesnim odnosom z učenci ter s pripravo vseh učiteljev na uporabo novih tehnologij in na nova učna okolja, bodisi v učnem načrtu bodisi v njihovem življenju. Za preobrazbeno izobraževanje so potrebni preobrazbeni učitelji, preobrazbena znanja in spretnosti ter preobrazbeni državljani. Učitelji in mentorji morajo imeti dovolj časa, prostora in virov, da bodo lahko na podlagi učinkovitega skupinskega dela deležnikov izvajali praktični in medsektorski pristop izobraževanja za okoljsko trajnostnost. To je medsektorska tema, ki v okviru interdisciplinarnega pedagoškega pristopa zadeva vsa področja izobraževanja in poklicnega usposabljanja.

3.10 Razveseljivo je, da mladi že prispevajo k trajnostnemu razvoju svojih držav in doseganju mednarodnih podnebnih ciljev v skladu z načelom prijaznosti do okolja, poleg tega pa se dejavno pridružujejo mednarodnim mrežam mladinskih gibanj, katerih cilja sta ohranjanje narave in boj proti podnebnim spremembam. Da bi to dopolnili, je treba prilagoditi vse izobraževalne sisteme, da bi zagotovili prostor za preobrazbeno izobraževanje, s katerim bomo več mladim omogočili, da svoja prizadevanja usmerijo v doseganje preobrazbenih sprememb, ki jih potrebujemo. V nedavnem poročilu Medvladnega panela za podnebne spremembe je navedeno, da je preobrazbeno učenje ključno, saj prispeva k spodbujanju skupne ozaveščenosti in kolektivnih ukrepov⁽¹⁷⁾.

4. Trajnostni razvoj mora veljati za stalen in celovit proces pridobivanja znanja

4.1 Pomembno se je zavedati, da se država in družba ne moreta trajnostno razvijati brez stalnega učenja ter pridobivanja in razumevanja novih izkušenj. V zvezi s tem je treba trajnostni razvoj obravnavati kot stalen proces, v katerem se mora družba naučiti življenja, ki bo bolj trajnostno z okoljskega, gospodarskega in socialnega vidika. Če želimo preusmeriti svoj način življenja in dela, je bistveno izobraževanje za trajnostnost z zagotavljanjem dostopa do informacij in povečevanjem ozaveščenosti, predvsem pa krepitevijo zmogljivosti ljudi za inovacije in vpeljevanje rešitev. Da bi mlade izobrazili za zavestno obravnavanje najbolj zapletenih vprašanj trajnostnega razvoja, s katerimi se soočajo skupnosti in države, je treba oblikovati celovite učne načrte za spodbujanje kritičnega mišljenja in ozaveščenega odločanja.

4.2 Glede na študije in raziskave, ki so bile opravljene za Evropsko komisijo pri pripravi predloga priporočila Sveta o učenju za okoljsko trajnostnost, ima samo 13 držav članic jasno opredeljeno izobraževanje za trajnostni razvoj ali izobraževanje za okoljsko trajnostnost. Obžalovanja vredno je, da se pojem „izobraževanje za trajnostni razvoj“ in cilj trajnostnega razvoja 4.7 v nekaterih državah članicah ne uporabljata, čeprav sta priznana kot sestavni del cilja trajnostnega

⁽¹⁵⁾ Deklaracija o spodbujanju državljanstva in skupnih vrednot svobode, strpnosti in nediskriminacije z izobraževanjem, Eurydice.

⁽¹⁶⁾ Izjava iz Osnabrücka o poklicnem izobraževanju in usposabljanju kot dejavniku okrevanja in pravičnega prehoda na digitalno in zeleno gospodarstvo, [osnabrueck_declaration_eu2020.pdf](#).

⁽¹⁷⁾ Šesto poročilo Medvladnega panela za podnebne spremembe o oceni stanja, poročilo delovne skupine III: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change (Podnebne spremembe leta 2022: blaženje podnebnih sprememb), str. 2871.

razvoja 4 o kakovostnem izobraževanju in ključni dejavnik, ki omogoča doseganje vseh drugih ciljev trajnostnega razvoja. Poročila za posamezne države, ki so bila analizirana, niso vsebovala izrecnih vprašanj o financiranju, vendar je Italija, ki je začela sprejemati zaveze v zvezi z izobraževanjem za trajnostni razvoj, jasno navedla, da je pomanjkanje financiranja eden od glavnih razlogov, da je izvajanje tovrstnega izobraževanja obtičalo na mrtvi točki. Kadar so vlade prisiljene zmanjšati sredstva zaradi gospodarske, energetske in draginjske krize, je izobraževanje podobno kot druga socialna področja vedno na udaru. Pomanjkanje naložb vodi v različne oblike privatizacije in sistemske asimetrije, kar zmanjšuje enakost ter pedagoško in akademsko svobodo.

4.3 Razmisliti je treba tudi o tem, ali je za uspešno izvajanje izobraževanja za trajnostni razvoj potrebna centralizirana strategija, ki temelji na pristopu od zgoraj navzdol, ali obstajajo drugi dejavniki, ki vplivajo na njegov uspeh. Danska in Nizozemska nimata nacionalne strategije za izobraževanje za trajnostni razvoj, vendar v njunih šolah to temo dejavno obravnavajo. Finska ima nacionalno strategijo, vendar obstajajo pomisleki, da izobraževanje za trajnostni razvoj po šolah ni enotno. Italija je v nacionalni učni načrt že vključila izobraževanje za trajnostni razvoj, vendar se sooča z nekaterimi izzivi pri njegovem izvajanju na regionalni ravni. Francija je pripravila nacionalno strategijo, ki jo vodijo lokalni izobraževalni organi, v vseh šolah pa se izvaja kot del nacionalnega učnega načrta in pedagoških projektov. Tako so vključene vse ravni, kar je tudi jamstvo za uspeh.

4.4 Med ključnimi vprašanji je prednostna obravnava izobraževanja za trajnostni razvoj. OECD je v sodelovanju z Evropsko komisijo nedavno objavil raziskavo ⁽¹⁸⁾, ki je prikazala kompetence mladih v EU in državah OECD na področju okoljske trajnostnosti. Ta novi pristop k študijam in ocenam bi lahko bil dober znak, da se izobraževanju za trajnostni razvoj v državah članicah namenja več pozornosti. Koristno bi lahko bilo, če bi nadalje raziskali povezavo med ukrepi OZN, s katerimi se spodbuja izobraževanje za trajnostni razvoj, in ukrepi OECD za pomoč pri oblikovanju izobraževalne politike v okviru programa PISA, da bi ugotovili, ali obstajajo kakršne koli asimetrije glede načina, kako oba sklopa ukrepov oblikujeta izobraževalne sisteme.

4.5 Ena od možnih ovir je izvajanje izobraževanja za trajnostni razvoj v državah s federalno ureditvijo. Iz nacionalnih poročil je razvidno, da se stopnja usklajevanja med pristojnim zveznim ministrstvom in regionalnimi oblastmi po državah članicah razlikuje – Nemčija ima s tem težave, medtem ko v Avstriji deluje mreža, ki ureja usklajevanje. Vključenost avstrijske zvezne vlade s pobudami od spodaj navzgor je zgled, ki bi mu druge države lahko sledile.

4.6 Bistveno je, da sedanje in prihodnje družbe izobraževanje ponovno ocenijo, preudarijo in opredelijo z vidika trajnostnega izobraževanja in učenja – od predšolske vzgoje do univerze in naprej – tako da bo v končni fazi vključevalo načela, znanje, spretnosti, prepričanja in vrednote, povezane s trajnostnostjo na vseh treh področjih: ekologiji, družbi in gospodarstvu. Tak proces bi moral biti globalen in interdisciplinaren ter bi moral vključevati tako pobude na lokalni ravni kot splošno javnost, vlade pa bi ga morale podpirati, vendar je treba pri izvajanju v posameznih državah upoštevati lokalne značilnosti in posebne kulturne elemente.

4.7 Z izobraževanjem za trajnostni razvoj bi bilo treba razširjati znanje o okolju in njegovem stanju ter pokazati obstoječe možnosti za prilagajanje našega gospodarstva, tako da bi z njim spodbujali prednostno obravnavo dobrobiti ljudi in planeta, hkrati pa podpirali medgeneracijsko pravičnost in ohranjanje naravnega okolja. V tem prilagojenem gospodarstvu bi bilo treba okolju prijaznim načinom upravljanja pripisati večjo pomembnost ter zagotoviti priložnosti za spodbujanje skrbnega spoštovanja naravnih in kulturnih vrednot. Poudarek bi moral biti na vrednotah, gospodarstvo pa bi moralo temeljiti na ekološki etiki odgovornosti za ohranjanje okolja za sedanje in prihodnje generacije ter trajnostno rabo naravnih virov.

4.8 Preobrazbeno izobraževanje za trajnostni razvoj bi moralo:

— temeljiti na načelih in vrednotah, ki so podlaga za trajnostni razvoj,

⁽¹⁸⁾ Borgonovi, F., et al. (2022), Young people's environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries (Kompetence mladih na področju okoljske trajnostnosti: čustvena, kognitivna, vedenjska in nazorska razsežnost v EU in državah OECD), *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, št. 274, OECD Publishing, Pariz. Borgonovi, F., et al. (2022), The environmental sustainability competence toolbox: From leaving a better planet for our children to leaving better children for our planet (Zbirka orodij za kompetence na področju okoljske trajnostnosti: od prizadevanj za boljši planet za naše otroke k prizadevanjem za boljše otroke za naš planet), *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, št. 275, OECD Publishing, Pariz. Dokumenta sta bila pripravljena kot podlaga za prihodnjo publikacijo OECD o napovedih glede znanj in spretnosti za leto 2023.

- vplivati na vsa tri področja trajnostnega razvoja: okolje, družbo in gospodarstvo,
- podpirati vseživljenjsko in večrazsežnostno učenje, s katerim se spodbujajo trajnostne, spoštljive, odgovorne, proaktivne in kritične družbe,
- pomeniti kakovostno izobraževanje z aktivno podporo in celostnim pristopom,
- spodbujati dostopno, na pravicah temelječe izobraževanje, ki je spoštljivo, vključujoče in podpira raznolikost,
- vključevati tako globalno razmišljanje kot osredotočanje na lokalna vprašanja in kulturne značilnosti,
- zajemati formalno, neformalno in priložnostno izobraževanje,
- upoštevati razvojno naravo koncepta trajnostnega razvoja.

4.9 Univerzalnih modelov preobrazbenega izobraževanja za trajnostnost ni, zato bo morala vsaka država z učinkovitim sodelovanjem ustreznih socialnih partnerjev, organizirane civilne družbe in drugih deležnikov, vključno z mladinskimi organizacijami, sama določiti svoje prednostne naloge in ukrepe na področju trajnostnega razvoja in izobraževanja. Pri oblikovanju šol za izboljšanje izobraževanja za trajnostnost imata ključno vlogo sodelovalno vodenje šol in državljanska vzgoja. Določiti bi bilo treba cilje, glavna področja delovanja in mehanizme, pri tem pa upoštevati lokalne okoljske, socialne in gospodarske razmere ter kulturne značilnosti.

4.10 Oblikovanje izobraževalnega sistema za trajnostni razvoj vključuje prehod s tradicionalnega izobraževanja na model, usmerjen v trajnostnost, ki bi moral temeljiti na širokem interdisciplinarnem znanju, podprtem s celostnim pristopom k razvoju družbe, gospodarstva in okolja. Takšno izobraževanje bi moralo vključevati delo na ravni formalnega (šole, univerze, ustanove za nadaljnje usposabljanje) in neformalnega izobraževanja (ustanovitev centrov za usposabljanje, seminarji in okrogle mize, uporaba medijev itd.) ter priložnostnega izobraževanja (medsebojno učenje prek dogodkov, mladinskih izmenjav, projektov, ki jih vodijo mladi, itd.). Programi izobraževanja in usposabljanja, ki vključujejo izobraževanje za okoljsko trajnostnost, morajo biti dostopni in vključujoči. Vlade morajo v zgodnji fazi upoštevati realnost, s katero se soočajo mladi iz prikrajsanih okolij, in poiskati načine za vključitev teh skupin.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Evropska državljanska pobuda – Rešimo čebele in kmete**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 100/07)

Poročevalec: **Arnold PUECH d'ALISSAC**

Sklep plenarne skupščine	19. 5. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	24. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	168/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Uspeh te evropske državljanske pobude kaže, da evropski državljani veliko pričakujejo od Evropske komisije. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) bi najprej rad čestital organizatorju za ta uspeh in pozdravil zavzetost državljanov, saj je bilo težko zbrati potrebne podpise. Evropsko komisijo zato poziva, naj pripravi natančne in konkretne odgovore na zahteve, izražene v pobudi.

1.2 EESO obžaluje, da izbrani naslov Rešimo čebele in kmete ne odraža glavnega predloga evropske državljanske pobude, tj. popolna postopna opustitev sintetičnih pesticidov do leta 2035. Poleg tega poudarja, da Evropska komisija pripravlja ali pa je že sprejela številne pravne akte za zaščito čebel, opraševalcev in biotske raznovrstnosti, trajnostno uporabo pesticidov in podpiranje kmetov v agroekološkem prehodu, vendar ugotavlja, da cilji teh ukrepov niso bili v celoti doseženi. Zato poziva Evropsko komisijo, naj sprejme dodatne ukrepe, da bi dejansko in učinkoviteje uresničevala ambiciozne cilje, ki si jih zastavlja. Priporoča na primer večjo podporo preciznemu in digitalnemu kmetijstvu, biotičnemu varstvu rastlin, robotiki ter agroekologiji.

1.3 EESO vztraja, da je treba v temeljnem okviru trajnostnosti sistemov in neodvisnosti pri preskrbi s hrano upoštevati vse tri stebre trajnostnosti (okoljskega, socialnega in ekonomskega), vključno z gospodarskim vidikom, ki je pogosto prezrt.

1.4 EESO hkrati poziva Evropsko komisijo, naj pred sprejetjem kakršne koli odločitve izvede oceno učinka, zlasti oceno stroškov pobude za kmetijsko proizvodnjo in gospodarstvo, ki jih je treba primerjati z ekonomskimi stroški, ki jih imajo kmetje zaradi izgube biotske raznovrstnosti.

2. Ozadje

2.1 *Evropska državljanska pobuda za kmetijstvo, ki bo prijaznejše do čebel, ljudi in okolja*

2.1.1 Mehanizem evropske državljanske pobude omogoča evropskim državljanom, da dejavno sodelujejo v demokratičnih procesih Evropske unije, tako da Evropsko komisijo pozovejo, naj predlaga novo zakonodajo. Kadar pobuda prejme podporo najmanj milijona državljanov EU in doseže potrebne pragove v vsaj eni četrtini držav članic⁽¹⁾, mora Evropska komisija nanjo odgovoriti.

⁽¹⁾ Uredba (EU) 2019/788 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o evropski državljanski pobudi (UL L 130, 17.5.2019, str. 55).

2.1.2 Evropska državljanska pobuda „Rešimo čebele in kmete! Čebelam prijazno kmetijstvo za zdravo okolje“ je dosegla te pragove. V njej državljani pozivajo Evropsko komisijo, naj predlaga pravne akte za postopno odpravo sintetičnih pesticidov do leta 2035, obnovo biotske raznovrstnosti in pomoč kmetom pri tem prehodu.

2.2 Ozadje upadanja števila oprasovalcev in zmanjševanja biotske raznovrstnosti v Evropi

2.2.1 Zahteve te evropske državljanske pobude prihajajo v času, ko se Evropa sooča z upadom števila čebel. Glede na evropski rdeči seznam čebel se populacija približno tretjine vrst čebel in metuljev zmanjšuje, približno desetini vrst pa grozi izumrtje⁽²⁾.

2.2.2 Vendar 84 % evropskih posevkov vsaj delno oprasujejo živali⁽³⁾, 78 % divjih rastlin v EU pa je odvisnih od žuželk oprasovalk⁽⁴⁾. Njihova zaščita je torej bistvena za kmetijsko proizvodnjo v sedanjih razmerah, ko je nujno poskrbeti za prehransko varnost in neodvisnost pri preskrbi s hrano. Poleg tega so čebele bistvenega pomena za proizvodnjo medu. Evropska unija je pri oskrbi z medom samo 60-odstotno samozadostna. Za zadovoljitev povpraševanja mora med uvažati (28 % ga uvozi iz Kitajske), ta pa je slabše kakovosti kot evropski.

2.2.3 Po podatkih iz ocenjevalnega poročila o oprasovalcih, oprasovanju in proizvodnji hrane, ki ga je pripravila Medvladna platforma o biološki raznovrstnosti in ekosistemskih storitvah (IPBES)⁽⁵⁾, so glavni dejavniki upada oprasovalcev spremenjena raba zemljišč, intenzivne kmetijske prakse in uporaba pesticidov, onesnaževanje okolja, invazivne tujerodne vrste, povzročitelji bolezni in podnebne spremembe.

2.2.4 Raznoliki viri hrane (nektar in cvetni prah) v zadostni količini skozi celo leto so prav tako ključen dejavnik za dober razvoj čebel in zanesljivejšo proizvodnjo medu za čebelarje⁽⁶⁾.

2.2.5 Upad števila čebel je povezan s splošnim zmanjševanjem biotske raznovrstnosti. IPBES je leta 2019 pripravil poročilo o globalni oceni biotske raznovrstnosti in ekosistemskih storitev⁽⁷⁾, v katerem je preučil zmanjšanje biotske raznovrstnosti, kakršnega še ni bilo.

2.2.6 Po teh poročilih IPBES sta francoski nacionalni inštitut za raziskave s področja kmetijstva, prehrane in okolja (INRAE) in francoski inštitut za raziskave s področja izkoriščanje morja (Ifremer) maja 2022 objavila skupno strokovno poročilo o učinkih fitofarmaceutskih sredstev na biotsko raznovrstnost in ekosistemske storitve⁽⁸⁾. V poročilu sta izpostavljena večstranski vidik zmanjševanja biotske raznovrstnosti ter težavnost ugotavljanja, v kakšnem deležu k zmanjševanju prispevajo fitofarmaceutska sredstva, saj gre za soodvisnost različnih dejavnikov. Na podlagi znanstvenih dognanj je bilo mogoče v skupnem strokovnem poročilu ugotoviti jasno vzročno povezavo med uporabo fitofarmaceutskih sredstev in upadom nekaterih populacij, na primer žuželk oprasovalk.

2.3 Evropska komisija pripravlja ali pa je že sprejela številne pravne akte za zaščito čebel, trajnostno uporabo pesticidov, obnovo biotske raznovrstnosti in podpiranje kmetov v agroekološkem prehodu

2.3.1 Glede zaščite čebel in oprasovalcev: EU je leta 2018 začela evropsko pobudo za oprasovalce za spoprijemanje z zmanjševanjem števila divjih oprasovalcev v EU. Pobuda zajema 10 ukrepov, ki so razdeljeni v tri prednostne naloge:

- izboljšanje znanja o zmanjševanju števila oprasovalcev, njegovih vzrokih in posledicah,
- spopadanje z vzroki zmanjševanja števila oprasovalcev,
- ozaveščanje, vključevanje širše družbe in spodbujanje sodelovanja.

⁽²⁾ Nieto idr., *European Red List of Bees* (Evropski rdeči seznam čebel), 2014.

⁽³⁾ Williams, *The dependence of crop production within the European Union on pollination by honeybees* (Odvisnost rastlinske pridelave v Evropski uniji od oprasovanja čebel), 1994.

⁽⁴⁾ Ollerton idr., *How many flowering plants are pollinated by animals?* (Koliko cvetočih rastlin oprasijo živali?), 2011.

⁽⁵⁾ IPBES, *The Assessment Report on Pollinators, Pollination and Food Production* (Ocenjevalno poročilo o oprasovalcih, oprasovanju in proizvodnji hrane), 2016.

⁽⁶⁾ Inštitut ITSAP, *Ressources alimentaires pour les abeilles* (Viri hrane za čebele), 2015.

⁽⁷⁾ IPBES, *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services* (Poročilo o globalni oceni biotske raznovrstnosti in ekosistemskih storitev), 2019.

⁽⁸⁾ INRAE in Ifremer, *Impacts des produits phytopharmaceutiques sur la biodiversité et les services écosystémiques* (Učinki fitofarmaceutskih sredstev na biotsko raznovrstnost in ekosistemske storitve), 2022.

Evropsko računsko sodišče je v posebnem poročilu št. 15/2020 o zaščiti divjih oprasovalcev v EU ⁽⁹⁾ „ugotovilo, da je imelo to le malo učinka na ustavitev upadanja in da bi bilo treba pobudo, da bi dosegla svoje cilje, bolje upravljati“. Tudi Evropska komisija je v svojem poročilu o napredku pri izvajanju pobude ⁽¹⁰⁾ ugotovila, da je bil pri izvajanju ukrepov pobude sicer dosežen znaten napredek, vendar so potrebna dodatna prizadevanja, da bi odpravili različne vzroke za upadanje.

2.3.2 Glede zmanjšanja učinka in tveganj fitofarmaceutskih proizvodov: Evropska komisija se je lotila revizije direktive o trajnostni uporabi pesticidov, da bi rešila glavni problem njene omejene učinkovitosti pri zmanjševanju uporabe pesticidov ter tveganj za zdravje ljudi in okolje, in je junija 2022 predstavila nov predlog uredbe ⁽¹¹⁾. Med pomembnejšimi ukrepi so:

- pravno zavezujoči cilji na ravni EU glede 50-odstotnega zmanjšanja uporabe in tveganja kemičnih pesticidov ter uporabe najnevarnejših pesticidov do leta 2030,
- novi ukrepi za zagotavljanje, da kmetje izvajajo integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi,
- prepoved vseh pesticidov na občutljivih območjih, razen v primeru omejenih odstopanj.

2.3.3 Dajanje fitofarmaceutskih sredstev na trg EU je strogo urejeno. Pravni okvir za dajanje fitofarmaceutskih sredstev na trg EU določa Uredba (ES) št. 1107/2009 Evropskega parlamenta in Sveta ⁽¹²⁾, v skladu s katero se pred odobritvijo aktivne snovi na evropski ravni izvedejo ocene tveganja, da se preprečijo morebitni škodljivi učinki na zdravje ali okolje. Poleg tega trenutno poteka revizija smernic o oceni tveganja fitofarmaceutskih sredstev za čebele (dokument s smernicami o čebelah, angl. *Bee Guidance Document* ⁽¹³⁾), da bi se upoštevala zadnja znanstvena dognanja na tem področju.

2.3.4 Glede obnove biotske raznovrstnosti na kmetijskih območjih: EU se lahko opre na omrežje Natura 2000, čeprav to ne zajema le kmetijskih območij, ter na direktivi o pticah ⁽¹⁴⁾ in habitatih ⁽¹⁵⁾, ki sestavljata temelj evropske zakonodaje na področju ohranjanja narave. Evropska komisija je začela izvajati tudi strategijo EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030 ⁽¹⁶⁾, ki vključuje zlasti ukrepe in zaveze v zvezi z ohranjanjem biotske raznovrstnosti na kmetijskih območjih, določene v predlogu uredbe o obnovi narave ⁽¹⁷⁾, ki ga je Evropska komisija predstavila 22. junija 2022. Člen 8 predloga naj bi vseboval zavezujoč cilj za države članice, da obrnejo trend zmanjševanja števila oprasovalcev do leta 2030, člen 9 pa zaveze glede obnove kmetijskih ekosistemov, kot je pokritje vsaj 10 % kmetijskih površin z elementi visokoraznovrstne značilnosti pokrajine do leta 2030.

2.3.5 Glede podpiranja kmetov v prehodu: nova SKP za obdobje 2023–2027 je ključno orodje za doseganje ambicioznih ciljev evropskega zelenega dogovora in podpiranje kmetov. Evropsko računsko sodišče je leta 2020 v posebnem poročilu ugotovilo, da se s prispevkom SKP upad biotske raznovrstnosti na kmetijskih zemljiščih ni ustavil ⁽¹⁸⁾. Sklenilo je, da „je način, kako Komisija spremlja odhodke za biotsko raznovrstnost v proračunu EU, nezanesljiv, da je učinek neposrednih plačil skupne kmetijske politike omejen ali neznan ter da so Komisija in države članice dajale prednost ukrepom za razvoj podeželja z manjšim učinkom“. V novi SKP so predvideni novi ukrepi za izboljšanje njenega vpliva na okolje, kot je izboljšana pogojenost.

⁽⁹⁾ Evropsko računsko sodišče, Posebno poročilo št. 15/2020.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 261 final.

⁽¹¹⁾ COM(2022) 305 final.

⁽¹²⁾ Uredba (ES) št. 1107/2009 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o dajanju fitofarmaceutskih sredstev v promet in razveljavitvi direktiv Sveta 79/117/EGS in 91/414/EGS (UL L 309, 24.11.2009, str. 1).

⁽¹³⁾ EFSA, *Revised guidance on the risk assessment of plant protection products on bees (Apis mellifera, Bombus spp. and solitary bees)* (Revidirane smernice o oceni tveganja fitofarmaceutskih sredstev za čebele (*Apis mellifera*, *Bombus spp.* in čebele samotarke)), 2022.

⁽¹⁴⁾ Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic (UL L 20, 26.1.2010, str. 7).

⁽¹⁵⁾ Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (UL L 206, 22.7.1992, str. 7).

⁽¹⁶⁾ COM(2020) 380 final.

⁽¹⁷⁾ COM(2022) 304 final.

⁽¹⁸⁾ Evropsko računsko sodišče, Posebno poročilo št. 13/2020.

2.3.6 Tudi v drugih sektorjih, ne le v kmetijstvu, imajo lahko evropska besedila in prizadevanja posreden učinek na opravevalce, na primer zakonodajni sveženj „Pripravljeni na 55“ v skladu s ciljem EU, da do leta 2030 zmanjša svoje emisije ogljika za 55 % (podnebne spremembe namreč vplivajo tudi na čebele), akcijski načrt za ničelno onesnaževanje za odpravo onesnaževanja zraka, vode in tal, direktiva o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov in tudi nova strategija EU za gozdove, s katero želi Evropska komisija doseči, da bi do leta 2030 po Evropi zasadili tri milijarde dreves.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO poudarja, kako pomembne so evropske državljanske pobude kot orodje za neposredno sodelovanje evropskih državljanov. Evropska državljanska pobuda je dejansko najmočnejše orodje participativne demokracije na evropski ravni. EESO je kot posrednik med organizacijami civilne družbe in evropskimi institucijami z leti okreplil pomen evropskih državljanskih pobud in povečal njihovo prepoznavnost pri vsakodnevnem delu evropskih institucij. Pozdravlja dejstvo, da je to prvo mnenje o kateri koli evropski državljanski pobudi in bo sprejeto še pred odgovorom Evropske komisije; slednjo poziva, naj natančno odgovori na izražene zahteve.

3.2 EESO obžaluje, da izbrani naslov Rešimo čebele in kmete ne odraža glavnega predloga evropske državljanske pobude, tj. popolna postopna opustitev sintetičnih pesticidov do leta 2035. Poudarja, da Evropska komisija pripravlja ali pa je že sprejela številne pravne akte, da bi se odzvala nanje, vendar priznava, da cilji teh ukrepov niso bili v celoti doseženi. Zato poziva Evropsko komisijo, naj sprejme dodatne ukrepe, da bi dejansko in hitreje uresničevala svoje cilje. EESO vseeno vztraja, da je treba v temeljnem okviru trajnostnosti sistemov in neodvisnosti pri preskrbi s hrano upoštevati vse tri stebre trajnostnosti (okoljskega, socialnega in ekonomskega) ter pred sprejetjem kakršne koli odločitve izvesti oceno učinka, zlasti oceno stroškov pobude za kmetijsko proizvodnjo in gospodarstvo.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Glede zahteve evropske državljanske pobude po „postopn[em] zmanjšanj[u] uporabe sintetičnih pesticidov v kmetijstvu v EU za 80 % do leta 2030, pri čemer se najprej odpravijo najnevarnejši, do leta 2035 pa naj se sintetični pesticidi popolnoma prenehajo uporabljati“:

4.1.1 EESO svari pred določitvijo idealističnih ali nedosegljivih ciljev v prekratnem roku. Poudarja, da Evropska komisija že predlaga 50-odstotno zmanjšanje uporabe in tveganja kemičnih pesticidov ter uporabe najnevarnejših pesticidov do leta 2030. Širše gledano nasprotuje določitvi ciljev za zmanjšanje uporabe pesticidov brez učinkovitih in dostopnih alternativnih rešitev za kmete.

4.1.2 EESO poudarja, da je zakonodajni okvir za fitofarmacevtska sredstva v Evropi, kar zadeva cilje, med najstrožjimi na svetu, saj kot splošno načelo določa, da ne sme biti nesprejemljivih učinkov na okolje.

4.1.3 EESO ob upoštevanju dejstva, da je upadanje števila medonosnih čebel in divjih opravevalcev posledica več dejavnikov, meni, da se prenehanje uporabe pesticidov ne sme obravnavati kot edini ali najpomembnejši vzvod za njihovo ohranitev. Nujno se je boriti proti vsem dejavnikom upadanja. Pri medonosnih čebelah je na primer glavna težava, s katero se srečujejo čebelarji, zatiranje varoje in azijskih sršenov, zato si želijo novih možnosti zdravljenja za boljše zaščito svojih čebel.

4.1.4 EESO opozarja na pomen medonosnih čebel, divjih opravevalcev in drugih žuželk za kmetijstvo (opraševanje poljščin, naravna regulacija škodljivcev itd.). Kot primer navaja vzajemno koristna partnerstva med kmeti in čebelarji, ki so jih vzpostavili kmetje, kot je pobuda Posvoji panj⁽¹⁹⁾. Kmetje, ki posvojijo panje, namreč še posebej skrbijo za varnost čebel pri uporabi fitofarmacevtskih sredstev za zaščito svojih posevkov. Razviti bi bilo treba tudi mehanizme, kot je ApiAlert⁽²⁰⁾, ki omogoča beleženje smrtnosti v panjih in opredelitev dejanskih vzrokov smrtnosti.

4.2 Glede zahteve evropske državljanske pobude po „obnov[i] naravnih ekosistemov na kmetijskih območjih, da kmetovanje postane nosilec obnove biotske raznovrstnosti“:

⁽¹⁹⁾ Časopis *Le Betteravier*, *Quand 14 agriculteurs de l'Aisne deviennent apiculteurs* (Štirinajst kmetov iz departmaja Aisne je začelo čebelariti).

⁽²⁰⁾ Časopis *20 minutes*, *Toulouse: Pour suivre la mortalité des abeilles, BeeGuard met au point un compteur vidéo sur ses ruches connectées* (Toulouse: BeeGuard je na panje namestil video števec za beleženje smrtnosti čebel).

4.2.1 EESO poudarja, da je človekova dejavnost, kot so nekatere kmetijske prakse, med vzroki za upad števila opraevalcev in biotske raznovrstnosti, vendar je kmetijstvo lahko tudi rešitev. Źeli si denimo veĉ podpore za projekte, s katerimi bi na primer spodbujali kmete k ponovni zasaditvi Źivih mej ali razvoju medonosnih virov, tako da bi ti postali akterji pri zašĉiti ĉebel in biotske raznovrstnosti. Kmetom bo treba nujno zagotoviti tudi boljše plaĉilo za njihove ekosistemske storitve, da bi jih podprli pri izvedbi takih projektov.

4.2.2 EESO ugotavlja, da si Evropska komisija moĉno prizadeva, da bi kmetijstvo postalo naĉin za obnovo biotske raznovrstnosti, in sicer s cilji in ukrepi strategije za biotsko raznovrstnost in strategije „od vil do vilic“ ter predlogom uredbe o obnovi narave, obenem pa ga skrbi spoštovanje neodvisnosti EU pri preskrbi s hrano.

4.2.3 EESO meni, da bi bilo treba spodbujati tudi prostovoljno delovanje v okviru kmetijskih pobud za opraevalce ali biotsko raznovrstnost, ki so se razširile po vsej Evropi. V Franciji je na primer Francoska nacionalna zveza sindikatov kmetov (FNSEA) objavila zbirko kmetijskih pobud za opraevalce⁽²¹⁾. V njej so z namenom poveĉevanja števila dobrih praks na podroĉju ĉebelarstva in kmetijstva opisane prostovoljne pobude za opraevalce v Franciji, skupaj z navdihujoĉimi, pozitivnimi in pragmatiĉnimi primeri. Na podobnem naĉelu temelji komunikacijska kampanja z naslovom *10 bee-friendly recommendations for your farm* (Deset priporoĉil za ĉebelam prijazno kmetijo)⁽²²⁾, ki so jo zaĉeli leta 2018 na Danskem. Njen namen je spodbuditi razliĉne prostovoljne pobude, ki jih kmetje lahko izvajajo na svojih kmetijah, kot sta zasaditev Źivih mej in cvetliĉnih pasov ter omejevanje odnašanja fitofarmaceutskih sredstev med njihovim nanašanjem s škropljenjem v ustreznih vremenskih pogojih (na primer, ko je veter Źibek) in z uporabo sistemov za zmanjševanje odnašanja.

4.2.4 EESO meni, da bi morala Komisija za obnovo naravnih ekosistemov na kmetijskih obmoĉjih uporabiti vse vzvode, torej ohranjanje in obnovo agroekološke infrastrukture, diverzifikacijo posevkov za spodbujanje raznolikih posevkov v pokrajini, razvoj kmetijsko-gozdarskega sistema, organsko kmetijstvo in proizvode, oznaĉene z oznakami kakovosti in porekla (SIQO), ohranjanje trajnega travinja, zmanjševanje uporabe in uĉinkov pesticidov itd.

4.3 Glede zahteve evropske drŹavljanske pobude po „reform[i] kmetijstva z dajanjem prednosti raznolikemu in trajnostnemu kmetovanju manjsega obsega, podpor[i] hitremu poveĉevanju agroekoloških in organskih praks ter omogoĉanj[u] neodvisnega usposabljanja [...] ter raziskav na podroĉju kmetovanja brez pesticidov“:

4.3.1 EESO opozarja na poroĉilo, ki ga je pripravilo 300 strokovnjakov iz 23 drŹav ĉlanic, ki so analizirali morebitne uĉinke prihodnje SKP na zašĉito in obnovo biotske raznovrstnosti⁽²³⁾. Znanstveniki so oblikovali konkretne predloge za izboljšanje uĉinka SKP na biotsko raznovrstnost in podporo kmetom v tem prehodu. EESO priporoĉa Komisiji in drŹavam ĉlanicam, naj poroĉilo upošteva jo pri reformi SKP, ki je moĉno orodje za reformo kmetijstva.

4.3.2 Kljub temu EESO meni, da agroekološkega prehoda in izboljšanja biotske raznovrstnosti ne bo mogoĉe zagotoviti le iz Bruslja prek SKP, ter poudarja, da je pomembna tudi lokalna raven. Da bi se prilagodili posebnostim regij, je treba razviti tudi lokalne rešitve s kmeti in lastniki zemljišĉ.

4.3.3 EESO poudarja svojo zavezanost iskanju uĉinkovitih alternativnih moŹnosti, da bi našli rešitev za vsakega kmeta. Zato si prizadeva za nadaljnje spodbujanje preciznega kmetijstva, digitalnega kmetijstva, biotiĉnega varstva rastlin, robotike in tudi agroekologije z obseŹnim financiranjem za razvoj raziskav ter uvajanje inovacij in njihovo sprejetje v sektorjih in pri kmetih.

4.3.4 EESO priznava, da je ĉebelarstvo v številnih drŹavah ĉlanicah pomemben gospodarski sektor, ki prispeva k razvoju podeŹelja in ohranjanju prebivalstva na teh obmoĉjih. V Evropi se proizvede premalo medu, zato bi bilo treba okrepiti podporo ĉebelarstvu in ekonomskemu vrednotenju medu in drugih ĉebelarskih proizvodov (cvetni prah, vosek, matiĉni mleĉek itd.), da se ohrani okolju prijazno poklicno ĉebelarstvo, ki bo lahko zadostilo povpraševanju po medu v Evropi. EESO tudi poudarja, kako pomembno je povezovanje ĉebelarjev v poklicnih organizacijah, da bi se bolje organizirali in uĉinkoviteje branili interese evropskega ĉebelarstva. Zlasti Źeli, da bi Evropska komisija izkoristila prihodnjo revizijo direktive o medu za okrepitev oznaĉevanja in sledljivosti medu, s ĉimer bi se uĉinkoviteje borili proti goljufijam in uvozu iz tretjih drŹav, ki ni v skladu z našimi standardi, kar slabi evropsko proizvodnjo medu.

⁽²¹⁾ EFSA, *Recueil des initiatives agricoles favorables aux pollinisateurs* (Zbirka kmetijskih pobud za opraevalce), 2022.

⁽²²⁾ Danski svet za kmetijstvo in prehrano, *10 bee-friendly recommendations for your farm* (Deset priporoĉil za ĉebelam prijazno kmetijo), 2018.

⁽²³⁾ Pe'er idr., *How can the European Common Agricultural Policy help halt biodiversity loss? Recommendations by over 300 experts* (Kako lahko evropska skupna kmetijska politika pripomore k zaustavitvi izgube biotske raznovrstnosti? Priporoĉila veĉ kot 300 strokovnjakov), 2022.

4.3.5 EESO priporoča Komisiji, naj zagotovi hitro upoštevanje vzajemnosti standardov za omejitev izkrivljanja konkurence za evropske kmete, da bi bil agroekološki prehod zanje sprejemljiv.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kriza zaradi cen hrane: vloga špekulacij in konkretni predlogi za ukrepanje po vojni v Ukrajini

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 100/08)

Poročevalec: **Peter SCHMIDT**

Sklep plenarne skupščine	14. 7. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	24. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	157/7/5

1. Sklepi in priporočila

EESO:

1.1 opozarja na svetovno krizo zaradi cen hrane, ki jo je zastrila vojna v Ukrajini in ki povzroča motnje v oskrbi z nekaterimi najpomembnejšimi živili, kot sta pšenica in sončnično olje; poudarja, da kriza ni le posledica konflikta, temveč tudi strukturnih in sistemskih težav, ki povzročajo lakoto in ogrožajo preživetje ljudi po svetu. Živil ne bi smeli obravnavati kot finančno sredstvo, saj se razlikujejo od ostalih tržnih dobrin;

1.2 sicer priznava, da je vprašanje cen hrane in špekulacij zelo zapleteno in je treba vzroke podrobneje raziskati, vendar ugotavlja, da **sedanja struktura trga osnovnih proizvodov ne prispeva** k trajnostnemu gospodarstvu, kakršnega potrebujemo, in ciljem, povezanim s trajnostnim razvojem, podnebnimi ambicijami ter pravičnim prehodom iz agende OZN za trajnostni razvoj do leta 2030 in evropskega zelenega dogovora, temveč dejansko zavira uresničevanje teh ciljev. Spodkopava prizadevanja za odpravo lakote, spodbujanje poštenih prihodkov za kmete in delavce ter poštenih cen za potrošnike in zaščito majhnih in velikih predelovalcev živil ter maloprodajnega sektorja pred tveganji naraščanja inflacije. **Zato je to strukturo treba spremeniti s pravno ureditvijo, da bi prispevala k dobrobiti ljudi, družbenemu razvoju in izvajanju ciljev trajnostnega razvoja.** Glede na to, da je EU že zdaj najbolj reguliran trg, je očitno, da bi bilo treba takšno ureditev razširiti na svetovno raven, da bi bila učinkovita;

1.3 poudarja, da je treba obravnavati koncentracijo v prehranskih verigah in finančnem lastništvu; opozarja, da **je svetovna fizična trgovina z žitom močno koncentrirana**. Štiri družbe, tj. Archer-Daniels-Midland, Bunge, Cargill in Louis Dreyfus, obvladujejo približno 70–90 odstotkov svetovne trgovine z žitom. Te družbe ne izvajajo oligopola le nad svetovno trgovino z žitom, ampak tudi nad informacijami o tržnih temeljih, ter so poleg tega izredno financiralizirane;

1.4 ugotavlja, da investicijski skladi, ki kotirajo na borzi, in vzajemni skladi, ki temeljijo na indeksu, vključno s tistimi, ki so posebej povezani z živili in kmetijstvom, predstavljajo nove, obsežno uporabljane možnosti za finančne naložbe in dobiček, medtem ko so običajni posamezniki v teh naložbenih nosilcih vse bolj udeleženi prek pokojninskih skladov in individualnih računov pokojninskega varčevanja. **Zaradi vzpona teh investicijskih skladov, vezanih na lastniški kapital, se agroživilski sistemi preoblikujejo tako, da imajo potrebe delničarjev prednost pred drugimi socialnimi in okoljskimi cilji;**

1.5 ugotavlja, da **visoke in hitro rastoče cene ter tajnost zalog ustvarjajo negotovost ter razpihujejo strah in paniko**, ta pa zlasti v času velike negotovosti, kot sedaj zaradi vojne v Ukrajini, povzročata pretirano rast cen in nestanovitnost, saj na trgu prevladujejo špekulativni trgovci, ki izkoriščajo naglo rast cen;

1.6 poziva države članice in institucije EU, naj **povečajo preglednost trga**, in sicer predvsem:

- s poročanjem o ESG (okoljskih in socialnih merilih ter merilih v zvezi z upravljanjem) in nefinančnim razkritjem akterjev, vpletenih v špekulacije. Pri špekulacijah s hrano je treba preučiti vlogo ocene ESG,
- z obveznostjo za vse akterje na svetovni ravni, da poročajo informacijskemu sistemu za kmetijske trge (AMIS), vključno z državami in zasebnimi akterji,
- z nadaljnjim nadzorom nad zunajborznimi (OTC) transakcijami;

1.7 poudarja, da trgi izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode zagotavljajo ključne storitve proizvajalcem in uporabnikom živilskih proizvodov, in sicer obvladovanje tveganja in oblikovanje cen, ter da špekulativne dejavnosti ogrožajo delovanje teh trgov; poziva države članice in institucije EU, naj sprejmejo potrebne ukrepe za omejitve **pretiranih špekulacij z osnovnimi proizvodi**. Zlasti je treba:

1.7.1 reguliranje **terminskega trga**:

- ponovno uvesti reguliran trg za izvedene finančne instrumente na živila, ki je obstajal več desetletij do konca prejšnjega stoletja in ki ohranja funkcijo terminskih pogodb za varovanje pred tveganji. Za kmete so terminske pogodbe pomembno sredstvo obvladovanja tveganj. Omogočajo jim določanje cene za vložek in izloček za določen čas v prihodnosti;
- uvesti stroge omejitve nihanja cen in dnevne omejitve pozicij takoj, ko se pri trgovnih dejavnostih na terminskih trgih osnovnih proizvodov pokažejo nepravilnosti (Direktiva 2014/65/EU o trgih finančnih instrumentov – MiFID II). Omejitve pozicij bi bilo treba prilagoditi tako, da bi odražale pristni interes strani v poslu v zvezi s potrebo po varovanju pred izpostavljenostjo dejanskemu tveganju;
- omejiti dostop do izvedenih finančnih instrumentov/varovanja pred tveganji na *kvalificirane in ozaveščene vlagatelje ter trgovce, ki so resnično zaskrbljeni glede osnovnih kmetijskih proizvodov*;
- uvesti kratkoročne/srednjeročne/dolgoročne pogodbene obveznosti za večjo stabilnost;
- spodbujati banke in investicijske družbe, da prenehajo s finančnimi špekulacijami z živilskimi proizvodi, in sicer s povečanjem kapitalskih zahtev, da se zmanjša učinek vzvoda;

1.7.2 reguliranje **indeksov (blagovni indeksi in indeksi hrane)**:

- regulirati in prepovedati blagovne indeksne sklade ter replikacijo prek zamenjav in produktov, s katerimi se trguje na borzi, saj to povečuje povezavo med energetskimi in živilskimi trgi; omejitve pozicij niso učinkovite za trgovce z blagovnimi indeksi/trgovce z zamenjavami, ker je njihovo delovanje usklajeno;
- ustaviti javna sredstva/vzajemne sklade ⁽¹⁾ za akterje, ki se ukvarjajo s špekulacijami z živila, poleg tega pa noben javni akter ne bi smel trgovati z izvedenimi finančnimi instrumenti na živila v špekulativne namene, ki niso v javnem interesu;
- prepovedati kmetijske osnovne proizvode (npr. v obliki skladov, kotirajočih investicijskih skladov) v portfeljih institucionalnih akterjev (npr. pokojninskih skladov, zavarovalnic);
- glede na potrebo po regulaciji tega trga v prihodnjih mnenjih EESO pripraviti dodatna konkretna priporočila;

⁽¹⁾ Kolektivni naložbeni podjemi za vlaganja v prenosljive vrednostne papirje (KNPVP).

1.7.3 odprava financiranja živilskega sektorja, saj gre za izjemno okoriščanje na račun ljudi:

- uvesti obdavčitev nepričakovanih dobičkov, ki bi veljala za presežne dobičke še pred izplačilom dividend trgovskih in finančnih družb, in davek na špekulacije z živili⁽²⁾ za omejitev visokofrekvenčnega trgovanja;
- odpraviti oligopole na vseh ravneh verige mednarodne trgovine z živili in finančnih interesov.

2. Ozadje mnenja: kriza zaradi cen hrane po vojni v Ukrajini

2.1 Kljub upanju, da bo svet hitreje izšel iz krize in da se bo prehranska varnost po pandemiji leta 2021 začela izboljševati, **se je število lačnih na svetu v tem letu še povečalo**. Zaradi različnih posledic pandemije, razlik pri okrevanju ter omejenega obsega in trajanja ukrepov socialne zaščite so se **povečale neenakosti**, ki so prispevale k nadaljnjemu nazadovanju v letu 2021 v zvezi z doseganjem cilja, da se do leta 2030 odpravi lakota, kar je vplivalo zlasti na ženske in otroke. Ocenjuje se, da se je leta 2021 z lakoto soočalo od 702 do 828 milijonov ljudi na svetu (tj. 8,9 % oziroma 10,5 % svetovnega prebivalstva), kar je skupaj 150 milijonov ljudi več kot leta 2019, tj. pred pandemijo COVID-19⁽³⁾.

2.2 **Vojna v Ukrajini**, v katero sta vpletena dva od največjih proizvajalcev osnovnih žit, oljnic in gnojil, ter drugi zunanji pretresi povzročajo motnje v mednarodnih dobavnih verigah in zvišujejo cene žita, gnojil ter energije. Vse to se dogaja v času, ko dobavne verige še vedno okrevajo po pandemiji COVID-19 in nanje že tako negativno vplivajo vse pogostejši ekstremni podnebni pojavi, zlasti v državah z nizkimi dohodki, kar bi lahko imelo zaskrbljujoče posledice za svetovno prehransko varnost in prehrano. **Pomanjkanja sicer ni, vendar konflikt povzroča začasno nezadostno preskrbo in resne motnje v verigi preskrbe s hrano ter težave z distribucijo⁽⁴⁾, tudi tam, kjer se nahajajo zaloge, ima pa tudi negativne posledice na proizvodnjo (žetev in setev) v Ukrajini.**

2.3 Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) je v letu 2022 zabeležila **rekordni indeks cen hrane**, saj so bile cene 34 % višje kot leto prej. Pomembno je vedeti, da je indeks cen hrane organizacije FAO že januarja 2022 dosegel tako visoko raven kot leta 2008. V takšnih razmerah je bilo neizogibno, da bo pretres pri preskrbi, ki je prizadel dve od glavnih svetovnih držav izvoznic žita, povzročil določeno destabilizacijo svetovnih trgov. Toda **obseg in resnost trenutne nestanovitnosti cen je mogoče le delno pojasniti s tržnimi temelji**. Ena osnovnih pomanjkljivosti v prehranskem sistemu, ki je ukrajinsko krizo spremenila v svetovno krizo na področju prehranske varnosti, je nepregledna in neurejena narava trgov z žitom⁽⁵⁾.

2.4 EESO v resoluciji z naslovom Ukrajina – od pomoči do obnove – predlogi evropske civilne družbe opozarja na svetovno krizo zaradi cen hrane, ki jo je zaostрила vojna v Ukrajini, ter države članice in institucije EU poziva, naj sprejmejo potrebne ukrepe za zaježitev špekulacij z osnovnimi proizvodi in povečanje preglednosti trga. Tudi Evropski parlament je v dveh nedavnih resolucijah⁽⁶⁾ pozval k ukrepom za preprečevanje pretiranih špekulacij.

⁽²⁾ Davek na finančne transakcije izključno za špekulacije z živili, Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o predlogu direktive Sveta o skupnem sistemu davka na finančne transakcije in spremembi Direktive 2008/7/ES (COM(2011) 594 final) (UL C 181, 21.6.2012, str. 55).

⁽³⁾ FAO, IFAD, UNICEF, WFP in WHO (2022): *In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable*, Rim, FAO.

⁽⁴⁾ Statistični podatki FAO.

⁽⁵⁾ IPES-Food.

⁽⁶⁾ Resolucija Evropskega parlamenta z dne 6. julija 2022 o reševanju vprašanja prehranske varnosti v državah v razvoju (2021/2208 (INI)) (UL C 47, 7.2.2023, str. 149) in Resolucija Evropskega parlamenta z dne 24. marca 2022 o potrebi po nujnem akcijskem načrtu EU za prehransko varnost v EU in zunaj nje zaradi ruskega napada na Ukrajino (2022/2593(RSP)) (UL C 361, 20.9.2022, str. 2).

2.5 Sedanja struktura trga osnovnih proizvodov ne prispeva k „trajnostnemu gospodarstvu, kakršnega potrebujemo“⁽⁷⁾, in ciljem, povezanim s trajnostnim razvojem, podnebnimi ambicijami ter pravičnim prehodom iz agende OZN za trajnostni razvoj do leta 2030 in evropskega zelenega dogovora. Prav tako ne prispeva k spodbujanju poštenih prihodkov za kmete⁽⁸⁾ in delavce, k poštenim cenam za potrošnike ali k zaščiti predelovalcev živil (zlasti MSP) in maloprodajnega sektorja pred tveganji naraščanja inflacije.

3. Vloga in posledice špekulacij z osnovnimi proizvodi: trgi in mehanizmi

3.1 **Špekulacije so naložbe, od katerih si vlagatelj obeta prihodnji dobiček, pri čemer tvega izgubo.** Obstajajo tri oblike špekulacij z osnovnimi proizvodi: (i) dejanski nakup ali prodaja fizičnega osnovnega proizvoda, (ii) nakup ali prodaja pogodbe, ki določa prihodnjo nabavo ali dobavo osnovnega proizvoda, in (iii) nakup ali prodaja lastniškega ali dolžniškega instrumenta družbe, ki proizvaja osnovne proizvode ali trguje z njimi. Standardizirane pogodbe na osnovne proizvode se imenujejo termenske pogodbe ali izvedeni finančni instrumenti na osnovne proizvode, z njimi pa se trguje na trgih izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode, ki so regulirani finančni trgi. **Špekulacije z osnovnimi proizvodi torej lahko potekajo na fizičnem in finančnem trgu osnovnih proizvodov ter posredno na trgih lastniških vrednostnih papirjev in obveznic.**

3.2 Trgi izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode so od začetka 21. stoletja po spremembah regulativnih okvirov, ki urejajo te trge, doživeli velik pritek likvidnosti „netradicionalnih“ vlagateljev. **Prihod novih trgovcev se imenuje financilizacija trgov osnovnih proizvodov⁽⁹⁾.** Čeprav je večja likvidnost prispevala h poglobljenosti trgov izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode, kar je otežilo neposredne tržne manipulacije, **je povzročila tudi špekulativno povpraševanje, ki ni povezano z razmerami na fizičnem trgu osnovnih proizvodov, kar ogroža zmožnost teh trgov za izpolnjevanje ključnih funkcij.**

3.3 **Regulirani trgi izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode v svoji prvotni obliki izpolnjujejo dva glavna namena, tj. (i) obvladovanje tveganja za proizvajalce in uporabnike osnovnih proizvodov ter (ii) oblikovanje cen.** Obvladovanje tveganja se doseže z varovanjem pred tveganjem, kar pomeni, da se sprejmejo nasprotni pozicije na fizičnih trgih in trgih izvedenih finančnih instrumentov ter se tako določi cena osnovnega proizvoda v času uvedbe varovanja pred tveganjem. Za varovanje pred tveganjem je potreben tesen odnos med terminskimi trgi osnovnih proizvodov in fizičnim trgom. Do tega tesnega odnosa pride, ker se cene izvedenih finančnih instrumentov običajno uporabljajo kot referenca za fizično trgovanje. Čeprav ta praksa zagotavlja učinkovitost varovanja pred tveganjem, omogoča tudi, da lahko **špekulativne pozicije na trgih izvedenih finančnih instrumentov neposredno vplivajo na fizični trg.**

3.4 Trguje se s terminskimi pogodbami z različnimi meseci zapadlosti. Vsaka termenska pogodba ima dogovorjenega kupca in prodajalca. Klirinška hiša borze poveže ponudbe kupcev in prodajalcev. Tako usklajena cena se ne plača v celoti, temveč oba trgovca preneseta varščino na račun z delnim kritjem, ki je registriran pri klirinški hiši. Dobički in izgube se pridobijo neposredno iz varščine. **Trgovanje s terminskimi pogodbami na osnovne proizvode ima zato velik finančni vzvod.**

3.5 Če se termenska pogodba približuje datumu zapadlosti, imajo trgovci dve možnosti: (i) vztrajanje pri pogodbi in vsiljevanje (če gre za prodajalca) ali prevzem (če gre za kupca) dobave ali (ii) prevzem nasprotni pozicije za zaključek pogodbe pred datumom zapadlosti. Velika večina vseh terminskih pogodb na osnovne proizvode se poravna z nasprotnimi pozicijami. Zato se **za trgovanje s terminskimi pogodbami na osnovne proizvode od trgovca ne zahteva, da ima v lasti fizične osnovne proizvode**, ki jih prodaja, ali da ima skladiščne zmogljivosti za prevzem fizičnih osnovnih proizvodov, ki jih kupuje.

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostno gospodarstvo, kakršno potrebujemo (mnenje na lastno pobudo) (UL C 106, 31.3.2020, str. 1).

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o nepoštenih trgovinskih praksah v odnosih med podjetji v verigi preskrbe s hrano (COM(2018) 173 final) (UL C 440, 6.12.2018, str. 165).

⁽⁹⁾ UNCTAD (2009): *The Financialization of Commodity Markets*, poglavje II Poročila o trgovini in razvoju za leto 2009. UNCTAD: Ženeva; UNCTAD (2011): *Price Formation in Financialized Commodity Markets: The Role of Information*.

3.6 Na registriranih blagovnih borzah lahko delujejo samo posredniki, ki trgujejo v imenu svojih strank in za osebno korist. **Obstaja velik sekundarni trg, na katerem se izvedeni finančni instrumenti na osnovne proizvode prodajajo in „prepakirajo“ zunaj borze.** S terminskimi pogodbami se trguje tudi zunaj reguliranih borz, kar se imenuje zunajborzni (OTC) posli, pri katerih se posli sklenejo brez sodelovanja klirinške hiše. **To malim vlagateljem omogoča enostaven dostop do izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode,** večinoma v obliki investicijskih skladov, ki kotirajo na borzi, za posamezne osnovne proizvode ali blagovne indekse ⁽¹⁰⁾.

3.7 Zaradi deregulacije trgov izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode in njihove enostavnosti trgovanja so ti trgi zelo likvidni, **trgovanje z izvedenimi finančnimi instrumenti na osnovne proizvode pa močno presega trgovanje s fizičnimi osnovnimi proizvodi.** Likvidnost je ključna zahteva za oblikovanje cen, tj. sposobnost trga, da pravilno in pravočasno odraža informacije o pogojih fizičnega povpraševanja in ponudbe. Oblikovanje cen se zagotovi le v primeru, da vsi trgovci sprejemajo pozicije neodvisno in izključno na podlagi svojega znanja o pogojih fizičnega povpraševanja in ponudbe; ti pogoji se imenujejo tržni temelji. **Oblikovanje cen spodkopavajo trgovci, ki sprejemajo pozicije, ki niso povezane s tržnimi temelji.**

3.8 **Vsi trgovci pa ne sprejemajo pozicij na podlagi tržnih temeljev** ⁽¹¹⁾. V strokovni literaturi se razlikuje med aktivnimi in pasivnimi trgovci. Aktivni trgovci se nadalje delijo na informirane in neinformirane trgovce. **Aktivni in informirani trgovci** so blagovne trgovske hiše, ki trgujejo s terminskimi pogodbami na osnovne proizvode za varovanje pred tveganji in špekulativne namene v okviru svoje osnovne dejavnosti, ter specializirani upravljavci denarja (npr. hedge skladi), ki izvajajo strategije trgovanja na podlagi tržnih informacij.

3.9 **Aktivni in neinformirani trgovci (trgovci na osnovi pozitivnega povratnega odziva)** so upravljavci denarja, ki izvajajo strategije trgovanja, ki temeljijo na analizi statističnih vzorcev in malo ali nič tržnih informacij. **Pasivni in neinformirani trgovci (indeksni trgovci)** so institucionalni vlagatelji, kot so pokojninski skladi, ter mali vlagatelji z naložbami v kotirajoče investicijske sklade, ki za namene diverzifikacije portfelja iščejo izpostavljenost širokemu sklopu cen osnovnih proizvodov, vključno s kmetijskimi proizvodi ter energijo, minerali in kovinami. Izpostavljenost se doseže z replikacijo blagovnih indeksov, podobno kot pri borznih indeksih.

3.10 Replikacija indeksa vključuje prevzem samo nakupnih pozicij, ki se obnovijo ob izteku datuma zapadlosti terminske pogodbe. **Indeksni trgovci zato sprejemajo enostranske pozicije. Prav tako so usklajeni med skupinami osnovnih proizvodov,** kar kaže na močno povpraševanje v širokem spektru osnovnih proizvodov, zato prihaja do sogibanja cen različnih skupin osnovnih proizvodov, ki ni povezano s tržnimi temelji ⁽¹²⁾.

3.11 Takšne špekulativne cenovne signale lahko poslabšajo trgovci na osnovi pozitivnega povratnega odziva, ki ocenjujejo tržno podporo za usmeritve cen. **Trgovci na osnovi pozitivnega povratnega odziva, ki stavijo na določeno cenovno usmeritev, s tem še dodatno krepijo to usmeritev, kar povzroča špekulativne balone in veliko nestanovitnost cen.** Špekulativni baloni so lahko dolgotrajni, zlasti če so informacije o tržnih temeljih omejene, tj. v času velike negotovosti, in če na trgu prevladujejo neinformirani in pasivni trgovci.

3.12 Zbiranje tržnih informacij je drago in razmeroma dražje od statistične analize ali hitrega pregleda naslovov v medijih, zlasti kadar trgovci hkrati vlagajo na več trgih. **Informirani trgovci so zato razmeroma redki in so običajno velike trgovske hiše, ki tržne informacije zbirajo v okviru poslovanja s fizičnimi osnovnimi proizvodi.** Zaradi tega so trgi izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode nagnjeni k dolgotrajnim špekulativnim balonom, zlasti v času negotovosti in tržne panike.

⁽¹⁰⁾ Heidorn, van Huellen, Loayza-Desfontaines, Riedler, Schmaltz in Schröder (2014): *Flankierende Ansätze zur Verbesserung der Markttransparenz und Bekämpfung von Marktmissbrauch im Rohstoffterminhandel*, Nemško ministrstvo za finance, Berlin, Mannheim.

⁽¹¹⁾ Van Huellen (2020): *Approaches to Price Formation in Financialized Commodity Markets*, Journal of Economic Surveys, 34(1): 219–237. DOI: 10.1111/joes.12342.

⁽¹²⁾ Van Huellen (2018): *How financial investment distorts food prices: evidence from U.S. grain markets*, Agricultural Economics, 49(2): 171–181. DOI: 10.1111/agec.12406.

3.13 **Svetovna fizična trgovina z žitom je močno koncentrirana.** Štiri podjetja nadzorujejo približno 70–90 odstotkov svetovne trgovine z žitom in dosegajo presežne dobičke: Archer-Daniels-Midland, Bunge, Cargill in Louis Dreyfus, skupaj znani kot ABCD⁽¹³⁾ (Archer-Daniels-Midland je zabeležil najvišji dobiček v svoji skoraj 120-letni zgodovini in 38-odstotno medletno povečanje dobička iz poslovanja⁽¹⁴⁾). Te družbe ne izvajajo oligopola le nad svetovno trgovino z žitom, ampak tudi nad informacijami o tržnih temeljih, vključno z zalogami. **Zaloge se hranijo v transakcijske, previdnostne ali špekulativne namene.** Informacije o ravnih zalog se skrbno skrivajo pred konkurenti. Kot trgovci so usmerjeni v prihodnost ter blago poskušajo kupovati po nizkih cenah in ga prodajati po visokih.

3.14 **Družbe ABCD so tudi izredno financiralizirane.** Archer-Daniels-Midland in Bunge sta družbi, ki kotirata na borzi ter sta izpostavljeni pritiskom delničarjev, ki dajejo prednost kratkoročnim dobičkom pred dolgoročnimi naložbami. Med delničarje spadajo hedge skladi (npr. BlackRock), investicijske banke in v veliki meri tudi institucionalni vlagatelji, kot so pokojninski skladi. Cargill in Louis Dreyfus sta družbi v zasebni lasti, ki poleg trgovanja z žiti med hčerinske družbe štejeta tudi hedge sklade, banke ter družbe, ki se ukvarjajo s prevozom blaga, tovorom, skladiščenjem, nepremičninami in infrastrukturo.

3.15 **Veliki trgovci s fizičnimi osnovnimi proizvodi** trgujejo na trgih izvedenih finančnih instrumentov in fizičnih trgih ter opravljajo lastne posredniške storitve za neposreden dostop do trgov izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode. Poleg tega **imajo znatno moč nad svojimi dobavitelji in strankami.** To jim omogoča, da odložijo plačila, da bi povečali denarne rezerve, ali odložijo dobavo osnovnih proizvodov, če pričakujejo, da se bodo cene spremenile v njihovo korist. **Trgovci s fizičnimi osnovnimi proizvodi imajo v nasprotju s proizvajalci in potrošniki koristi od nestanovitnosti trga,** saj zaradi velikih, hitrih sprememb cen nastajajo priložnosti za prodajo zalog in finančnih pozicij z velikim dobičkom v kratkem časovnem obdobju.

3.16 **Visoke in hitro rastoče cene ter tajnost glede zalog razpihujejo strah in paniko, ki zlasti v času velike negotovosti, na primer zaradi vojne v Ukrajini, povzročata pretirane ravni cen in nestanovitnost, ko na trgu prevladujejo špekulativni trgovci, ki izkoriščajo naglo rast cen**⁽¹⁵⁾. Trgovci s fizičnimi osnovnimi proizvodi nimajo interesa za kratko- in srednjeročno posredovanje, saj visoke cene povečujejo vrednost njihovih špekulativnih in transakcijskih skladiščnih pozicij, ki jih prodajajo z izjemnim dobičkom. **Vsi trgovci ABCD so v letu 2021 dosegli rekordno visoke ali skoraj rekordno visoke dobičke.**

3.17 **Izjemno visoke cene povzročajo strah pred pomanjkanjem in cenovno nedostopnostjo preskrbe ter povečujejo povpraševanje po previdnostnih zalogah.** Kopičenje živilskih proizvodov, bodisi z ustvarjanjem zalog uvoženih proizvodov bodisi z uvedbo prepovedi izvoza, ustvarja umetno pomanjkanje na fizičnem trgu in dodatno spodbuja rast cen. Tako se špekulativna povišanja cen zaradi tovrstnih ukrepov naknadno potrdijo s tržnimi temelji. Med prehransko krizo leta 2008 se je Indija na visoke cene žita odzvala z uvedbo prepovedi izvoza riža, kar je povzročilo močno zvišanje cen riža. Kitajska zaradi zaskrbljenosti, da bo prišlo do pomanjkanja, trenutno ustvarja velike zaloge koruze, riža in pšenice⁽¹⁶⁾. Vlade, ki se ukvarjajo s kopičenjem živilskih proizvodov, sicer delujejo špekulativno, vendar njihovo kopičenje temelji na strahu in želji, da bi zagotovile hrano svojim državljanom, ter s tem ne želijo le zaslužiti. Zato se te dejavnosti jasno razlikujejo od špekulacij finančnih in fizičnih trgovcev. **Kadar vlade in potrošniki kopičijo živila, je to odziv na visoke cene hrane in ne vzrok zanje; takšno stanje ne prispeva k prehranski varnosti in strateški avtonomiji niti v EU niti v državah v razvoju.**

4. Vloga bonitetnih agencij za ocenjevanje okoljskih in socialnih meril ter meril v zvezi z upravljanjem (ESG) in trgovskih družb

4.1 Nacionalni znaki za okolje, kot sta avstrijski znak za okolje UZ49 in nemški znak za okolje FNG, v postopku ocenjevanja trenutno ne upoštevajo izrecno špekulacij z živila. Izvedeni finančni instrumenti, ki se ne uporabljajo izključno za varovanje pred tveganjem, so na splošno prepovedani. Za namene znakov za okolje so dobavne verige v živilski industriji

⁽¹³⁾ Murphy, Burch in Clapp (2012): *Cereal Secrets: The World's Largest Grain Traders and Global Agriculture*, Oxfam Research Report.

⁽¹⁴⁾ Iz poročila delničarjev za poslovno leto od decembra 2020 do decembra 2021.

⁽¹⁵⁾ IFPRI.

⁽¹⁶⁾ Članek iz Bloombergga.

prezapletene, da bi se lahko zagotovil enostavno uporaben sklop pravil. Med nekatere primere spadajo uporaba gnojil, ki jih je mogoče različno oceniti glede na njihov ogljični odtis, manjkajoči podatki za opredelitev težav pri prilaščanju zemljišč, pomanjkanje preglednosti v zvezi s špekulativnimi trgovalnimi dejavnostmi v letnih poročilih itd. Zaradi zapletenosti dobavnih verig niso določena stroga merila za izključitev, ampak manj pomembna sporna merila, pri katerih obstaja večja verjetnost, da jih bodo bonitetne agencije razlagale bistveno različno. **Nacionalni znaki za okolje v svoje postopke ocenjevanja ne vključujejo izrecno uporabljenih meril, povezanih s kmetijskimi osnovnimi proizvodi. Sporna merila, ki se osredotočajo na upravljanje, imajo zaradi možnosti različnih razlag majhno vlogo v celotnem postopku ocenjevanja. Ta sporna merila se nanašajo predvsem na poslovno etiko, pri kateri so pomembni špekulativno trgovanje, premajhna preglednost, prilaščanje zemljišč itd. Tako se na primer za namene enega znaka za okolje ocenjuje kakovost meril ESG skladov, kadar se uporabljajo izvedeni finančni instrumenti na osnovne proizvode, vendar postopek in njegovi možni rezultati ostajajo nejasni ter niso javno dokumentirani.**

4.2 Ključni element ocenjevanja ESG je ocena upravljanja (lastništvo, nadzor, upravni odbor, računovodstvo itd.) in ravnanja podjetij (poslovna etika in davčna preglednost) živilske industrije. **Deleži, kot je odstotek špekulativnega trgovanja s kmetijskimi osnovnimi proizvodi, ki ga izvajajo ministrstva za finance, ali pregledne informacije o ravneh zalog v skladiščih, pa niso vključeni in so redko zajeti v merilih v zvezi z upravljanjem.**

4.3 **Bonitetne agencije ocenjujejo, da je živilski trg ranljivejši od drugih sektorjev.** V živilski industriji je podnebno tveganje nadpovprečno višje kot v drugih panogah ESG, saj agroživilski sektor prispeva k problemom, povezanim s podnebjem (kot so dvig temperatur, suše, poplave itd.), in je tudi dovzeten zanje. Čeprav se je povprečna ocena ESG podjetij živilske industrije v zadnjih petih letih povečala, **je v skupini živilskih proizvodov prevladoval velik delež podjetij z obvladujočim delničarjem, pri čemer je zelo pogosto družinsko lastništvo.** Takšna korporativna struktura prinaša tveganja v zvezi z upravljanjem podjetij, ki so posledica kompleksne lastniške strukture z različnimi glasovalnimi pravicami; to se lahko nanaša na upravne pogodbe/transakcije med podjetjem in obvladujočim lastnikom ali subjekte v lasti istega obvladujočega posameznika. Pri dajanju prednosti osebnemu bogatenju prevladujočega lastnika pred trajnostnimi dobički so lahko manjšinski vlagatelji izpostavljeni tveganju, da se bodo sprejemale odločitve, ki dajejo jasno prednost družinskim skupinam. **V živilski industriji prevladuje nadzorovano lastništvo: 58,4 % podjetij, ki sestavljajo indeks MSCI ACWI, ima delničarja ali skupino delničarjev, ki nadzoruje vsaj 30 % glasovalnih pravic.**

4.4 Večina podjetij živilske industrije (tj. 60 %) ima oceno ESG, ki presega naložbeni razred (BBB). Skoraj vsako peto podjetje ima visoko ali zelo visoko oceno ESG. Zaradi tega upravitelji sredstev okrepljeno vlagajo v delnice živilske industrije. Cene hrane so dosegle najvišjo raven v zadnjih desetih letih in bi se lahko še zvišale. Vendar se vlagatelji vse bolj odvrtaajo od panog, ki kršijo načela ESG, kot je sektor palmovega olja. **Povpraševanje po sestavi portfeljev, skladnih z načeli ESG, ki temeljijo na osnovnih proizvodih, bo naraščalo.** Indeks cen hrane FAO se je od septembra 2008 do septembra 2011 povečal za 12 %, kar presega inflacijo. Učinek izrednega dviga cen hrane na delnice so zaznamovale nekatere značilnosti, predvsem njegova obsežnost. Rast cen hrane je pozitivno vplivala na proizvajalce hrane, predelovalce hrane in družbe s proizvodi široke potrošnje. Tokrat bo ESG ključni dejavnik pri odločitvah o razporeditvi sredstev. Tako na primer rast vrednosti delnic palmovega olja, ki je bila kljub naraščanju cen te dobrine leta 2021 pod pričakovanji, kaže, kako ti novi pomisleki vplivajo na cene delnic. **Vendar, kot je navedeno v točkah od 4.1 do 4.4, vprašanje špekulacij s hrano ni vključeno v ocene ESG. Kadar se v okviru poslovne etike in upravljanja podjetja obravnava npr. zelo špekulativno trgovanje ali prekomerno kopičenje zalog fizičnih osnovnih proizvodov, zaradi česar se ravni cen višajo, je treba splošno oceno ESG ustrezno prilagoditi. Ob upoštevanju tega so lahko povprečne ocene ESG za živilsko industrijo in investicijske družbe previsoke.** To je treba podrobneje preučiti.

4.5 Visoke in hitro naraščajoče stopnje koncentracije v agroživilskem sektorju krepijo industrijski model proizvodnje hrane in kmetijstva, povečujejo njegove negativne socialne in okoljske posledice ter spodbujajo obstoječa neravnovesja moči⁽¹⁷⁾. **Velikani na področju upravljanja sredstev, tj. BlackRock, Vanguard, State Street, Fidelity in Capital Group, imajo skupaj v lasti znatne deleže podjetij, ki prevladujejo na različnih točkah vzdolž agroživilskih dobavnih verig.** Teh pet družb za upravljanje sredstev ima skupaj v lasti približno 10–30 % delnic največjih podjetij v agroživilskem

⁽¹⁷⁾ Poročilo odbora IPES o hrani.

sektorju; največje deleže imajo v podjetjih, ki prevladujejo v močno koncentriranih tržnih segmentih, vključno s kmetijskimi vložki, trgovanjem z osnovnimi proizvodi ter predelanimi in pakiranimi živili⁽¹⁸⁾. Te podjetniške strategije imajo lahko skupaj daljnosežnejše posledice, kot so večja neenakost v prehranskem sistemu, oslabitev inovacij v sektorju ter večja tržna in politična moč vodilnih družb v sektorju. **Potrebne so nadaljnje raziskave, da se bodo lahko na trdi podlagi sprejemale napredne usmeritve politike v primeru naložb, povezanih z lastniškim kapitalom, v živilskem in kmetijskem sektorju.**

4.6 Pri naložbah v agroživilskem sektorju, povezanih z lastniškim kapitalom, je pomembnih več vidikov financializacije. Investicijski skladi, ki kotirajo na borzi, in vzajemni skladi, ki temeljijo na indeksu, vključno s tistimi, ki so posebej povezani s prehrano in kmetijstvom, predstavljajo nove možnosti za finančne naložbe ter dobiček, medtem ko so običajni posamezniki v teh naložbenih nosilcih vse bolj udeleženi prek pokojninskih skladov in individualnih računov pokojninskega varčevanja⁽¹⁹⁾. **Zaradi vzpona teh investicijskih skladov, vezanih na lastniški kapital, se agroživilski sistemi preoblikujejo tako, da imajo potrebe delničarjev prednost pred drugimi socialnimi in okoljskimi cilji.** Kotirajoči investicijski sklad Vaneck Vectors Agribusiness je na primer največji kmetijski indeksni sklad. Njegov povprečni letni donos je v zadnjih desetih letih znašal 8,32 %, njegova neto vrednost sredstev pa se je med letoma 2020 in 2021 povečala na 32 %.

5. Sedanji regulativni okvir: izzivi in ovire

5.1 Z direktivo MiFID II (2014/65/EU) so bile uvedene celovite zahteve glede razkritja in poročanja, da bi omejili pretirano špekulativno trgovanje ter spodbujali preglednost. V njej so bile predlagane omejitve pozicij za posamezna mesta trgovanja ne le za trgovanje z vrednostnimi papirji, temveč tudi za enakovredne transakcije OTC. Družbe morajo mestom trgovanja in regulatorjem zagotavljati tudi dnevna poročila o pozicijah.

5.2 **Ti ukrepi, zlasti omejitve pozicij, so koristni, a le deloma učinkoviti pri zajeitvi pretirane špekulacije na finančnih trgih.** Tesno so povezani z vprašanjem vloge takih špekulacij pri oblikovanju cen. Kritika omejitev pozicij, ki jo se slišati v civilni družbi in akademskih krogih, ni povezana izključno z (morebitnim) slabim uveljavljanjem takšnim omejitve, ampak tudi z regulativnimi vprašanji, kot so (i) pogostost pregledov, (ii) upoštevanje indeksnih skladov pri določanju omejitev pozicij in (iii) pravila regulatorjev o izvzetju. Regulatorji morajo odgovoriti na vprašanja, kdaj začnejo veljati omejitve pozicij in zakaj veliki prilivi kapitala v kmetijske proizvode v zadnjih dveh letih niso vzbudili zaskrbljenosti. Bistvena je tudi večja preglednost regulatorjev.

5.3 **Vse transakcije bi bilo treba nacionalnim oblastem sporočiti takoj, ko se izvedejo:** za vse izvedene finančne instrumente na osnovne proizvode, vključno s pogodbami OTC, na vseh večjih borzah bi bilo treba uvesti poročanje o transakcijah v realnem času (ali čim bližje temu). Čim več poslov bi moralo potekati na preglednih platformah, **vse pogodbe OTC pa bi morale biti registrirane.** Za različne vrste nasprotnih strank bi morale veljati ustrezne zahteve glede razkritja: udeležence na trgu in pozicije bi bilo treba razvrstiti glede na vrsto subjekta (npr. banka ali trgovec s fizičnimi osnovnimi proizvodi) in dejavnost (npr. špekulativno trgovanje ali varovanje pred tveganjem), zanje pa bi morale v skladu s tem veljati ustrezne zahteve glede razkritja in regulativne omejitve.

5.4 **Komisija za trgovanje z blagovnimi terminskimi pogodbami (CFTC) na primer objavlja le tedenske podatke o trgovalnih pozicijah, čeprav so na voljo dnevni podatki.**

5.5 Uvesti bi bilo treba omejitve glede tega, za koliko se lahko cene dvignejo ali znižajo v enem dnevu, borza pa bi morala imeti pravico ustaviti trgovanje, če pride do prekoračitve teh omejitev. Uvesti bi bilo treba omejitve cen za določen del dneva, ki bi bile sprva določene na previdnih, vendar ustreznih ravneh, pri čemer bi se lahko po spremljanju morebitnih negativnih posledic, kot je slaba likvidnost, postopoma zaostrole.

⁽¹⁸⁾ J. Clapp (2019): *The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms*, Review of International Political Economy.

⁽¹⁹⁾ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2019.1597755>

5.6 Poleg tega bi bilo treba omejitve pozicij prilagoditi tako, da bi se zmanjšal vpliv na cene enega samega akterja. Predhodne omejitve pozicij bi bilo treba združiti na vseh finančnih trgih. Uvesti bi bilo treba omejitve za to, kolikokrat se sme v enem dnevu prenesti pogodbo.

5.7 Posle OTC bi bilo treba regulirati, transakcije pa bi bilo treba registrirati pri klirinški hiši, da bi se izvajal nadzor nad njimi. Registrirane borze bi morale imeti tudi pravico, da prenehajo s trgovanjem, če ni mogoče zagotoviti urejenosti trga. Noben trgovec ne bi smel imeti možnosti zahtevati, da borza odgovarja za morebitne izgube, nastale zaradi zaustavitve trgovanja, ki je v njeni regulativni pristojnosti.

5.8 Uvesti bi bilo treba skupne omejitve pozicij za vse vrste pogodb na izvedene finančne instrumente in jih uporabljati za vse nasprotnne stranke: **vse izjeme v zvezi z omejitvami pozicij bi morale veljati le za podjetja, ki poslujejo neposredno s fizičnimi osnovnimi proizvodi in trge osnovnih proizvodov uporabljajo za varovanje tveganj, ki so bistvena za njihovo komercialno poslovanje.**

5.9 Vzpostaviti bi bilo treba davčno ureditev, da se omeji uporaba pasivnih spekulacij, investicijskih skladov, ki kotirajo na borzi, in visokofrekvenčnega trgovanja na trgih kmetijskih izvedenih finančnih instrumentov. Za zmanjšanje pretiranih spekulacij bi se lahko uporabil tudi davek na finančne transakcije, obenem pa bi se zbiral denar za financiranje razvoja in varstva podnebja. Vendar je morda pretežno obdavčiti transakcije, ki se odvijajo v nekaj milisekundah. Posel zaradi avtomatiziranega trgovanja v povprečju traja osem sekund. Primerneje bi bilo, da bi se borza obdavčila kot subjekt na podlagi opredeljenih meril, namesto da bi se osredotočili na vsak vstop v trgovanje in izstop iz njega.

5.10 Zaradi krize v Ukrajini se cene pšenice na nekaterih lokalnih trgih razlikujejo, pri čemer se razlika med gotovinskimi cenami in referenčnimi terminskimi pogodbami na čikaški borzi močno znižuje, saj kupci pšenice ne želijo kupovati po cenah, ki so najvišje od leta 2008. To lahko negativno vpliva na kmete, ki se že tako soočajo z najhujšo inflacijo stroškov kmetovanja v zadnjih letih. Ta scenarij na gotovinskem trgu, ki smo mu priča zaradi vojne, ovira trenutno sposobnost kmetov, da bi tržili svoj stari in celo novi pridelek pšenice. Nekateri pridelovalci pravijo, da silosi za žito ne sprejemajo več njihovega pridelka. Terminske pogodbe na pšenico so postale absurdne. Obstajajo precejšnje razlike med terminskimi pogodbami in gotovinskim poslovanjem.

5.11 Ko se govori o nadaljnji ureditvi, se je treba zavedati, da ima EU že zdaj najbolj regulirane finančne trge. Očitno je, da bi bilo treba takšno ureditev razširiti na svetovno raven, da bi bila učinkovita.

5.12 **Špekulacije na finančnih trgih torej niso edini element, ki prispeva k cenovni dinamiki na področju terminskih trgov osnovnih proizvodov in s tem k zvišanju cen hrane**, vendar imajo pomemben učinek. Potrebna je poglobljena analiza regulativnih instrumentov ter njihovega delovanja in morebitne prilagoditve med krizo.

6. Pot naprej: predlogi civilne družbe za ukrepanje

6.1 EESO poziva države članice in institucije EU, naj **povečajo preglednost trga**, zlasti s poročanjem o ESG in nefinančnim razkritjem akterjev, vpletenih v spekulacije. Vlogo ocene ESG je treba preučiti z vidika spekulacij z živili. Zlasti je treba pregledati metodologije agencij za ocenjevanje in preveriti, kako ocenjujejo živilsko industrijo in udeležence v živilskem sektorju na splošno. Trenutno se ocene ESG ujemajo v manj kot 50 % primerov. Zato prihaja do napačnih ocen, ki znatno vplivajo na prilive kmetijskih skladov.

6.2 Vsi akterji na svetovni ravni bi morali poročati informacijskemu sistemu za kmetijske trge (AMIS), vključno z državami in zasebnimi akterji, po možnosti prek FAO. Več kot je znanega o zalogah živil, bolje je. Ključne so informacije o skladiščenju/tokovih zalog na svetovni ravni. Nadalje bi bilo treba pregledati tudi transakcije OTC. Za vse produkte OTC je treba opraviti kliring in registracijo prek klirinške hiše. Podatke o pozicijah, razčlenjene po strankah, bi bilo treba dati na voljo regulatorjem.

6.3 EESO poudarja, da trgi izvedenih finančnih instrumentov na osnovne proizvode zagotavljajo ključne storitve proizvajalcem in uporabnikom živilskih proizvodov, in sicer obvladovanje tveganja in oblikovanje cen, ter da spekulativne dejavnosti ogrožajo delovanje teh trgov. Države članice in institucije EU zato poziva, naj sprejmejo **potrebne ukrepe za omejitev pretiranih spekulacij z osnovnimi proizvodi**, zlasti:

6.3.1 reguliranje **terminskega trga** za izvedene finančne instrumente na živila, ki je obstajal več desetletij do konca prejšnjega stoletja in ki ohranja funkcijo terminskih pogodb za varovanje pred tveganji. Drugi priporočeni ukrepi so tudi:

- uvesti dnevne omejitve pozicij takoj, ko se pri trgovalnih dejavnostih na terminskih trgih osnovnih proizvodov pokažejo nepravilnosti (direktiva MiFID II). Omejitve pozicij bi bilo treba prilagoditi tako, da bi odražale pristni interes strani v poslu v zvezi s potrebo po varovanju pred izpostavljenostjo dejanskemu tveganju. Koristna bi bila tudi večja preglednost in učinkovito uveljavljanje omejitev pozicij;
- omejiti dostop do izvedenih finančnih instrumentov/varovanja pred tveganji na kvalificirane in ozaveščene vlagatelje ter trgovce, ki so resnično zaskrbljeni glede osnovnih kmetijskih proizvodov;
- uvesti kratkoročne/srednjeročne/dolgoročne pogodbene obveznosti za večjo stabilnost;
- spodbujati banke in investicijske družbe, da prenehajo s finančnimi špekulacijami z živilskimi proizvodi, in sicer s povečanjem kapitalskih zahtev, da se zmanjša učinek vzvoda. Primeri velikih finančnih institucij (kot so Deutsche Bank, ERSTE Bank, Raiffeisen Austria itd.), ki so prepovedale trgovanje s špekulacijami z živila z izvedenimi finančnimi instrumenti, kažejo, da lahko ti akterji ustrezno prilagodijo svoje upravljanje;
- strožje regulirati v primeru nepravilnosti. Borze bi morale uvesti pravila, s katerimi bi se omejil destabilizacijski vpliv visokofrekvenčnega trgovanja⁽²⁰⁾;
- okrepiti mehanizme spremljanja in sankcioniranja zlorab tržnega položaja ter jih narediti prožnejše, da se bodo pravočasno odzivali;

6.3.2 reguliranje **indeksov (blagovni indeksi in indeksi hrane)**, zlasti z reguliranjem in prepovedjo blagovnih indeksnih skladov ter replikacijo prek zamenjav in produktov, s katerimi se trguje na borzi, saj to povečuje povezavo med energetske in živilskimi trgi. Omejitve pozicij niso učinkovite za trgovce z blagovnimi indeksi/trgovce z zamenjavami zaradi njihove usklajenosti. Ustaviti bi bilo treba tudi javna sredstva za akterje, ki se ukvarjajo s špekulacijami z živila, poleg tega pa noben javni akter ne bi smel trgovati z izvedenimi finančnimi instrumenti na hrano za špekulativne namene, ki niso v javnem interesu. Prepovedati bi bilo treba tudi uporabo kmetijskih osnovnih proizvodov (npr. v obliki skladov, kotirajočih investicijskih skladov) v portfeljih institucionalnih akterjev (npr. pokojninskih skladov, zavarovalnic). Glede na nujnost regulacije tega trga je treba v prihodnjih mnenjih EESO pripraviti nadaljnja konkretna priporočila;

6.3.3 **zmanjšanje financiranja živilskega sektorja**, saj pomeni ogromno bogatenje na račun ljudi, npr. z uvedbo obdavčitve izrednega dobička družb, ki velja za presežne dobičke, še pred izplačilom dividend družb, davka na špekulacije z živila⁽²¹⁾ za omejitev visokofrekvenčnega trgovanja ter odpravo oligopolov na vseh ravneh verige in finančnih interesov.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁰⁾ <https://www.welthungerhilfe.de/welternaehrung/rubriken/wirtschaft-menschenrechte/befeuert-finanzspekulation-die-globale-ernaehrungskrise>

⁽²¹⁾ Davek na finančne transakcije izključno za špekulacije z živila, Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o predlogu direktive Sveta o skupnem sistemu davka na finančne transakcije in spremembi Direktive 2008/7/ES (COM(2011) 594 final) (UL C 181, 21.6.2012, str. 55).

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Socialno-ekonomske razmere v Latinski Ameriki po krizi zaradi COVID-19 – vloga civilne družbe v procesu okrevanja

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 100/09)

Poročevalec: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	16. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	159/2/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 Prizadevanja je treba osredotočiti na izboljšanje dialoga in okrepitev sodelovanja med regijama v smislu horizontalnosti in dialoga na več ravneh.

1.2 Odnosi med regijama se utrjujejo na podlagi skupnih vrednot in ciljev. Privlačni pa morajo biti tudi z vidika virov, prenosa tehnologije in rezultatov ter socialne razsežnosti.

1.3 Glede geopolitične konkurence EU in Latinske Amerike vzpostavitev strateške avtonomije omogoča krepitev sodelovanja med regijama, zavezanosti multilateralizmu ter mednarodne prisotnosti in pomena pri strateških vprašanjih.

1.4 Eden največjih znakov ranljivosti v Latinski Ameriki je slaba kakovost delovnih mest. Okrevanje gospodarstva bi se moralo osredotočiti na spodbujanje ustvarjanja formalnejših in dostojnejših delovnih mest, izboljšanje poklicnega usposabljanja in sektorskih politik ter spodbujanje minimalne plače in kolektivnih pogajanj v okviru socialnega dialoga.

1.5 Evropa in Latinska Amerika sta zavezani demokraciji, pravni državi in okoljski vzdržnosti, s čimer ima civilna družba zaščito in jamstva, da lahko prevzame vodilno vlogo pri razvoju in premagovanju kriz ter spodbuja potreben dialog za novo družbeno pogodbo.

1.6 Bistveno je še naprej spoštovati načelo, da nihče ne sme biti zapostavljen, kar pomeni, da je treba ponovno opredeliti ranljivost, in sicer ne le v smislu dohodka, temveč tudi v smislu njenega vpliva na različne skupine prebivalstva, kot so ženske, invalidi, starejši in otroci. Svobodno in demokratično organizirane civilne družbe so najboljši instrument, s katerim lahko dosežemo, da bodo te besede postale resničnost.

1.7 Zaradi družbenih napetosti v Latinski Ameriki in groženj demokraciji po vsem svetu je treba ponovno razmisliti o razvoju z več in boljšimi politikami, pa tudi o večji vključenosti in pluralizmu ter razumevanju globokih virov nezadovoljstva, da bi te politike lahko usmerili v socialno blaginjo. Evropa in Latinska Amerika sta lahko partnerici v zavezništvu za demokracijo, trajnostnost, socialno pravičnost in multilateralizem ⁽¹⁾.

1.8 Evropa in Latinska Amerika bi morali biti partnerici v zavezništvu za zaščito demokracije ter pravičnejša in enakopravnejša gospodarstva in družbe, v okviru katerega bi krepili multilateralizem in prevzeli polno odgovornost za varstvo okolja. To zavezništvo zahteva polno priznanje in sodelovanje organizirane civilne družbe, organizacij za človekove pravice, sindikalnih in poslovnih organizacij, okoljskih združenj ipd.

2. Splošne ugotovitve

2.1 V Latinski Ameriki se gospodarska rast po koncu cikla rasti na podlagi surovin postopno upočasnjuje. Pred krizo zaradi COVID-19 je povprečna rast znašala le 0,3 %. Pravzaprav je bilo obdobje 2014–2020 obdobje najnižje gospodarske rasti v zadnjih sedmih desetletjih, medtem ko je javni dolg dosegel rekordno raven.

2.2 Zdravstvena kriza zaradi koronavirusa je to regijo hudo prizadela, saj je bilo preseženo svetovno povprečje okužb in smrti. To je močno obremenilo zdravstvene sisteme, ki so imeli že prej težave pri obravnavanju endemičnih boleznih in celo pri zagotavljanju osnovnega zdravstvenega varstva ⁽²⁾. Kriza zaradi COVID-19 je le še bolj razkrila negativne učinke politik, ki so se izvajale več desetletij (med drugim zmanjšanje proračunskih sredstev za zdravstvo, zmanjšanje števila zaposlenih in dezinvestiranje v infrastrukturo) in so se izkazale za neučinkovite pri soočanju z izzivi, ki jih je povzročil virus.

2.3 V času pandemije je večina tamkajšnjih držav delovala preventivno, tako da je omejila gibanje ter pripravila programe podpore in denarne pomoči za ranljive sektorje. Poleg tega so uvedli proticiklične fiskalne in monetarne politike, kot jih še ni bilo ⁽³⁾. Kljub temu je umrlo veliko ljudi, nastala je gospodarska škoda in zmanjšala se je socialna vključenost, kar je vse posledica strukturnih pomanjkljivosti in omejenih fiskalnih možnosti za ukrepanje.

2.4 Povprečna inflacija v regiji se je povečala: leta 2021 je dosegla 9,8 %, leta 2022 pa naj bi zaradi posledic vojne znašala 11,2 % ⁽⁴⁾. To pogloblja vrzeli, ki omejujejo razvoj.

2.5 Latinska Amerika se sooča s tako imenovanimi „razvojnimi pastmi“ ⁽⁵⁾

2.5.1 Za rešitev iz pasti, v katero se je ujela produktivnost, so potrebne raznolike gospodarske strukture ter bolj izpopolnjeni proizvodi in storitve. Vnovična osredotočenost na primarni sektor ne zagotavlja ustrezne vključenosti v svetovne vrednostne verige niti dovolj spodbud za naložbe. Poleg tega je pandemija prizadela zlasti mikro, mala in srednja podjetja, ki imajo več težav pri sprejemanju novih tehnologij, vojna pa ogroža kmetijski sektor.

2.5.2 Za rešitev iz pasti socialne ranljivosti bi morali izboljšati institucije dela in socialne zaščite na področjih, kjer je treba ustvariti bolj vključujoče formalne zaposlitve in kakovostnejša delovna mesta, da bi razbili začarani krog ranljivosti, nihanja dohodkov in pomanjkanja socialnega varstva.

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostne dobavne verige in dostojno delo v mednarodni trgovini (raziskovalno mnenje) (UL C 429, 11.12.2020, str. 197); Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov okvir za sporazume o prosti trgovini, gospodarskem partnerstvu in naložbah, ki bo zagotavljal dejansko udeležbo organizacij civilne družbe in socialnih partnerjev ter ozaveščenost javnosti (mnenje na lastno pobudo) (UL C 290, 29.7.2022, str. 11).

⁽²⁾ UNESCO, *COVID-19 and vaccination in Latin America and the Caribbean: challenges, needs and opportunities* (COVID-19 in cepljenje v Latinski Ameriki in na Karibih: izzivi, potrebe in priložnosti), 2021.

⁽³⁾ OECD, *Latin American Economic Outlook 2020* (Gospodarski obeti v Latinski Ameriki v letu 2020), 2021.

⁽⁴⁾ Podatki Mednarodnega denarnega sklada.

⁽⁵⁾ OECD, *Latin American Economic Outlook 2021* (Gospodarski obeti v Latinski Ameriki v letu 2020), 2022.

2.5.3 Za reševanje institucionalnih težav bi potrebovali boljše institucije in politike vključevanja, da bi ponovno vzpostavili zaupanje, izboljšali kakovost javnih storitev, se odzivali na želje širšega srednjega sloja ter krepili odpornost proti populističnim in avtoritarnim tokovom.

2.5.4 Past okoljske ranljivosti je v osredotočanju proizvodnje na sektorje, ki zahtevajo veliko naravnih virov, za izhod iz nje pa bi morali pokriti visoke stroške prilagoditve modela, za katerega so značilne velike emisije CO₂ in izkoriščanje neobnovljivih virov.

2.6 Strukturne težave in razvojne pasti ⁽⁶⁾ vplivajo na oživitev gospodarstva in zaposlovanja. BDP celotne regije se je leta 2020 zmanjšal za 6,8 % ⁽⁷⁾. Leta 2021 je povprečna rast znašala 6,1 %, v letu 2022 pa naj bi regija dosegla le 2,1-odstotno rast, kar ni dovolj, da bi se pokrile vse večje strukturne vrzeli. Razmere se slabšajo zaradi krize, ki jo je povzročila ruska agresija proti Ukrajini, ter dviga cen fosilnih goriv, kmetijskih inputov in hrane, čeprav so nekatere države okrepile svojo ponudbo osnovnih dobrin za izvoz.

3. Socialni in gospodarski vpliv pandemije in vojne

3.1 Od 22 milijonov izgubljenih delovnih mest v letu 2020 jih je treba povrniti še 4,5 milijona, zlasti za manj kvalificirane delavce, ženske in mlade ter neformalno zaposlene osebe. Med letoma 2019 in 2020 se je zaposlenost žensk zmanjšala z 51,4 % v letu 2019 na 46,9 % v letu 2020. Izguba delovnih mest v gospodinjstvu (20,9 %) je leta 2019 prizadela 11 do 13 milijonov žensk ⁽⁸⁾.

3.2 Regija je pri zmanjševanju revščine izgubila več kot desetletje in je morda na pragu novega izgubljenega desetletja ⁽⁹⁾. V letu 2021 je stopnja revščine znašala 32,1 %, stopnja skrajne revščine pa 13,8 %. Revnih je 201 milijon prebivalcev, število skrajno revnih pa se je povečalo z 81 na 86 milijonov ljudi.

3.3 Zdravstvena in inflacijska kriza kažeta na ranljivost prebivalstva s srednjimi dohodki, za katero sta značilni nizka stopnja plačevanja prispevkov za socialno varnost, za katero se plačujejo prispevki, in nizko kritje socialnega varstva, za katerega se ne plačujejo prispevki ⁽¹⁰⁾. Siva ekonomija se je zmanjšala, a še vedno zaposluje 140 milijonov ljudi, predvsem kmete, ženske in mlade. To pomeni večjo ranljivost, manjšo socialno mobilnost in manjšo zmogljivost države, da pobira davke in zaščiti ljudi.

3.4 Pandemija je močno vplivala na otroke in mlade zaradi omejitve zaščite, ki jo zagotavlja šolanje v učilnicah: 114 milijonov otrok ni hodilo v šolo in v nekaterih državah je takšno stanje trajalo skoraj dve leti. Zaradi vrzeli v poveztivosti, digitalnih veščinah in zmogljivostih družin za obvladovanje prisilne digitalizacije je med učenci in dijaki iz družin z visokimi dohodki ter tistimi iz družin z nizkimi dohodki nastala razlika, ki ustreza dvema letoma izobraževanja ⁽¹¹⁾. Poleg tega se je povečalo breme oskrbe za ženske. Prizadeti so bili tudi invalidi, ki jih je približno 85 milijonov. Pomanjkanje dostopa do prilagojenih informacij in diskriminacija na področju zdravstvene oskrbe sta poslabšala že tako nizko socialno vključenost, ki jo ogroža tudi inflacija.

3.5 Glede na omejitve dobave cepiv, ki je bila skoncentrirana na severu sveta, so si države Latinske Amerike cepiva zagotovile v okviru dvostranskih pogajanj in prejele 93 milijonov odmerkov iz programa COVAX; EU je izvozila več kot 130 milijonov odmerkov, države članice pa so podarile še 10 milijonov odmerkov ⁽¹²⁾. Regija je kljub tem težavam dosegla, da je z dvema odmerkoma cepljenega v povprečju 63,3 % prebivalstva. Čeprav ta številka v nekaterih državah znaša 89 %, v nekaterih drugih ni dosegla niti 1 % ⁽¹³⁾.

⁽⁶⁾ Prav tam.

⁽⁷⁾ ECLAC, *Economic Survey of Latin America and the Caribbean* (Ekonomska študija Latinske Amerike in Karibov), 2021.

⁽⁸⁾ Mednarodna organizacija dela, *Labour Overview* (Pregled zaposlovanja), 2022; ECLAC, *Social Panorama of Latin America* (Socialno okolje v Latinski Ameriki), 2021.

⁽⁹⁾ ECLAC, 2021, op. cit.

⁽¹⁰⁾ Nieto Parra, *Desarrollo en transición en América Latina en tiempos de la COVID-19* (Razvoj Latinske Amerike v tranziciji v času pandemije COVID-19), Fundación Carolina, 2020.

⁽¹¹⁾ UNESCO, *Responding to COVID-19: Education in Latin America and the Caribbean* (Odziv na COVID-19: Izobraževanje v Latinski Ameriki in Karibih), 2021.

⁽¹²⁾ Srečanje voditeljev in voditeljic EU in Latinske Amerike in Karibov: S skupnimi močmi za trajnostno okrevanje po pandemiji COVID-19 – sporočilo za javnost predsednikov Charlesa Michela in Ursule von der Leyen, 2. december 2021.

⁽¹³⁾ Podatki projekta *Our World in Data*.

4. Poostreni družbeni nemiri

4.1 Družbeni protesti, ki so leta 2019 pretresali več držav, niso bili v celoti rešeni. Nekatere napetosti so se poglobile in se bodo še zaostriale zaradi naraščajočih cen živil. Jeza državljanov je povezana z nizko kakovostjo javnih politik, korupcijo, ranljivostjo srednjega razreda, socialno izključenostjo in pomanjkanjem varnosti. Družbena pričakovanja, ki so se porodila v prvem desetletju 21. stoletja, se niso uresničila, zato se je povečal razkorak med državljani in institucijami. Rezultati v zvezi z regionalnim volilnim ciklom 2020–2022 kažejo trend sprememb, ki pomeni velike izzive za izvoljene predsednike.

4.2 Regija je med tistimi, v katerih je v svetovnem merilu prisotna največja neenakost. Med letoma 2019 in 2020 se je število prebivalcev z visokimi in višjimi srednjimi dohodki zmanjšalo za 1 %, število prebivalcev s srednjimi in nižjimi srednjimi dohodki pa za 3,5 %, medtem ko se je skupina z nizkimi dohodki (nižjimi od 1,8-kratnika praga revščine) povečala za 4,7 %, skupina revnih ali skrajno revnih prebivalcev pa za 3,3 %⁽¹⁴⁾.

4.3 Drugi dejavnik nezadovoljstva je pomanjkanje varnosti, ki ga občutijo prebivalci Latinske Amerike, zlasti v mestih. Nasilje bi bilo zagotovo lahko povezano z organiziranim kriminalom, nedovoljeno trgovino ter nesposobnostjo držav, da bi ju omejile⁽¹⁵⁾. Vendar tu ne gre le za kriminal, temveč tudi za socialno nasilje, povezano s skrajno revščino, ki zahteva javne politike za ustvarjanje dostojnega dela in spremembe za zagotavljanje kakovostnega izobraževanja za vse, ter politično nasilje, katerega cilj se je znebiti nasprotnika in se na ta način poskušati ohraniti na oblasti. Med pandemijo in valovi protestov se je povečalo tudi zelo zaskrbljujoče nasilje nad sindikalisti, novinarji, okoljevarstveniki ali zagovorniki človekovih pravic in podjetniki.

4.4 Po zadnjem srečanju EuroLat, na katerem je bila poudarjena potreba po večji zaščiti pravosodnih delavcev, bi bila koristna ocena projekta COPLA (Corte Penal Latinoamericana y del Caribe).

4.5 Ranljivost za podnebne spremembe je strukturni izziv: ta regija je med najbolj prizadetimi, ekonomski učinek teh sprememb pa lahko doseže 85 852 milijonov EUR letno. Ta učinek je treba obravnavati v okviru socialnih razsežnosti, med drugim neustrezne prehranske varnosti in vse pogostejših naravnih nesreč.

4.6 Pomanjkanje varnosti, revščina in avtoritarni režimi povzročajo velik tok migracij po vsej celini. Zaradi ranljivosti ljudi v teh procesih migracij in iskanja azila je nastala humanitarna kriza, ki ni deležna zadostnega odziva in zahteva regionalni pristop.

4.7 Demokracije so se znašle v ranljivem položaju; elite, stranke in parlamenti doživljajo krizo legitimnosti in zaupanja, kar je skupaj z občutkom korupcije ter veliko razdrobljenostjo in polarizacijo povzročilo nezadostnost mehanizmov sprejemanja skupnih odločitev ter pogajanj⁽¹⁶⁾. V sedanjih razmerah svetovne nestabilnosti sta grožnja avtoritarnosti in potreba po krepitvi demokracij še očitnejši.

5. Novemu socialnemu paktu naproti

5.1 Državljeni so se kljub nezadovoljstvu in majhnemu zaupanju v sistem očitno pripravljali na ulicah in voliščih zavzeti za politično preobrazbo. V teh gibanjih imajo pomembno vlogo mladi in ženske: njihova vključenost v politični prostor je dragocena. Bistveno je spodbujati model institucionaliziranega socialnega dialoga, kakršen že obstaja v Evropi, in utrditi sedanje sodelovanje z Evropskim ekonomsko-socialnim odborom in Mednarodnim združenjem ekonomsko-socialnih svetov.

5.2 Državljeni morajo imeti vodilno vlogo pri preobrazbi, okrepiti je treba mehanizme udeležbe in posvetovanja ter zagotoviti njihovo dostopnost in zaščito. Zaupanje je treba ponovno vzpostaviti z oblikovanjem odprtih in vključujočih politik, pripraviti jasne strategije komuniciranja in imeti na voljo sisteme socialnih nadomestil. Okrepiti je treba tudi odgovornost ter ocenjevanje politik in njihovih učinkov.

⁽¹⁴⁾ ECLAC, 2021, op. cit.

⁽¹⁵⁾ UNODC, *Global Study on Homicide* (Globalna študija o umorih in ubojih), 2019.

⁽¹⁶⁾ Inštitut IDEA Int., *The State of Democracy in the Americas 2021* (Stanje demokracije v obeh Amerikah v letu 2021), 2021.

5.3 Novo družbeno pogodbo je mogoče doseči s horizontalnimi sporazumi med socialno-ekonomskimi skupinami, med območji in med generacijami, s spodbujanjem odpornih in trajnostnih proizvodnih strategij, s katerimi se bodo ustvarjala kakovostna delovna mesta, ter z zelenim in digitalnim prehodom. Potrebni so tudi obširni in učinkoviti sistemi socialne varnosti ter še bolj trajnosten model razvojnega financiranja. Zagotoviti bi bilo treba spoštovanje pravic, dostojna delovna mesta z zajamčeno plačo in kolektivna pogajanja, univerzalno socialno zaščito ter socialni dialog, ki bo prispeval k sprejetju ukrepov za pravični podnebni in tehnološki prehod.

5.4 Za ta novi socialni pakt je potrebna stabilna in fiskalno vzdržna politika javnofinančnih odhodkov. Kratkoročno so pomembni ukrepi mednarodnega sodelovanja, povečanje in usmerjanje likvidnosti v države s srednjim dohodkom ter zmanjšanje dolga držav z nizkim in srednjim dohodkom. K temu je treba prišteti krepitev javnih prihodkov z učinkovitejšim pobiranjem davkov. Srednjeročno je treba okrepiti progresivno in učinkovito obdavčitev, da bi lahko plačevali stalne stroške aktivne socialne politike. Prav tako bo treba doseči soglasja na mednarodni ravni za prestrukturiranje državnega dolga. Dolgoročno je treba povečati delež davkov, njihovo digitalno pobiranje ter okoljsko obdavčevanje. Potrebno je tudi mednarodno sodelovanje za zmanjšanje davčnih utaj in izogibanja davkom⁽¹⁷⁾.

5.5 V zvezi s tem je bistven razvoj socialnega tržnega gospodarstva v regiji, saj ima pomembno vlogo pri razvoju vključujočega in odpornega sistema proizvodnje in dela, zato je treba vzpostaviti pravične trge in distribucijske poti⁽¹⁸⁾. Pomembno je priznati in okrepiti vlogo notranjih svetovalnih skupin pri spremljanju prostotrgovinskih sporazumov⁽¹⁹⁾.

6. Zaveznitvo z Evropsko unijo

6.1 V politiki razvojnega sodelovanja EU se priznava, da je treba uporabiti nove načine, ki presegajo paradigme sever-jug in zagotavljanje uradne razvojne pomoči, s sprejetjem novih oblik povezovanja več akterjev na več ravneh⁽²⁰⁾. Instrument za sosedstvo ter razvojno in mednarodno sodelovanje (NDICI) – Globalna Evropa je odziv na potrebo po izboljšanju prožnosti pri dodeljevanju sredstev med geografskimi ali tematskimi področji ter obravnavanju svetovnih izzivov in časovnega načrta za cilje trajnostnega razvoja. Cilj strategije *Global Gateway* je pametno, čisto in varno povezati svet v digitalnem, energetske in prometnem sektorju ter okrepiti zdravstvene, izobraževalne in raziskovalne sisteme. Namen teh sprememb je, da bi EU dobila sredstva in orodja, potrebna za uskladitev svojih vrednot in interesov na kompleksnejšem, medsebojno povezanem mednarodnem prizorišču, ki ga želijo obvladovati različne sile.

6.2 Za pripravo strategij se je začela izvajati pobuda Ekipa Evropa, katere namen je združiti prizadevanja evropskih institucij, držav članic in njihovih izvajalskih agencij ter institucij za financiranje razvoja.

6.3 Evropa si je s svojim sodelovanjem prizadevala, da bi preseгла klasifikacijo, ki temelji zgolj na dohodku na prebivalca, in sprejela koncept „tranzicijskega razvoja“, ki bolj ustreza potrebam regije. Vendar se še vedno sooča z izzivom, kako izboljšati dialog in sposobnost komuniciranja o trdnosti svojih odnosov z regijo in njihovih prednostih.

6.4 V sedanjih razmerah, ki prinašajo številne izjemno resne izzive na svetovni, regionalni in nacionalni ravni, je treba poudariti, da bi Evropa in Latinska Amerika lahko bili idealni partnerici v zaveznitvu za zaščito demokracije ter pravičnejša in enakopravnejša gospodarstva in družbe, v okviru katerega bi krepili multilateralizem in prevzeli polno odgovornost za varstvo okolja. To zaveznitvo pa ne bi bilo uspešno brez polnega priznanja in sodelovanja organizirane civilne družbe, organizacij za človekove pravice, sindikalnih in poslovnih organizacij, okoljskih združenj ipd.

⁽¹⁷⁾ ECLAC, *Fiscal Panorama of Latin America and the Caribbean 2021* (Davčno okolje v Latinski Ameriki in na Karibih v letu 2021), 2021.

⁽¹⁸⁾ Evropska komisija, Akcijski načrt za socialno gospodarstvo, 2021.

⁽¹⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnostne dobavne verige in dostojno delo v mednarodni trgovini (raziskovalno mnenje) (UL C 429, 11.12.2020, str. 197); Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Nov okvir za sporazume o prosti trgovini, gospodarskem partnerstvu in naložbah, ki bo zagotavljal dejansko udeležbo organizacij civilne družbe in socialnih partnerjev ter ozaveščenost javnosti (mnenje na lastno pobudo) (UL C 290, 29.7.2022, str. 11).

⁽²⁰⁾ Sanahuja, J. A. in Ruiz Sandoval, E., *La Unión Europea y la Agenda 2030 en América Latina: políticas de cooperación en una región de „desarrollo en transición“* (Evropska unija in Agenda 2030 v Latinski Ameriki: politike sodelovanja v regiji v „tranzicijskem razvoju“), Fundación Carolina, 2019; Novo Evropsko soglasje o razvoju, 2017; Večletni finančni okvir za obdobje 2021–2027, 2018.

7. Podpora okrevanju s pomočjo civilne družbe

7.1 Leta 2020 so se zgodile spremembe v strukturi izvora neposrednih tujih naložb. Do leta 2019 so bile glavne vlagateljice v regiji evropske družbe, ki so skupaj zagotavljale 55 % neposrednih tujih naložb. Leta 2020 pa so se evropske naložbe zmanjšale za 49 %, tuje naložbe znotraj regije za 35 % in naložbe ZDA za 4 % ⁽²¹⁾. Kitajske naložbe so se povečale.

7.2 Evropska strategija za izhod iz krize temelji na izboljšanju evropskega gospodarskega modela z evropskim zelenim dogovorom in s sredstvi iz Instrumenta Evropske unije za okrevanje. Ti vidiki so ključni za dvoregionalno strategijo. Oblikovanje orodij za podporo energetskega, digitalnemu, zelenemu in socialnemu prehodu bo obema regijama prineslo velike koristi.

7.3 Nujno je okrepiti trgovinske odnose z Evropo prek že sklenjenih sporazumov ali sporazumov z Mercosurjem, Čilom in Mehiko. S temi sporazumi se krepi ne le trgovina. Vplivajo tudi na kakovost zaposlovanja in njegovo socialno funkcijo, prenos tehnologije in prehod na trajnostnost. To pomeni spodbujanje trgovinskega partnerstva, ki se od partnerstev z drugimi partnericami razlikuje po kakovosti in dolgoročni trajnostnosti, pa tudi po donosnosti, v nasprotju z drugimi modeli mednarodnega povezovanja, ki so usmerjeni v korist ene strani in neodgovorni. Trgovinski sporazumi se morajo osredotočati na ljudi in njihove temeljne pravice, dostojno delo in solidarnost z najranljivejšimi, spoštljiv odnos do okolja in obrambo demokracije ter biti sposobni učinkovito uveljavljati pravice. Glavni vidiki so:

7.4 Privabljanje naložb, ki podpirajo doseganje ciljev trajnostnega razvoja, z večstranskim regulativnim okvirom, ki prispeva k doseganju teh ciljev, ter osredotočanje na kakovost življenja ljudi in njihove pravice, dostojno zaposlitev, vključevanje, trajnostnost in obrambo demokracije. Za doseganje skupnih ciljev je zaželeno tudi nadaljnje sodelovanje pri projektih in pozitivno izvajanje evropskega „strateškega kompasa“.

7.4.1 Digitalizacija kot priložnost za razvoj. Latinska Amerika je na srednji ravni razvoja digitalizacije, toda stopnja njene rasti je najnižja med državami v vzponu. Na digitalnem področju hkrati delujeta Digitalno partnerstvo EU-LAC, povezano s polaganjem čezatlantskega optičnega kabla (EllaLink), in strategija povezljivosti Evropske unije *Global Gateway*. Z odločno podporo procesom digitalizacije je treba utrditi njeno socialno razsežnost in razsežnost krepitve podjetij.

7.4.2 Spodbujanje uradnega gospodarstva in preprečevanje neformalnih oblik zaposlitve ⁽²²⁾. Večstranski sporazumi vključujejo posebne določbe, v skladu s katerimi je treba spoštovati konvencije Mednarodne organizacije dela, zagotavljati pravice, preprečevati delo otrok in okrepiti delovno inšpekcijo. Te določbe pozitivno vplivajo na ustvarjanje zmogljivosti v andskih državah, s katerimi so bili sklenjeni sporazumi ⁽²³⁾.

7.4.3 Neposredno podpiranje boljšega, kakovostnejšega in širšega izobraževanja na vseh ravneh ter krepitev izobraževalnih in znanstvenih mrež z Evropo. Program Erasmus Mundus je adut, ki ga lahko dodatno uporabimo za povezovanje univerz.

7.4.4 EU se je leta 2021 lotila pregleda svoje trgovinske politike in krepitve svojega pristopa k trgovini in trajnostnemu razvoju. Potrdila je, da je njen cilj odprta, trajnostna in odločna trgovinska politika, ki upošteva načela trajnostnega razvoja. Poleg tega, da ta spodbuja konkurenčnost med proizvodnimi sektorji in gospodarskimi subjekti (velikimi, srednjimi in malimi), mora spodbujati tudi vrednote in načela, kot so demokracija ter vse človekove, kulturne, s spolom povezane,

⁽²¹⁾ Poročilo ECLAC, *Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean 2021* (Neposredne tuje naložbe v Latinski Ameriki in na Karibih v letu 2021), 2021.

⁽²²⁾ Glej: Evropsko soglasje o razvoju, 2006; Sporočilo Evropske komisije o spodbujanju dostojnega dela za vse, 2006; agenda Evropske komisije za spremembe, 2011; Novo evropsko soglasje o razvoju, 2017; delovni dokument služb Komisije *Promote decent work worldwide – Responsible global value chains for a fair, sustainable and resilient recovery from the COVID-19 crises* (Spodbujanje dostojnega dela po vsem svetu – odgovorne svetovne vrednostne verige za pošteno, trajnostno in odporno okrevanje po krizi zaradi COVID-19), 2020; novi Instrument za sosedstvo ter razvojno in mednarodno sodelovanje (NDICI) – Globalna Evropa, 2020.

⁽²³⁾ Fairlie Reinoso, A., *Nuevos retos para el Acuerdo Comercial Multipartes de la Unión Europea con Perú, Colombia y Ecuador* (Novi izzivi za večstranski trgovinski sporazum med Evropsko unijo ter Perujem, Kolumbijo in Ekvadorjem); Fundación Carolina in fundacija EU-LAC, 2022.

okoljske, delavske in sindikalne pravice. Organizirana civilna družba obeh regij bi morala dejavno sodelovati pri kreptvi svojih odnosov z organizacijo tematskih srečanj (virtualnih in/ali s fizično prisotnostjo) z ambicioznejšim časovnim okvirom in izvedbenim načrtom.

7.4.5 Evropska unija si je zadala, da bo dosegla podnebno nevtralnost do leta 2050 in bo vodilna v svetovnih prizadevanjih za ekološko zaščito in obnovo planeta⁽²⁴⁾. Spodbujanje teh ciljev v evropski trgovinski politiki v prid ambicioznejšemu okoljskemu sodelovanju⁽²⁵⁾ je pomembno v okviru trgovinskih odnosov z Latinsko Ameriko in za krepitev civilne družbe, ki se spopada s številnimi grožnjami zaradi ranljivosti za podnebne spremembe in soočanja z nasilnimi akterji. Bistveno je zaščititi ogrožene posameznike in osebe, ki zagovarjajo človekove pravice, sindikaliste in novinarje ter spodbuditi latinskoameriške vlade k zavezam, da bodo zagotavljale njihovo integriteto.

7.4.6 Pobuda Ekipa Evropa podpira prizadevanja proti krčenju amazonskega pragozda, v okviru nove faze programa EUROCLIMA+ pa bo 140 milijonov EUR namenjenih podpori zavezam iz Pariškega sporazuma, vendar je Latinska Amerika za gospodarsko okrevanje po pandemiji namenila samo 15 % davčnih prihodkov za naložbe, od tega manj kot 6,9 % za zeleno okrevanje. Regijo je treba nujno podpreti, da bi vzpostavili zeleno obdavčitev, javno porabo in zasebne naložbe. Zaželeno je tudi, da se okrepi zaveznitvo za odgovorno upravljanje strateških surovin in trajnostni prenos tehnologije na podlagi evropskega strokovnega znanja in izkušenj.

7.4.7 Za partnerstvo med Evropsko unijo in Latinsko Ameriko je potreben sporazum z Mercosurjem, skupnim trgov, ki zajema 780 milijonov potrošnikov, na podlagi katerega bi se lahko BDP Brazilije zvišal za 1,5 %, Paragvaja pa za do 10 %. Vidiki varstva okolja morajo biti korak naprej, s katerim bo začrtana pot za dvoregionalna partnerstva nove generacije. Napredovati je treba pri iskanju izvedljivih načinov za vključitev potrdil o varstvu okolja za nekatere vrste proizvodnje in zrcalne določbe. Z uspešnostjo EU pri določitvi te razsežnosti se bo strateško okrepila njena vizija svetovnega razvoja, povečal pa se bo tudi njen strateški potencial.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Evropski zeleni dogovor (COM(2019) 640 final).

⁽²⁵⁾ Giles Carnero, R., *La oportunidad de una cláusula ambiental de elementos esenciales en acuerdos comerciales de la Unión Europea con Estados terceros: a propósito del Acuerdo Unión Europea-Mercosur* (Priložnost za okoljsko določbo z bistvenimi elementi v trgovinskih sporazumih Evropske unije s tretjimi državami: primer sporazuma med Evropsko unijo in Mercosurjem); Fundación Carolina, delovni dokument št. 44, 2021.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Digitalni prehod v evro-sredozemski regiji**(mnenje na lastno pobudo)**

(2023/C 100/10)

Poročevalka: **Dolores SAMMUT BONNICI**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zunanje odnose
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	16. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	181/0/3

1. Sklepi

1.1 Digitalni prehod revolucionarno spreminja vse vidike življenja, saj prinaša znatne koristi v smislu učinkovitosti, uporabnikom pa omogoča, da živijo bolj izpolnjeno življenje. Velja za steber odpornosti v obdobju po pandemiji COVID-19 in se je od začetka pandemije izjemno pospešil, zlasti z ukrepi EU na digitalnem področju, ki so se v povezavi s strategijo za blaženje posledic pandemije COVID-19 izkazali za učinkovite.

1.2 Koristi digitalizacije so dobro znane v posameznih sektorjih, kot so e-izobraževanje, e-zdravje, e-uprava, kmetijsko-poslovni sektor, e-pravosodje in e-bančništvo. Številne vlade v sredozemski regiji spodbujajo te sektorje, vendar prizadevanja niso enotna po vsej regiji in lahko povzročijo še večji digitalni razkorak med državami. Zagotavljanje infrastrukture za podporo tem tehnologijam je zato ključnega pomena.

1.3 Digitalni razkorak z vidika dostopa in uporabe obstaja ne le med različnimi sredozemskimi državami, temveč tudi znotraj držav v regiji, pri čemer so v slabšem položaju podeželska in oddaljena območja, neformalni delavci, ženske in starejši. Zato so prizadevanja za odpravo digitalnega razkoraka bistvena tako na regionalni kot na nacionalni ravni, da se obstoječe neenakosti ne bi še povečale.

1.4 Digitalna povezljivost postaja pravica za vse ljudi. V načrtu generalnega sekretarja OZN za digitalno sodelovanje je že določen nabor ciljev za leto 2030. Po drugi strani je v številnih evropskih državah razprava o pravici do odklopa predmet razprav ali že kar realnost.

1.5 Digitalne veščine so bistvenega pomena, zato bi jih bilo treba vključiti v programe usposabljanja, ki so namenjeni mladim v regiji, saj je stopnja brezposelnosti med njimi zelo visoka. Z učinkovito politiko trga dela v regiji se bo skušalo doseči, da bodo mladi ne le uporabniki tehnologije, temveč tudi njeni ustvarjalci. Zaposlitev in podjetništvo na tem področju sta zelo obetavni poklicni poti.

1.6 Za zaščito uporabnikov pred digitalnimi tveganji, kot so kibernetški napadi, in za zagotovitev, da mehanizmi za varstvo podatkov spoštujejo človekove pravice na področju digitalne zasebnosti, je potreben trden pravni okvir. Indeks kibernetške varnosti, ki ga pripravlja Mednarodna telekomunikacijska zveza (ITU), meri zavezanost držav kibernetški varnosti na svetovni ravni. Iz njega je razvidno, da je raven varnosti na splošno višja v severnem Sredozemlju, med južnimi sredozemskimi državami pa najboljše rezultate dosega Egipt.

1.7 Glede na obstoj digitalnih velikanov je ta okvir potreben tudi za zagotovitev pravičnega in konkurenčnega digitalnega trga. Med digitalnimi pravnimi okviri držav na severu in jugu Sredozemlja je precejšen razkorak. Predvsem ni neodvisnega organa, ki bi bil pristojen za spodbujanje digitalnega prehoda v južnem Sredozemlju.

1.8 EESO izrecno poudarja, da je treba konvencije OZN o človekovih pravicah in temeljne konvencije Mednarodne organizacije dela prizadevno izvajati v vseh državah sredozemske regije, da bo lahko digitalni prehod resnično prispeval k uspešnemu ekološkemu, gospodarskemu in socialnemu razvoju.

2. Uvod

2.1 Digitalni prehod vpliva na vsa področja našega življenja, od potrošnje do dela in proizvodnje. Zaradi svetovne pandemije COVID-19 se je ta prehod v zadnjih nekaj letih izjemno pospešil, digitalizacija pa velja za enega glavnih stebrov okrevanja na obeh straneh Sredozemskega morja, saj ljudje digitalna orodja sprejemajo hitreje kot kdaj koli prej. Delo na daljavo postaja realnost, e-trgovanje in platformno gospodarstvo pa rasteta kot še nikoli doslej in nadomeščata podjetja, zaprta zaradi pandemije. Obenem lahko ta hiter prehod privede do povečevanja neenakosti, saj so najbolj ranljive skupine prebivalstva, ki se soočajo z digitalno izključenostjo, tiste, ki jih je pandemija najbolj prizadela.

2.2 Glavni cilji tega dokumenta so:

- oceniti trenutno stanje digitalnega prehoda v evro-sredozemski regiji, programe in doseženi napredek;
- poudariti morebitne koristi digitalizacije in zlasti nove priložnosti za MSP prek e-trgovanja, e-izobraževanja, e-uprave, e-zdravja in digitalnega bančništva;
- prepoznati ovire za digitalizacijo, pri čemer so glavne ovire povezane z digitalno infrastrukturo in dostopom, digitalnim razkorakom znotraj države (podeželje/mesto, ženske/moški, mladi/starejši) in med državami (sever/jug) ter pomanjkanjem osnovnih digitalnih veščin in digitalne pismenosti. Zato lahko digitalni prehod privede do večje neenakosti v državi in tudi do razhajanj v razvojnih vzorcih med državami v regiji;
- opozoriti na tveganja, povezana z digitalizacijo, pri čemer gre za tveganja v zvezi s kibernetiko varnostjo, digitalno suverenostjo, varstvom podatkov, digitalnim piratstvom in državljansko svobodo.

3. Ozadje

3.1 Trenutno živimo v obdobju hitre digitalizacije, digitalna orodja pa so prisotna v vseh vidikih našega življenja, vključno z zdravjem, delom, upravljanjem, izobraževanjem, vodenjem podjetja in drugimi. Digitalne veščine so v novem svetu dela bistvenega pomena za zagotavljanje zaposlitvenih možnosti in so nagrajene z višjimi dohodki. Digitalno gospodarstvo sestavljajo *osrednji sektorji IT/IKT*, kot so proizvodnja strojne opreme, svetovanje na področju programske opreme in informacijske tehnologije, informacijske storitve in telekomunikacije, *ozko področje digitalnega gospodarstva*, vključno z digitalnimi storitvami in platformnim gospodarstvom, ter *širše področje digitaliziranega gospodarstva*, ki vključuje e-poslovanje, e-trgovanje, industrijo 4.0, precizno kmetijstvo in algoritemsko gospodarstvo, pri čemer sta sodelovalno gospodarstvo in gospodarstvo priložnostnih del na čelu digitalnega gospodarstva ⁽¹⁾.

3.2 Digitalizacija je bila v porastu že pred pandemijo COVID-19 s pomembnimi nedavnimi trendi, kar zadeva digitalne tehnologije na področju veriženja podatkovnih blokov, podatkovne analitike, umetne inteligence, tridimenzionalnega tiskanja, interneta stvari, avtomatizacije in robotike, računalništva v oblaku ⁽²⁾ ter sledilne sisteme in daljinski nadzor.

⁽¹⁾ Bukht, R. in Heeks, R., Defining, conceptualising and measuring the digital economy (Opredelitev, konceptualizacija in merjenje digitalnega gospodarstva), *Development Informatics Working Papers*, št. 68, 2017.

⁽²⁾ Poročilo o digitalnem gospodarstvu v letu 2019, UNCTAD.

3.3 Ta trend hitrega uvajanja digitalnih orodij in tehnologij se imenuje četrta industrijska revolucija in ima izjemen potencial za povečanje svetovnega dohodka in kakovosti življenja.

3.4 Platforme družbenih medijev uporablja več kot 30 % prebivalstva po vsem svetu, zato je lahko digitalizacija dvorezni meč, ki lahko okrepi socialno kohezijo in poveže različna kulturna okolja ali pa služi kot orodje za širjenje skrajnih idej, ideologij in lažnih novic.

3.5 Število posameznikov v regiji, ki uporabljajo internet, v zadnjih desetletjih narašča in je leta 2020 v Španiji doseglo kar 93,2 % prebivalstva, na Cipru 90,8 %, v Izraelu 90,1 %, na Malti 86,9 %, v Sloveniji 86,6 %, v Maroku 84,1 %, v Turčiji 77,7 %, v Črni gori 77,6 % in v Egiptu 71,9 %. Najnižjo vrednost v regiji ima Alžirija, kjer je leta 2018 internet uporabljalo 49 % prebivalstva (zadnji razpoložljivi podatki, podatkovna zbirka kazalnikov ITU World Telecommunication/ICT Indicators). Ti podatki kažejo zgolj razlike pri digitalnem dostopu v regiji, opozoriti pa velja, da je na podeželskih in oddaljenih območjih v posameznih državah raven povegljivosti precej nižja.

3.6 Sredozemske države članice EU so podprle digitalni prehod in okrepile svoje virtualne politike, vključno z digitalnim enotnim trgom⁽³⁾ in programom Digitalna Evropa⁽⁴⁾. Evropska komisija je marca 2021 objavila evropsko digitalno desetletje, kjer so opisani digitalni cilji za leto 2030 in vizija za digitalno preobrazbo Evrope⁽⁵⁾. Eden od instrumentov digitalnega desetletja je vozlišče Digital4Development (D4D)⁽⁶⁾, ki je bilo vzpostavljeno decembra 2020 z namenom poenotenja in usklajevanja digitalnih pobud med državami članicami⁽⁷⁾. Poleg tega je digitalizacija glavni steber nove agende za Sredozemlje, ki jo je Evropska komisija predlagala februarja 2021. Cilj nove agende je zlasti „zeleno, digitalno, odporno in pravično okrevanje, ki ga usmerjajo Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030, Pariški sporazum in evropski zeleni dogovor“⁽⁸⁾.

3.7 Pandemija COVID-19 je vplivala na poklicno življenje in ljudi pahnila v delo na daljavo. Čeprav ima delo na daljavo številne slabosti, ima tudi prednosti, kot so manj časa, porabljenega za prevoz na delo, nižje emisije in pozitivni učinki na okolje ter boljše usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja, zlasti za starše⁽⁹⁾. Zmogljivosti za delo na daljavo se na obeh straneh Sredozemskega morja razlikujejo. Pri številnih delavcih na južni strani je ta zmogljivost manjša, saj nimajo dostopa do potrebnih orodij ali pa preprosto opravljajo dela, ki jih ni mogoče opraviti na daljavo. Shireen Al Azzawi (2021) je razvila indeks zmožnosti dela na daljavo za arabske države, pri čemer je ugotovila velike razlike v zmogljivosti za delo na daljavo v regiji. Potrjuje, da najranljivejši delavci nimajo zmogljivosti za delo na daljavo, zato jih je pandemija najbolj prizadela⁽¹⁰⁾. Evropska izkušnja z razširjenim delom na daljavo kaže, da je pomembno imeti pravni okvir za pravico do odklopa, da je mogoče spoštovati meje med zasebnim in poklicnim življenjem⁽¹¹⁾.

3.8 Digitalizacija je privedla do vzpona platformnega gospodarstva in gospodarstva priložnostnih del. Čeprav je v platformnem gospodarstvu veliko priložnosti, to povzroča tudi vse večjo zaskrbljenost glede delovnih pogojev, zlasti omejenega kritja socialne varnosti, razdrobljenega delovnega časa in nizkih dohodkov ter težav pri zagotavljanju

⁽³⁾ Cilj digitalnega enotnega trga je izboljšati dostop, kakovost in varnost povegljivosti znotraj držav članic, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>.

⁽⁴⁾ Evropsko digitalno desetletje sestavljajo štirje glavni stebri, ki vključujejo veščine, infrastrukturo, upravo in poslovanje: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/digital-europe-programme_sl.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_sl

⁽⁶⁾ Vozlišče Digital4Development (D4D).

⁽⁷⁾ Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2021.

⁽⁸⁾ Obnovljeno partnerstvo z južnim sosedstvom, Evropska komisija, 2021.

⁽⁹⁾ Working from home: From invisibility to decent work (Delo od doma: od prezrtosti k dostojnemu delu), MOD, 2021.

⁽¹⁰⁾ Al Azzawi, S., Lives Versus Livelihoods: Who Can Work from Home in MENA? (Življenje ali preživetje: kdo lahko dela od doma v državah Bližnjega vzhoda in severne Afrike?), *delovni dokument Evropskega sklada za begunce*, št. 1471, 2021.

⁽¹¹⁾ Poročilo EPRS o pravi do odklopa, PE 642.847, julij 2020.

kolektivnih pravic⁽¹²⁾. Zato Deklaracija za prihodnost dela ob stoletnici MOD iz leta 2019 vsebuje poziv k politikam in ukrepom za obravnavo izzivov in priložnosti digitalne preobrazbe dela, vključno s platformnim delom.

3.9 Hiter napredek pri digitalnem prehodu, zlasti v gospodarskem in poklicnem življenju, ima seveda velik vpliv na vse družbeno-kulturne strukture. Tako je bilo med arabsko pomladjo mogoče opaziti, da so se digitalna komunikacijska orodja uporabljala predvsem za uspešno organizacijo civilnega odpora in sodelovanje med aktivisti. Kljub temu se je pozneje pokazalo, da se je v državah, kjer ni prišlo do oblikovanja trajnih demokratičnih struktur, ponovno povečalo zatiranje temeljnih svoboščin, vključno s pravico do svobode izražanja v digitalnih medijih, in pravic delavcev, tudi pravice do združevanja, ki v platformnem gospodarstvu in gospodarstvu priložnostnih del postaja še pomembnejša. Neodvisne organizacije civilne družbe, kot so sindikati, nevladne organizacije s področja človekovih pravic ali organizacije delodajalcev in njihovi aktivisti, so zatirani samo zato, ker uveljavljajo temeljne svoboščine ali izražajo nasprotna mnenja. Poleg tega nenehno prihaja do blokade spletišč z domačimi in mednarodnimi novicami ter spletišč neodvisnih organizacij civilne družbe. V nekaterih sredozemskih državah se konvencije OZN o človekovih pravicah in konvencije Mednarodne organizacije dela pogosto izvajajo le formalno, ne pa tudi tako, kot bi bilo treba.

3.10 Digitalizacija je ključnega pomena za razvoj MSP⁽¹³⁾. Koristi so različne, od nižjih stroškov, časovnega prihranka in varčevanja z viri ter večje učinkovitosti do boljšega povezovanja dobavne verige in diferenciranja izdelkov⁽¹⁴⁾. Napoved OECD za MSP in podjetništvo za leto 2019⁽¹⁵⁾ ponuja podrobnejšo sliko takih koristi. En primer je analitika masovnih podatkov, ki skupaj s senzorji, aplikacijami, računalništvom v oblaku in tridimenzionalnim tiskanjem omogoča večjo prilagodljivost.

3.11 Čeprav digitalizacija prinaša veliko koristi za MSP, se ta soočajo s številnimi ovirami, med katerimi je ena najpomembnejših nezadosten dostop do virov financiranja⁽¹⁶⁾. Druga velika ovira je pomanjkanje dostopa do digitalnih veščin, izobraževanja in usposabljanja, saj so za uvedbo digitalnih poslovnih modelov in tehnologij potrebne tako finančne naložbe kot digitalne veščine zaposlenih. Evro-sredozemsko združenje ekonomistov (EMEA) je na podlagi raziskave, ki je zajemala MSP v južnem Sredozemlju, razvilo indeks digitalne pripravljenosti za MSP. Izkazalo se je, da je raven pripravljenosti na digitalno preobrazbo odvisna od infrastrukturnih zmogljivosti, telekomunikacij in tehnološkega napredka, doseženega na ravni države, pa tudi od zmogljivosti podjetij na mikro ravni; večja podjetja so bolj pripravljena na digitalizacijo, za mlajša podjetja pa je bolj verjetno, da si bodo prizadevala zanjo⁽¹⁷⁾.

3.12 Slaba plat digitalizacije je izguba delovnih mest zaradi avtomatizacije v nekaterih gospodarskih sektorjih. Civilna družba lahko pomembno pripomore k podpiranju delavcev pri izpopolnjevanju, da bi bil digitalni prehod tudi pravičen v skladu z akcijskim načrtom EU, s katerim se želi zagotoviti, da nihče ne bi bil zapostavljen.

3.13 Za spodbujanje digitalizacije in oblikovanje najučinkovitejših politik je izjemno pomembno, da se digitalni prehod meri in spremlja z zanesljivimi in merljivimi kazalniki. Evropska komisija od leta 2014 razvija indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI)⁽¹⁸⁾, ki kaže napredek na področju digitalizacije v državah članicah, pa tudi digitalni razkorak, ki še vedno obstaja⁽¹⁹⁾. Indeks DESI je lahko podlaga za referenčni okvir za spremljanje, namenjen sredozemskim državam, ki niso članice EU.

⁽¹²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Boljši delovni pogoji za močnejšo socialno Evropo: izkoriščanje vseh prednosti digitalizacije za prihodnost dela (COM(2021) 761 final) – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o izboljšanju delovnih pogojev pri platformnem delu (COM(2021) 762 final) (UL C 290, 29.7.2022, str. 95).

⁽¹³⁾ Informativno poročilo EESO o digitalizaciji in MSP v Sredozemlju.

⁽¹⁴⁾ Kergroach, S., Giving momentum to SME digitalisation (Spodbujanje digitalizacije MSP), zbornik *Mednarodnega sveta za mala podjetja*, zvezek 1, št. 1, 2020, str. 28–31.

⁽¹⁵⁾ Napoved OECD za MSP in podjetništvo za leto 2019.

⁽¹⁶⁾ Informativno poročilo EESO o dostopu malih in srednje velikih podjetij (MSP) ter podjetij s srednje veliko tržno kapitalizacijo do financiranja v obdobju 2014–2020: priložnosti in izzivi.

⁽¹⁷⁾ Ayadi, R. in Forouheshfar, Y., MSMEs digitalization in the Mediterranean: A new digital preparedness index (Digitalizacija mikro, malih in srednjih podjetij v Sredozemlju: nov indeks digitalne pripravljenosti), *delovni dokument EMANES (Evro-mediteranska in afriška mreža za ekonomske študije)*, 2022, ki bo kmalu objavljen.

⁽¹⁸⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sl/policies/desi>

⁽¹⁹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_21_5481

4. Splošne ugotovitve

4.1 Digitalni prehod močno vpliva na družbo in gospodarstvo. Čeprav se južnosredozemska regija sooča z izzivi pri zagotavljanju vsesplošne dostopnosti in izboljšanju digitalnih znanj in spretnosti državljanov, tako kot druge regije pospešeno napreduje v smeri digitalnega prehoda in izkorišča njegove prednosti na številnih področjih.

4.2 *E-trgovanje* se je okrepilo zaradi ukrepov za omejevanje socialnih stikov. Spletno nakupovanje je splošno sprejeto, saj se povečuje tako e-trgovanje med podjetji in potrošniki (B2C) kot tudi med podjetji (B2B). Izvršni direktor največjega afriškega spletnega trgovca Jumia je objavil, da se je prodaja živil povečala za štirikrat, zlasti v Tuniziji in Maroku, kjer so omejitve gibanja povzročile 100-odstotno povečanje prodaje ⁽²⁰⁾.

4.3 *E-izobraževanje* se je hitro razširilo, saj je pandemija COVID-19 povzročila zapiranje šol. Vlade so celo uvedle nekaj platform za e-učenje, kot je platforma „Darsak“ v Jordaniji. Nekatere države so uvedle hibridni sistem, na primer v Egiptu ⁽²¹⁾. Spletne platforme postajajo zelo priljubljene, tudi pri posebnih projektih za povezovanje z lokalnimi strokovnimi združenji, občinami in ključnimi akterji ⁽²²⁾. Nekaj sredstev EU bi moralo biti posebej namenjenih izobraževanju/usposabljanju na področju digitalnega izpopolnjevanja ter razvoju e-spretnosti mladih in njihovemu študiju na področju informacijske tehnologije in umetne inteligence, da si bodo zagotovili delo v prihodnosti.

4.4 *E-uprava* naj bi zmanjšala birokracijo in breme upravnih postopkov, kar bi privedlo do učinkovitega in enostavnega izvajanja javnih storitev. Lahko je tudi orodje za demokratizacijo in povečanje aktivne udeležbe državljanov. Izboljšanje e-uprave je prednostna naloga držav članic EU in je eden od stebrov indeksa DESI. Tudi regija južnega Sredozemlja napreduje v tej smeri. Maroko je s svojo pobudo na področju e-uprave dosegel precejšen napredek ⁽²³⁾. Egipt je leta 2019 uvedel sistem e-plačevanja, ki med drugim omogoča pobiranje davkov in plačevanje računov. Jordansko ministrstvo za digitalno gospodarstvo je januarja 2020 svojo infrastrukturo informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) preselilo v oblak, da bi razširilo storitve za državljane ⁽²⁴⁾.

4.5 *E-zdravje* je stroškovno učinkovit način pridobivanja in zagotavljanja potrebne podpore. Rešitve e-zdravja so imele ključno vlogo v boju proti pandemiji COVID-19. Pri teh rešitvah gre za uporabo medicine na daljavo in mobilnih aplikacij za zdravje. V zadnjih dveh letih se je analitika masovnih podatkov za epidemiološko spremljanje izkazala za koristno v boju proti pandemiji. V Tuniziji je na primer skupina zdravnikov vzpostavila digitalno platformo za spletno posvetovanje *Tobba.tn* ⁽²⁵⁾.

4.6 *Digitalno bančništvo* je učinkovito orodje za uresničitev finančne vključenosti, pri čemer se je mobilno bančništvo v preteklosti že izkazalo. Finančnotehnološke rešitve lahko spodbudijo digitalno preobrazbo in okrepijo finančno vključenost. Te storitve se uveljavljajo, njihov cilj pa je popolnoma odpraviti uporabo čekov in gotovinskih transakcij, kar pa bi lahko povzročilo izključitev starejših, ki morda nimajo potrebnih digitalnih znanj in spretnosti.

4.7 *E-pravosodje* olajšuje dostop do pravnih storitev in zmanjšuje stroške sodnih obravnav, vlaganja dokumentov itd. ter krajša čas, ki je potreben za dostop do njih.

⁽²⁰⁾ Sidlo, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosledstvu), *anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda*, 2021.

⁽²¹⁾ El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²²⁾ V tem projektu so na primer predlagali, da bi morala biti platforma v lasti EU, občin, univerz, podjetij ali ministrstev za izobraževanje v Turčiji, Maroku, Egiptu in Alžiriji. Akpınar P., van Heukelingen, N., Babüroğlu O.N. in Durukan, F.R., A new formula for collaboration: Turkey, the EU & North Africa (Nova formula za sodelovanje: Turčija, EU in severna Afrika), 2022.

⁽²³⁾ Digital Government Review of Morocco (Pregled digitalne uprave v Maroku), OECD, 2018.

⁽²⁴⁾ El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²⁵⁾ El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

4.8 Glede na vpliv globalnega segrevanja, krčenje prehranske verige in višje cene hrane lahko kmetijska industrija postane konkurenčnejša in učinkovitejša z uporabo preciznega kmetijstva ter masovnih podatkov in tehnologije veriženja blokov. To lahko privede do visoke učinkovitosti pri upravljanju z vodo in hranili v tleh ter pri obvladovanju bolezni z naprednim spremljanjem temperature in manjšo potrebo po delovni sili ⁽²⁶⁾, postane pa lahko tudi orodje pri blaženju podnebnih problemov.

4.9 Vzorci uporabe interneta se med sredozemskimi državami razlikujejo. V državah južnega Sredozemlja prevladuje uporaba interneta prek mobilnih telefonov in družbenih medijev. V nasprotju z državami severnega Sredozemlja pa spletno nakupovanje ni zelo razširjeno. To je do neke mere mogoče pojasniti s finančno izključenostjo in majhnim deležem lastništva bančnih računov na jugu ⁽²⁷⁾.

5. Ovire za digitalizacijo

5.1 Ena od glavnih ovir za digitalizacijo je digitalni razkorak, ki ne obstaja le med državami, zlasti sredozemskimi (glede na indeks omrežne pripravljenosti (NRI) iz leta 2021 obstajajo velike vrzeli ⁽²⁸⁾), ampak tudi na nacionalni ravni različne skupine prebivalstva nimajo enake možnosti dostopa do tehnoloških orodij. Razlike so prisotne med moškimi in ženskami, podeželjem in mesti ter mladimi in starejšimi. Na poslovnem področju obstaja digitalni razkorak, ki izhaja iz velikosti in sektorja dejavnosti, pri čemer se manjša podjetja – v nasprotju z večjimi podjetji – soočajo z zelo visokimi stroški ne le zaradi materiala, temveč tudi in predvsem zaradi potrebe po izpopolnjevanju delavcev. Digitalna izključenost je lahko tudi posledica drugih družbenoekonomskih dejavnikov, kot sta dohodek in raven izobrazbe.

5.2 Med večino držav južnega sosedstva so velike razlike v pokritosti z mobilnim internetom. Ta težava se pojavlja zlasti v geografsko velikih državah, kot sta Alžirija in Libija, v manjši meri pa tudi v Egiptu. Naložbe v digitalno infrastrukturo in vzpostavitev stalnih hitrih internetnih povezav so ključnega pomena na podeželju, kjer je digitalizacija lahko potencialni dejavnik vključujoče rasti ⁽²⁹⁾.

5.3 Digitalna nepismenost, ki je bolj pogosta med nižje izobraženimi, se pogosto izpostavlja kot še ena ovira za digitalizacijo. Zato so potrebne reforme programov izobraževanja in poklicnega usposabljanja, da bodo vključevali ključne digitalne veščine za prihodnji trg dela. Digitalizacija se obravnava tudi kot del potreb po izpopolnjevanju zaposlenih.

5.4 Spol je še en dejavnik, ki vpliva na digitalno pismenost, saj imajo moški na splošno boljši dostop do digitalnih orodij in s tem boljše poznavanje digitalnih veščin. V Tuniziji internet uporablja 72,5 % moških, medtem ko je ta delež pri ženskah 61,1 %. Nekatere države so to vrzel že premostile. V Sloveniji, na primer, ta razlika znaša manj kot 2 odstotni točki, saj internet uporablja 87,2 % moških in 86 % žensk. Po drugi strani pa ima Turčija še večjo vrzel med spoloma pri dostopu do interneta, ki znaša 11,2 odstotne točke (vir: ITU World Telecommunication/ICT Indicators). Države članice EU so se zavezale, da bodo do leta 2030 odpravile vrzel med spoloma na področju digitalnih spretnosti, in sicer z oblikovanjem politik za spodbujanje deklet k spremljanju tem s področja IKT in spremljanjem napredka s preglednico o ženskah na digitalnem področju.

6. Tveganja, povezana z digitalizacijo

6.1 Zaradi vse večje zaskrbljenosti, da bi vlade, podjetja in državljani postopoma izgubili nadzor nad svojimi podatki, v središče pozornosti prihaja vprašanje „digitalne suverenosti“. To vpliva tudi na inovacijske zmogljivosti držav in sposobnost oblikovanja zakonodaje v digitalnem okolju ⁽³⁰⁾. Ti pomisleki so utemeljeni, saj Evropa in Sredozemlje zaostajata pri naložbah v umetno inteligenco, tuji velikani na področju družbenih medijev pa s svojo prisotnostjo pridobivajo vse večji vpliv.

⁽²⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Energetski in digitalni prehod na podeželju (mnenje na lastno pobudo) (UL C 486, 21.12.2022, str. 59).

⁽²⁷⁾ El Kadi, T.H., Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region (Neenakomerna motnja: pandemija COVID-19 in digitalni razkorak v evro-sredozemski regiji), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020.

⁽²⁸⁾ <https://networkreadinessindex.org/nri-2021-edition-press-release/>

⁽²⁹⁾ Smart Cities and Inclusive Growth (Pametna mesta in vključujoča rast), OECD, 2020.

⁽³⁰⁾ Poročilo EPRS o digitalni suverenosti za Evropo, PE 651.992, julij 2020.

6.2 Nekatere sredozemske države niso naklonjene hitremu digitalnem prehodu. Politična nepripravljenost je posledica strahu pred izgubo nadzora nad prebivalstvom, kar vodi v filtriranje vsebin in cenzuro. Po drugi strani lahko digitalna orodja organizacijam civilne družbe omogočijo, da so slišana in spodbujajo demokracijo. Tunizijska četverica za nacionalni dialog, ki je leta 2015 prejela Nobelovo nagrado za mir, je primer pomembne vloge, ki jo lahko imajo organizacije civilne družbe pri mirni tranziciji v družbi.

6.3 Digitalizacija utira pot socialnemu in gospodarskemu razvoju, zato bi moral neodvisni organ vzpostaviti ustrezen digitalni regulativni okvir, s katerim se spodbujajo načela, povezana z digitalnimi pravicami, kot je internetna nevtralnost.

6.4 Hitra digitalizacija povečuje tveganje kibernetских groženj. Organi imajo ključno vlogo pri oblikovanju dobro zasnovanega zakonodajnega okvira za zaščito uporabnikov. Tako Maroko in Tunizija kot Alžirija in Egipt že imajo zakone o kibernetični varnosti, vendar ti zakoni nimajo elementov varstva podatkov⁽³¹⁾. Ključno je, da se zaščitijo občutljivi osebni podatki ljudi, kot so podatki o zdravju itd.

6.5 Varstvo podatkov postaja eno najpomembnejših področij digitalnega prehoda. Vprašanje lastništva in varovanja ogromne količine podatkov je visoko na dnevnem redu oblikovalcev politik. To je odziv na porast analitike masovnih podatkov in na platforme družbenih medijev, ki pridobivajo moč in vpliv brez primere. Po nekaterih trditvah je regulativni okvir v južnem sosedstvu še vedno premalo razvit, zakonodaja za nastajajoče tehnologije pa se ne sprejema dovolj hitro⁽³²⁾. Nekatere države celo izražajo pomanjkanje politične volje za napredek na tem področju. To vprašanje je še bolj pereče v primeru občutljivih podatkov, na primer v zvezi z zdravstvenimi aplikacijami in platformami. Skeptične so predvsem južne države, kjer zakonodaja v zvezi s splošno uredbo o varstvu podatkov in podobnim varstvom zasebnosti morda še ni sprejeta. Cilj akta o digitalnih storitvah in akta o digitalnih trgih je v Evropi ustvariti varnejši digitalni prostor za uporabnike ter hkrati spodbujati inovacije in konkurenčnost.

6.6 Druga past digitalizacije je digitalno piratstvo. Digitalizirane stvaritve, za katere veljajo pravice intelektualne lastnine, je izjemno enostavno in poceni kopirati in razširjati v velikem obsegu. Ta pojav bo še bolj prizadel ustvarjalna podjetja, brez učinkovite zakonodaje pa bodo poslovni modeli umetnikov in ustvarjalcev postali nevzdržni.

6.7 Digitalizacija lahko privede do zatiranja pravic državljanov. V nekaterih državah oblasti spodkopavajo digitalne pravice, saj digitalizacijo obravnavajo kot sredstvo nadzora. Na primer, zaradi pandemije so se za spremljanje širjenja virusa uporabljale aplikacije za sledenje lokaciji, kar je vzbujalo pomisleke glede človekovih pravic⁽³³⁾. Možnost sledenja vsem digitalnim dejavnostim je resna grožnja demokraciji in se lahko uporablja za zatiranje. Poročilo o svobodi na internetu za leto 2021 je najvišje uvrstilo Francijo z 78 točkami od 100, Italija je imela 76 točk, Tunizija 63, Maroko 53, Libanon 51, Jordanija 47, Turčija 34 in Egipt 26⁽³⁴⁾.

6.8 Digitalni razkorak, ki še vedno ni odpravljen, lahko privede do večjih neenakosti in razhajanj znotraj sredozemske regije. Nekatere države nimajo digitalne infrastrukture (pokritost ali dostop do fiksnih širokopasovnih omrežij), nekatera oddaljena in podeželska območja pa lahko preprosto ostanejo brez pokritosti ali omrežij 4G/5G. Razkorak povzročata tudi pomanjkanje digitalnih veščin med prebivalstvom ter digitalna nepismenost. Zlasti nizka raven digitalne pismenosti je pogostejša v južnih državah, še posebej med ženskami in starejšimi⁽³⁵⁾.

⁽³¹⁾ Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), IEMed Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³²⁾ Sidlo, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosedstvu), anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda, 2021.

⁽³³⁾ Langendorf, M., Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls (Uporaba Evropske digitalne agende v sredozemskih partnerskih državah: priložnosti in pasti), IEMed Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³⁴⁾ <https://freedomhouse.org/policy-recommendations/internet-freedom>

⁽³⁵⁾ Sidlo, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna preobrazba v južnem sosedstvu), anketa mreže EuroMeSCo in Euromeda, 2021.

6.9 Nastajanje tehnoloških velikanov ovira pošteno konkurenco na digitalnih trgih. Zaradi utaje davkov so trgi nepravilni za lokalna nastajajoča MSP, ki najverjetneje ne bodo preživela. To prispeva tudi k begu možganov na digitalnem področju. Še eno tveganje, povezano s tehnološkimi velikani, je njihova zmožnost prevzemanja novih akterjev, kar ustvarja monopole in preprečuje ustvarjanje digitalnih vozlišč v Evropi in Sredozemlju. Razlog za to so lahko pomanjkanje regulativnega okvira in celo luknje v davčni zakonodaji za mednarodna podjetja, ki negativno vplivajo na lojalno konkurenco.

6.10 Nezavzeto izvajanje konvencij OZN o človekovih pravicah in konvencij Mednarodne organizacije dela v nekaterih državah sredozemske regije ovira ustanavljanje neodvisnih organizacij civilne družbe, tudi nevladnih organizacij, neodvisnih sindikatov in združenj delodajalcev, in zato ogroža trajen digitalni prehod. EESO zato izrecno poudarja, da je treba v vseh državah sredozemske regije prizadevno izvajati konvencije OZN o človekovih pravicah in konvencije Mednarodne organizacije dela, da bo lahko digitalni prehod resnično prispeval k uspešnemu ekološkemu, gospodarskemu in socialnemu razvoju.

6.11 Poleg tega vojna v Ukrajini predstavlja veliko grožnjo za države v regiji in bi lahko bila povezana z večjim tveganjem za napade na področju kibernetične varnosti.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Preverjanje konkurenčnosti za izgradnjo močnejšega in odpornejšega gospodarstva EU

(raziskovalno mnenje)

(2023/C 100/11)

Poročevalec: **Christian ARDHE**

Soporočevalec: **Giuseppe GUERINI**

Zaprosilo	predsedstvo Sveta Evropske unije, 30. 6. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	10. 11. 2022
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	54/1/2
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	150/4/11

1. Sklepi in priporočila

1.1 EESO meni, da je zaprosilo češkega predsedstva za pripravo raziskovalnega mnenja o preverjanju konkurenčnosti zelo aktualno. Glede na sedanje in pričakovane prihodnje izzive meni, da je nujno povečati konkurenčnost gospodarstva EU. Priznava, da sta enotni trg in socialno tržno gospodarstvo EU njena največja prednost za doseganje gospodarske rasti in socialne blaginje, zato poziva k preverjanju konkurenčnosti, da bi podprli podjetništvo, ustvarjanje delovnih mest in boljše delovne pogoje ter trajnostno gospodarsko rast in socialno kohezijo.

1.2 EESO meni, da je preverjanje konkurenčnosti pristop, ki zagotavlja, da se vidiki konkurenčnosti ustrezno upoštevajo pri odločanju, za kar je potrebno ustrezno poznavanje učinkov pobud na konkurenčnost in miselnost, s katero se pri odločanju upošteva konkurenčnost.

1.3 EESO poudarja, da bi morale biti preverjanje konkurenčnosti bistveni del uravnoveženega odločanja EU in bi ga bilo treba uporabljati v okviru vseh postopkov oblikovanja politik in priprave zakonodaje. Zajemati bi morale zakonodajne pobude, sekundarno zakonodajo, fiskalne ukrepe, strategije in programe ter mednarodne sporazume, vključiti pa bi ga bilo treba tudi v proces evropskega semestra, saj so politike držav članic v zvezi s tem ključne.

1.4 Dejanska podlaga za preverjanje konkurenčnosti je zanesljiva ocena učinka, zato mora biti ocena učinka na konkurenčnost nujno obvezna in učinkovita ter se v celoti izvrševati v vseh fazah postopka odločanja. EESO ceni obstoječe smernice in zbirko orodij za boljše pravno urejanje, vendar opozarja, da so očitno potrebne izboljšave, zlasti v zvezi z izvajanjem orodij, kot je poudaril Odbor za regulativni nadzor.

1.5 EESO meni, da bi morale preverjanje konkurenčnosti upoštevati učinek na podjetja, zaposlovanje in delovne pogoje na različnih ravneh, vključno s stroški izpolnjevanja obveznosti in drugimi neposrednimi vplivi, multiplikacijske učinke na vrednostne verige ter njihove makroekonomske posledice. V zvezi s tem bi bilo treba pozornost nameniti konkurenčnemu položaju najrazličnejših podjetij glede na njihov sektor, velikost in poslovni model, vključno s podjetji socialne ekonomije.

1.6 EESO meni, da je pomembno upoštevati tako pozitivne kot negativne učinke na konkurenčnost, da bi preprečili izgubljanje konkurenčnosti in jo hkrati izboljšali, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti konkurenčnosti pri razvoju proizvodov in storitev EU, ki so konkurenčni na svetovnem trgu. Pri preverjanju konkurenčnosti je treba upoštevati veliko raznolikost podjetij, ki so lahko prizadeta na različne načine.

1.7 Preverjanje konkurenčnosti je osredotočeno predvsem na pobude, ki niso namenjene izboljšanju konkurenčnosti, ampak imajo druge osrednje cilje, vendar EESO poziva Komisijo, naj pripravi tudi posebno agendo za konkurenčnost, katere glavni dolgoročni cilj bo okrepitev konkurenčnosti EU.

1.8 Agenda za konkurenčnost bi morala temeljiti na socialnem tržnem gospodarstvu EU ter obravnavati osnovna vprašanja, kot so enotni trg in zunanja trgovina, naložbe in dostop do financiranja, davčni sistemi, raziskave in inovacije, znanja in spretnosti ter trgi dela, pa tudi mikro-, mala in srednja podjetja ter dvojni prehod. Ob tem bi bilo treba upoštevati okvir za trajnostno financiranje, konkurenčnost pa bi morala biti skladna s socialnimi in okoljskimi cilji. Konkurenčnost je povezana tudi s socialnimi in okoljskimi vidiki in je pomembna za vse, zato morajo biti v pripravo agende tesno vključeni predstavniki socialnih partnerjev in drugi akterji civilne družbe, pri čemer ima socialni dialog ključno vlogo, kot je zapisano v evropskem stebru socialnih pravic.

2. Ozadje mnenja

2.1 Mnenje je bilo pripravljeno na zaprosilo češkega predsedstva za raziskovalno mnenje EESO na področju konkurenčnosti EU in regulativnih vidikov zakonodaje EU v povezavi s podjetji v EU, obravnava pa preverjanje konkurenčnosti za izgradnjo močnejšega in odpornejšega gospodarstva EU. Predsedstvo poudarja, da je treba zmanjšati strateško odvisnost EU in zagotoviti večjo odpornost evropskih podjetij ter njihovo odprtost zunanjemu svetu in konkurenčnost.

2.2 Tudi švedska vlada je konkurenčnost opredelila kot element politične usmeritve prihodnjega švedskega predsedstva EU.

2.3 EESO je že pozval k preverjanju konkurenčnosti v mnenju „Pripravljene na 55“⁽¹⁾, v katerem je zapisal, da moramo „za prehod na podnebno nevtralno družbo [...] izbrati model, ki bo zagotovil uspešno gospodarstvo. Če želimo, da bo imela EU vodilno vlogo in jo bodo posnemale preostale države sveta, moramo oblikovati najuspešnejši model, tj. takšnega, ki bo pravičen in trajosten z gospodarskega, družbenega in okoljskega vidika.“ EESO je še menil, da bi bilo treba vse zakonodajne predloge, pripravljene v okviru svežnja „Pripravljene na 55“, pregledati z vidika konkurenčnosti in v skladu z načeli ciljev trajnostnega razvoja, da bi lahko dobro razumeli vse posledice za podjetja. Pred tem je EESO v mnenju o uniji kapitalskih trgov⁽²⁾ pozval k uvedbi preskusa konkurenčnosti.

2.4 V poročilu Konference o prihodnosti Evrope je bilo tudi zahtevano, da naj se za nove politične pobude EU opravi „preverjanje konkurenčnosti“, da bi analizirali njihov vpliv na podjetja in njihovo poslovno okolje (stroški poslovanja, zmogljivost za inovacije, mednarodna konkurenčnost, enaki konkurenčni pogoji itd.), da naj bo takšno preverjanje v skladu s Pariškim sporazumom in cilji trajnostnega razvoja, med njimi enakostjo spolov, ter da naj se ne ogroža varstva človekovih in socialnih pravic ter pravic delavcev, okoljskih standardov in standardov varstva potrošnikov.

2.5 Pred kratkim je predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen v svojem govoru⁽³⁾ izjavila, da bomo uvedli standardno preverjanje konkurenčnosti v naši zakonodaji.

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – „Pripravljene na 55“: uresničevanje podnebne cilja EU za leto 2030 na poti do podnebne nevtralnosti (COM(2021) 550 final) (UL C 275, 18.7.2022, str. 101).

⁽²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Unija kapitalskih trgov za ljudi in podjetja – nov akcijski načrt (COM(2020) 590 final) (UL C 155, 30.4.2021, str. 20).

⁽³⁾ Govor predsednice von der Leyen na plenarnem zasedanju Evropskega parlamenta o pripravi na zasedanje Evropskega sveta 20. in 21. oktobra 2022.

3. Motivi za preverjanje konkurenčnosti in potreba po njem

3.1 Konkurenčnost kot izrecen cilj je v različnih oblikah na dnevnem redu EU od lizbonske strategije iz leta 2000, ki so ji sledile strategija Evropa 2020, industrijska strategija ter vrsta poročil o evropski konkurenčnosti in enotnem trgu, vendar mednarodna konkurenca z leti postaja vse ostrejša, glede na sedanje in pričakovane prihodnje izzive pa je ključno, da se ustvari nov zagon za povečanje konkurenčnosti EU. Odziv EU na pandemijo COVID-19 je bil instrument Next Generation EU. Gre za obsežen naložbeni program, ki naj bi okrepil konkurenčni položaj gospodarstva EU na svetovni ravni, in sicer s spodbujanjem okolju prijaznejših in bolj digitaliziranih podjetij, podprtih z učinkovitejšimi javnimi storitvami, okrepljeno infrastrukturo in dinamičnim trgom dela.

3.2 Evropski delež v svetovnem gospodarstvu se že nekaj časa zmanjšuje. Po ocenah bo delež EU v svetovnem bruto domačem proizvodu (BDP) leta 2050 znašal manj kot 10 %, v naslednjih nekaj letih pa bo 85 % napovedane rasti svetovnega BDP izviralo iz držav zunaj EU. Zaradi slabih obetov za gospodarsko rast v Evropi se relativno gospodarsko nazadovanje še poslabšuje, kar pomeni, da glas Evrope v svetu šteje manj, globalna vloga in vpliv EU v mednarodnem sodelovanju pa sta oslABLjena ⁽⁴⁾.

3.3 Kratkoročni obeti so v veliki meri povezani z rusko invazijo v Ukrajino, ki še naprej negativno vpliva na gospodarstvo EU, pa tudi s tem, da EU še vedno okreva po različnih posledicah pandemije COVID-19. Vojna je povzročila dodatne pritiske na rast cen energentov in prehrambenih surovin, ki prispevajo k svetovnim inflacijskim pritiskom in zmanjšujejo kupno moč gospodinjestev ⁽⁵⁾. Kot odziv na visoke stopnje inflacije je Evropska centralna banka zvišala obrestne mere za euro, podobno kot je ukrepala ameriška centralna banka v ZDA. Poleg tega se zaradi vse šibkejše svetovne rasti zmanjšuje zunanje povpraševanje. EU in njene države članice so se odzvale tako, da so z več programi povečale podporo podjetjem, da bi ohranile njihovo konkurenčnost v pričakovanih zaostrenih in zelo nestabilnih gospodarskih razmerah.

3.4 Evropa se poleg razmer brez primere, ki so posledica pandemije in vojne, sooča z zgodovinsko strukturno preobrazbo, katere gonilne sile so geopolitične spremembe, demografske spremembe, digitalizacija ter prehod na podnebno nevtralnno in krožno gospodarstvo, to pa povzroča preoblikovanje trgov in pospeševanje konkurence v zvezi s proizvodnimi dejavniki. Uspeh preobrazbe je na koncu odvisen od tega, kako dobro deluje celotno gospodarstvo. Evropa bo lahko uspešno konkurirala na svetovni ravni in zagotovila potrebno blaginjo, samo če bo vodilna v svetu na področju inovacij in trajnostnosti.

3.5 Opozoriti je treba na razliko med konkurenčnostjo na notranjem in svetovnem trgu. Prva vključuje konkurenco pod enakimi pogoji, uskladitev pravil in odpravo ovir ⁽⁶⁾. Druga pa pomeni ugodne pogoje ter boljše in dostopnejše proizvode in storitve, ki konkurirajo tekmeccem zunaj EU. Dobro delujoč notranji trg prispeva tudi k boljšim pogojem za svetovno konkurenčnost.

3.6 Pomembno je najti ravnovesje med različnimi cilji politike, vendar bi se bilo treba bolj osredotočiti na ustvarjanje razmer, ki bi bile ugodne za vse, saj konkurenčna podjetja koristijo gospodarstvu in družbi kot celoti, zdravo gospodarstvo in stabilna družba pa prispevata k večji odpornosti in konkurenčnemu poslovnemu okolju.

3.7 Očitno je tudi, da mora EU okrepiti svoj mednarodni položaj ter vpliv na digitalni in zeleni prehod. Trdnejši položaj pri razvoju in uvajanju digitalnih tehnologij je povezan ne le z gospodarsko konkurenčnostjo, ampak tudi z varnostjo in geopolitično vlogo EU, poleg tega pa je osnovni pogoj za to, da lahko EU postane določevalka standardov na svetovni ravni, na primer na področju zaupanja vredne umetne inteligence.

⁽⁴⁾ Achtung Europa, ECIPE, 2021.

⁽⁵⁾ Poletna gospodarska napoved za leto 2022.

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Stroški neukrepanja na ravni EU – koristi enotnega trga (raziskovalno mnenje) (UL C 443, 22.11.2022, str. 51).

3.8 Močnejši globalni vpliv je treba doseči tudi v boju proti podnebnim spremembam, za kar sta potrebna tako znaten diplomatski vpliv kot močna konkurenčnost v smislu stroškovne učinkovitosti, inovacij, znanj in spretnosti ter dobavljanja nizkoogljičnih proizvodov, tehnologij in rešitev svetovnim trgom. Pozitivno je, da številna podjetja EU že usklajujejo svoje naložbe z okoljskimi in socialnimi cilji, kot je razvidno iz hitro naraščajoče uporabe produktov, ki izpolnjujejo okoljska in socialna merila ter merila v zvezi z upravljanjem, na svetovnih in evropskih finančnih trgih. EU pripravlja celovit okvir za trajnostno financiranje, ki mora zagotoviti več preglednosti in prostora za produkte, ki izpolnjujejo okoljska in socialna merila ter merila v zvezi z upravljanjem, in bo skladen s splošno trajnostnostjo.

3.9 Uspešno gospodarstvo s konkurenčnimi podjetji je pomembno za ustvarjanje blaginje in dobrobiti v Evropi, pa tudi za trajnostno reševanje podnebnih in okoljskih problemov, zato je bistveno, da se za podjetja v EU vzpostavi ugodno okolje za inovacije, naložbe in trgovino. Ker je veliko elementov poslovnega okolja določenih s političnim, regulativnim in fiskalnim okvirom, morajo oblikovalci politik zagotoviti, da ta podpira konkurenčnost podjetij ter posledično celotno gospodarstvo in družbo.

4. Elementi preverjanja konkurenčnosti

4.1 Enotne ali splošne opredelitve konkurenčnosti ni, zato je vsebina preverjanja konkurenčnosti odvisna od obsega in vidika, ki ju je treba upoštevati. Zaposilo češkega predsedstva se izrecno nanaša na konkurenčnost podjetij v EU, cilj pa je, da bi ustvarili močnejše in odpornejše gospodarstvo EU.

4.2 Konkurenčnost podjetij je mogoče opisati kot njihovo sposobnost, da na donosen način uspejo na trgu ter ustvarjajo vrednost zase in za družbo na splošno. To je odvisno tudi od razpoložljivosti proizvodnih dejavnikov (kvalificirane delovne sile, energije in surovin, kapitala, podatkov), skupnih proizvodnih stroškov, povpraševanja po proizvodih in trgov zanje ter zmogljivosti podjetij za inovacije in izkoriščanje priložnosti ob krepitvi evropskega modela socialnega tržnega gospodarstva.

4.3 Pri prizadevanjih za večjo konkurenčnost je treba izkoristiti bistvene prednosti, in sicer edinstveno socialno tržno gospodarstvo EU skupaj z dobrim makroekonomskim upravljanjem, raziskavami in inovacijami, socialnim dialogom, udeležbo civilne družbe ter celovitim izobraževalnim sistemom, motivirano delovno silo s stabilnimi delovnimi mesti, celostnim zdravstvenim in socialnim sistemom, uspešno socialno ekonomijo in trajnostnimi vlagatelji. Glede na sedanje in predvidene prihodnje izzive EESO poziva k preverjanju konkurenčnosti, da bi podprli podjetništvo, ustvarjanje delovnih mest in boljše delovne pogoje, trajnostno gospodarsko rast in socialno kohezijo.

4.4 EESO meni, da je preverjanje konkurenčnosti pristop, ki zagotavlja, da se vidiki konkurenčnosti ustrezno upoštevajo pri odločanju, za kar je potrebno razumevanje učinkov pobud na konkurenčnost, pa tudi miselnost, ki upošteva konkurenčnost pri sprejemanju odločitev. Preverjanje konkurenčnosti torej obsega dve ravni:

- raven ocene učinka (tehnično raven), ki je namenjena ocenjevanju različnih načinov, na katere politične in regulativne pobude vplivajo na konkurenčnost,
- raven odločanja (politično raven), na kateri je treba pri oblikovanju novih pobud ustrezno pozornost nameniti konkurenčnosti in ji pripisati primeren pomen, pri čemer je treba graditi na evropskem modelu socialnega tržnega gospodarstva.

4.5 EESO meni, da je glede na učinke na podjetja in dobavne verige, zaposlovanje in delovne pogoje ter njihove makroekonomske posledice pomembno, da je preverjanje konkurenčnosti čim bolj celovito. Zanesljivo preverjanje vseh novih pobud z vidika konkurenčnosti bi moralo delovati kot nadzorni ukrep, s katerim bi zagotovili, da se s predlogi podpirajo večja konkurenčnost, več delovnih mest in trajnostna rast.

5. Ocena učinka kot temelj preverjanja konkurenčnosti

5.1 Preverjanje konkurenčnosti bi moralo temeljiti na zanesljivih informacijah o učinkih političnih in regulativnih pobud na različnih ravneh, vključno s stroški izpolnjevanja obveznosti, lahkim dostopom do trgov in drugimi neposrednimi vplivi na podjetja. Zlasti pomembni so multiplikacijski učinki v vrednostnih verigah, kot so učinki na razpoložljivost energije in surovin. Preverjanje konkurenčnosti bi moralo zajemati tudi posledice za delovna mesta, naložbe, inovacije, produktivnost, vidike pravnih postopkov, delovanje enotnega trga, zunanjo trgovino ter splošni evropski socialni model in trajnostno rast.

5.2 V obstoječih smernicah in zbirki orodij za boljše pravno urejanje, ki so bile vzpostavljene v okviru agende Evropske komisije za boljše pravno urejanje, je že navedeno, da morajo pobude, za katere se pričakuje, da bodo imele znatne gospodarske, socialne ali okoljske učinke, vključevati ocene učinka. Poročilo o oceni učinka mora vključevati opis okoljskih, socialnih in gospodarskih učinkov, vključno z učinki na mala in srednja podjetja ter konkurenčnost. EESO poziva k celovitemu poročanju o učinkih na konkurenčnost raznolikih podjetij glede na njihov sektor, velikost in poslovni model, med drugimi podjetij socialne ekonomije.

5.3 EESO ceni vsebino obstoječe zbirke orodij in ugotavlja, da je OECD v delovnem dokumentu orodje Evropske komisije za konkurenčnost opisala kot najcelovitejši obstoječ dokument za ocenjevanje regulativnih učinkov na konkurenčnost⁽⁷⁾, vseeno pa je očitno, da so potrebne izboljšave, zlasti v zvezi z izvajanjem in izvrševanjem orodij.

5.4 Po mnenju Odbora za regulativni nadzor je bila analiza učinka pogosto premalo razvita, nekateri pomembni učinki pa niso bili ustrezno ocenjeni. Odbor je v letnem poročilu za leto 2021⁽⁸⁾ navedel, da je pogosto zaprosil za nadaljnjo analizo učinkov na potrošnike, konkurenčnost, inovacije, države članice ter mala in srednja podjetja, pa tudi za dodatno količinsko opredelitev, zlasti upravnih stroškov in prihrankov. V letnem poročilu za leto 2020⁽⁹⁾ je najpogosteje navedel pomanjkljive analize konkurenčnosti (pogosto povezano z nezadostno analizo stroškov), učinkov na mala in srednja podjetja ter družbenih učinkov.

5.5 EESO zato poudarja, da se je treba pri ocenah učinka bolj osredotočiti na konkurenčnost in tako zagotoviti, da bodo ustrezno uravnotežene. Pomembno se mu zdi tudi, da se različni deli zbirke orodij, ki so povezani s konkurenčnostjo, vključno s tistimi, ki se nanašajo na sektorsko konkurenčnost, mala in srednja podjetja, inovacije, konkurenco, notranji trg, trgovino in naložbe, obravnavajo celostno.

5.6 Pri preverjanju konkurenčnosti je treba upoštevati veliko raznolikost podjetij, ki so lahko prizadeta na povsem različne načine, zato EESO poziva, naj se ustrezno ocenijo učinki na različne poslovne sektorje in ekosisteme, podjetja različnih velikosti (vključno z mikro-, malimi in srednjimi podjetji), podjetja, ki delujejo v različnih delih vrednostnih verig in na različnih trgih in geografskih lokacijah, ter podjetja z različnimi poslovnimi modeli, vključno z družbami, zadrugami in socialnimi podjetji.

5.7 EESO poziva, naj se posebna pozornost nameni mednarodni konkurenčnosti podjetij v EU, ki je zlasti pomembna z vidika odprte strateške avtonomije in izvoznih priložnosti EU.

5.8 EESO poudarja, da ocena učinkov na konkurenčnost ne bi smela biti omejena na učinke posamezne pobude same zase, ampak bi bilo treba pri njej upoštevati tudi kumulativno breme zakonodaje (zaradi usklajevanja z njo) ali drugih ukrepov, ki vplivajo na iste akterje. Poleg tega bi morala ocena zajemati tako kratkoročne kot dolgoročne učinke, med drugim v različnih scenarijih predvidevanja. Da bi našli najboljšo možno politiko, je treba oceniti tudi učinek alternativnih možnosti na konkurenčnost in jih izčrpno opisati. Pri oceni učinka na konkurenčnost se je tudi pomembno bolj osredotočiti na kvantitativne podatke in jih podrobneje navesti.

⁽⁷⁾ *How do laws and regulations affect competitiveness* (Kako zakoni in predpisi vplivajo na konkurenčnost), OECD, 2021.

⁽⁸⁾ Odbor za regulativni nadzor, letno poročilo, 2021.

⁽⁹⁾ Odbor za regulativni nadzor, letno poročilo, 2020.

5.9 EESO poziva, naj se pripravi zanesljiva ocena pozitivnih in negativnih učinkov na konkurenčnost ter predložijo dokazi o njih. Cilj ne bi smel biti le preprečevanje izgube konkurenčnosti, temveč tudi prizadevanje za ambicioznejši cilj izboljšanja splošne konkurenčnosti evropskega socialnega tržnega gospodarstva, da bi se spodbudila trdna, trajnostna in vključujoča rast.

5.10 EESO poleg tega meni, da je pomemben celovit pogled na konkurenčnost z vidika trajnostnosti. Okoljska trajnostnost je s konkurenčnostjo podjetij povezana kot stroškovni dejavnik, pa tudi zato, ker dobre okoljske rezultate pričakuje več akterjev na trgu, vključno s strankami, vlagatelji in financerji. To prav tako velja za socialno trajnostnost, vključno s spoštovanjem človekovih pravic, enakosti spolov in pravic delavcev. Pri tem je treba uskladiti več vidikov, med drugim tehnološki napredek, stroške in družbeno sprejemanje.

5.11 Dejanska podlaga za preverjanje konkurenčnosti je ocena učinkov na konkurenčnost, zato mora biti po mnenju EESO ocena učinka na konkurenčnost nujno obvezna in učinkovita ter se v celoti izvajati in izvrševati. V primeru bistvenih sprememb bi jo bilo treba posodobiti tudi med zakonodajnim postopkom. EESO obenem poudarja, da so za pripravo ocen potrebni zadostni viri ter primerna znanja in spretnosti, priporoča pa tudi redne primerjalne analize prakse konkurenčnih držav.

5.12 Pri preverjanju konkurenčnosti bi bilo treba v celoti izkoristiti tudi druga obstoječa orodja, kot so preverjanje primernosti, program REFIT in platforma Pripravljeni na prihodnost, ki so zlasti pomembna za ocenjevanje kumulativnih učinkov različnih pobud.

6. Preverjanje konkurenčnosti kot del odločanja

6.1 EESO meni, da bi morale biti preverjanje konkurenčnosti ključni del uravnoveženega odločanja in bi ga bilo treba uporabljati v okviru vseh vrst političnih in zakonodajnih postopkov EU, med drugim pri strategijah in programih EU, proračunskih in fiskalnih določbah, sekundarni zakonodaji in mednarodnih sporazumih, pa tudi za proces evropskega semestra, saj so politike držav članic v zvezi s tem ključne.

6.2 Preverjanje konkurenčnosti je osredotočeno predvsem na pobude, ki niso namenjene izboljšanju konkurenčnosti, ampak imajo druge osrednje cilje, vendar EESO poziva Komisijo, naj pripravi tudi posebno agendo za konkurenčnost, katere dolgoročni cilj bo okrepitev konkurenčnosti EU.

6.3 V okviru agende za konkurenčnost bi se bilo treba osredotočiti na dolgoročno perspektivo in upoštevati osnovna vprašanja, kot so razvoj enotnega trga, zmanjševanje tržnih ovir, okrepitev naložb ter dostopa do finančnih sredstev in financiranja, vključno z naložbami, ki upoštevajo spol, olajševanje zunanje trgovine in zunanjega sodelovanja, spodbujanje inovacij, vrhunsko nadarjenih ljudi in raziskovalne odličnosti, krepitev znanj in spretnosti z izobraževanjem, poklicnim usposabljanjem in vseživljenjskim učenjem, zagotavljanje bolj vključujočih trgov dela in izboljšanje delovnih pogojev, pospešitev postopkov za izdajo dovoljenj, zmanjšanje upravnih bremen in stroškov izpolnjevanja obveznosti in zagotavljanje bolj spodbujajočih davčnih sistemov. Agenda bi morala okrepiti tudi poslovne modele, ki konkurenčnost usklajujejo s socialnimi in okoljskimi cilji, kot to velja za podjetja in organizacije, ki pri svojih naložbah upoštevajo okoljska in socialna merila ter merila v zvezi z upravljanjem.

6.4 Med bistvenimi deli agende bi morala biti tudi okrepitev mikro-, malih in srednjih podjetij ter digitalnega in zelenega prehoda. Poleg tega bi bilo treba ustrezno pozornost nameniti zmogljivostim držav članic ter razlikam in potrebnemu sodelovanju med njimi, pa tudi izvršljivosti pobud in stalnemu spremljanju izvajanja in rezultatov programa. EESO poudarja tudi ključno vlogo socialnega dialoga, ki je navedena v evropskem stebru socialnih pravic.

6.5 V zvezi s kratkoročnimi ukrepi EESO ceni, da se je politika varstva konkurence EU hitro prilagodila pandemiji COVID-19 in vojni v Ukrajini ter njunim gospodarskim posledicam⁽¹⁰⁾. Prožnost pri uporabi pravil o državni pomoči je bila izjemna in začasna, vendar je bila ključna za preživetje podjetij EU v zelo težkih časih, s tem pa se je ohranila konkurenčnost, ki so jo evropska podjetja dosegla z inovacijami in produktivnostjo.

6.6 Izjemno pomembna je tudi zdrava in lojalna konkurenca, tako na notranji ravni kot v zvezi s tujimi konkurenti. EESO pozdravlja tekoče delo, katerega cilj je povečati učinkovitost pravil o državni pomoči za zdravstvene in socialne storitve splošnega gospodarskega pomena, da bi ljudem na lokalni ravni zagotovili bolj kakovostne in dostopnejše storitve te vrste⁽¹¹⁾.

6.7 EESO na splošno pozdravlja tudi pobudo Komisije za uredbo o tujih subvencijah, ki izkrivljajo notranji trg, saj je njen cilj preprečiti izrazito izkrivljanje delovanja enotnega trga in s tem zagotoviti enake konkurenčne pogoje glede na tuje konkurente⁽¹²⁾.

6.8 Agenda za konkurenčnost bi bila naslednji korak pri odzivanju na osnovni cilj zaprosila češkega predsedstva, naj se vzpostavi močnejše in odpornejše gospodarstvo EU, kar pomeni, da bi prispevala k blaginji državljanov EU, pa tudi k doseganju podnebno nevtralnega in krožnega gospodarstva. Konkurenčnost je pomembna za vse, zato morajo biti v pripravo agende tesno vključeni predstavniki socialnih partnerjev in drugi akterji civilne družbe.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Politika varstva konkurence, primerna za spopadanje z novimi izzivi (COM(2021) 713 final) (UL C 323, 26.8.2022, str. 34).

⁽¹¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Pravila o državni pomoči, ki se uporabljajo za storitve splošnega gospodarskega pomena na področju zdravstva in socialnih storitev v času po pandemiji. Razmišljanja in predlogi o oceni Komisije za spremembo zakonodajnega svežnja iz leta 2012 (mnenje na lastno pobudo) (UL C 323, 26.8.2022, str. 8).

⁽¹²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o tujih subvencijah, ki izkrivljajo notranji trg (COM(2021) 223 final – 2021/0114 (COD)) (UL C 105, 4.3.2022, str. 87).

III

(Pripravljalni akti)

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

574. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 14. 12. 2022–15. 12. 2022

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Poročilo o politiki konkurence za leto 2021

(COM(2022) 337 final)

(2023/C 100/12)

Poročevalec: **Philip VON BROCKDORFF**

Zaprosilo	Evropska komisija, 27. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	10. 11. 2022
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	51/0/3
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	206/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) se zavzema za nadaljevanje dialoga s Komisijo o dodatnih ukrepih, potrebnih za okrepitev delovanja enotnega trga.

1.2 EESO poziva GD za konkurenco, naj stalno spremlja sheme, ki jih je odobrila Komisija in so jih uvedle države članice v odziv na COVID-19 in vojno v Ukrajini, da bi preprečili preusmerjanje sredstev v podjetja, ki niso ekonomsko uspešna.

1.3 Kljub temu pa EESO poziva Komisijo, naj omogoči največjo dovoljeno prožnost v okviru pravil o državni pomoči, da bi države članice lahko uvedle sheme, s katerimi bodo podjetja, ki jih je prizadela vojna v Ukrajini, dobila učinkovito pomoč.

1.4 EESO pozdravlja nove smernice Komisije o pravilih o državni pomoči na področju podnebja, varstva okolja in energije ter meni, da gre za korak v pravo smer.

1.5 EESO podpira preiskave protikonkurenčnih praks tehnoloških velikanov v skladu z mnenjem, ki ga je sprejel o aktu o digitalnih trgih.

1.6 EESO se zavzema, da bi v tesnejšem sodelovanju med nacionalnimi organi v okviru Evropske mreže za konkurenco nadalje uveljavljali konkurenčno pravo EU proti podjetjem, ki s svojimi čezmejnimi poslovnimi praksami omejujejo konkurenco in škodijo strankam.

1.7 EESO poziva h konkurenci pod enakimi pogoji v letalskem sektorju, vendar svari pred takšnim razvojem letalskega trga, na katerem bi sčasoma lahko prevladovalo majhno število letalskih družb.

1.8 EESO podpira predlog uredbe Komisije o tujih subvencijah, ki izkrivljajo trg in se dodeljujejo podjetjem iz tretjih držav, ki poslujejo v EU, vendar poziva Komisijo, naj pozornost nameni tudi izkrivljajočim subvencijam in drugim protikonkurenčnim praksam, ki se uporabljajo tako v državnih kot zasebnih podjetjih zunaj EU.

1.9 EESO svari pred morebitnimi protikonkurenčnimi sporazumi ali zlorabami prevladujočega položaja v sektorju hipermarketov in trgovin z živili, ki bi z višjimi cenami prizadeli potrošnike, z nižanjem dobavnih cen pa proizvajalce.

1.10 EESO pozdravlja predlog Komisije o novem instrumentu za izredne razmere na enotnem trgu, ki dopolnjuje druge zakonodajne ukrepe EU za krizno upravljanje.

1.11 EESO se zavzema za nadaljnje ukrepe za okrepitev konkurence in enotnega trga v času, ko se gospodarstva še naprej soočajo z izzivi, ki jih povzročajo visoke cene energije, omejitve na strani ponudbe in gospodarska negotovost.

1.12 EESO je trdno prepričan, da zaradi vojne v Ukrajini ne bi smeli spremeniti agende EU za zeleno in digitalno gospodarstvo, ki temelji na socialnem tržnem gospodarstvu.

1.13 EESO poleg tega priporoča, da se za preprečevanje socialno-ekonomskih posledic vojne v Ukrajini uporabi državna pomoč, ki jo dovoljuje zakonodaja EU, pri čemer je treba posebno pozornost nameniti enakosti spolov in širšemu vidiku spola, zlasti v primeru beguncev v državah članicah, ki mejijo na Ukrajino.

2. Ozadje

2.1 V poročilu o politiki konkurence za leto 2021 so predstavljeni ključni razvoj politike in lani sprejete zakonodajne pobude ter izbor izvršilnih ukrepov. Komisija je leta 2021 pregledala ključne uredbe, smernice in obvestila o konkurenci, kot je določila v sporočilu Politika varstva konkurence, primerna za spopadanje z novimi izzivi⁽¹⁾, v katerem je opredelila vlogo politike konkurence pri okrevanju Evrope, zelenem in digitalnem prehodu ter odpornem enotnem trgu.

2.2 Komisija je sprejela tudi predlog nove uredbe za odpravo izkrivljanj, ki jih povzročajo tuje subvencije, ki izkrivljajo trg in jih tretje države dodeljujejo podjetjem, dejavnim na enotnem trgu⁽²⁾, na podlagi predlogov iz leta 2020 o aktu o digitalnih trgih in aktu o digitalnih storitvah, ki sta namenjena reševanju številnih digitalnih izzivov⁽³⁾. Z aktom o digitalnih trgih so bile npr. uvedene obveznosti, ki ustvarjajo vlogo vratarja za podjetja in potrošnike na enotnem trgu.

2.3 Protimonopolna pravila in smernice ter pravila in smernice o združitvah so bili posodobljeni, da bi bili primerni za obravnavanje izzivov. V to je bil vključen pregled pravil o vertikalni dobavi in horizontalnem sodelovanju, pri čemer je bil namen slednjega zlasti olajšati sodelovanje podjetij na načine, ki povečujejo gospodarsko učinkovitost. Komisija je poleg tega objavila rezultate svoje ocene obvestila o opredelitvi trga, ki vsebuje smernice o tem, kako se pri izvrševanju pravil konkurence uporabljata pojma upoštevnega proizvodnega in geografskega trga.

⁽¹⁾ Politika varstva konkurence, primerna za spopadanje z novimi izzivi, COM(2021) 713 final.

⁽²⁾ COM(2021) 223 final.

⁽³⁾ COM(2020) 842 final.

2.4 Komisija je pravila in smernice o državni pomoči posodobila tudi s ciljem, da bi pomagala pri odzivanju na spreminjajoče se razmere in podprla zeleni in digitalni prehod. Zaradi gospodarske negotovosti je povečanje odpornosti enotnega trga še toliko bolj pomembno in Komisija si za to prizadeva s spremljanjem razvoja trga. Začasni okvir za ukrepe državne pomoči je prišel ravno ob pravem času in ustrezno omogočil podporo podjetjem po vsej EU. Zaradi posledic ruskega napada na Ukrajino bo morala Komisija politiko dodatno prilagoditi. Uvedla pa je že podporo naložbam do konca leta 2022 in podporo za solventnost do 31. decembra 2023, s čimer je državam članicam omogočila, da pritegnejo zasebna sredstva in jih dajo na voljo za naložbe v mala in srednja podjetja (MSP).

2.5 Pomemben je bil tudi pregled smernic o državni pomoči za podnebje, varstvo okolja in razogljichenje gospodarskih dejavnosti. Področje uporabe teh smernic je bilo treba razširiti na nova gospodarska področja, kot sta čista mobilnost in razogljichenje industrije. Revidirane smernice tako podpirajo evropski zeleni dogovor.

2.6 Poleg tega je Komisija revidirala uredbo o vertikalnih skupinskih izjemah in vertikalnih smernicah, da bi posodobila prejšnja pravila, ki zaradi razvoja na trgu, kot je rast spletne prodaje, po ugotovitvah ne ustrezajo več svojemu namenu.

2.7 Razširjeno je bilo tudi področje uporabe uredbe o splošnih skupinskih izjemah, da se olajšajo programi, ki jih financira EU. To v bistvu prispeva k racionalizaciji pravil o državni pomoči, ki se uporabljajo za nacionalno financiranje in v povezavi s konkretnimi programi EU.

2.8 Poleg tega so bile sprejete revidirane smernice o regionalni pomoči, da bi države članice lahko podprle regije z omejenimi možnostmi in regije, ki se soočajo s strukturnimi izzivi.

2.9 Pomembno je bilo tudi, da je Komisija prilagodila sedanje in prihodnje izvrševanje v zvezi z izzivi, ki jih prinaša digitalna preobrazba. Izjemno pomembno je bilo, kako učinkovito in uspešno se lahko Komisija odzove na protikonkurenčne prakse družb, kot so Apple, Amazon ali Facebook.

2.10 Komisija je podobno izvedla reorganizacijo, da bi obravnavala pomembne projekte skupnega evropskega interesa. Poleg tega je bila za podporo izvajanju akta o digitalnih trgih ustanovljena projektna skupina za akt o digitalnih trgih.

2.11 Za okrepitev delovanja enotnega trga je bil določen proračun v višini 4,2 milijarde EUR za t. i. program Enotni trg, namenjen izvrševanju politike konkurence EU.

2.12 Učinkovito izvrševanje pravil konkurence EU in regulativne reforme so ključnega pomena za digitalno preobrazbo gospodarstva EU in krepitev odpornosti enotnega trga v zelo težkih časih.

2.13 V zvezi s tem je izjemno pomembna vloga protimonopolnih preiskav in preiskav zlorab velikih multinacionalnih družb. Komisija je tudi z nadzorom nad združitvami skrbela, da konsolidacija poteka na način, ki omogoča konkurenco na trgih in odpravlja prevladujoči položaj na trgu. V različnih sektorjih je bilo sprejetih 396 sklepov o združitvah, kar je zelo veliko.

2.14 Pomembna je bila tudi usmeritev glede širokopasovne infrastrukture, ki izpolnjuje potrebe po zelo visokih digitalnih hitrostih, določenih v sporočilu o gigabitni družbi EU do leta 2025 in digitalni strategiji ter v ciljih iz digitalnega kompasa do leta 2030. Državna pomoč podpira vzpostavitev širokopasovne infrastrukture v EU in pomaga odpravljati težave, ko komercialni operaterji nimajo motiva za zagotavljanje zadostne širokopasovne pokritosti.

2.15 Dejavnosti Komisije so prav tako prispevale k okoljskim ciljem, zlasti v zvezi z razogljichenjem gospodarstva in postopnim, vendar stalnim prehodom prometnega sektorja s fosilnih na alternativna goriva. Preprečevanje izkrivljanja konkurence je ključnega pomena za podporo evropskemu zelenemu dogovoru in tudi v zvezi s tem je Komisija odobrila več ukrepov državne pomoči za lažji zeleni prehod EU.

2.16 Pomembna sta bila tudi izvrševanje protimonopolnih pravil in nadzor nad združitvami v avtomobilski industriji, ki sta prispevala k zelenemu prehodu. Ta ukrep Komisije je vključeval naložitev glob v višini več sto milijonov EUR.

2.17 Vloga Komisije pri spodbujanju politike konkurence je povezana s tem, kako konkurenca vpliva na potrošnike po vsej EU, kar je izjemno pomembno. Kot je pravilno poudarjeno v poročilu, je socialno tržno gospodarstvo eden od temeljev EU, s stalnim uveljavljanjem pravil konkurence in zaščito konkurence pa se podpira njegov nadaljnji razvoj.

2.18 Enako velja za finančne storitve, pri katerih je Komisija obravnavala morebitne kartelev v sektorju finančnih storitev in naložila visoke globe več finančnim institucijam.

2.19 Ravno tako pomemben je bil odziv Komisije na gospodarske in socialne posledice COVID-19, saj je prek začasnega okvira za ukrepe državne pomoči uporabila prožnost, ki jo omogočajo pravila o državni pomoči. Tako je državam članicam omogočila, da so podjetjem ponudile sheme, kot so jamstva za posojila. Komisija je v več sektorjih, ki so jih prizadele omejitve zaradi COVID-19, vključno z letalskim sektorjem, na podlagi začasnega okvira za ukrepe državne pomoči odobrila vrsto shem v višini več milijard EUR za obravnavanje likvidnostnih in kapitalskih potreb.

2.20 Komisija je odigrala pomembno vlogo tudi pri smernicah in podpori za lažje izvajanje načrtov za okrevanje in odpornost, ki so jih predložile države članice. To je bilo potrebno, da so bili načrti združljivi s pravili o državni pomoči.

2.20.1 Komisija je leta 2021 še naprej skrbela za dosledno uporabo členov 101 in 102 Pogodbe o delovanju Evropske unije. Poleg tega je spremljala države članice in jim pomagala pri njihovih prizadevanjih za prenos direktive o Evropski mreži za konkurenco plus⁽⁴⁾ v nacionalno pravo. S to direktivo dobivajo organi, pristojni za konkurenco, iz vse EU pristojnosti za učinkovitejše izvrševanje pravil konkurence in zagotavljanje pravilnega delovanja enotnega trga.

2.21 Nazadnje, Komisija je še naprej dejavno sodelovala v Odboru OECD za konkurenco, Mednarodni mreži za konkurenco (ICN) ter Konferenci Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD).

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO se je seznanil s konstruktivnim delom Komisije pri nadaljnji krepitvi enotnega trga z uveljavljanjem pravil konkurence in varstvom konkurence po vsej EU.

3.2 Ugotavlja tudi, da se je Komisija s sprejetjem začasnega okvira za ukrepe državne pomoči, ki je podjetjem omogočil potrebno podporo držav članic, hkrati pa ohranil celovitost enotnega trga, učinkovito odzvala in ublažila posledice omejitev zaradi COVID-19.

3.3 Enako učinkovita je bila tudi pri odzivu na krizo, ki je sledila ruski invaziji na Ukrajino. EESO meni, da je bilo hitro sprejetje začasnega okvira za krizne ukrepe državne pomoči enako bistveno kot ukrepi, sprejeti v zvezi z omejitvami zaradi COVID-19. Zato EESO poziva Komisijo, naj izkoristi vso prožnost, ki jo omogočajo pravila o državni pomoči, kadar se države članice soočajo z gospodarskimi pretresi.

3.4 EESO je seznanjen tudi z delom, ki ga je Komisija opravila pri pregledu ključnih uredb, smernic in obvestil, da bi zagotovila, da še naprej ustrezajo svojemu namenu, zlasti pri reviziji uredbe o vertikalnih skupinskih izjemah in vertikalnih smernicah.

3.5 EESO meni, da sta sprejetje uredbe o razširitvi področja uporabe uredbe o splošnih skupinskih izjemah in objava smernic o državni pomoči za podnebje, varstvo okolja in energijo pomembna koraka v podporo glavnim ciljem politike EU. Pomembno je bilo tudi sprejetje revidiranega sporočila o pomembnih projektih skupnega evropskega interesa (IPCEI).

⁽⁴⁾ Direktiva (EU) 2019/1 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2018 o krepitvi vloge organov držav članic, pristojnih za konkurenco, da bodo učinkoviteje uveljavljali pravila konkurence, in o zagotavljanju pravilnega delovanja notranjega trga (UL L 11, 14.1.2019, str. 3).

3.6 EESO je seznanjen s prizadevanji za sprejetje akta o digitalnih trgih. Meni, da je ta zakonodajni akt velik korak k uveljavljanju konkurence in varstvu potrošnikov pri uporabi digitalnih storitev.

3.7 EESO ugotavlja tudi, da je v postopku sprejemanja predlog uredbe o tujih subvencijah, ki izkrivljajo notranji trg. EESO je v vrsti mnenj nasprotoval izkrivljajočim tujim subvencijam za podjetja, ki poslujejo v EU; predlog uredbe Komisiji podeljuje nova pooblastila za preiskovanje takšnih tujih subvencij in uvedbo izravnalnih ukrepov, kadar je to potrebno. EESO meni, da je to združljivo z načelom poštene konkurence pod enakimi pogoji.

3.8 EESO se je seznanil s protimonopolnimi ukrepi in ukrepi, sprejetimi na področju nadzora nad združitvami. Takšni ukrepi so potrebni za ohranitev celovitosti enotnega trga in zaščito državljanov EU, zlasti pred odločitvami tehnoloških velikanov.

3.9 Dejstvo, da je Komisija odobrila številne ukrepe državne pomoči v podporo zelenemu prehodu EU, vključno z ukrepi v podporo energiji iz obnovljivih virov in čisti mobilnosti, utira pot nadaljnjim pozitivnim ukrepom v prihodnosti.

4. Posebna priporočila

4.1 EESO se zavzema za nadaljevanje dialoga s Komisijo o dodatnih ukrepih, potrebnih za okrepitev delovanja enotnega trga. V zvezi s tem opozarja na svoje nedavno mnenje, v katerem so opredeljene pomanjkljivosti na enotnem trgu EU.

4.2 Čeprav je EESO pozdravil hitrost, s katero se je Komisija odzvala na omejitve zaradi COVID-19, in nedavno na gospodarske posledice, ki jih je povzročila vojna v Ukrajini, poziva k stalnemu spremljanju shem, ki jih je Komisija odobrila in so jih uvedle države članice v odziv na COVID-19 in vojno v Ukrajini, da bi preprečili preusmerjanje sredstev v podjetja, ki niso ekonomsko uspešna. Do takih situacij lahko pride zaradi izjemno visoke ravni potrebne podpore in pritiskov na vlade po vsej EU, naj nudijo državno pomoč.

4.3 Kljub temu pa EESO poziva Komisijo, naj izkoristi največjo dovoljeno prožnost v okviru pravil o državni pomoči, da bi države članice lahko uvedle sheme za učinkovito pomoč podjetjem in skupnostim, ki jih je prizadela vojna v Ukrajini. EESO hkrati poudarja, da bi bilo treba takšno pomoč dovoliti z minimalnim izkrivljanjem konkurence.

4.4 EESO opozarja na prizadevanja, da se zelena agenda EU podpre s politiko konkurence. To je bistveno in nove smernice Komisije o pravilih o državni pomoči na področju podnebja, varstva okolja in energije so korak v pravo smer. Ker so ti trije sektorji medsebojno povezani, nove smernice po mnenju EESO prinašajo trdno podlago za učinkovito podporo evropskemu zelenemu dogovoru.

4.5 EESO opozarja na preiskave, ki jih je Komisija izvedla v zvezi z več tehnološkimi velikani zaradi protikonkurenčnih praks, in jih v celoti podpira, saj so v skladu z mnenjem, ki ga je EESO sprejel o aktu o digitalnih trgih, zlasti ko gre za omogočanje konkurence na področju digitalnih storitev in zaščito državljanov EU pred zlorabami tehnoloških velikanov. To dokazuje, da ima Komisija zdaj večji vpliv v zvezi s svojim ciljem prehoda na bolj reguliran digitalni trg.

4.6 EESO se zavzema, da bi v tesnejšem sodelovanju med nacionalnimi organi v okviru Evropske mreže za konkurenco nadalje uveljavljali konkurenčno pravo EU proti podjetjem, ki s svojimi čezmejnimi poslovnimi praksami omejujejo konkurenco in škodijo strankam. EESO meni, da je usklajevanje preiskav bistveno.

4.7 EESO ugotavlja, da so bile odločitve Komisije v zvezi z letalskim sektorjem zelo pomembne, zlasti med pandemijo, in se zavzema za konkurenco pod enakimi pogoji v celotnem sektorju. Vendar svari pred razvojem letalskega sektorja in trga, na katerem bi sčasoma lahko prevladalo majhno število letalskih družb.

4.8 EESO v celoti podpira predlog uredbe Komisije o tujih subvencijah, ki izkrivljajo notranji trg, za podjetja iz tretjih držav, ki poslujejo v EU. S temi se očitno izkrivlja konkurenca, poleg tega pa so lahko tuja podjetja deležna davčnih ugodnosti, kar dodatno izkrivlja konkurenco. EESO tudi poziva Komisijo, naj sprejme ustrezne ukrepe v zvezi z izkrivljajočimi subvencijami in drugimi protikonkurenčnimi praksami, ki se uporabljajo v podjetjih (državnih ali zasebnih) zunaj EU. To bi pripomoglo tudi k doseganju ciljev evropske industrijske strategije.

4.9 EESO ugotavlja, da Komisija in nacionalni organi, pristojni za konkurenco, spremljajo razmere v verigah preskrbe s hrano v Evropi. EESO svari pred morebitnimi protikonkurenčnimi sporazumi ali zlorabami prevladujočega položaja, ki bi z višjimi cenami prizadeli potrošnike. Sviri tudi pred tem, da sektor hipermarketov in trgovin z živili prevzame vodilno vlogo na trgu živil, saj bi to škodovalo potrošnikom zaradi višjih cen, zaradi nižanja dobavnih cen pa tudi proizvajalcem. EESO se zaveda, da morajo države članice zagotoviti izvajanje direktive o nepoštenih trgovinskih praksah, da bi obravnavale primere neravnovesij v posameznih poslovnih odnosih ⁽⁵⁾. Zato poziva Komisijo, naj stalno spremlja učinkovitost tržnih analiz in ukrepov, ki jih izvajajo nacionalni organi.

4.10 EESO pozdravlja predlog Komisije o novem instrumentu za izredne razmere na enotnem trgu, ki dopolnjuje druge zakonodajne ukrepe EU za krizno upravljanje, npr. mehanizem Unije na področju civilne zaščite ter pravila EU za posebne sektorje, dobavne verige in proizvode v zvezi z zdravjem, polprevodniki in prehransko varnostjo, ki že omogočajo ciljno usmerjene ukrepe za odzivanje na krize. Po mnenju EESO to ustvarja uravnotežen okvir za upravljanje kriz, s katerim lahko opredelimo različne grožnje za enotni trg in zagotovimo njegovo nemoteno delovanje z oblikovanjem strukture za krizno upravljanje, s predlogi novih ukrepov za izravnavo negativnih posledic na enotnem trgu in dopuščanjem ukrepov, ki so zadnje sredstvo v nujnih primerih.

4.11 EESO poziva k nadaljnjim ukrepom za okrepitev konkurence in enotnega trga v času, ko se gospodarstva še naprej soočajo z izzivi, ki jih povzročajo visoke cene energije, omejitve na strani ponudbe in gospodarska negotovost.

4.12 EESO je trdno prepričan, da zaradi krize v Ukrajini ne bi smeli spremeniti agende EU za zeleno in digitalno gospodarstvo, ki temelji na socialnem tržnem gospodarstvu. Cilj EU bi morali biti še naprej trgi, ki državljanom EU zagotavljajo konkurenčne in poštene cene, k čemur s svojimi ukrepi prispevajo Komisija in nacionalni organi po vsej EU. V zvezi s tem je treba omeniti nedavni predlog Komisije o skupnem javnem naročanju zemeljskega plina kot začasno, vendar učinkovito rešitev za stabilizacijo cen energije.

4.13 Zadnja točka se nanaša na uporabo državne pomoči, ki jo dovoljujejo pravila EU, za podporo ukrepom za preprečevanje socialno-ekonomskih posledic vojne v Ukrajini, vključno z begunsko krizo, ki je prizadela države članice, ki mejijo na Ukrajino, ter na potrebo, da se posebna pozornost nameni enakosti spolov in širšemu vidiku spola.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ Direktiva je bila spremenjena z Direktivo (EU) 2019/2161 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. novembra 2019 o spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in direktiv 98/6/ES, 2005/29/ES ter 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta zaradi boljšega izvrševanja in posodobitve pravil Unije o varstvu potrošnikov (UL L 328, 18.12.2019, str. 7).

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Novi evropski program za inovacije

(COM(2022) 332 final)

(2023/C 100/13)

Poročevalec: **Maurizio MENSI**

Soporočevalec: **Christophe LEFÈVRE**

Zaprosilo	Evropska komisija, 27. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	10. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	177/0/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja evropski program za inovacije, ki ga je predlagala Komisija, in se zlasti strinja z dvojnimi cilji spodbujanja konkurenčnosti Evrope ter zdravja in dobrega počutja njenih državljanov.

1.2 EESO se strinja tudi s poudarkom, ki ga Komisija daje odpravljanju vrzeli glede podjetij v razširitveni fazi (*scale-up*) in na področju visokotehnoloških inovacij (*deep tech*) v EU v primerjavi s tretjimi državami, v katerih so rastoča tehnološka podjetja bolj razširjena. EESO predlaga, naj se Komisija pri doseganju zelenega in digitalnega prehoda bolj osredotoči na vlogo podjetij, predvsem malih in srednjih podjetij (MSP) in zagonskih podjetij (*start-up*), ter na njihove inovacijske mreže.

1.3 EESO ceni strukturo predloga, ki temelji na petih vodilnih pobudah. Zagotoviti je treba tudi orodja za preverjanje in spremljanje rezultatov.

1.4 EESO pozdravlja predlog za ustanovitev svetovalne skupine za inovacijam prijazne predpise na področju javnih storitev in predlaga, da je tudi predstavnik EESO član te skupine.

1.5 EESO poudarja pomen financiranja infrastrukture za eksperimentiranje in preizkušanje, da bi pomagali zagonskim podjetjem in premostili vrzel med laboratoriji in komercialno uporabo. V zvezi s tem EESO pozdravlja uvedbo novega koncepta „infrastruktur za preizkušanje in eksperimentiranje“ v osnutek revidirane uredbe o splošnih skupinskih izjemah za državno pomoč.

1.6 EESO pozdravlja tudi pobudo o javnem naročanju. V zvezi s tem predlaga, da se v postopkih inovativnega javnega naročanja zagotovi sodelovanje vsaj enega zagonskega podjetja.

1.7 EESO poudarja pomen trdne ureditve področja intelektualne lastnine, ki velja za izume zagonskih podjetij, da se spodbudi stalni razvoj raziskav.

1.8 EESO poziva Komisijo, naj spodbuja medregionalno razsežnost naložb s skupnim sodelovanjem manj in bolj inovativnih regij.

1.9 EESO poudarja, da bi morali z javnimi sredstvi podpreti tudi visokošolsko izobraževanje in laboratorije za inovacije. V zvezi s tem predlaga, naj Komisija uporabi več pilotnih raziskovalnih središč in univerz za uresničevanje inovativnih ciljev.

1.10 EESO pozdravlja tudi podporo Komisije državam članicam pri razvoju čezmejnih projektov skupnega evropskega interesa. Zato predlaga, naj se financirajo raziskovalne dejavnosti in poklicni razvoj raziskovalcev ter naj bodo rezultati raziskav, ki so bile deležne javne podpore, na razpolago inovatorjem za nadaljnji razvoj, po možnosti prek platforme Innospace.

1.11 EESO pozdravlja objavo smernic za pomoč zainteresiranim organom pri izbiri najprimernejšega evropskega strateškega programa in poudarja pomen horizontalnega izvajanja teh programov.

1.12 EESO pozdravlja idejo o proučitvi ugodnejše davčne obravnave za delniške opcije (*stock options*) in davčnega režima za nadarjene ljudi, ki se preselijo v druge države. Poziva Komisijo, naj usklajuje nacionalne pobude za spodbujanje talentov.

1.13 EESO izraža zadovoljstvo z namero Komisije, da razvije zanesljivejše in primerljivejše podatkovne zbirke ter skupno podatkovno taksonomijo, ki so lahko podlaga za politike na vseh ravneh. Prav tako pozdravlja namero, da se bo prek foruma Evropskega sveta za inovacije na strukturiran način razširjalo dobre prakse.

1.14 EESO pozdravlja tudi načrte Komisije za izmenjavo dobrih praks in objavo smernic za vlade o tem, kako jih uporabljati, da bi odpravili regulativno razdrobljenost med državami članicami.

2. Ozadje

2.1 Cilj novega evropskega programa za inovacije je postaviti Evropo v ospredje novega vala inovacij in visokotehnoloških zagonskih podjetij z naslednjimi pobudami:

- izboljšati dostop do financiranja za evropska zagonska podjetja in podjetja v razširitveni fazi;
- izboljšati pogoje za inovatorje, da lahko preskusijo nove zamisli v regulativnih peskovnikih;
- prispevati k oblikovanju regionalnih inovacijskih dolin, tudi v regijah, ki zaostajajo v razvoju;
- privabiti in ohraniti talente v Evropi;
- izboljšati okvir politike z jasnejšo terminologijo, kazalniki in nabori podatkov ter strateško podporo državam članicam.

2.2 Novi evropski program za inovacije vsebuje 25 posebnih ukrepov, združenih v pet vodilnih pobud:

- financiranje podjetij v razširitveni fazi, kar bo spodbudilo naložbe institucionalnih in drugih zasebnih vlagateljev;
- omogočanje inovacij s prostori za eksperimentiranje in javnim naročanjem, kar bo olajšalo inovacije;
- pospeševanje in krepitev inovacij v evropskih ekosistemih po vsej EU z odpravljanjem razkoraka med državami in regijami, kar bo podprlo oblikovanje in medsebojno povezovanje regionalnih inovacijskih dolin in državam članicam pomagalo dodeliti vsaj 10 milijard EUR za inovacije na regionalni ravni, povezane s prednostnimi področji EU;
- spodbujanje, privabljanje in zadržanje talentov na področju inovacijsko intenzivnih tehnologij, kar bo zagotovilo razvoj in gibanje teh bistvenih talentov znotraj EU;
- izboljšanje orodij za oblikovanje politik, kar bo ključnega pomena za razvoj in uporabo zanesljivih in primerljivih naborov podatkov in skupnih opredelitev (zagonska podjetja, podjetja v razširitveni fazi), ki lahko usmerjajo politike na vseh ravneh po vsej EU.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja evropski program za inovacije, ki ga je pripravila Komisija, in zlasti dvojni cilj spodbujanja evropske konkurenčnosti in dobrega počutja evropskih državljanov.

3.2 V zvezi s tem EESO pozdravlja dejstvo, da načrt Komisije temelji na splošnem cilju odpravljanja trdovratnega inovacijskega razkoraka med državami članicami in znotraj evropskih regij, ki bi lahko oviral socialno in ekonomsko kohezijo.

3.3 EESO meni, da bi morala biti digitalna dividenda na voljo vsem evropskim državljanom, ne glede na to, kje živijo. Digitalna revolucija bi morala zapolniti trdovratne vrzeli, ki so se pojavile med industrijsko revolucijo in se poglobile v nekaterih državah članicah, ki so se pridružile EU po padcu železne zavese.

3.4 To je zdaj še toliko bolj pomembno, saj morajo biti vse države članice in regije EU neodvisne od tretjih držav, ki, kot je razvidno iz vojne v Ukrajini, trenutne energetske krize in pomanjkanja čipov, niso vedno zanesljive, vsekakor pa ne delujejo v skladu s temeljnimi evropskimi vrednotami.

3.5 EESO se strinja tudi s poudarkom, ki ga Komisija daje odpravljanju vrzeli glede podjetij v razširitveni fazi in na področju visokotehnoloških inovacij v primerjavi s tretjimi državami, v katerih so rastoča tehnološka podjetja bolj razširjena. Predlaga, naj se Komisija pri doseganju zelenega in digitalnega prehoda bolj osredotoči na vlogo podjetij, MSP ter zagonskih podjetij in na njihove inovacijske mreže, ter hkrati spodbudi njihovo konkurenčnost⁽¹⁾. Pomembno je tudi spodbujati pobude za preoblikovanje tradicionalnih podjetij v inovativna.

3.6 EESO meni, da bi lahko globlja in enotnejša digitalizacija sprožila pozitivni cikel izboljšanja dobrega počutja državljanov, doseganja trajnostnih ciljev, krepitve ekonomske in socialne kohezije v Uniji ter zmanjšanja industrijske in gospodarske odvisnosti od tretjih držav, ki nimajo enakih vrednot.

3.7 Zaradi vseh navedenih razlogov EESO v celoti pozdravlja in podpira vsebino pobude Komisije.

3.8 EESO podpira tudi strukturo pobude, ki temelji na petih vodilnih pobudah. Omeniti je treba, da bi bilo primerno zagotoviti orodja za stalno preverjanje in spremljanje rezultatov, da bi po potrebi lahko pripravili popravne in izboljševalne ukrepe.

3.9 EESO pozdravlja predlog za ustanovitev svetovalne skupine za inovacijam prijazne predpise na področju javnih storitev in predlaga, da je tudi predstavnik EESO član skupine.

4. Vodilna pobuda za financiranje visokotehnoloških podjetij v razširitveni fazi

4.1 EESO toplo pozdravlja vse predlagane ukrepe za zmanjšanje stroškov novega lastniškega kapitala v EU. Ti vključujejo možnost uporabe pravic intelektualne lastnine kot zavarovanja s premoženjem in predlog novega akta o kotiranju, s katerim se bodo poenostavile in olajšale začetne in nadaljnje zahteve glede kotiranja za nekatere vrste podjetij, da bi se znižali stroški in povečala pravna varnost za izdajatelje, hkrati pa bi se zagotovili zaščita vlagateljev in celovitost trga.

4.2 EESO ugotavlja, da mora Evropa vzpostaviti tako ureditev področja intelektualne lastnine, ki bi ustrezno uravnotežila odprto znanost in intelektualno lastnino. Številna zagonska podjetja imajo (ali uporabljajo) standardne patente. Vsaj za MSP bi se bilo treba izogniti določitvi pravnih obveznosti za izvajanje bistvene kontrole serij standardnih patentov, ki jih nameravajo licencirati. Taka obveznost bi lahko škodila inovacijam, saj lahko podaljša pogajanja in povzroči spore v fazi, ko predvideni prihodki od licenc še niso zanesljivi.

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vozlišča digitalnih inovacij in MSP (mnenje na lastno pobudo) (UL C 75, 28.2.2023, str. 82).

4.3 EESO pozdravlja poudarek, ki se daje ženskam in zbiranju podatkov o ženskah in manj zastopanih skupinah, da bi razvili ciljno usmerjene politike za odpravo razlik med spoloma in drugih vrzeli, ki zadevajo tudi zagonska podjetja. Spodbujanje zaposlovanja žensk na področju inovacij je osrednjega pomena za zagotavljanje evropske konkurenčnosti, vzpostavitev indeksa o spolu in manj zastopanih skupinah pa je koristno orodje, ki prinaša znanje za reševanje tega vprašanja.

4.4 EESO opozarja, da morajo za uresničevanje zelenega in digitalnega prehoda inovirati tudi uveljavljena MSP ter podjetja s srednje veliko tržno kapitalizacijo, zato bi bilo treba v program vključiti ukrepe za pomoč tem podjetjem pri tem projektu in za spodbujanje njihove konkurenčnosti. Na splošno je pomembno ustvariti ekosistem, ki tudi tradicionalnim podjetjem omogoča, da se preoblikujejo v inovativna.

4.5 Kot poudarja Komisija, so bančni produkti glavni vir financiranja podjetij, zato EESO poudarja pomen javno financiranih jamstev in poziva Komisijo k razmisleku, ali bi se lahko tudi na tem področju ponudilo tisto, kar je že predvideno v začasnih okvirih za COVID-19 in vojno v Ukrajini. Javna jamstva bi lahko pri tem pritegnila dolgoročne vlagatelje in take, ki niso naklonjeni tveganju (kot so pokojninski skladi in državni premoženjski skladi), katerih finančna sredstva v Evropi niso dovolj izkoriščena.

4.6 EESO poziva Komisijo, naj pri izvajanju te vodilne pobude da prednost čezmejnim raziskovalnim laboratorijem in odcepljenim zagonskim podjetjem z različnih univerz. Obsežno sodelovanje med univerzami lahko pravzaprav pospeši inovacije in njihovo praktično uporabo s pristopom od spodaj navzgor, kar se zdi primernejše za spodbujanje ustvarjalnosti.

4.7 EESO tudi poziva Komisijo, naj podpora EU osredotoči na posamezne sektorje (npr. čipe, energijo iz obnovljivih virov itd.), da bi se spodbudile uporabne raziskave, kjer so te dejansko potrebne za doseganje strateških ciljev Unije.

4.8 EESO poziva Komisijo, naj poleg zmanjšanja stroškov lastniškega kapitala in uskladitve davčnih sistemov razmisli tudi o uvedbi posebnega financiranja EU za podjetja v razširitveni fazi kot podpore določenim strateškim zagonskim podjetjem pri njihovi rasti. Tako bi se lahko tudi zmanjšala privlačnost t. i. plenilskih prevzemov ali selitve v tujino, saj bi lahko ustanovitelji podprli razvoj svojih podjetij, ne da bi jih morali prodati ali preseliti.

4.9 EESO poziva Komisijo, naj razmisli o oblikovanju evropskega digitalnega trga za zagonska podjetja, da bodo lahko sodelovala s potencialnimi vlagatelji iz celotne EU. S takim trgom bi lahko premostili težave, s katerimi se soočajo zagonska podjetja, zlasti v manjših državah članicah, pri iskanju vlagateljev na lokalni ravni in pravočasnem dostopu do znatnih denarnih sredstev.

4.10 EESO poudarja pomen tehnološke infrastrukture za širitev tehnologij visokotehnoloških zagonskih podjetij. Zaradi tega bi bilo treba tak dostop bolj spodbujati in olajšati. Za javno financirane infrastrukture in podatke bi se lahko določilo obveznost odprtega in nediskriminatornega dostopa.

5. Vodilna pobuda za omogočanje visokotehnoloških inovacij s prostori za eksperimentiranje in javnim naročanjem

5.1 EESO pozdravlja objavo smernic o regulativnih peskovnikih, preizkusih poligonih in živih laboratorijih kot orodja za privabljanje eksperimentiranja v EU ter razširjanje dobrih praks v državah članicah za spodbujanje uskladitve.

5.2 EESO pozdravlja tudi uvedbo novega pravila v okviru državne pomoči za raziskave, razvoj in inovacije, ki bo državam članicam omogočilo financiranje večjega števila infrastruktur za preizkušanje in eksperimentiranje. V zvezi s tem EESO predlaga, da se določi zgornja meja za upravičeno nacionalno javno financiranje, da se ne bi kaznovalo manjših ali revnejših držav članic, ali da se kot alternativa zagotovi ciljno usmerjeno in dopolnilno evropsko financiranje za tiste države članice, ki ne morejo konkurirati v tekmovanju za državno pomoč. Predlaga tudi objavo evropskih smernic za uskladitev nacionalnih razlag, če se te razlikujejo.

5.3 EESO poudarja pomen financiranja infrastrukture za eksperimentiranje in preizkušanje, da bi zagonskim podjetjem pomagali okrepiti njihove tehnologije in premostili vrzel med laboratoriji in komercialno uporabo. V zvezi s tem EESO pozdravlja uvedbo novega koncepta „infrastruktur za preizkušanje in eksperimentiranje“ v osnutek revidirane uredbe o splošnih skupinskih izjemah za državno pomoč. Zlasti bi bilo treba razlikovati med konceptom infrastruktur za preizkušanje in eksperimentiranje ter tistimi, ki se jih običajno opredeljuje kot tehnološke infrastrukture. Razlikovalna značilnost je pri tem lahko prevladujoča gospodarska uporaba. Poleg tega bi bilo treba pragove za priglasitev izenačiti na višini 20 milijonov EUR tako za infrastrukture za preizkušanje in eksperimentiranje kot za tehnološke infrastrukture ter podjetjem, ki prispevajo vsaj 5 % stroškov naložb v infrastrukture za preizkušanje in eksperimentiranje, zagotoviti ugodne pogoje.

5.4 EESO pozdravlja tudi pobudo o javnem naročanju. V zvezi s tem predlaga, da se razmisli o možnosti uvedbe mehanizma za zagotovitev sodelovanja vsaj enega zagonskega podjetja pri najbolj inovativnih javnih naročilih.

5.5 EESO poudarja pomen trdne ureditve področja intelektualne lastnine, ki velja za izume zagonskih podjetij, da se spodbudi stalni razvoj raziskav. Ko poslovni partnerji uveljavijo izključnost znanstvenih rezultatov v zgodnji fazi (za kar je potrebna izključnost za podporo in sodelovanje z znanstvenimi laboratoriji), obstaja tveganje, da znanstveni laboratoriji teh rezultatov ne bodo nadalje razvijali, saj nimajo več gospodarskega interesa.

6. Vodilna pobuda za pospeševanje in krepitev inovacij v evropskih inovacijskih ekosistemih po vsej EU ter odprava inovacijskega razkoraka

6.1 EESO poziva Komisijo, naj spodbuja medregionalno razsežnost naložb. Pozdravlja predvsem dajanje prednosti nekaterim medregionalnim inovacijskim projektom, ki so povezani z glavnimi prednostnimi nalogami EU (kot je trajnostnost), s skupnim sodelovanjem manj inovativnih in bolj inovativnih regij.

6.2 EESO poudarja, da inovacije temeljijo na celotni verigi raziskav in razvoja. Ta zajema tako raziskave, ki so posledica radovednosti, kot uporabne raziskave in razvoj ter tudi področje izobraževanja in usposabljanja, ter je odvisna od zmogljivosti in virov, potrebnih za uvajanje inovacij, ki jih določajo politični, kulturni in socialno-ekonomski sistemi. V zvezi s tem EESO poudarja, da bi morali za zagotovitev strukturnih inovacij in razvoj novih uporabnih zamisli z javnimi sredstvi podpreti tudi visokošolsko izobraževanje, vključno s poklicnim izobraževanjem (ki je ključnega pomena za pospeševanje inovacij), in inovacijske laboratorije, ne le projekte, ki so že dosegli fazo komercializacije. Za doseg tega cilja lahko Komisija uporabi več pilotnih univerz.

6.3 EESO pozdravlja tudi podporo Komisije državam članicam pri razvoju pomembnih čezmejnih projektov skupnega evropskega interesa, pri čemer poudarja, da je treba podpirati tudi fazo raziskav, saj so inovacije lokalni proces, ki bi ga bilo treba že od začetka podpirati s pristopom od spodaj navzgor, skladno s končnim poročilom Konference o prihodnosti Evrope (predloga 12 in 35). Zato je treba financirati tako raziskovalne dejavnosti kot poklicni razvoj raziskovalcev. Rezultati raziskav, ki so bile deležne javne podpore, bi morali biti na razpolago inovatorjem za nadaljnji razvoj, po možnosti prek platforme Innospace.

6.4 EESO pozdravlja objavo smernic za pomoč zainteresiranim organom pri izbiri najprimernejšega evropskega strateškega programa. Poudarja tudi, da je treba strateške programe oblikovati ne kot zaprte, ločene dele, temveč upoštevati njihovo dopolnjevanje in jih, kjer je to mogoče, uporabljati horizontalno.

7. Vodilna pobuda za spodbujanje, privabljanje in zadržanje talentov na področju inovacijsko intenzivnih tehnologij

7.1 EESO izraža zadovoljstvo s to pobudo za povečanje priložnosti ter povezovanje delodajalcev in talentov po vsej Evropi.

7.2 EESO predvsem pozdravlja idejo o proučitvi možnosti ugodnejše davčne obravnave za delniške opcije v Uniji.

7.3 Komisijo poziva, naj upošteva davčni položaj nadarjenih ljudi, ki se preselijo v druge države, da to ne bi oviralo prostega gibanja talentov.

7.4 EESO poziva Komisijo, naj usklajuje nacionalne pobude za spodbujanje talentov.

8. Vodilna pobuda za izboljšanje orodij za oblikovanje politik

8.1 EESO izraža zadovoljstvo z namero Komisije, da razvije zanesljivejše in primerljivejše podatkovne zbirke ter skupno podatkovno taksonomijo. Prav tako pozdravlja namero, da se bo prek foruma Evropskega sveta za inovacije na strukturiran način razširjalo dobre prakse.

8.2 EESO pozdravlja tudi načrte Komisije za izmenjavo dobrih praks, da bi tako zbrala dobre primere regulativnih peskovnikov in prožnih pravnih okvirov iz vse EU in objavila smernice za vlade o njihovi uporabi. EESO spodbuja Komisijo, naj ta orodja uporabi za odpravljanje regulativne razdrobljenosti in razlik med državami članicami.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora –

(a) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 2679/98

(COM(2022) 459 final – 2022/0278 (COD))

(b) Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi uredb (EU) 2016/424, (EU) 2016/425, (EU) 2016/426, (EU) 2019/1009 in (EU) št. 305/2011 glede nujnih postopkov za ugotavljanje skladnosti, sprejetje skupnih specifikacij in nadzor trga zaradi izrednih razmer na enotnem trgu

(COM(2022) 461 final – 2022/0279 (COD))

(c) Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi direktiv 2000/14/ES, 2006/42/ES, 2010/35/EU, 2013/29/EU, 2014/28/EU, 2014/29/EU, 2014/30/EU, 2014/31/EU, 2014/32/EU, 2014/33/EU, 2014/34/EU, 2014/35/EU, 2014/53/EU in 2014/68/EU glede nujnih postopkov za ugotavljanje skladnosti, sprejetje skupnih specifikacij in nadzor trga zaradi izrednih razmer na enotnem trgu

(COM(2022) 462 final – 2022/0280 (COD))

(2023/C 100/14)

Poročevalec: **Andrej ZORKO**

Soporočevalka: **Janica YLIKARJULA**

Zaprosila	(a) Evropski parlament, 9. 11. 2022 (a) Svet Evropske unije, 11. 11. 2022 (b) Evropski parlament, 21. 11. 2022 (b) Svet Evropske unije, 24. 11. 2022 (c) Evropski parlament, 21. 11. 2022 (c) Svet Evropske unije, 30. 11. 2022
Pravna podlaga	(a) členi 114, 21, 45 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije (b) člena 114 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije (c) členi 91, 114 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	10. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	208/0/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) podpira cilj Komisije, da vzpostavi instrument za izredne razmere na enotnem trgu, namenjen spopadanju s prihodnjimi krizami, ki bi lahko negativno vplivale na delovanje enotnega trga in podjetij na njem ter na blaginjo državljanov EU. Podpira ukrepe, s katerimi naj bi se tudi med krizo zagotovil prosti pretok blaga, storitev in oseb ter preprečile omejitve znotraj EU. Instrument za izredne razmere na enotnem trgu bi moral dajati prednost izmenjavi informacij, sodelovanju, komuniciranju in solidarnosti med državami članicami. Boljše upravno sodelovanje in ukrepi za preglednost za države članice so ključni, toda EESO obžaluje, da ni nobenih posledic v primerih, kadar države članice ne izpolnijo zahtev.

1.2 Odzivanje na krizo mora biti hitro, začasno, pravilno usmerjeno in usklajeno na ravni EU, da se zagotovi skupen pristop. Upoštevati je treba posledice krize za podjetja in blaginjo državljanov EU ter vzpostaviti pogoje za odpornejšo družbo in gospodarstvo v prihodnosti. V ospredju morata biti nedvomno prosti pretok blaga, storitev in oseb med krizo ter blažitev njenih posledic za blaginjo ljudi, ne pa ukrepi za proizvodnjo in zagotavljanje blaga in storitev ter njihove dobavne verige.

1.3 Za blažitev krize je potreben jasen pravni okvir, da se izognemo različnim tolmačenjem, razdrobljenim ukrepom in nepotrebnim pravnim sporom. EESO meni, da so opredelitve pojmov „kriza“, „strateško pomembna področja“, „blago in storitve strateškega pomena“ ter „v krizi pomembno blago in storitve“ preveč ohlapne, da bi bilo mogoče z njimi obravnavati te pomisleke, in Komisiji priporoča, naj te pojme natančneje opredeli.

1.4 Nujni ukrepi ne smejo posegati v temeljne pravice evropskih državljanov in tudi uveljavljanje teh pravic, vključno s pravico do stavke v katerem koli sektorju, ne sme sprožiti kriznega odziva. Komisija bi morala pojasniti, da stavka ali kakršni drugi kolektivni ukrepi, ki potekajo v skladu z nacionalno zakonodajo, ne morejo pomeniti krize v smislu instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu. Podobno je treba pri vseh ukrepih za blažitev krize izpolnjevati načeli nujnosti in sorazmernosti, kadar gre za podjetja, kar v predlogu ni upoštevano. Upoštevati je treba tudi avtonomijo socialnih partnerjev. Obstaja tveganje, da bodo ukrepi ustvarili nepotrebne dodatne ovire, omejitve in bremena, ki se jim je treba izogniti, zlasti v času krize. Enotni trg mora ostati dostopen ter zagotavljati zaščito pred socialnim in davčnim dampingom.

1.5 EESO meni, da izredne razmere zahtevajo hiter in učinkovit odziv. Zato Komisiji priporoča, naj znova razmisli o predlogu z vidika primerno hitrega in učinkovitega pristopa k obravnavanju krize. Izraža zaskrbljenost, da bi lahko bil predlagani pristop po posameznih korakih upravno preveč obremenjujoč, da bi bil učinkovit.

1.6 EESO priporoča tesno povezovanje svetovalne skupine instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu in obstoječih instrumentov EU za strateško predvidevanje, da bi predvideli krizne dogodke na podlagi stalnega spremljanja in ocenjevanja tveganja svetovnih in regionalnih dogodkov. Predstavniki civilne družbe bi morali biti tesno vključeni v ta proces, da bi s svojimi spoznanji in rezultati svojega dela prispevali k dejavnostim predvidevanja EU.

1.7 EESO predlaga, naj se predstavniki socialnih partnerjev in ustrezne organizacije civilne družbe kot opazovalci vključijo v svetovalno skupino instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu. Poziva tudi k pojasnitvi vloge te predlagane skupine, zlasti v odnosu do drugih podobnih organov.

1.8 Znova bi bilo treba premisliti o prenosu pooblastil na Komisijo v okviru tega predloga, da bi se doseglo ravnovesje med učinkovitim odzivanjem na krize in vključenostjo držav članic v postopek odločanja.

1.9 Intervencionistične pristojnosti, ki jih predlog daje Komisiji, kot sta prednostno razvrščanje naročil in klavzula o razveljavitvi pogodb, ki je lahko usmerjena v nekatera podjetja, bi se lahko izkazale kot škodljive za delovanje enotnega trga. Že samo s svojim obstojem uvajajo element nepredvidljivosti. EESO zato predlaga Komisiji, naj skrbno premisli o predlogu, tudi z vidika vprašanja, katera bi bila ta podjetja in kdo bi prevzel stroške morebitne reorganizacije proizvodnih linij.

1.10 Ključnega pomena je omejiti podatke, ki jih Komisija ali države članice zbirajo od podjetij, tako da se upoštevata načeli skrajne nujnosti in sorazmernosti. Nekateri predlogi bi lahko ogrozili enake konkurenčne pogoje, kot je priprava seznama „najpomembnejših gospodarskih subjektov“, preden so napovedane izredne razmere. EESO je zaskrbljen zaradi signalov, ki jih to lahko pošlje trgu, in zaradi splošnega učinka na konkurenco.

1.11 Hitro, lahko razumljivo in odprto komuniciranje z javnostjo, podjetji in drugimi akterji je odločilno pri kriznem upravljanju na enotnem trgu. V primeru krize bi morale takoj začeti delovati posebno spletno mesto za informacije.

2. Ozadje mnenja

2.1 Dobro delujoč enotni trg je ena največjih prednosti EU in ključnega pomena za njeno gospodarstvo ter za izboljšanje blaginje „s socialno in ekonomsko konvergenco, ki naj bi [zmanjšala neenakosti in] zagotovila, da [vse večja] socialna neravnovesja ne bodo začela resno ovirati evropskega povezovanja“⁽¹⁾.

2.2 Nedavne krize, kot sta pandemija COVID-19 in ruska invazija v Ukrajini, so pokazale, kako ranljivi so enotni trg in njegove dobavne verige v primeru nepredvidenih motenj. Med ukrepi zapore med pandemijo so mnoga podjetja nehala poslovati, meje so bile zaprte, dobavne verige prekinjene, povpraševanje moteno, delavci in ponudniki storitev pa se niso mogli gibati po Evropi, kar je ljudi spomnilo na to, da je prosto gibanje oseb tesno povezano s prostim pretokom blaga in storitev. Krize pogosto zlasti prizadenejo mikro-, mala in srednja podjetja ter gospodinjstva z nizkimi dohodki.

2.3 Nepreglednost ukrepov, ki so jih sprejele različne države članice za boj proti krizam, je povzročila negotovost glede njihove upravičenosti in sorazmernosti. Ta je oslabila medsebojno zaupanje in solidarnost ter ustvarila ovire za delovanje enotnega trga. Po drugi strani pa se je jasno pokazalo, kako pomembni so sodelovanje, odprtost in dialog med državami članicami ter kako velike so koristi raznolikih vrednostnih verig. Usklajen odziv, ki je zagotovil, da so notranje meje EU ostale odprte z „zelenimi koridorji“ na mejnih prehodih, se je izkazal za odločilnega pri preprečevanju motenj v ključnih potovalnih in dobavnih verigah.

2.4 Instrument za izredne razmere na enotnem trgu dopolnjuje druge zakonodajne ukrepe EU oziroma predloge za krizno upravljanje, ki se na primer nanašajo na področja zdravja, polprevodnikov in prehranske varnosti ter na mehanizem Unije na področju civilne zaščite.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja prizadevanja Komisije za uvedbo instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu, da bi omejili negativne posledice sedanjih in morebitnih prihodnjih kriz za enotni trg ter ljudi in podjetja, ki delujejo na njem. Ceni potrditev, da se bo ta instrument uporabljal brez poseganja v sedanje instrumente kriznega upravljanja, ki bodo obravnavani kot *lex specialis*.

3.2 EESO poudarja, da bi moral instrument za izredne razmere na enotnem trgu zagotoviti boljše usklajevanje ukrepov med državami članicami, povečati solidarnost, ohraniti učinkovitost štirih svoboščin in spodbuditi enotni trg k obvladovanju nujnih in nepričakovanih kriz. Opozarja, da je dobro delujoč enotni trg učinkovito orodje in prednost, ko gre za pripravljenost na krizo in njeno obvladovanje.

3.3 Kriza z možnimi posledicami za delovanje enotnega trga lahko ovira podjetja pri njihovem poslovanju, lahko pa tudi močno omeji življenje ljudi po vsej EU. Pri predlaganih ukrepih za spopadanje s kakršno koli krizo bi bilo zato treba upoštevati oba vidika, kakor tudi pot do digitalnega, zelenega in pravičnega prehoda, da bi bil enotni trg bolje pripravljen na prihodnje pretrese in krize. Prihodnost enotnega trga je mogoče zasnovati le na trdnih gospodarskih temeljih z močno socialno razsežnostjo⁽²⁾.

3.4 EESO poudarja, da mora biti odzivanje na krizo hitro, začasno, sorazmerno in ustrezno usmerjeno, s čimer se postavijo temelji za odpornejšo družbo in gospodarstvo v prihodnje. Poleg tega se mora usklajevati na ravni EU, da se preprečijo različni nacionalni ukrepi, ki bi lahko ovirali delovanje enotnega trga.

3.5 EU se bo v prihodnjih krizah soočila z novimi izzivi. Ukrepi za blažitev krize morajo biti pregledni in takoj na voljo – v okviru omejenega področja uporabe in ob upoštevanju strogih meril – ter se morajo hitro začeti uporabljati, kar zahteva jasen pravni okvir na ravni EU. Instrument bi moral zaščititi podjetja in prebivalce EU, pa tudi svoboščine enotnega trga v primeru obsežne in resne krize. Z njim bi bilo treba nadzirati, ali so protikrizni ukrepi na nacionalni ravni in ravni EU skladni s temeljnimi načeli nujnosti, sorazmernosti in nediskriminacije. Poleg tega bi moral instrument zagotoviti upravno sodelovanje v realnem času, podjetjem in posameznikom pa dostop do informacij.

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Nova industrijska strategija za Evropo (COM(2020) 102 final) (UL C 364, 28.10.2020, str. 108).

⁽²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Enotni trg za vse (raziskovalno mnenje) (UL C 311, 18.9.2020, str. 19).

3.6 EESO izraža zaskrbljenost, da bo postopek odzivanja na krizo po korakih, predviden v okviru instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu, zahteval preveč časa in bo upočasnil postopek odločanja, namesto da bi omogočil hiter odziv na krizo.

3.7 Obseg in vrsto prihodnje krize je nemogoče napovedati. Hkrati pa je odzivanje na krizo najučinkovitejše in najmanj invazivno, če se začne v njenih začetnih fazah. EESO poudarja pomen strateškega predvidevanja v EU in še naprej odločno podpira vključitev metodologije predvidevanja v proces oblikovanja politik EU. Instrumente, ki se predlagajo v okviru instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu, bi bilo treba dopolniti s tesnim povezovanjem svetovalne skupine in obstoječih mehanizmov EU za strateško predvidevanje, da bi lahko prihodnje krize predvideli na podlagi dogodkov na svetovni in regionalni ravni, ki lahko tako močno zmotijo delovanje enotnega trga, da tega ni mogoče več obravnavati kot normalno. Svetovalna skupina ne bi smela biti zadolžena le za ocenjevanje incidentov, na katere države članice opozorijo Komisijo, temveč bi morala stalno sodelovati z izvajalci strateškega predvidevanja EU pri spremljanju in ocenjevanju tveganja svetovnih in regionalnih incidentov. Ker gre pri strateškem predvidevanju za participativen proces, EESO pričakuje, da se bodo tako povečale sinergije in strukturna vključenost vseh institucij EU, tudi EESO⁽³⁾.

3.8 V predlogu naj bi bile zajete vse bistvene krize, ki vplivajo na enotni trg in njegove dobavne verige, z nekaj izjemami, za katere je EU že predvidela lastne ukrepe ali pa jih pripravlja. Široko področje uporabe prinaša precejšnje izzive. EESO poudarja, da instrument za izredne razmere na enotnem trgu zahteva jasnejšo opredelitev krize, ki se ne sme različno tolmačiti. Zelo široke so tudi opredelitve pojmov „strateško pomembna področja“, „blago in storitve strateškega pomena“ ter „v krizi pomembno blago in storitve“. Po mnenju EESO bi morale biti te opredelitve nedvoumne, da bodo nujni ukrepi sorazmerni in pravilno usmerjeni. Dejstvo, da ni jasnih in natančnih opredelitev, lahko povzroči pravno negotovost in pravne spore na enotnem trgu.

3.9 Vse opredelitve in vsakršno odzivanje na krizo v okviru instrumenta za izredne razmere na notranjem trgu morajo biti sorazmerni in ne smejo povzročati nepotrebnega upravnega bremena. Predvsem bi bilo treba instrument sprožiti le v primeru nujne in začasne krize na enotnem trgu, vključno s krizami na regionalni ravni, ki vplivajo na štiri svoboščine. Uporabljati bi ga bilo treba torej le za omejen čas in ne dovoliti, da postane trajen. V skladu s predlogom lahko Komisija sprejema delegirane akte v zvezi s kriznimi protokoli, o čemer bi bilo treba skrbno premisliti in si prizadevati za ravnovesje med učinkovitim odzivanjem na krizo ter polno zavezanostjo skupnim ukrepom držav članic.

3.10 Zmožnost prepoznati, da razmere zahtevajo krizno odzivanje, in pravilno obravnavati nastale probleme, je ključnega pomena. Nujni ukrepi ne smejo ovirati uveljavljanja temeljnih pravic evropskih državljanov, zlasti tistih, ki jih določajo mednarodni sporazumi in konvencije. EU mora celo v času krize ostati zavezana spoštovanju temeljnih človekovih pravic. Podobno je treba pri vseh ukrepih za blažitev krize izpolnjevati temeljni načeli nujnosti in sorazmernosti, kadar gre za podjetja, kar v predlogu ni upoštevano.

3.11 Že samo določitev in regulacija blaga, pomembnega v času krize, lahko povzročita negotovost na enotnem trgu, ki omejuje njegovo delovanje, saj je nemogoče vedeti, kaj bo v prihodnji krizi pomembno blago. EESO razume namen prenosa nekaterih pooblastil na Komisijo v okviru predloga, vendar mora hkrati izraziti zaskrbljenost zaradi intervencionističnih pristojnosti, ki ji jih daje predlog, vključno z razkrivanjem občutljivih poslovnih informacij, prednostnim razvrščanjem naročil in klavzulo o razveljavitvi pogodb. Proizvodnja in dobava blaga in storitev ter njihove dobavne verige so v glavnem zadeva tržnih akterjev in del rednega kontingenčnega načrtovanja ter pripravljenosti podjetij in vlad.

3.12 EESO je prepričan, da je treba preprečiti uvajanje ovir in omejitev znotraj EU v času krize. Da bi bili pri tem uspešni, bi bilo treba pri sprejemanju kriznih ukrepov v okviru instrumenta zagotoviti večjo izmenjavo informacij, usklajevanje in solidarnost med državami članicami, hkrati pa upoštevati nacionalne pristojnosti. EESO v celoti podpira pripravo seznama prepovedanih omejitev svoboščin na enotnem trgu. Vendar obžaluje, da ni jasnih posledic v primerih, kadar države članice ne izpolnijo zahtev.

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu – Poročilo o strateškem predvidevanju za leto 2021 – Zmogljivost in svoboda ukrepanja EU (COM(2021) 750 final) (UL C 290, 29.7.2022, str. 35).

3.13 Proizvodnja in dobava nekaterega blaga, ki je lahko ključnega pomena pri obvladovanju kakršne koli krize, sta neenako porazdeljeni na enotnem trgu. Podjetja in posamezniki v EU bi bili torej lahko različno močno prizadeti, odvisno od krize, celo v primeru krize, ki zajame celotno EU. Pri obvladovanju takšnih razmer je ključna solidarnost med državami članicami. Nabor orodij za odzivanje na krizo bi moral biti torej namenjen odvratanju od protekcionizma, ki bi razdrobil enotni trg in oviral pretok kritičnega blaga ter storitev za podjetja in prebivalce EU.

3.14 EESO priporoča Komisiji, naj ovrednoti izkušnje, pridobljene med nedavnimi krizami, in jih upošteva v načrtu za prihodnost. Med pandemijo je uvedba „zelenih koridorjev“ zmanjšala mnoga draga ozka grla, povezana s pretokom blaga znotraj EU, pa tudi storitev. Poleg tega je razmeroma hitra uvedba evropskega digitalnega covidnega potrdila pomagala znova vzpostaviti mobilnost čezmejnih ponudnikov storitev na enotnem trgu, obmejnih delovnih migrantov in oseb na poslovnih potovanjih, tehnična pomoč EU pa je pripomogla k bolj enotnemu izvajanju ukrepov.

3.15 EESO se strinja s Komisijo, da bi bilo treba ukrepe na ravni EU usklajevati skupaj z državami članicami. Vse države članice morajo, kadar je mogoče, uporabljati skupen pristop. Razdrobljen pristop bi ustvaril dodatne ovire na enotnem trgu, oviral inovacije, naložbe in odpiranje delovnih mest ter slabo vplival na socialno kohezijo in kakovost življenja. Pomembno je, da enotni trg tudi v času krize ostane dostopen za vse, z učinkovitimi zaščitnimi ukrepi proti socialnemu in davčnemu dampingu ⁽⁴⁾.

3.16 Podjetja in posameznike je treba tudi spodbuditi, da bi svoj način delovanja čim bolj prilagodili stvarnosti po krizi, ki jo zaznamujejo višji energetski stroški in posledice podnebnih sprememb. Vsi nujni ukrepi bi morali biti skladni s podnebnimi cilji EU in prehodom na podnebno nevtralnost ter bi morali, ko se bodo izvajali, začrtati pot do uresničitve teh ciljev, hkrati pa povečati odpornost enotnega trga. Pri odzivanju na izredne razmere je treba upoštevati, da lahko kriza vedno privede do razlik med državami EU v gospodarskem razvoju, socialni zaščiti in ravni blaginje ⁽⁵⁾, zato morajo biti ukrepi oblikovani tako, da se izognemo takšnim posledicam.

3.17 Hitro, lahko razumljivo in odprto komuniciranje z javnostjo, podjetji in drugimi akterji je odločilen element kriznega upravljanja na enotnem trgu. Da bi pomagali akterjem na licu mesta, EESO priporoča, naj takoj po izbruhu krize začne delovati posebno skupno spletno mesto, ki se redno posodablja in zagotavlja zanesljive informacije o krizi ter sprejetih ukrepih. Instrument za izredne razmere na enotnem trgu bi moral ljudem in podjetjem ponuditi preglednost v zvezi z ukrepi, ki se sprejemajo v različnih državah članicah, da se podpre nadaljnji prosti pretok. O vseh nujnih ukrepih je treba jasno komunicirati, da se ne povzroči zmeda ali ustvarijo dodatne ovire za delovanje enotnega trga. Po mnenju EESO bi lahko imeli socialni partnerji in civilna družba pri tem pomembno vlogo.

3.18 Tesno sodelovanje z zainteresiranimi stranmi je nujno tudi pri uporabi tega instrumenta, saj ukrepe v praksi izvajajo akterji civilne družbe. Ti najbolje vedo, kateri ukrepi in postopki so učinkoviti. Infrastrukturo upravljanja enotnega trga je treba okrepiti ter vanjo proaktivno vključiti organizacije, ki zastopajo državljane, potrošnike in podjetja ⁽⁶⁾. EESO poziva Komisijo, naj socialne partnerje, organizacije civilne družbe in strokovnjake vključi v ocenjevanje in spremljanje tveganja, pa tudi v razvoj in usklajevanje kriznih ukrepov.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Ukrepi bi morali čim bolj temeljiti na sedanjih instrumentih v zvezi z obveščanjem, standardi ipd. Njihov glavni namen bi moral biti pojasniti in olajšati hitro in učinkovito uporabo teh instrumentov za ohranitev delovanja enotnega trga, kadar pride do krize.

⁽⁴⁾ Glej opombo 2.

⁽⁵⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – (a) Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Dolgoročni akcijski načrt za boljše izvajanje in uveljavljanje pravil enotnega trga (COM(2020) 94 final) – (b) Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Prepoznavanje in odprava ovir za enotni trg (COM(2020) 93 final) (UL C 364, 28.10.2020, str. 116).

⁽⁶⁾ Glej opombo 2.

4.2 Instrument za izredne razmere na enotnem trgu bi moral predvideti pospešeno ugotavljanje skladnosti, usklajeno javno naročanje in tržni nadzor blaga in storitev, ki so pomembni v času krize. Pri tem je treba tudi upoštevati, da veljavne direktive EU že dajejo več možnosti za zelo hitro javno naročanje v izrednih razmerah.

4.3 Nujni ukrepi ne smejo omejevati temeljnih pravic državljanov EU in uveljavljanje teh pravic, vključno s pravico do stavke, v nobenem sektorju ne sme pomeniti okoliščin, ki bi upravičevale krizni odziv v okviru instrumenta za izredne razmere na enotnem trgu. EESO je prepričan, da so za zakonodajno ureditev stavk pristojne države članice in da stavka ali kakršni koli drugi kolektivni ukrepi, ki potekajo v skladu z nacionalno zakonodajo, ne morejo pomeniti krize v smislu tega instrumenta.

4.4 Ključnega pomena je omejiti podatke, ki jih Komisija ali države članice zbirajo od podjetij, tako da se upoštevata načeli skrajne nujnosti in sorazmernosti. Zavezujoče zahteve za podjetja, da razkrijejo občutljive poslovne informacije, prednostno razvrščanje naročil in klavzula o razveljavitvi pogodb ne smejo biti sprejeti, saj so v nasprotju s proaktivnimi ukrepi za iskanje rešitev za obvladovanje krize. Nekateri predlogi bi lahko ogrozili enake konkurenčne pogoje, kot je priprava seznama „najpomembnejših gospodarskih subjektov“, preden se napovejo izredne razmere. EESO je zaskrbljen zaradi signalov, ki jih to lahko pošlje trgu, in zaradi splošnega učinka na konkurenco.

4.5 EESO meni, da bi morala svetovalna skupina iz člena 3 predlagane uredbe v celoti izkoristiti znanje in izkušnje socialnih partnerjev in ustrezne organizacije civilne družbe, ki so najbolj v stiku z vsakodnevnimi dejanskimi razmerami na enotnem trgu. Sicer je pomembno, da v svetovalni skupini sodelujejo vsi ustrezni politični akterji na ravni EU in držav članic, pristojni organi in agencije, toda EESO meni, da so tudi socialni partnerji neločljivo povezani z enotnim trgom in bi morali biti samodejno vključeni v svetovalno skupino kot opazovalci, skupaj z ustrezno organizacijo civilne družbe, kot je potrošniška organizacija, da bi lahko svetovali o praktičnih ukrepih v okviru instrumenta, jih izvajali in spremljali.

4.6 EESO v skladu s členom 13 meni, da je treba poskrbeti za solidarnost med državami članicami, na primer pri zagotavljanju strateških rezerv. Zato podpira priporočilo Komisije, naj države članice usmerjeno razdeljujejo te rezerve, kadar je to mogoče.

4.7 EESO poziva Komisijo, naj znova razmisli o možnosti omejitve prostega gibanja delavcev, ki jo predlaga v členu 17, ko gre za obmejne delavce, saj lahko to – kot je bilo že poudarjeno – negativno vpliva na enotni trg.

4.8 EESO meni, da v predlogu ni jasno opisano, kakšno naj bi bilo vzajemno delovanje med svetovalno skupino iz tega predloga in že ustanovljenimi skupinami ter orodji za krizno upravljanje, kot so projektna skupina za uveljavljanje pravil enotnega trga, orodje za zbiranje informacij o enotnem trgu in platforme za prehransko krizo. Komisija bi se morala izogniti vsakršnemu podvajanju pristojnosti različnih organov za krizno upravljanje, saj bi to povzročilo nepotrebno upravno breme in upočasnilo odzivanje na krizo.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o horizontalnih zahtevah glede kibernetne varnosti za izdelke z digitalnimi elementi in spremembi Uredbe (EU) 2019/1020

(COM(2022) 454 final – 2022/0272 (COD))

(2023/C 100/15)

Poročevalec: **Maurizio MENSI**

Soporočevalec: **Marinel Dănuț MURESAN**

Zaprosili	Evropski parlament, 9. 11. 2022 Svet Evropske unije, 28. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 114 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za enotni trg, proizvodnjo in potrošnjo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	10. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	177/0/0

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja predlog Komisije za akt o kibernetni odpornosti (*Cyber Resilience Act*), s katerim se določijo višji standardi kibernetne varnosti, ki bodo omogočili vzpostavitev zanesljivega sistema za gospodarske subjekte in državljanom EU zagotovili varno uporabo izdelkov na trgu. Ta pobuda je del evropske strategije za podatke, ki krepi varnost podatkov, vključno z osebnimi, in temeljne pravice, kar so v naši digitalni družbi bistvene zahteve.

1.2 EESO meni, da je bistveno okrepiti skupni odziv na kibernetne napade in utrditi postopek usklajevanja kibernetne varnosti na nacionalni ravni v smislu operativnih pravil in orodij, da bi preprečili pravne negotovosti in ovire zaradi različnih nacionalnih pristopov.

1.3 EESO pozdravlja pobudo Komisije, ki ne bo prispevala zgolj k zmanjšanju stroškov podjetij zaradi kibernetnih napadov, ampak bo tudi okrepila varstvo temeljnih pravic državljanov/potrošnikov, kot je npr. njihova zasebnost. Kaže, da zlasti Komisija upošteva posebne potrebe MSP pri storitvah certifikacijskih organov; vendar pa EESO poudarja, da je treba pojasniti merila za izvajanje akta.

1.4 Čeprav je po eni strani dobrodošlo, da akt o kibernetni odpornosti obravnava skoraj vse digitalne izdelke, pa je po mnenju EESO treba poudariti, da se lahko po drugi strani pojavijo težave pri njegovem praktičnem izvajanju zaradi njegovih obsežnih in zapletenih dejavnosti preverjanja in nadzora. Zato je treba okrepiti orodja za spremljanje in preverjanje.

1.5 EESO ugotavlja, da je treba natančno pojasniti stvarno področje uporabe akta o kibernetni odpornosti, zlasti v zvezi z izdelki z digitalnimi elementi in programsko opremo.

1.6 EESO ugotavlja, da bodo morali proizvajalci poročati tako o ranljivosti izdelkov kot o morebitnih varnostnih incidentih ter o tem obvestiti agencijo Evropske unije za kibernetno varnost (ENISA). V zvezi s tem je pomembno, da ima agencija ENISA na voljo potrebna sredstva za pravočasno in učinkovito izvajanje pomembnih in občutljivih nalog, ki ji bodo dodeljene.

1.7 Da bi se izognili negotovostim pri razlagi, EESO predlaga, naj Komisija pripravi ustrezne smernice za usmerjanje proizvajalcev in potrošnikov glede pravil in postopkov, ki se dejansko uporabljajo, saj za številne izdelke, ki spadajo na področje uporabe predloga, velja tudi druga zakonodaja s področja kibernetске varnosti. V zvezi s tem bi bilo pomembno tudi, da imajo zlasti MSP in mikro, mala in srednja podjetja dostop do podpore kvalificiranih strokovnjakov, ki lahko nudijo konkretne strokovne storitve.

1.8 EESO ugotavlja, da odnos med certifikacijskimi organi na podlagi akta o kibernetски odpornosti in drugimi organi, pooblaščenimi za certificiranje kibernetске varnosti v skladu z drugimi veljavnimi predpisi, ni povsem jasen. Enaka težava glede operativnega usklajevanja se lahko pojavi tudi med nadzornimi organi, predvidenimi v predlogu, in tistimi, ki so že dejavni v skladu z drugo zakonodajo, ki se uporablja za iste izdelke.

1.9 EESO ugotavlja, da predlog predvideva precejšnje število dejavnosti in odgovornosti za certifikacijske organe, ki jim je treba zagotoviti dejansko delovanje. Tako bi tudi preprečili, da bi se z aktom o kibernetски odpornosti povečalo birokratsko breme in bi bili s tem kaznovani proizvajalci, ki bodo morali izpolnjevati vrsto dodatnih zahtev za certificiranje, da bi lahko še naprej delovali na trgu.

2. Analiza predloga

2.1 S predlogom akta o kibernetски odpornosti namerava Komisija celovito in horizontalno racionalizirati in ponovno opredeliti veljavno zakonodajo o kibernetски varnosti ter jo istočasno posodobiti glede na tehnološke inovacije.

2.2 Akt o kibernetски odpornosti ima v glavnem štiri cilje: zagotoviti, da proizvajalci izboljšajo varnost izdelkov z digitalnimi elementi v fazi zasnovе in razvoja ter v njihovem celotnem življenjskem ciklu; zagotoviti skladen okvir zakonodaje na področju kibernetске varnosti, da bodo proizvajalci strojne in programske opreme lažje dosegali skladnost; povečati preglednost varnostnih značilnosti izdelkov z digitalnimi elementi; omogočiti podjetjem in potrošnikom varno uporabo teh izdelkov. V bistvu uvaja predlog oznako CE za kibernetско varnost z zahtevo, da mora biti ta oznaka nameščena na vse izdelke, ki jih zajema akt.

2.3 Gre za horizontalni ukrep, s katerim namerava Komisija celovito urediti celotno področje, saj zajema skoraj vse izdelke z digitalnimi elementi. Izključuje samo zdravstvene izdelke, izdelke, povezane s civilnim letalstvom, vozila in vojaške izdelke. Predlog prav tako ne zajema programske opreme kot storitev (oblak), razen če se ta ne uporablja za razvoj izdelkov z digitalnimi elementi.

2.4 Opredelitev „izdelkov z digitalnimi elementi“ je zelo široka in vključuje vse izdelke programske ali strojne opreme kot tudi programsko ali strojno opremo, ki ni vgrajena v izdelek, temveč je dana na trg ločeno.

2.5 Zakonodaja uvaja obvezne zahteve glede kibernetске varnosti za izdelke z digitalnimi elementi v celotnem življenjskem ciklu, vendar ne nadomešča že obstoječih. Izdelki, ki so že bili certificirani v skladu s predhodnimi standardi EU, se bodo prav tako šteli za veljavne v skladu z novo uredbo.

2.6 Osnovno splošno načelo je, da se v Evropi tržijo le varni izdelki, katerih proizvajalci ravnajo na tak način, da ti ostanejo varni v njihovem celotnem življenjskem ciklu.

2.7 Izdelek šteje kot „varen“, kadar je zasnovan in izdelan tako, da njegova raven varnosti ustreza kibernetским tveganjem, ki jih prinaša njegova uporaba, če v času prodaje nima znanih ranljivih točk, ima varno privzeto konfiguracijo, je zaščiten pred nezakonitimi povezavami, varuje podatke, ki jih zbira, zbiranje podatkov pa je omejeno samo na tiste, ki služijo njegovemu delovanju.

2.8 Proizvajalec se šteje kot primerneга za trženje svojih izdelkov, če objavi seznam različnih komponent programske opreme svojih izdelkov, hitro izda brezplačne rešitve v primeru novih ranljivosti, javno objavi in podrobno navede ranljive točke, ki jih odkrije in odpravi, ter redno preverja robustnost trženih izdelkov. Te in druge dejavnosti, ki jih določa akt o kibernetски odpornosti, je treba izvajati v celotnem življenjskem ciklu izdelka ali vsaj pet let po tem, ko je bil dan na trg. Proizvajalec mora zagotoviti odpravo ranljivosti z rednim posodabljanjem programske opreme.

2.9 V skladu s splošnim načelom, ki se uporablja v različnih sektorjih, se obveznosti naložijo tudi uvoznikom in distributerjem.

2.10 Akt o kibernetiki ureja makrokategorijo t. i. običajnih izdelkov in programske opreme, za katere se je mogoče zanesti na samooceno proizvajalca, kot že velja za druge vrste certificiranja z oznako CE. Po ugotovitvah Komisije v to kategorijo spada 90 % izdelkov na trgu.

2.11 Te izdelke lahko proizvajalec da na trg po samooceni njihove kibernetike varnosti, pri čemer mora predložiti ustrezno dokumentacijo, določeno v smernicah zakonodaje. Isti proizvajalec mora ponoviti oceno, če se izdelek spremeni.

2.12 Preostalih 10 % izdelkov je razdeljenih v dve drugi kategoriji (razred I, manj nevarni, in razred II, bolj nevarni), katerih dajanje na trg zahteva večjo pozornost. Gre za t. i. „kritične izdelke z digitalnimi elementi“, ki v primeru napake lahko privedejo do drugih nevarnih in obširnejših kršitev varnosti.

2.13 Za izdelke teh dveh razredov je osnovna samoocena dovoljena le, če proizvajalec dokaže, da je upošteval posebne tržne standarde in varnostne specifikacije ali certifikate kibernetike varnosti, ki jih je EU že določila. V nasprotnem primeru lahko pridobi certifikat za izdelek od akreditiranega certifikacijskega organa, katerega potrdilo je obvezno za izdelke razreda II.

2.14 Sistem za razvrščanje izdelkov v kategorije tveganja je vključen tudi v predlog uredbe o umetni inteligenci. Da bi se izognili dvomom o določbah, ki se uporabljajo, akt o kibernetiki upošteva tudi izdelke z digitalnimi elementi, ki so hkrati razvrščeni kot „umetnointeligentni sistemi velikega tveganja“ na podlagi predloga uredbe o umetni inteligenci. Taki izdelki bodo morali na splošno upoštevati postopke ugotavljanja skladnosti, ki jih določa uredba o umetni inteligenci, razen v primeru „kritičnih digitalnih izdelkov“, za katere se bodo poleg bistvenih zahtev akta o kibernetiki upoštevali tudi pravila za ugotavljanje skladnosti iz tega akta.

2.15 Za zagotovitev spoštovanja akta o kibernetiki naj bi vsaka država članica določila nacionalni organ, ki bo izvajal dejavnosti nadzora. Če nacionalni organ ugotovi, da izdelek ne izpolnjuje več lastnosti glede kibernetike varnosti, se lahko v skladu z zakonodajo o varnosti drugih izdelkov njegovo trženje v tej državi prekine. Agencija ENISA je pristojna za podrobno oceno prijavljenega izdelka in njena ocena lahko v primeru zaznane nevarnosti izdelka privede do njegovega umika s trga EU.

2.16 Akt o kibernetiki vsebuje vrsto sankcij, ki so odvisne od resnosti kršitve in lahko v primeru kršitve bistvenih zahtev za kibernetiko varnost izdelkov znašajo tudi 15 milijonov EUR ali 2,5 % prometa v prejšnjem davčnem letu.

3. Ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja pobudo Komisije, s katero v širši okvir mozaika zakonodaje o kibernetiki vključuje bistven element, usklajen z direktivo o ukrepih za visoko skupno raven kibernetike varnosti v Uniji⁽¹⁾, ki jo skupaj z aktom o kibernetiki varnosti⁽²⁾ tudi dopolnjuje. Visoki standardi kibernetike varnosti imajo namreč temeljno vlogo pri vzpostavitvi trdnega sistema kibernetike varnosti EU za vse gospodarske subjekte, ki bo državljanom EU jamčil varno uporabo vseh izdelkov na trgu in krepil njihovo zaupanje v digitalni svet.

3.2 Uredba torej obravnava dve vprašanji: nizko raven kibernetike varnosti številnih izdelkov in predvsem dejstvo, da številni proizvajalci ne zagotavljajo posodobitev za odpravo ranljivosti. Kadar izdelki z digitalnimi elementi niso varni, to včasih škoduje ugledu njihovih proizvajalcev, vendar pa stroške ranljivosti izdelkov nosijo predvsem poklicni uporabniki in potrošniki. To zmanjšuje interes proizvajalcev za vlaganje v zasnovano in razvoj varnih izdelkov ter za zagotavljanje varnostnih posodobitev. Poleg tega podjetja in potrošniki pogosto nimajo zadostnih in točnih informacij, ki bi jim

(¹) Direktiva (EU) 2016/1148 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. julija 2016 o ukrepih za visoko skupno raven varnosti omrežij in informacijskih sistemov v Uniji (UL L 194, 19.7.2016, str. 1).

(²) Uredba (EU) 2019/881 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o Agenciji Evropske unije za kibernetiko varnost (ENISA) in o certificiranju informacijske in komunikacijske tehnologije na področju kibernetike varnosti ter razveljavitvi Uredbe (EU) št. 526/2013 (Akt o kibernetiki varnosti) (UL L 151, 7.6.2019, str. 15).

pomagale izbrati varne izdelke, in pogosto ne vedo, kako se prepričati, da so kupljeni izdelki varno konfigurirani. Nova pravila obravnavajo ta dva vidika tako, da urejajo vprašani posodobitev in posredovanja posodobljenih informacij strankam. EESO zato meni, da bi lahko predlagana uredba ob pravilni uporabi postala mednarodno merilo in zgled na področju kibernetске varnosti.

3.3 EESO pozdravlja predlog za uvedbo zahtev glede kibernetске varnosti za izdelke z digitalnimi elementi. Treba pa se bo izogniti prekrivanju z drugo veljavno zakonodajo s tega področja, kot sta nova direktiva o ukrepih za visoko skupno raven kibernetске varnosti v Uniji ⁽³⁾ in uredba o umetni inteligenci.

3.4 Čeprav je po eni strani dobrodošlo, da akt o kibernetски odpornosti obravnava skoraj vse digitalne izdelke, pa je po mnenju EESO treba poudariti, da se lahko po drugi strani pojavijo težave pri njegovem praktičnem izvajanju zaradi njegovih obsežnih dejavnosti preverjanja in nadzora.

3.5 Stvarno področje uporabe akta o kibernetски odpornosti je široko in zajema vse izdelke z digitalnimi elementi. V skladu s predlagano opredelitvijo so zajeti vsi izdelki programske in strojne opreme ter s tem povezani postopki obdelave podatkov. EESO predlaga, naj Komisija pojasni, ali vsa programska oprema spada na področje uporabe predlagane uredbe.

3.6 Proizvajalci bodo morali poročati o dejavno izkoriščenih ranljivostih in varnostnih incidentih. Agencijo ENISA bodo morali obvestiti o vseh ranljivih točkah izdelka, ki so bile dejavno izkoriščene, in (ločeno) o vseh incidentih, ki vplivajo na varnost izdelka, v vsakem primeru v 24 urah po tem, ko so se seznanili z njimi. V zvezi s tem EESO ugotavlja, da bi bilo treba agenciji ENISA zagotoviti ustrezne vire, tako v smislu števila kot v smislu poklicne usposobljenosti, da bo lahko učinkovito izvajala pomembne in občutljive naloge, ki ji bodo dodeljene v skladu z uredbo.

3.7 Dejstvo, da za veliko izdelkov, ki spadajo na področje uporabe predloga, veljajo tudi določbe druge zakonodaje s področja kibernetске varnosti, bi lahko povzročilo negotovosti glede veljavne zakonodaje. Čeprav naj bi bil akt o kibernetски odpornosti skladen s sedanjim regulativnim okvirom EU za izdelke in z drugimi predlogi, ki se pripravljajo v okviru digitalne strategije EU, se pravila, kot na primer tista za umetnointeligence izdelke velikega tveganja, prekrivajo z določbami splošne uredbe o varstvu podatkov. V zvezi s tem EESO predlaga, naj Komisija pripravi posebne smernice, da bodo proizvajalci in potrošniki seznanjeni z njegovim pravilnim izvajanjem.

3.8 EESO ugotavlja, da odnos med certifikacijskimi organi na podlagi akta o kibernetски odpornosti in vsemi drugimi organi, pooblaščenimi za certificiranje kibernetске varnosti v skladu z drugimi enako veljavnimi predpisi, ni povsem jasan.

3.9 Tem certifikacijskim organom so zaupane obsežne naloge in odgovornost, njihovo praktično delovanje pa je treba preverjati in zagotavljati, da akt o kibernetски odpornosti ne bi povečal birokracije, ki že bremeni delovanje proizvajalcev na trgu. V zvezi s tem bi bilo pomembno tudi, da imajo zlasti MSP in mikro, mala in srednja podjetja dostop do podpore kvalificiranih strokovnjakov, ki lahko nudijo konkretne strokovne storitve.

3.10 Akt o kibernetски odpornosti predvideva, da certifikacijski organi pri svojih storitvah upoštevajo posebne potrebe MSP; vendar pa EESO poudarja, da je treba pojasniti merila za izvajanje akta.

3.11 Problem usklajevanja se lahko pojavi tudi med nadzornimi organi, predvidenimi v tej uredbi, in tistimi, ki so že dejavni v skladu z drugimi pravili, ki se uporabljajo za iste izdelke. EESO zato predlaga, da Komisija pozove države članice, naj to spremljajo in po potrebi sprejmejo ukrepe, da se ta problem odpravi.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽³⁾ Direktiva (EU) 2022/2555 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o ukrepih za visoko skupno raven kibernetске varnosti v Uniji, spremembi Uredbe (EU) št. 910/2014 in Direktive (EU) 2018/1972 ter razveljavitvi Direktive (EU) 2016/1148 (direktiva NIS 2) (UL L 333, 27.12.2022, str. 80).

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o povrnitvi in odvzemu sredstev

(COM(2022) 245 final)

(2023/C 100/16)

Poročevalec: **Ionuț SIBIAN**

Zaprosilo	Evropska komisija, 27. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	23. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	208/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Predlagana direktiva je ustrezen odziv na potrebo po razširitvi področja uporabe mehanizmov odvzema. Z njo so okrepljene pristojnosti nacionalnih organov in vzpostavljeni mehanizmi čezmejnega sodelovanja za zvišanje stopnje povrnitve sredstev.

1.2 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) spodbuja Evropsko komisijo, naj pri razširitvi področja uporabe mehanizmov odvzema z novim naborom kaznivih dejanj pojasni, da tihotapljenje migrantov in nezakonita trgovina s tobaknimi izdelki spadata na področje uporabe predlagane direktive, ter zagotovi, da bo temu tako.

1.3 EESO poziva Evropsko komisijo, naj razmisli, kako bi bilo predlagano direktivo mogoče uporabiti v primeru kršitev omejevalnih ukrepov EU, in meni, da je na tem področju potrebna ločena zakonodaja. S predlagano direktivo bi bilo treba uradom za odvzem premoženjske koristi omogočiti, da okrepijo svoje zmogljivosti za delovanje, ne da bi jim bile dodeljene dodatne pristojnosti.

1.4 Javnosti bi bilo treba zagotoviti dostop do informacij brez poseganja v tekoče postopke za povrnitev sredstev. EESO predlaga, naj se v predlagani direktivi izrecno navede, da morajo nacionalni organi in Evropska komisija redno objavljati izčrpne statistične podatke o ukrepih, sprejetih v skladu z direktivo, javnosti pa zagotoviti dostop do informacij.

1.5 EESO poziva Evropsko komisijo, naj zagotovi, da bodo države članice pri sprejemanju nacionalnih strategij za povrnitev sredstev v celoti upoštevale preglednost in dostopnost.

1.6 EESO odločno spodbuja Evropsko komisijo, naj med postopkom prenosa sprejme vse potrebne previdnostne ukrepe, da bi preprečili zlorabe v primeru ukrepov odvzema, ki ne temelji na obsodbi, v postopkih za povrnitev sredstev.

1.7 V okviru novega mehanizma, s katerim je zagotovljen odvzem sredstev, ki ni neposredno povezan s kaznivimi dejanji, navedenimi v direktivi, ampak temelji na sumu nezakonitega premoženja/premoženja, pridobljenega s kriminalnimi dejavnostmi, se zahtevajo strožji standardi za procesne pravice obtožencev in varovala.

1.8 EESO poziva Komisijo, naj znova preuči določbo v predlagani direktivi o ponovni uporabi v socialne namene ter spodbuja države članice, naj oblikujejo mehanizme, s katerimi bi bile organizacije civilne družbe prednostno vključene v upravljanje odvzetih sredstev in razpolaganje z njimi. Komisija bi morala določiti cilje, ki bi vključevali minimalni delež ponovne uporabe zaplenjenih sredstev v socialne namene. Za javni interes se ne bi smeli šteti samo ukrepi, ki so v pristojnosti javnih subjektov.

1.9 Po mnenju EESO je zelo pomembno, da je Komisija natančnejša, ko določa pravice žrtev do odškodnine in jim daje prednost pri razvrščanju upnikov.

1.10 EESO podpira predlog Komisije, naj predlagana direktiva vsebuje zahtevo, da je treba v vsaki državi članici ustanoviti vsaj en urad za odvzem premoženjske koristi in mu zagotoviti sredstva, ki jih potrebuje za uspešno in učinkovito opravljanje svojih nalog. Da bi zagotovili minimalne standarde za delovanje teh uradov po vsej EU, bi morala Evropska komisija zahtevati, naj se redno poroča o sredstvih, dodeljenih v vsaki državi članici.

1.11 EESO je seznanjen s ciljem povečanja uporabe mehanizma vmesne prodaje, in sicer z uvedbo referenčne opredelitve in določitvijo pogojev, pod katerimi bi ga bilo treba uporabljati. Obenem bi bilo standard „strokovno znanje, ki ni takoj na voljo“ mogoče izboljšati, tako da bi postal „znanje, ki ga je nerazumno težko pridobiti“. Pri ponovni uporabi za socialne namene bi morala prodaja ostati zadnja možnost, saj se odvzeta sredstva lahko dodelijo kot odškodnina žrtvam.

1.12 EESO spodbuja Evropsko komisijo, naj dopolni mandat uradov za odvzem premoženjske koristi in uradov za upravljanje sredstev, tako da v predlagano direktivo vključi ustrezne določbe o sporazumih o delitvi sredstev.

1.13 EESO meni, da je treba vključiti konkretnjša orodja za pomoč uradnikom tretjih držav, države članice pa dejavno spodbujati, naj razvijejo sodelovanje s temi državami, da bi čim bolj izkoristili mehanizme povrnitve sredstev iz predlagane direktive. Isto velja za izvajanje pravnih orodij in instrumentov, ki so potrebni, da se žrtvam kaznivih dejanj zagotovi polna pravica do odškodnine v tretjih državah.

1.14 EESO priporoča, naj Komisija izda smernice s primerjavo zakonodaje, ki jo je treba nadomestiti, in nove direktive, ki jo je treba sprejeti, da bi spodbudila sprejetje ukrepov za olajšanje bližajočega se prenosa predlagane direktive v nacionalne jurisdikcije ter omogočila nacionalnim organom, da jo hitro uskladijo s svojo zakonodajo.

1.15 EESO priporoča, naj Evropska komisija izkoristi instrumente za zbiranje primerljivih podatkov, uvedene s predlagano direktivo, da bi v sodelovanju s civilno družbo vzpostavila pregledne nadzorne mehanizme in najpozneje tri leta po sprejetju predlagane direktive ocenila njen učinek.

2. Ozadje mnenja

2.1 Povrnitev sredstev je ključna za boj proti pranju denarja in financiranju terorizma, tj. dejavnostim, ki so povezane z organiziranim kriminalom. Ta se zanaša na dobiček, ki ga storilci znova operejo in uvedejo v zakonito gospodarstvo, s čimer povzročajo dodatne žrtve, izkrivljajo tržna pravila ter ohranjajo sposobnost ogrožanja finančnih trgov in povzročanja izgub posameznikom in podjetjem. Pravne okvire za povrnitev sredstev in instrumente čezmejnega sodelovanja je treba dodatno revidirati in izvrševati, saj se v EU začasno zavarujeta le približno 2 % sredstev, pridobljenih s kaznivim dejanjem, odvzame pa 1 % ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Europol, *Does crime still pay? Criminal Asset Recovery in the EU* (Se kriminal še vedno spleča? Povrnitev sredstev, pridobljenih s kaznivimi dejanji, v EU), raziskava statističnih podatkov za obdobje 2010–2014, 2016.

2.2 Prva namenska strategija EU za boj proti organiziranemu kriminalu⁽²⁾ je bila sprejeta aprila 2021, obravnava pa grožnjo, ki jo organizirani kriminal pomeni za evropske državljane, državne institucije in gospodarstvo kot celoto. Eden od stebrov strategije je odpravljanje dobička, ki ga ustvarja organizirani kriminal, in preprečevanje njegovih vdorov v zakonito gospodarstvo in zakonita podjetja (pristop sledenja denarju), zato je bila Komisija pozvana, naj ukrepa na podlagi revizije direktive o odvzemu⁽³⁾ in sklepa Sveta o uradih za odvzem premoženjske koristi⁽⁴⁾.

2.3 EESO se že nekaj časa v celoti zaveda povečanja organiziranega kriminala in njegovih znatnih gospodarskih, političnih in socialnih stroškov ter je zato zaskrbljen. Delo opravlja v skladu s svojo misijo, mnenja⁽⁵⁾, ki jih je objavil o temah, pomembnih za boj proti organiziranemu kriminalu, pa so evropskim zakonodajalcem pomagala, da so državljanom prek organizirane civilne družbe zagotovili moč in pomembnost. Povrnitev sredstev je del širšega zakonodajnega ekosistema EU, katerega namen je prispevati k obnavljalni pravičnosti, ki jo skupnosti potrebujejo za zmanjšanje škode, povzročene s kaznivimi dejanji.

2.4 V oceni⁽⁶⁾ obstoječega pravnega okvira za povrnitev sredstev je navedeno, da so države članice na splošno dosegle izboljšanje, vendar splošni rezultati v smislu odvzetih sredstev kljub temu niso zadovoljivi, stopnje odvzema v EU pa so še vedno zelo nizke. Med ključnimi dejavniki za zvišanje stopnje uspešnosti ter začasno zavarovanje in odvzem več nezakonito pridobljenih sredstev je zmožnost sledenja in identifikacije sredstev. Z revizijo zakonodaje bi bilo treba razširiti področje uporabe povrnitve nezakonito pridobljenih sredstev in povečati število ustreznih instrumentov, pa tudi okrepiti zmogljivosti nacionalnih uradov za odvzem premoženjske koristi⁽⁷⁾.

2.5 Leta 2021 je bilo izvedeno javno posvetovanje o možnih politikah za revizijo okvira za povrnitev sredstev. Marca 2021 je bila za povratne informacije objavljena začetna ocena učinka⁽⁸⁾, nato pa je od 21. junija do 27. septembra 2021 potekalo javno posvetovanje za zbiranje mnenj splošne javnosti in deležnikov. V oceni učinka⁽⁹⁾ so bile analizirane in predložene štiri možne politike:

- **možnost 1:** vključuje **nezakonodajne ukrepe** za podporo izmenjavi izkušenj, znanja in primerov dobre prakse med pristojnimi organi,
- **možnost 2:** ti ukrepi bi zajemali predvsem **ciljno usmerjene spremembe** iz sklepa Sveta o uradih za odvzem premoženjske koristi in direktive o odvzemu, da bi določili področje uporabe obstoječih splošnih zahtev in okrepili njihovo učinkovitost. Vključevali bi zahteve za države članice, da sprejmejo nacionalno strategijo za povrnitev sredstev in zagotovijo, da imajo pristojni organi potrebna znanja in vire. Poleg tega bi ta možnost vključevala ukrepe za izboljšanje čezmejnega sodelovanja med uradi za odvzem premoženjske koristi, vključno z dostopom do zbirk podatkov in razširjenimi pooblastili za začasno zavarovanje,

⁽²⁾ Sporočilo Komisije o strategiji EU za boj proti organiziranemu kriminalu za obdobje 2021–2025 (COM(2021) 170, 14.4.2021).

⁽³⁾ Direktiva 2014/42/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 3. aprila 2014 o začasnem zavarovanju in odvzemu predmetov, ki so bili uporabljeni za kazniva dejanja, in premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem, v Evropski uniji (UL L 127, 29.4.2014, str. 39).

⁽⁴⁾ Sklep Sveta 2007/845/PNZ z dne 6. decembra 2007 o sodelovanju med uradi za odvzem premoženjske koristi držav članic na področju sledenja in identifikacije premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem, ali drugega premoženja, povezanega s kaznivimi dejanji (UL L 332, 18.12.2007, str. 103).

⁽⁵⁾ Nekaj zadevnih mnenj EESO: mnenje o svežnju o varnostni uniji (UL C 323, 26.8.2022, str. 69), vrsta mnenj o zakonodaji za preprečevanje pranja denarja, od katerih je najnovejše mnenje o zakonodajnem svežnju o preprečevanju pranja denarja iz leta 2021 (UL C 152, 6.4.2022, str. 89), mnenje o strategiji EU za boj proti organiziranemu kriminalu za obdobje 2021–2025 (UL C 517, 22.12.2021, str. 91), mnenje o okrepitvi mandata Europolu (UL C 341, 24.8.2021, str. 66), mnenje o kontroli gotovine, ki se vnaša v Unijo ali iznaša iz nje (UL C 246, 28.7.2017, str. 22), mnenje o evropski agendi za varnost (UL C 177, 18.5.2016, str. 51) ter mnenje o odprtih in varni Evropi (UL C 451, 16.12.2014, str. 96).

⁽⁶⁾ Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu – Povrnitev in odvzem sredstev: Zagotavljanje, da se kriminal ne splača (COM(2020) 217 final).

⁽⁷⁾ V skladu s sklepi Sveta o okrepitvi finančnih preiskav za boj proti hudim kaznivim dejanjem in organiziranemu kriminalu, dokument Sveta 8927/20 z dne 17. junija 2020.

⁽⁸⁾ Povejte svoje mnenje: Boj proti organiziranemu kriminalu – krepitev pooblastil uradov EU za odvzem premoženjske koristi.

⁽⁹⁾ Evropska komisija, Impact Assessment Report Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on asset recovery and confiscation (Ocena učinka, priložena dokumentu z naslovom Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o povrnitvi in odvzemu sredstev), 2022.

- **možnost 3:** poleg ukrepov, predvidenih v možnosti 2, bi vključevala podrobnejše zahteve za države članice za vse faze postopka povrnitve, področje uporabe direktive o odvzemu pa bi se povečalo, da bi obsegalo širši nabor kaznivih dejanj,
- **možnost 4:** ti ukrepi bi temeljili na ukrepih iz možnosti 3, vendar bi se področje uporabe določb razširilo na vsa kazniva dejanja in bi vključevalo obsežnejše zahteve v zvezi z začetkom preiskav. Poleg tega bi se opredelili konkretniji pogoji v zvezi z nujnimi odredbami o začasnem zavarovanju in izmenjavo informacij med uradi za odvzem premoženjske koristi.

2.5.1 V oceni učinka je bilo ugotovljeno, da je možnost 3 najprimernejša, saj zagotavlja najboljše ravnovesje med uspešnostjo, učinkovitostjo in sorazmernostjo na eni strani ter različnimi pričakovanimi gospodarskimi, socialnimi in okoljskimi učinki na drugi strani.

2.6 Komisija je 25. maja 2022 predlagala novo direktivo o povrnitvi in odvzemu sredstev, ki bi nadomestila veljavno direktivo o odvzemu, sklep Sveta o uradih za odvzem premoženjske koristi in Okvirni sklep Sveta 2005/212/PNZ⁽¹⁰⁾. Zastavljeni cilj je vzpostaviti skupne standarde za sledenje in identifikacijo, začasno zavarovanje, upravljanje ter odvzem sredstev z enim samim instrumentom, s katerim bi vsem akterjem v sistemu za povrnitev sredstev dodatno zagotovili skladnejši in bolj strateški pristop.

3. Splošne in posebne ugotovitve

3.1 Splošni pristop predlagane direktive je skladen z njenimi cilji okrepitve zmogljivosti pristojnih organov za identifikacijo, začasno zavarovanje in upravljanje nezakonito pridobljenih sredstev, okrepitev in razširitev zmogljivosti za odvzem takih sredstev ter izboljšanje sodelovanja med vsemi organi, vključenimi v povrnitev sredstev.

3.2 S predlagano direktivo se bosta verjetno povečali uspešnost in učinkovitost mehanizmov povrnitve sredstev, ker bo določen temeljni nabor minimalnih pravil o sledenju in identifikaciji, začasnem zavarovanju, odvzemu ter upravljanju premoženja v kazenskih zadevah, olajšano pa bo tudi izvajanje omejevalnih ukrepov EU, kadar bo potrebno. Vendar bi morali predlagano direktivo spremljati dodatna zakonodaja in ukrepi v zvezi s kršitvami omejevalnih ukrepov EU, Komisija pa bi morala skrbno oceniti, kako bi bilo mogoče preprečiti oslabitev zmogljivosti uradov za odvzem premoženjske koristi za izpolnjevanje njihovih temeljnih nalog.

3.3 EESO meni, da bo s predlagano določbo, naj države članice sprejmejo nacionalno strategijo za povrnitev sredstev, vzpostavljen bolj strateški pristop na tem področju, spodbujeno večje sodelovanje med zadevnimi organi in zagotovljen jasen pregled nad rezultati povrnitve sredstev.

3.4 Razširjeno področje uporabe mehanizmov odvzema bo nacionalnim pravosodnim organom omogočilo, da razširjeni odvzem uporabljajo za večji nabor kaznivih dejanj kot v skladu z veljavno direktivo o odvzemu. EESO pozdravlja širše področje uporabe predlagane direktive, saj bo s tem zapolnjena vrzel v direktivi o odvzemu, povezana z obsežnim seznamom kaznivih dejanj, vključno s kaznivimi dejanji zoper okolje, trgovino z organi, nedovoljeno trgovino s kulturnimi dobrinami, ugrabitvami, protipravnim odvzemom prostosti in jemanjem talcev ter trgovino z ukradenimi vozili, če kaznivo dejanje stori hudodelska združba. Po drugi strani v predlagano direktivo nista izrecno vključena ne tihotapljenje migrantov ne nezakonita trgovina s tobaknimi izdelki, čeprav imata trga teh kriminalnih dejavnosti znatne letne prihodke (po ocenah znašajo 289,4 milijona EUR oziroma 8 309,3 milijona EUR⁽¹¹⁾).

3.5 Ker bo ustreznim organom omogočen takojšen in neposreden dostop do informacij drugih nacionalnih organov, kot so davčni in fiskalni uradi ter nacionalni registri nepremičnin, se bo povečala zmogljivost uradov za odvzem premoženjske koristi za učinkovito in pravočasno ukrepanje in odzivanje. Obenem bi bilo treba zagotoviti tudi javni dostop do informacij brez poseganja v tekoče postopke na nacionalni ravni ali ravni EU.

⁽¹⁰⁾ Okvirni sklep Sveta 2005/212/PNZ z dne 24. februarja 2005 o zaplembi premoženjske koristi, pripomočkov in premoženja, ki so povezani s kaznivimi dejanji (UL L 68, 15.3.2005, str. 49).

⁽¹¹⁾ Evropska komisija, Generalni direktorat za migracije in notranje zadeve, *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses: final report* (Pregled tveganja vdora hudih kaznivih dejanj in organiziranega kriminala v zakonita podjetja: končno poročilo), urednice: Disley, E., Blondes, E., Hulme, S., Urad za publikacije, 2021.

3.6 S predlagano direktivo bo seznam primerov, v katerih se sprejmejo ukrepi odvzema, ki ne temelji na obsodbi, na podlagi kazenskih postopkov, razširjen na druge primere, v katerih kazenska obsodba ni mogoča zaradi objektivnih okoliščin, povezanih z imuniteto, amnestijo ali zastaranjem. EESO se zaveda prizadevanj Komisije, da bi določila omejitve za te primere, saj bi jih bilo mogoče zlorabiti ali uporabiti za namene nadlegovanja ali preganjanja.

3.7 Predlagana direktiva vključuje nov mehanizem odvzema, s katerim je zagotovljen odvzem sredstev, ki ni neposredno povezan s kaznivimi dejanji, navedenimi v direktivi, ampak temelji na sumu nezakonitega premoženja/premoženja, pridobljenega s kriminalnimi dejavnostmi. Pred izdajo odredbe o odvzemu je obvezen sodni postopek, dokazno breme za povezavo zadevnih sredstev s kriminalno dejavnostjo pa je na tožilstvu, vendar je kljub temu potrebnih več jamstev, da bi preprečili morebitne zlorabe med postopkom. Za odvzem se v nacionalnih jurisdikcijah uporabljajo različne poti, ki segajo od civilnega do kazenskega prava. V predlagano direktivo bi bilo treba vključiti standarde za procesne pravice obtožencev in varovala ter z njo zagotoviti, da bo sodnikom in tožilcem na voljo ustrezno usposabljanje.

3.8 Učinek določbe o ponovni uporabi v socialne namene v direktivi o odvzemu je omejen, zato bi bilo treba države članice bolj spodbujati, naj vključijo ustrezne ukrepe, da bi zagotovile učinkovitost te določbe. EESO poziva Evropsko komisijo, naj bo bolj ambiciozna pri prizadevanjih za ponovno uporabo odvzetih sredstev v socialne namene in naj določi minimalni delež za tako ponovno uporabo v državah članicah. Za socialno kohezijo je izjemno pomembno, da prizadete skupnosti dobijo neposredno odškodnino in imajo korist od njenega donosa. Poleg tega skupnosti potrebujejo boljšo pomoč, da bi okrepile svojo odpornost na organizirani kriminal, civilno družbo pa je treba vključiti v upravljanje odvzetih sredstev in razpolaganje z njimi.

3.9 Kot je navedeno tudi v direktivi o odvzemu, ukrepi odvzema ne bodo vplivali na pravico žrtev do odškodnine, vendar v predlagani direktivi še vedno ni zagotovljeno, da se bodo pri razvrščanju upnikov prednostno obravnavale odškodnine za žrtve. Poleg tega so s predlagano direktivo in drugo zakonodajo EU premalo zaščiteni državljani tretjih držav, saj je poudarek na državljanih EU.

3.10 V oceni učinka je poudarjenih nekaj pomanjkljivosti, in sicer pomanjkanje podrobnosti o vlogi uradov za odvzem premoženjske koristi ter nezadostni človeški, finančni in tehnični viri za sledenje sredstev. V predlagano direktivo je bila v odziv na te ugotovitve vključena zahteva, da je treba v vsaki državi članici ustanoviti vsaj en urad za odvzem premoženjske koristi. EESO pozdravlja izrecno obveznost zagotavljanja ustreznih sredstev za uspešno in učinkovito delovanje uradov za odvzem premoženjske koristi, vendar bi jo moralo spremljati redno poročanje nacionalne ravni Komisiji o dodeljenih sredstvih, da bi Komisija lahko ocenila, ali med različnimi uradi za odvzem premoženjske koristi obstajata razdrobljenost ali pomanjkljivo ravnovesje.

3.11 Z upravljanjem začasno zavarovanih in/ali odvzetih sredstev so lahko povezani precejšnji stroški, ki morda celo presega vrednost zadevnega sredstva. V predlagani direktivi je določeno, da morajo pristojni organi pred izdajo odredbe o začasnem zavarovanju oceniti stroške. EESO ta ukrep pozdravlja kot učinkovit in uporaben instrument za zmanjšanje nujnih stroškov in povečanje poznejše vrednosti sredstva.

3.12 Mehanizem vmesne prodaje se lahko uporabi le v nekaterih primerih, ki so zdaj navedeni v predlagani direktivi, in bo verjetno prispeval k učinkovitejšemu upravljanju začasno zavarovanih sredstev. Čeprav je na voljo v večini držav članic, je njegova uporaba majhna in se zelo razlikuje, zaradi predlagane direktive pa se bo verjetno okrepila, saj je v njej enotno opredeljen, določeni pa so tudi pogoji, pod katerimi bi ga bilo treba uporabljati.

3.13 Ugotovljeno je bilo, da je velika ovira za povečanje učinkovitosti sistema povrnitve sredstev pomanjkanje izčrpnih in primerljivih statističnih podatkov. Predlagana direktiva v zvezi s tem vsebuje zahtevo, da morajo vse države članice vzpostaviti register odvzetih premoženjskih koristi, v katerem se bodo med celotnim postopkom povrnitve sredstev zbirale šifrirane informacije pristojnih organov.

3.14 EESO meni, da je poenotenje vseh ustreznih pravnih določb o povrnitvi sredstev v eni direktivi v skladu s programom ustreznosti in uspešnosti predpisov (REFIT), ki ga je pripravila Komisija, in da bodo ustrezni organi in deležniki zato boljše razumeli pravila, izboljšala pa se bosta tudi izvajanje in učinkovitost ukrepov za zvišanje stopnje povrnitve nezakonito pridobljenih sredstev v nacionalnih jurisdikcijah.

3.15 Uradi za upravljanje sredstev bodo specializirani organi, vzpostavljeni ali določeni v vsaki državi članici, da bi zagotovili učinkovito upravljanje začasno zavarovanega in odvzetega premoženja ter sodelovanje z drugimi pristojnimi organi, odgovornimi za sledenje, identifikacijo, začasno zavarovanje, odvzem in upravljanje sredstev na nacionalni ravni ali v čezmejnih primerih. V predlagani direktivi so vloge in naloge teh uradov natančneje določene, državam članicam pa je zagotovljena večja jasnost glede opredelitve infrastrukture za povrnitev sredstev.

3.16 Za odtujitev in vračilo sredstev v čezmejnih postopkih bi morali veljati sporazumi o delitvi sredstev, ki bi jih podpisale zadevne države članice. Nacionalni sistemi se lahko zelo razlikujejo glede vrste organov in postopkov, potrebnih za sklepanje takih sporazumov. Predlagana direktiva v zvezi s tem ne vsebuje posebnih določb, zato bi bilo treba uradom za odvzem premoženjske koristi in uradom za upravljanje sredstev izrecno podeliti ustrezne pristojnosti na tem področju.

3.17 Posebej pomembno je sodelovanje s tretjimi državami, saj organizirani kriminal obstaja tudi zunaj EU in pomeni znatno tveganje za njeno notranjo varnost. Ker je postal bolj povezan, mednaroden in digitalen, je treba organom v tretjih državah omogočiti sodelovanje z enakovrednimi organi v državah članicah. Za nadaljnje izvrševanje predlagane direktive bi bilo treba razmisliti o različnih instrumentih pomoči in podpore.

3.18 Instrumenti posvetovanja, ki jih je Komisija uporabila pred pripravo predlagane direktive, so bili z vidika trajanja in metod vključujoči in primerni za različne deležnike, zlasti ustrezne organe, strokovnjake, poslovne organizacije, organizacije civilne družbe in splošno javnost. EESO se zaveda prizadevanj Komisije, da bi dala na voljo zanesljive podatke in informacije o stanju in napredku držav članic in EU kot celote na področju povrnitve nezakonito pridobljenih sredstev, podobna prizadevanja pa pričakuje tudi med prenosom direktive v nacionalno zakonodajo in ocenjevanjem njenega izvajanja.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi skupnega okvira za medijske storitve na notranjem trgu (evropski akt o svobodi medijev) in spremembi Direktive 2010/13/EU

(COM(2022) 457 final – 2022/0277 (COD))

(2023/C 100/17)

Poročevalec: **Christian MOOS**

Soporočevalec: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Zaprosili	Evropski parlament, 17. 10. 2022 Svet Evropske unije, 28. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	23. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	155/0/3

1. Sklepi in priporočila

1.1 Svoboda in raznolikost medijev sta temeljnega pomena za pravno državo in liberalno demokracijo. Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) obžaluje zaskrbljujoč razvoj dogodkov v EU, zato pozdravlja pobude Evropske komisije za svobodo medijev.

1.2 EESO se sprašuje, ali je dokončanje notranjega medijskega trga dovolj za zaščito svobode in pluralnosti medijev. Ohranitev ali ponovna vzpostavitev svobode in raznolikosti medijev bi morala biti glavni cilj, pri čemer ne gre pozabiti, da je gospodarska blaginja povezana s svobodo medijev.

1.3 EESO pozdravlja priznanje Evropske komisije, da lahko koncentracija na medijskem trgu, ki vodi v monopole, resno ogrozi svobodo in pluralnost medijev. Vendar je lahko koncentracija na trgu smiselna in nima nujno takih negativnih učinkov.

1.4 Zgolj predlogi in pristop nezavezujočega priporočila ne zadostujejo. Svobodne in neodvisne medije je treba obravnavati kot zavezujoče merilo pri pripravi poročila o pravni državi in sprožitvi mehanizma.

1.5 EESO pozdravlja predloge za okrepitev in zaščito uredniške neodvisnosti. Poudarja, da je treba ohraniti neodvisnost novinarjev in založnikov.

1.6 Javni mediji so smiselni le, če so nepristranski in popolnoma neodvisni od političnega vpliva. Ključni zaščitni ukrep pri tem so zadostni in stalni finančni viri, če obstaja učinkovit sistem nadzora, ki zagotavlja učinkovitost porabe sredstev.

1.7 EESO meni, da so zavezujoče zahteve glede preglednosti lastništva medijev pomembne. Opredeljene zahteve malim medijskim hišam ne smejo povzročiti pretiranega upravnega bremena.

1.8 EESO je zaskrbljen zaradi pomanjkanja neodvisnosti nekaterih nacionalnih regulativnih organov in poziva k vzpostavitvi okvira, ki bo zagotavljal njihovo neodvisnost.

1.9 EESO pozdravlja ustanovitev Evropskega odbora za medijske storitve, vendar vztraja pri njegovi popolni neodvisnosti, saj bi morala EU delovati kot primer najboljše prakse, da bi dosegla popolno neodvisnost nacionalnih regulativnih organov. Sodelovanje nacionalnih regulativnih organov, ki niso neodvisni, ni priporočljivo.

1.10 EESO poudarja pomen preglednosti v vseh postopkih, povezanih z moderiranjem vsebin na zelo velikih spletnih platformah.

1.11 EESO priporoča opredelitev minimalnih standardov na ravni EU, ki bi bili v skladu z veljavnimi določbami zakonodaje EU o preprečevanju koncentracije. Zakonodajalca poziva, naj sprejmeta zavezujoče predpise, pri tem pa ustrezno upoštevata svobodo gospodarske pobude in se izogneta nepotrebni birokraciji in stroškom.

1.12 Če nacionalni regulativni organi koncentracije na medijskem trgu ne ocenijo v zadostni meri, bi se morala Evropska komisija odzvati v skladu z obstoječimi določbami zakonodaje EU o preprečevanju koncentracije.

1.13 EESO pozdravlja zavezujoče zahteve glede preglednosti v zvezi z dodeljevanjem državnih oglaševalskih sredstev.

1.14 EESO podpira tudi letno spremljanje in poziva k posvetovanju z ustreznimi deležniki in civilno družbo. Predlaga, da se obseg spremljanja razširi in se vključijo tudi vsi drugi vidiki, ki so pomembni za zaščito svobode in pluralnosti medijev.

2. Splošne ugotovitve

2.1 EESO ponavlja svoje nedavno stališče o pomenu svobode in raznolikosti medijev za liberalno demokracijo in pravno državo, kateri so se z ratifikacijo Pogodb EU zavezale vse države članice, kot ga je že izrazil v celovitem mnenju na lastno pobudo *Zagotavljanje svobode in raznolikosti medijev v Evropi* ⁽¹⁾, v mnenju *Akcijski načrt za evropsko demokracijo* ⁽²⁾ in v mnenju o strateških tožbah za onemogočanje udeležbe javnosti ⁽³⁾.

2.2 Predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen je v svojem govoru o stanju v Uniji leta 2021 ⁽⁴⁾ pravilno dejala, da so informacije javna dobrina. Brez prostega dostopa do neodvisnih in zanesljivih informacij evropski državljani ne morejo uveljavljati svoje pravice do sodelovanja v demokratičnem življenju Unije, ki jo zagotavlja člen 10 Pogodbe o Evropski uniji.

2.3 Evropa je na splošno še vedno celina s svobodnimi in raznolikimi mediji, vendar nedavno dogajanje v EU vzbuja skrb. V zvezi z učinkovitimi regulativnimi zaščitnimi ukrepi je še vedno zlasti zaskrbljujoča zaščita novinarjev, zlasti zaradi pomanjkanja instrumentov proti strateškim tožbam za onemogočanje udeležbe javnosti. Z orodjem za spremljanje pluralnosti medijev je bilo leta 2022 ⁽⁵⁾ ugotovljeno tudi, da je od vseh področij, zajetih v študijo, najbolj ogrožena

(1) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Zagotavljanje svobode in raznolikosti medijev v Evropi (mnenje na lastno pobudo) (UL C 517, 22.12.2021, str. 9).

(2) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o akcijskem načrtu za evropsko demokracijo (COM(2020) 790 final) (UL C 341, 24.8.2021, str. 56).

(3) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti oseb, ki se udeležujejo pri udeležbi javnosti, pred očitno neutemeljenimi ali zlorabljenimi sodnimi postopki (strateške tožbe za onemogočanje udeležbe javnosti) (COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD) (UL C 75, 28.2.2023, str. 143).

(4) Evropska komisija, 2021, govor predsednice Ursule von der Leyen o stanju v Uniji, Strasbourg, 15. september 2021.

(5) Evropski univerzitetni inštitut, Center za pluralnost in svobodo medijev, *Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania, Montenegro, the Republic of North Macedonia, Serbia and Turkey in the year 2021* (Spremljanje pluralnosti medijev v Evropski uniji, Albaniji, Črni gori, Republiki Severni Makedoniji, Srbiji in Turčiji v letu 2021), San Domenico di Fiesole 2022.

pluralnost trga. Ker v zadnjih letih ni bilo napredka na področju politične neodvisnosti, poročilo kot glavno oviro za izboljšave na tem področju poudarja pomanjkanje učinkovitih mehanizmov za zaščito uredniške avtonomije v večini držav.

2.4 Poleg notranjih groženj svobodi medijev se EU sooča z zunanjim vmešavanjem v obliki poskusov manipuliranja javnih razprav v Evropi. Zaradi vse večjih geopolitičnih napetosti zaščita svobode in pluralnosti medijev pomembno prispeva k odpornosti EU na zunanje grožnje.

2.5 Vendar nekatere izboljšave kažejo tudi, da lahko zakonodaja EU prinese spremembe. V okviru orodja za spremljanje pluralnosti medijev za leto 2022 je bilo v štirih državah ugotovljeno izboljšanje stanja v zvezi s kazalnikom „varstvo pravice do obveščenosti“, pri čemer se to pripisuje prenosu Direktive (EU) 2019/1937⁽⁶⁾ o zaščiti žvižgačev.

2.6 EESO zato načeloma pozdravlja pobudo Komisije za evropski akt o svobodi medijev⁽⁷⁾ in njeno priporočilo o notranjih zaščitnih ukrepih za uredniško neodvisnost in preglednost lastništva v medijskem sektorju⁽⁸⁾ kot naslednji pomemben korak k zaščiti svobode in pluralnosti medijev ter s tem liberalne demokracije v EU.

2.7 EESO kot pomembno poudarja, da je evropski akt o svobodi medijev uredba z neposrednim učinkom, hkrati pa se sprašuje, ali je pristop nezavezujočega priporočila učinkovit način za doseganje njegovih ciljev. Za zagotavljanje svobode in raznolikosti medijev v državah članicah zgolj priporočila ne zadostujejo. Svobodne in neodvisne medije je treba obravnavati kot zavezujoče merilo pri pripravi poročila o pravni državi in sprožitvi mehanizma v državah članicah, v katerih vlade kršijo medijsko svobodo in neodvisnost.

2.8 Pravna podlaga za uredbo je člen 114 PDEU, ki omogoča približevanje nacionalnih zakonov, katerih predmet je vzpostavitev in delovanje notranjega trga. Ker so temeljni problemi in pomanjkljivosti izjemno politične narave in povezani z delovanjem demokratičnih sistemov, ki temeljijo na pravni državi, se EESO sprašuje, ali je dokončanje notranjega medijskega trga dovolj za zaščito svobode in pluralnosti medijev.

2.9 Predlog uredbe ima pet jasnih ciljev: (a) uskladiti nacionalna pravila in postopke za premagovanje ovir, ki medijske družbe ovirajo pri delovanju na notranjem trgu in vlaganju vanj; (b) odpraviti stekleni strop, ki tuje založnike omejuje pri vlaganju na lokalnih nacionalnih trgih; (c) okrepiti uredniško svobodo vseh medijev, ne da bi hkrati omejevali pravice zasebnih založnikov; (d) zagotoviti neodvisnost javnih medijev z oblikovanjem stalnih mehanizmov brez vpliva politikov; in (e) urediti dodeljevanje gospodarskih virov, tj. državnih oglaševalskih sredstev. EESO se sprašuje o hierarhiji navedenih ciljev. Meni, da bi moral biti glavni cilj ohranitev ali ponovna vzpostavitev svobode in raznolikosti medijev, ne pa osredotočanje na gospodarska vprašanja, razen če so jasno povezana s svobodo medijev.

2.10 Iz uredbe je jasno, da se želi Komisija osredotočiti na „izkrivljanje“ notranjega trga in odpreti medijski trg za večjo konkurenco prek meja, zlasti za avdiovizualne medijske storitve in video izmenjavo. Zato je dejansko področje uporabe uredbe veliko ožje, kot se razume iz njenega naslova. EESO meni, da ta pristop ne zadostuje za učinkovito zaščito medijev in – kjer je to potrebno – ponovno vzpostavitev svobode in pluralnosti medijev, ki sta ogroženi v skoraj vseh državah članicah in sta v nekaterih ekstremnih primerih praktično odpravljena, kar ima uničujoče posledice za delo in varnost novinarjev ter integriteto javne razprave in informacij. Z odprtjem trga je treba zagotoviti enake standarde zaščite svobode govora, da zaradi širšega dostopa do trga zlasti v revnejših državah tuji akterji ne bi pridobili monopola na trgu.

⁽⁶⁾ Direktiva (EU) 2019/1937 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2019 o zaščiti oseb, ki prijavijo kršitve prava Unije (UL L 305, 26.11.2019, str. 17).

⁽⁷⁾ COM(2022) 457 final.

⁽⁸⁾ Priporočilo Komisije (EU) 2022/1634 z dne 16. septembra 2022 o notranjih zaščitnih ukrepih za uredniško neodvisnost in preglednost lastništva v medijskem sektorju (UL L 245, 22.9.2022, str. 56).

2.11 EESO pozdravlja predloge za okrepitev in zaščito uredniške neodvisnosti. Poudarja pa tudi, da je treba ohraniti neodvisnost novinarjev in založnikov, tj. pravico založnikov, da oblikujejo uredniško usmeritev publikacij. EESO v več državah EU opaža vse večji politični in gospodarski vpliv, tako v javnih kot v zasebnih medijih, ki so tesno povezani z oblastjo. To ni združljivo z vlogo medijev kot četrte veje oblasti. Uredba ne določa, kako je mogoče uredniško neodvisnost uskladiti z legitimnimi pravicami in interesi založnikov/lastnikov zasebnih medijev.

2.12 EESO podpira ukrepe za povečanje odpornosti proti tujim manipulacijam z informacijami in tujemu vmešavanju, pod pogojem, da to ne vpliva na svobodo izražanja v Evropski uniji.

2.13 Evropski akt o svobodi medijev opredeljuje potrebo po financiranju medijskega sektorja, kot je EESO predlagal v mnenju *Zagotavljanje svobode in raznolikosti medijev v Evropi*⁽⁹⁾. Vendar ta orodja še vedno ne zadostujejo za zagotavljanje kakovostnega novinarstva in medijske raznolikosti v državah članicah. Hkrati EESO meni, da najboljše pogoje za svobodo medijev zagotavlja regulativni okvir, ki medijskim hišam omogoča, da se financirajo s svojo ponudbo na trgu. Javni mediji so smiselni le, če so nepristranski in popolnoma neodvisni od političnega vpliva, sicer lahko javno financiranje privede do vseh vrst zlorab in vladnih manipulacij. Vsak projekt financiranja medijev bi moral temeljiti na zelo preglednih pravilih in jamstvih o politični neodvisnosti novinarjev.

2.14 EESO podpira končno poročilo Konference o prihodnosti Evrope⁽¹⁰⁾ in njen odločen poziv k spodbujanju neodvisnosti in pluralnosti medijev (predloga 27(1) in 37(4)), ki ju Komisija navaja, ne da bi upoštevala prednostni vrstni red teh predlogov.

3. Posebne ugotovitve

3.1 EESO pozdravlja pravice prejemnikov medijskih storitev in ponudnikov medijskih storitev, „da v korist javnega diskurza prejemajo raznovrstne novice in aktualne informativne vsebine, pripravljene ob spoštovanju uredniške svobode ponudnikov medijskih storitev“, kot jih določa člen 3.

3.2 EESO dvomi o ozkem področju uporabe člena 4(2)(c), ki obravnava le namestitev vohunskega programja (samo „izdel[ki] z digitalnimi elementi“), in predlaga prepoved namestitve vseh naprav ali tehnologij, ki se lahko uporabljajo za nadzor.

3.3 EESO poudarja pomen zaščitnih ukrepov za neodvisnost ponudnikov javnih medijskih storitev ter zadostnih in stalnih finančnih virov zanje (člen 5), vendar bi moral obstajati učinkovit sistem nadzora, ki bi zagotavljal učinkovitost porabe sredstev. EESO meni, da bi neodvisni organ lahko najbolje opredelil ustrezen znesek financiranja, ki je potreben, da se ponudnikom javnih medijskih storitev omogoči izpolnjevanje njihovih nalog, pod pogojem, da ni politično imenovan. Trenutne težnje politizacije vprašanja financiranja ponudnikov javnih medijskih storitev močno ogrožajo svobodo medijev.

3.4 EESO meni, da dolžnosti ponudnikov medijskih storitev, kot so opredeljene v členu 6(1), ne zagotavljajo preglednosti lastništva medijev. Nepreglednost lastništva medijev je pomemben razlog za pomanjkanje uredniške svobode in kakovostnega novinarstva (v skladu z novinarskimi standardi). Ponudniki medijskih storitev in spletne platforme morajo zagotoviti, da je njihovo lastništvo pregledno za uporabnike medijev. Te preglednosti ne sme ovirati varstvo podatkov in zasebnosti. Opredeljene zahteve malim medijskim hišam ne smejo povzročiti pretiranega upravnega bremena.

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Zagotavljanje svobode in raznolikosti medijev v Evropi (mnenje na lastno pobudo) (UL C 517, 22.12.2021, str. 9).

⁽¹⁰⁾ Konferenca o prihodnosti Evrope, poročilo o končnem izidu, maj 2022.

3.5 EESO priporoča, da se zavezujoče zahteve glede preglednosti, navedene v točki 20 priporočila Komisije, dopolnijo z dodatnimi zahtevami, navedenimi v točkah 4.1 do 4.6 priloge k Priporočilu Odbora ministrov Sveta Evrope državam članicam o pluralnosti medijev in preglednosti lastništva medijev⁽¹¹⁾.

3.6 EESO meni, da utegne nezavezujoče priporočilo Komisije privedi do neuskkljenih pravil, ki bi ogrozila celovitost skupnega trga in cilje direktive.

3.7 EESO meni, da je sklicevanje v členu 7 na zahteve iz člena 30 Direktive 2010/13/EU⁽¹²⁾ preveč ohlapno, da bi zagotovili neodvisnost nacionalnih regulativnih organov ali teles. Zato priporoča, da se opredelijo okvir, ki bo zagotavljal neodvisnost nacionalnih regulativnih organov, in instrumenti za odpravo morebitnega pomanjkanja neodvisnosti nacionalnega regulativnega organa.

3.8 EESO ocenjuje kot nesprejemljivo, da predstavnik nacionalnega organa ali telesa, ki ni popolnoma neodvisen, sodeluje pri spremljanju odločitev predlaganega Evropskega odbora za medijske storitve. Za oceno neodvisnosti nacionalnih organov ali teles je treba v uredbi opredeliti jasna merila.

3.9 EESO meni, da predlagani Evropski odbor za medijske storitve ne bo neodvisen od Evropske komisije, in poziva evropskega zakonodajalca, naj zagotovi njegovo popolno neodvisnost. Če Evropski odbor za medijske storitve ne bo popolnoma neodvisen od Evropske komisije, ne sme opravljati nobenih nadzornih ali regulativnih nalog.

3.10 EESO priporoča, da se člen 10(5) preoblikuje tako: „Komisija imenuje predstavnika v Odboru. Predstavnik Komisije lahko sodeluje na sejah Odbora, vendar nima glasovalne pravice.“

3.11 EESO priporoča, da se člen 10(6) preoblikuje tako: „Odbor lahko na svoje seje povabi strokovnjake in opazovalce.“

3.12 EESO v zvezi s členom 11 zavrača odločitev Komisije za podmožnost A, ki predvideva ustanovitev Evropskega odbora za medijske storitve, ki ga podpira sekretariat Komisije. Neodvisnost odbora lahko zagotovi le podmožnost B, ki predvideva ustanovitev Evropskega odbora za medijske storitve, ki mu pomaga neodvisen urad EU.

3.13 EESO pozdravlja strukturiran dialog z vsemi deležniki in izrecno s civilno družbo, kot je navedeno v členu 12(l). Kot predstavnik najpomembnejših sektorjev civilne družbe (vključno s socialnimi partnerji) lahko s svojim strokovnim znanjem prispeva k temu strukturiranemu dialogu.

3.14 EESO pozdravlja strukturirano sodelovanje med nacionalnimi regulativnimi organi in telesi, vključno z medsebojno pomočjo. Vendar priporoča, da se področje uporabe člena 13(2) razširi, tako da ne bo zajemalo le ogrožanja delovanja notranjega trga medijskih storitev ter javne varnosti in obrambe, temveč tudi druge grožnje svobodi in raznolikosti medijev ter ogrožanje politične neodvisnosti regulativnih organov in teles.

3.15 EESO pozdravlja prizadevanja za boljšo zaščito vsebin ponudnikov medijskih storitev na zelo velikih spletnih platformah, kot je določeno v členu 17, in poudarja pomen preglednosti v vseh postopkih, povezanih z moderiranjem vsebin na zelo velikih spletnih platformah, pod pogojem, da obveznosti iz tega odstavka ne ovirajo delovanja velikih spletnih platform. Pozdravlja strukturiran dialog iz člena 18 in poudarja pomen vključenosti civilne družbe v pregled uporabe člena 17.

3.16 EESO pozdravlja pravico uporabnikov, da prilagodijo privzete nastavitve avdiovizualnega medija, kot je določeno v členu 19. Za uveljavljanje te pravice so ključnega pomena uporabniku prijazne naprave in/ali uporabniški vmesniki, pri čemer se ne bi smelo posegati v operativno sposobnost proizvajalcev in razvijalcev ali omejiti njihov prihodnji razvoj. Zasnovani morajo biti na uporabniku prijazen način in v preprostem jeziku.

⁽¹¹⁾ Svet Evrope, Priporočilo CM/Rec(2018)1[1] Odbora ministrov državam članicam o pluralnosti medijev in preglednosti lastništva medijev, 7. marec 2018, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13.

⁽¹²⁾ Direktiva 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah) (UL L 95, 15.4.2010, str. 1).

3.17 EESO predlaga tudi, da se Evropskemu odboru za medijske storitve (v skladu s členom 20(4)) podeli pravica, da pripravi mnenje na lastno pobudo, če bi nacionalni zakonodajni, regulativni ali upravni ukrep lahko vplival na delovanje notranjega trga medijskih storitev.

3.18 EESO ponovno izraža zaskrbljenost, da zgolj tržni pristop k zagotavljanju pluralnosti in svobode medijev v Evropi ne zadostuje. Priznava, da lahko velikost podjetij na trgu medijskih storitev prispeva h gospodarski vzdržnosti ponudnikov medijskih storitev, vendar pozdravlja priznanje Evropske komisije, da lahko koncentracija na medijskem trgu resno ogrozi svobodo in pluralnost medijev.

3.19 EESO pozdravlja ukrepe, predlagane v členu 21 za povečanje preglednosti koncentracije na trgu, kot prvi korak k zaježitvi groženj svobodi in pluralnosti medijev zaradi koncentracije na medijskem trgu. Koncentracija na trgu nima nujno negativnega učinka na svobodo in raznolikost medijev, kadar na primer pomaga preživeti manjšim medijskim hišam, vendar je treba proti njej ukrepati, kadar vodi do informacijskih monopolov. EU mora ukrepati zlasti proti prevzemu medijev s strani medijskih mogulov in oligarhov, ki so pogosto v tesnih odnosih z vodilnimi politiki v državi ali celo z vladami tretjih držav.

3.20 EESO opozarja, da so medijski trgi še vedno zelo razdrobljeni, in poziva k merjenju koncentracije na trgu ne le na nacionalnih trgih medijskih storitev, temveč tudi na razdrobljenih trgih na podnacionalni ali lokalni ravni. Koncentracija na medijskem trgu na območjih s samo eno regionalno medijsko hišo resno ogroža svobodo in pluralnost medijev.

3.21 EESO meni, da smernice Komisije „o dejavnikih, ki jih [je treba] upoštevati pri uporabi meril za oceno učinka koncentracij na medijskem trgu“ ne zadostujejo za zagotavljanje primerljivosti ocen po vsej EU. Priporoča opredelitev minimalnih standardov za ocenjevanje na ravni EU, ki jih je treba spoštovati v vseh državah članicah. Slednje so pozvane, naj zagotovijo podrobnejše in poglobljene ocene, ki presegajo minimalne zahteve EU.

3.22 Glede na trenutno ogroženost svobode in pluralnosti medijev zaradi koncentracije na trgu so nezavezujoče zahteve glede preglednosti nezadostne. Zato EESO poziva evropska zakonodajalca, naj sprejmeta zavezujoče predpise o koncentraciji medijev, pri tem pa ustrezno upoštevata svobodo gospodarske pobude. Vendar to ne sme obremeniti medijev ali medijskih institucij z dodatno birokracijo in dragimi postopki.

3.23 EESO priporoča, da se Evropskemu odboru za medijske storitve (v skladu s členom 22) podeli pravica, da pripravi mnenje na lastno pobudo „če ni ocene ali posvetovanja v skladu s členom 21“. Ni dovolj, da se za ocenjevanje koncentracije trga zadolži države članice, saj nekatere vlade dejavno podpirajo koncentracijo na trgu, da bi utišale kritične glasove in opozicijske medijske hiše.

3.24 EESO opozarja na dejstvo, da izkrivljanje notranjega trga medijskih storitev vpliva tudi na svobodo in pluralnost medijev, če so ta izkrivljanja omejena na posebne dele skupnega trga, na nacionalni, regionalni ali celo lokalni ravni. V vseh teh primerih mora imeti Evropski odbor za medijske storitve pravico, da sproži oceno koncentracije medijev, če nacionalni regulativni organi ali telesa tega ne storijo.

3.25 EESO priporoča, da se Evropskemu odboru za medijske storitve dodeli naloga izvajanja ocen, ki obravnavajo druge grožnje svobodi in pluralnosti medijev, če nacionalni regulativni organi tega ne storijo.

3.26 EESO pozdravlja zavezujoče zahteve glede preglednosti iz člena 24 v zvezi z dodeljevanjem državnih oglaševalskih sredstev. Vendar meni, da je izvzetje ozemelskih enot z več kot milijonom prebivalcev iz zahtev vrzel, ki dopušča izogibanje preglednosti. Priznava, da mora biti upravno breme, povezano z zahtevami glede poročanja, sorazmerno, zato predlaga, da se določi minimalni prag za znesek porabe ene nacionalne, regionalne ali lokalne uprave. Če skupna letna poraba enega subjekta za državno oglaševanje ostane pod pragom, se zahteve glede preglednosti ne uporabljajo.

3.27 EESO pozdravlja letno spremljanje, predvideno v členu 25, in poziva, da se med njegovim izvajanjem opravi posvetovanje z ustreznimi deležniki in civilno družbo. Omejitev spremljanja na delovanje notranjega trga za medijske storitve ni zadostna. Zato predlaga, da se obseg spremljanja razširi tudi na vse druge vidike, ki so pomembni za zaščito svobode in pluralnosti medijev. Priporoča, naj se Evropski odbor za medijske storitve zadalži za pripravo sklopa kazalnikov za spremljanje.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o prizadevanjih za prihodnost brez azbesta: evropski pristop k obravnavanju tveganj za zdravje zaradi azbesta

(COM(2022) 488 final)

Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Direktive 2009/148/ES o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu

(COM(2022) 489 final – 2022/0298 (COD))

(2023/C 100/18)

Poročevalka: **Ellen NYGREN**

Zaprosilo	Evropski parlament, 6. 10. 2022 Svet Evropske unije, 7. 10. 2022
Pravna podlaga	člen 153(2)(b) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU)
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	23. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	155/9/49

1. Povzetek in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja namero Komisije, da zmanjša pojavnost raka, in njena posebna prizadevanja za zmanjšanje izpostavljenosti azbestu pri delu.

1.2 Znanost je dognala, da ni varne izpostavljenosti azbestu, pri kateri bi bilo mogoče popolnoma izključiti tveganje raka. Zato EESO enako kot Evropski parlament priporoča, naj se mejna vrednost izpostavljenosti azbestu, predvidena v direktivi o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu, dolgoročno določi na nižji ravni, kot jo zdaj predlaga Komisija, in naj se za doseg tega pripravi časovni načrt dodatnih ukrepov poleg predlogov Komisije, v katerem bo predvidena finančna podpora, ki jo podjetja in regije potrebujejo, da dosežejo cilje.

1.3 EESO predlaga obsežno informacijsko kampanjo o azbestu in življenjsko nevarnih tveganjih, povezanih z njim. Poleg tega je treba vsem delavcem, ki so izpostavljeni azbestu, nuditi izobraževanje v njihovem maternem jeziku ali drugem jeziku, ki ga obvladajo.

1.4 EESO priporoča, naj vsi delavci, za katere obstaja sum, da so izpostavljeni azbestu, opravljajo zdravniške preglede, pri menjavi delovnega mesta pa naj imajo dnevnik oziroma potni list, v katerem so navedene informacije o njihovi izpostavljenosti azbestu, da se omogoči spremljanje njihovega zdravja.

1.5 Za učinkovito obravnavo tveganj, povezanih z azbestom, je potrebno mednarodno sodelovanje na področju zakonodaje, pri čemer EESO zlasti izpostavlja Konvencijo Mednarodne organizacije dela št. 162 in Rotterdamsko konvencijo. V razpravah o teh konvencijah in pri njunem izvajanju bi morale imeti EU in države članice aktivno in vodilno vlogo, da bi spodbujale boljši razvoj v državah po vsem svetu in mednarodnih trgovinskih verigah. Sporazumi o prosti

trgovini, ki jih EU sklepa z drugimi državami in regijami, bi morali vključevati zahteve po okrepitvi prizadevanj za prepoved uporabe azbesta in zmanjšanje njegovih škodljivih učinkov v državah po vsem svetu. EESO poziva EU in njene države članice, naj si močno prizadevajo za prepoved uporabe azbesta na mednarodni ravni in za zaščito delavcev pri ravnanju s tem materialom, kjer ta že obstaja, na primer pri prenovi in rušenju objektov ali pri ravnanju z odpadki.

2. Ozadje in splošne ugotovitve

2.1 Prepoved azbesta v Evropski uniji

2.1.1 Azbest je nevarna snov, ki povzroča raka. To je znano že desetletja in tudi Evropska unija je že pred več kot 40 leti sprejela ukrepe za njegovo omejitev, ki ji je sledila še prepoved vsakršne uporabe tega materiala. Leta 1999 je prepovedala vse vrste azbestnih vlaken. Prepoved je začela veljati leta 2005 in velja tako za blago, proizvedeno v Evropski uniji, kot za blago, uvoženo v EU. Z Direktivo 2009/148/ES Evropskega parlamenta in Sveta ⁽¹⁾ so bila kodificirana dotedanja pravila o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu.

2.1.2 Azbest se je v gradbeništvu uporabljal razmeroma dolgo, zato ga veliko stavb še vedno vsebuje. Pri njihovi obnovi ali rušenju se, odvisno od vrste del, te nevarne snovi aktivirajo. Azbest je prisoten tudi v drugih sektorjih, kot so rudarstvo in ekstraktivna industrija, ravnanje z odpadki in vzdrževanje vozil. Tako so delavci pri mnogih delih še vedno izpostavljeni temu materialu, čeprav je uporaba novega azbesta zdaj prepovedana. Poleg delavcev, zajetih v uradnih statističnih podatkih, je še neznano število državljanov tretjih držav, ki niso vedno upoštevani v statističnih podatkih EU in držav članic. Po mnenju Komisije je direktiva iz leta 2009 o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu v glavnem še vedno ustrezna, vendar predlaga, da se posodobi v skladu z najnovejšimi znanstvenimi dognanji na tem področju.

2.1.3 EESO je v zvezi z azbestom sprejel dve mnenji, in sicer o *odpravi azbesta v Evropski uniji* (CCMI/130) ⁽²⁾ in o *delu z azbestom pri energetski prenovi* (CCMI/166) ⁽³⁾. Meni, da mora biti „popolna odstranitev vsega azbesta v rabi in vseh proizvodov, ki vsebujejo azbest, [...] prednostna naloga Evropske unije“, in jo poziva, „naj v sodelovanju s socialnimi partnerji in drugimi zainteresiranimi stranmi na evropski, nacionalni in regionalni ravni oblikuje akcijske načrte za ravnanje z azbestom in njegovo odstranjevanje ter zagotovi njihovo izmenjavo“. Toda v sedanjih razmerah je cilj popolne odprave azbesta še vedno težko hitro doseči, zato so se nosilci odločanja v nekaterih državah oziroma regijah EU odločili za strategijo „varnega“ azbesta.

2.1.4 Komisija v sedanjem predlogu poziva k znižanju tehnične mejne vrednosti azbesta v zraku z 0,1 vlakna na kubični centimeter (f/cm^3) na največ 0,01 f/cm^3 v osemurnem s časovno obremenitvijo izračunanem povprečju (TWA).

2.2 Ambicije EU v boju proti raku

2.2.1 Evropski načrt za boj proti raku iz leta 2021 je pobuda za boj proti tej bolezni z več pristopi. Pomemben del tega načrta, ki ga je EESO pozdravil v mnenju SOC/677 ⁽⁴⁾, je primarna preventiva. V tem okviru bi bilo učinkovito sprejeti ukrepe za boj proti izpostavljenosti azbestu, kar je že dobro znana tema, saj taka prizadevanja zmanjšujejo tveganje dodatnih primerov raka, raziskave pa so že pokazale, da je izpostavljenost azbestu eden glavnih vzrokov te bolezni v delovnem okolju. Ker za tveganje mezotelioma obstaja več dejavnikov (npr. poleg azbesta tudi nanovlakna), EESO predlaga, naj osebe, ki so pri delu izpostavljene azbestu, prejmejo dokument o dejanski izpostavljenosti.

⁽¹⁾ Direktiva 2009/148/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o varstvu delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu (UL L 330, 16.12.2009, str. 28).

⁽²⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o odpravi azbesta v EU (UL C 251, 31.7.2015, str. 13).

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Delo z azbestom pri energetski prenovi (mnenje na lastno pobudo) (UL C 240, 16.7.2019, str. 15).

⁽⁴⁾ Mnenje Evropskega odbora regij – Evropski načrt za boj proti raku (UL C 97, 28.2.2022, str. 17).

2.2.2 V zvezi s tem je treba poudariti, da azbestu niso izpostavljeni zgolj delavci, ampak mu je lahko izpostavljen kdor koli, če je, na primer, v bližini objekta, ki se obnavlja ali ruši. Izpostavljeni pa so lahko tudi posamezniki, ki se nestrokovno lotijo prenove svojega stanovanja ali se ne zavedajo s tem povezanih tveganj. Poleg tega lahko azbest zaide v prezračevalne naprave in ljudje so mu lahko izpostavljeni, ne da bi se tega zavedali. Zato EESO priporoča obveščanje javnosti prek vseh možnih kanalov, vključno z mediji, ki imajo pri tem veliko odgovornost.

2.3 Splošne ugotovitve

2.3.1 EESO podpira prizadevanja Komisije za boj proti raku z različnimi pristopi. Omejitev tveganja izpostavljenosti azbestu prinaša konkreten napredek pri zmanjšanju števila rakavih obolenj. Na voljo imamo številna znanstvena dognanja o nevarnostih azbesta ter o neposredni povezavi med izpostavljenostjo azbestu in rakom. Na podlagi najnovejših znanstvenih spoznanj, ki jih je Komisija zbrala na tem področju, se zdaj predlaga ustrezna posodobitev pravnega okvira.

2.3.2 Vsak primer raka pomeni stroške za družbo ter trpljenje in izgubo za posameznike. Z omejevanjem izpostavljenosti azbestu pri delu se je mogoče izogniti znatnemu številu primerov te bolezni. EESO zato poziva vse zainteresirane strani, naj si po najboljših močeh prizadevajo preprečiti izpostavljenost azbestu. Nujni so zlasti ukrepi za zaščito delavcev, ki so azbestu izpostavljeni pri delu, pa tudi pobude za splošno razširjanje znanja na tem področju, da bi se povečala ozaveščenost širše javnosti o tveganjih, povezanih z azbestom.

3. Posebne ugotovitve

3.1 Najbolj ambiciozen ukrep, ki ga lahko Evropska unija sprejme pri reviziji direktive, je znižanje tehnične mejne vrednosti dopustne količine azbestnih vlaken v zraku. EESO pozdravlja pobudo Komisije in meni, da je dobra osnova za dolgoročni napredek v smeri ničelne tolerance do izpostavljenosti azbestu pri delu.

3.1.1 Komisija predlaga spremembo člena 8 in znižanje mejne vrednosti, ki zdaj znaša 0,1 vlakna na cm^3 v osemurnem s časovno obremenitvijo izračunanem povprečju (TWA). Direktiva določa tudi, da je treba izpostavljenost delavcev na delovnem mestu azbestnemu prahu ali prahu materialov, ki vsebujejo azbest, zmanjšati na najnižjo možno raven in v vsakem primeru na najnižjo raven, ki je tehnično izvedljiva, pod mejno vrednost, določeno v členu 8. EESO v zvezi s tem opozarja, da lahko socialni partnerji novo mejno vrednost, ki bo veljala v skladu z direktivo, še znižajo in sprejmejo ustrezne ukrepe za nadaljnje zmanjšanje prisotnosti azbestnih vlaken na delovnem mestu.

3.1.2 Po mnenju Mednarodne komisije za zdravje pri delu (ISTC) ni varne ravni izpostavljenosti, pri kateri bi bilo mogoče zagotovo izključiti tveganje raka. Profesor Jukka Takala je na posvetovanju EESO 31. oktobra 2022 pojasnil, da zaradi raka, povezanega z azbestom, v EU vsako leto umre približno 90 370 oseb, kar je dokaz, da je treba zmanjšati mejno vrednost izpostavljenosti. EESO zato meni, da bi morala EU iti še dlje od meje, ki jo predlaga Komisija, in dolgoročno, po razumnem prehodnem obdobju, za tehnično mejno vrednost določiti 0,001 vlakna na cm^3 . Da bo to mogoče uresničiti, bi bilo treba pripraviti časovni načrt s predlogi ukrepov, vključno s finančnimi, da bi se podprla podjetja in regije, ki potrebujejo takšne ukrepe za doseganje zastavljenih ciljev.

3.2 Izvajalec mora pred začetkom obnove ali rušenja ugotoviti, kateri materiali bi lahko vsebovali azbest. Pri tem mora imeti možnost, da pridobi informacije od lastnika nepremičnine ali prek drugih kanalov ali pa z inšpekcijskim pregledom stavbe. EESO se zavzema za uvedbo registra za zbiranje podatkov v zvezi s tem o vseh stavbah, najprej o tistih, ki se obnavljajo, nato pa postopoma o vseh drugih stavbah. Države članice bi morale te informacije strukturirati na način, o katerem bi se skupaj dogovorili na ravni EU, da bi lahko pridobili primerljive podatke o tem, kje se pričakuje prisotnost azbesta (država/kraj/namembnost stavbe/del stavbe), v kakšnih količinah (približna ocena oblike azbesta in količine na kvadratni meter) itd. Evropsko agencijo za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) bi lahko prosili, da prispeva k razvoju usklajenega regulativnega okvira za takšen register nepremičnin.

3.3 Pomembno je tudi izobraževanje delavcev, ki jim grozi izpostavljenost azbestu. EESO poudarja, da je izredno pomembno, da se delavcem to izobraževanje ponudi v njihovem maternem jeziku ali drugem jeziku, ki ga obvladajo, tudi v primerih, ko prihajajo iz držav, ki niso države, v katerih delajo, in je njihovo znanje jezika države, v kateri delajo, morda pomanjkljivo. To velja tako za državljane EU kot za delavce iz tretjih držav.

3.4 EESO poleg tega priporoča, naj se informacije o azbestu in tveganjih, ki jih prinaša, v večji meri razširjajo v javnosti, da bi povečali ozaveščenost delavcev in naročnikov del, pri katerih lahko pride do stika z azbestom, ter posameznikov in javnih organov, ki s tem vprašanjem niso dodobra seznanjeni. Komisijo poziva, naj v sodelovanju z državami članicami, socialnimi partnerji in ustreznimi organizacijami civilne družbe pripravi informacijsko kampanjo o azbestu in življenjsko nevarnih tveganjih, povezanih z njim. EESO bi bil lahko platforma za mednarodno konferenco za ozaveščanje o tem materialu, njegovih škodljivih učinkih in o tem, kako se pred njimi zaščititi.

3.5 Zdravstvene službe medicine dela so za delavce, izpostavljene azbestu, dolžne opraviti (predhodne, periodične in končne) preglede o sposobnosti za delo, ta potrdila pa se predložijo delodajalcu. Ko izpostavljenosti azbestu ni več, bi se rezultat končnega pregleda predložil delodajalcu in delavcu ter priložil posebni dokumentaciji, dnevniku oziroma potnemu listu, v katerem bi bile navedene informacije o izpostavljenosti azbestu in ki bi delavce spremljal skozi celo življenje. Tako bi se lahko nadzorovalo njihovo zdravje in prepoznali primeri poklicnih bolezni zaradi morebitnih poznejših posledic izpostavljenosti azbestu. To dokumentacijo bi morali prejeti tako delodajalci kot delavci, vključno z delavci brez dokumentov in delavci migranti. Delavci bi jo pokazali na vseh nadaljnjih zdravniških pregledih, da bi se lahko celo življenje spremljali morebitni poznejši učinki izpostavljenosti azbestu. EESO poziva EU in države članice, naj olajšajo dostop do ustreznih specializirane medicine dela.

3.6 Zavarovanja za primer poklicne bolezni morajo kriti bolezni, ki so posledica izpostavljenosti azbestu. EESO Evropski uniji in državam članicam priporoča, naj si pri odločanju o dodelitvi pravice do odškodnine za poklicne bolezni prizadevajo, da se v primeru raka, ki se pojavi po sumu izpostavljenosti azbestu, domneva, da obstaja povezava med to izpostavljenostjo in boleznijo, saj imamo o tem zanesljive in trdne znanstvene dokaze. Ustanoviti bi bilo treba mednarodni solidarnostni sklad za zagotavljanje pravice do odškodnine.

3.7 Priporočljivo je, da države članice prek svojih inšpektorjev za delo sodelujejo pri preverjanju, ali je na voljo ustrezno izobraževanje za delavce, pri katerih obstaja tveganje za izpostavljenost azbestu v gradbeništvu, rudarstvu, ekstraktivni industriji, prometu, gradnji cest in predorov ter ravnanju z odpadki. S tem sodelovanjem se zagotovi, da se vodijo ustrezni registri stavb, ki vsebujejo azbest, ter so na voljo na ravni držav in EU. EESO poudarja, da je za izvajanje teh nalog potrebno zadostno število inšpektorjev za delo (tj. inšpektorjev za varnost in zdravje).

3.8 Za učinkovito obravnavo tveganj, povezanih z azbestom, je potrebno mednarodno sodelovanje na področju zakonodaje. V zvezi s tem EESO opozarja, da sta konvencija Mednarodne organizacije dela št. 162 in Rotterdamska konvencija o postopku soglasja po predhodnem obveščanju za določene nevarne kemikalije in pesticide v mednarodni trgovini primera ureditve, pri kateri bi Evropska unija in njene države članice lahko imele in tudi morale imeti dejavno in pomembno vlogo, da bi spodbudile večji napredek glede azbesta v vseh državah sveta in mednarodnih trgovinskih verigah. Sporazumi o prosti trgovini, ki jih EU sklepa z drugimi državami in regijami, bi morali vključevati zahteve po okrepitvi prizadevanj za prepoved uporabe azbesta in zmanjšanje njegovih škodljivih učinkov v državah po vsem svetu. EESO poziva EU in njene države članice, naj si močno prizadevajo za prepoved uporabe azbesta na mednarodni ravni in za zaščito delavcev pri ravnanju s tem materialom, kjer ta že obstaja, na primer pri prenovi in rušenju objektov ali pri ravnanju z odpadki.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

PRILOGA

Naslednji amandmaji, ki so bili med razpravo zavrtnjeni, so prejeli vsaj četrtnino oddanih glasov (člen 43(2) Poslovnika):

Amandma 1

Točka 3.1.2

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
Po mnenju Mednarodne komisije za zdravje pri delu (ISTC) ni ravni izpostavljenosti, ki bi lahko zagotovo izključila tveganje raka. Profesor Jukka Takala je na posvetovanju EESO 31. oktobra 2022 navedel, da v EU vsako leto umre približno 90 370 oseb zaradi raka, povezanega z azbestom, kar je dokaz, da je treba zmanjšati mejno vrednost izpostavljenosti. EESO zato meni, da bi morala EU iti še dlje od meje, ki jo predlaga Komisija, in dolgoročno , po razumnem prehodnem obdobju, za tehnično mejno vrednost določiti 0,001 vlakna na cm³ . Da bo to mogoče uresničiti, bi bilo treba pripraviti časovni načrt s predlogi ukrepov, vključno s finančnimi, da bi se podprla podjetja in regije, ki potrebujejo takšne ukrepe za doseganje zastavljenih ciljev.	Po mnenju Mednarodne komisije za zdravje pri delu (ISTC) ni ravni izpostavljenosti, ki bi lahko zagotovo izključila tveganje raka. Profesor Jukka Takala je na posvetovanju EESO 31. oktobra 2022 navedel, da v EU vsako leto umre približno 90 370 oseb zaradi raka, povezanega z azbestom, kar je dokaz, da je treba zmanjšati mejno vrednosti izpostavljenosti. EESO zato pozdravlja predlog Komisije in meni, da bi bilo treba po razumnem prehodnem obdobju še dodatno znižati tehnično mejno vrednost. Da bo to mogoče uresničiti, bi bilo treba pripraviti časovni načrt s predlogi ukrepov, vključno s finančnimi, da bi se podprla podjetja in regije, ki potrebujejo takšne ukrepe za doseganje zastavljenih ciljev.

Rezultat glasovanja

Za: 68

Proti: 106

Vzdržani: 16

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu spretnosti 2023

(COM(2022) 526 final – 2022/0326 (COD))

(2023/C 100/19)

Poročevalka: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Zaprosilo	Svet Evropske unije, 21. 10. 2022 Evropski parlament, 20. 10. 2022
Pravna podlaga	člena 149 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	15. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	547
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	155/0/1

1. Sklepi in priporočila

1.1 EESO pozdravlja razglasitev leta 2023 za evropsko leto spretnosti. V okviru tega leta je treba poiskati poti do učinkovitih rešitev in koristi na področju izobraževanja za mlade in odrasle, brezposelne in zaposlene, ne glede na njihovo pogodbeno razmerje, raven kvalifikacij ali spol. To je v skladu s ciljem predsednice von der Leyen, da je treba za povečanje konkurenčnosti evropskega gospodarstva, zlasti MSP, delovno silo opremiti s pravim znanjem in spretnostmi. EESO se veseli plodnega sodelovanja pri evropskem letu spretnosti 2023, da se dosežejo konkretni rezultati, zato je pripravljen prispevati in spodbujati mrežno povezovanje ter razprave.

1.2 Glede na to, da v nekaterih delih EU nimajo vsi enakega dostopa do možnosti za izobraževanje, raven izobrazbe pa se še vedno veliko pre pogosto prenaša iz ene generacije v drugo, bi bilo treba med evropskim letom 2023 začeti nadaljnje razprave in dejavnosti za preprečevanje diskriminacije na vseh področjih izobraževanja ter ljudem pomagati, da pridobijo spretnosti, ki jim bodo omogočile poklicno pot navzgor in kakovostno življenje. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti dostopu socialno in ekonomsko prikrajšanih skupin do kakovostnega in vključujočega preusposabljanja ter izpopolnjevanja. **Priporočilo Sveta o poteh izpopolnjevanja**, katerega cilj je podpreti nizko usposobljene in nizkokvalificirane odrasle, da se izpopolnijo in vključijo na trg dela, je treba uveljaviti in izvajati kot pomemben cilj evropskega leta spretnosti.

1.3 EESO meni, da so potrebni učinkoviti mehanizmi financiranja, ki bodo mobilizirali evropske in nacionalne vire ter vključevali ustrezno delitev stroškov med javnimi organi in zasebnimi subjekti, pa tudi posamezniki in drugimi ustreznimi deležniki (socialnimi partnerji, ponudniki usposabljanja in nevladnimi organizacijami). Opolnomočenje delavcev, da se vključijo v usposabljanje, je prav tako ključno za oblikovanje kulture vseživljenjskega učenja.

1.4 EESO pričakuje, da se bo v evropskem letu spretnosti s posebno pozornostjo obravnavalo vprašanje, kdo je odgovoren za zagotavljanje potrebnih virov za izpopolnjevanje in preusposabljanje, kar je pomembno za zmanjšanje tveganja socialne izključenosti, vključno z usmerjanjem financiranja. Sem sodi tudi vprašanje skupne odgovornosti socialnih partnerjev na ravni sektorjev in podjetij za naložbe v izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki sta usmerjena v prihodnost. Zajema tudi zavezanost delodajalcev, da sprejmejo potrebne ureditve za pomoč vsem delavcem, ki so postali presežni, da izkoristijo sheme podpore. EESO poziva socialne partnerje in jih spodbuja, naj sprejmejo učinkovite ukrepe za sodelovanje v socialnem dialogu, da bi vsi delavci v skladu z evropskim stebrom socialnih pravic imeli enak dostop do kakovostnega in vključujočega usposabljanja. Poleg tega je treba okrepiti mehanizme posvetovanj med izobraževalnimi ustanovami, oblastmi, podjetji in sindikati, saj lahko to prispeva k oblikovanju realnih in učinkovitih strategij za prehod od izobraževanja k poklicnemu življenju.

1.5 S tega vidika EESO predlaga, naj se končno uresniči zamisel o jamstvu za znanja in spretnosti, s katerim bi vsi dobili pravico do dostopa do kakovostnega in vključujočega usposabljanja, ter naj se spodbujata sodelovanje pri kolektivnih pogajanjih in krepitev zmogljivosti, da se določijo pravila in pogoji za plačani študijski dopust, kar bi ljudem omogočilo, da polno sodelujejo v družbi ter uspešno obvladujejo prehode v družbi in na trgih dela. V tem smislu bi morale usposabljanje zajemati pridobivanje ključnih kompetenc ter osnovnih in poklicnih spretnosti, ki bi bilo omogočeno vsem, ne glede na njihovo raven znanja.

1.6 Komisija poziva države članice, naj za usklajevanje ustreznih dejavnosti na nacionalni ravni imenujejo nacionalnega koordinatorja za evropsko leto spretnosti. EESO predlaga, naj te nacionalne koordinacijske točke delujejo pregledno in vključujoče, pa tudi, naj imajo ustrezne pristojnosti in primerna finančna sredstva EU ter nacionalna sredstva. Pri njihovi izbiri naj sodelujejo vsi deležniki na področju izobraževanja in usposabljanja (predvsem ponudniki izobraževanja in usposabljanja, javne in zasebne službe za zaposlovanje, socialni partnerji in druge ustrezne organizacije civilne družbe), da bodo slednji del procesa in bodo imeli vodilno vlogo, tako pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti med letom kot tudi pri njegovi oceni. Enako načelo usklajevanja bi bilo treba uporabljati tudi na ravni EU.

1.7 EESO ponavlja svoja priporočila iz prejšnjih mnenj o preteklih razglasitvah evropskih let, naj bodo ta leta več kot le promocijske dejavnosti in naj prispevajo k izvajanju jasnih načrtov ter k dejanski zavezanosti.

1.8 Glede na ta mnenja o tematskih letih, ki med drugim pozivajo k ustreznemu financiranju EU, obsežnemu dialogu s civilno družbo pri pripravi evropskih let in posebnim ukrepom, ki bi zagotovili povezavo med različnimi tematskimi leti in trajnimi rezultati, želi EESO spomniti, da je lahko zasnova evropskega leta uspešna le, če se to napove pravočasno, da se omogočijo ustrezne priprave in oblikuje trdna odgovornost⁽¹⁾.

2. Zakonodajni predlog

2.1 Komisija je po napovedi predsednice Ursule von der Leyen v njenem govoru o stanju v Uniji 2022 sprejela predlog, da leto 2023 postane evropsko leto spretnosti.

2.2 Komisija predlaga, da se z evropskim letom spretnosti v sodelovanju z Evropskim parlamentom, državami članicami, socialnimi partnerji, javnimi in zasebnimi službami za zaposlovanje, gospodarskimi zbornicami, ponudniki izobraževanja in usposabljanja, delavci in podjetji zagotovi nov zagon za vseživljenjsko učenje, in sicer s:

- spodbujanjem večjih, učinkovitejših in bolj vključujočih naložb v usposabljanje in izpopolnjevanje, da se v celoti izkoristi potencial evropske delovne sile, ljudem pa pomaga pri prehodih med zaposlitvami;
- zagotavljanjem, da spretnosti ustrezajo potrebam trga dela, tudi na podlagi sodelovanja s socialnimi partnerji in podjetji;
- usklajevanjem želja in spretnosti ljudi s priložnostmi na trgu dela, zlasti za zeleni in digitalni prehod ter okrevanje gospodarstva;
- namenjanjem posebne pozornosti aktivaciji večjega števila ljudi na trgu dela, zlasti žensk in mladih, še posebej tistih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljaajo;
- privabljanjem ljudi iz tretjih držav, ki imajo spretnosti, ki jih EU potrebuje, med drugim z boljšimi možnostmi za učenje, večjo mobilnostjo in lažjim priznavanjem kvalifikacij.

2.3 Za dosego teh ciljev bo Komisija:

- spodbujala priložnosti za izpopolnjevanje in preusposabljanje, na primer z opozarjanjem na ustrezne pobude EU, vključno z možnostmi financiranja, da bi podprla uvajanje, izvajanje in uresničevanje teh pobud na kraju samem;

⁽¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu spretnosti 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328(COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122).

- po vsej EU organizirala dogodke in kampanje za ozaveščanje, da bi podprla vzajemno učenje partnerjev pri izpopolnjevanju in preusposabljanju;
- namen predlaganega leta je tudi pomagati pri nadaljnjem razvoju orodij za zbiranje podatkov o spretnostih ter spodbujanju orodij in instrumentov za večjo preglednost in lažje priznavanje kvalifikacij, vključno s kvalifikacijami, pridobljenimi zunaj EU.

2.4 Za usklajevanje ustreznih dejavnosti na nacionalni ravni Komisija poziva države članice, naj imenujejo nacionalnega koordinatorja za evropsko leto spretnosti.

3. Splošne ugotovitve

3.1 EESO se strinja, da je angažirano državljansko telo, ki ga sestavlja usposobljena in kvalificirana delovna sila, ena glavnih prednosti evropskega socialnega in ekonomskega modela ter da je treba podporo za usposabljanje ljudi vseh starosti uporabljati kot vzvod za spodbuditev udeležbe v družbi ter dolgoročne in trajnostne rasti, saj pomaga povečati inovativnost, produktivnost in konkurenčnost. Ključna je tudi pri podpori posameznikov v okviru pravičnega prehoda, saj je premik k bolj trajnostnemu načinu življenja, proizvodnje in potrošnje postal nujen za boj proti podnebnim spremembam in njihovim negativnim posledicam po vsem svetu, pri čemer je treba hkrati zagotoviti, da nihče ne bo zapostavljen. Obenem se EESO strinja, da je celostni osebni razvoj vsakega učenca glede na hiter tempo sedanjih družb ključen za prilagajanje na prehode in izzive, ki so pred nami.

3.2 Pomanjkanje kvalificiranih delavcev zaradi demografskih izzivov in strukturnih sprememb ter tudi zaradi digitalizacije in razogljčenja je eden od odločilnih dejavnikov, ki vplivajo na evropsko gospodarstvo. Poleg pridobivanja novih spretnosti mora biti cilj tudi zagotovitev, da lahko kvalificirani delavci opravljajo številne ustrezne naloge in poklice v spreminjajočih se okoliščinah⁽²⁾, njihovo usposabljanje pa jih mora pripeljati do možnosti za dostojno zaposlitev in do zaščite pred prekarnimi oblikami zaposlitve.

3.3 Poleg tega so izzivi, povezani s potrebami po spretnostih, in predvidevanje teh potreb izredno pomembni za uspešno doseganje krovnih ciljev EU, določenih v akcijskem načrtu za evropski steber socialnih pravic, in sicer da bi se vsako leto moralo vsaj 60 % odraslih usposabljati in da bi morala biti do leta 2030 dosežena 78-odstotna stopnja zaposlenosti.

3.4 EESO pozdravlja, da je Evropska komisija z razglasitvijo evropskega leta spretnosti 2023, ki sledi letu mladih 2022, spretnosti postavila v središče.

3.5 To potrjuje stališče, ki ga je Odbor izrazil v številnih mnenjih: za uspešno prilagajanje družbenim spremembam, podpiranje aktivnega državljanstva, izkoriščanje prihodnjih zaposlitvenih možnosti in spodbujanje izobraževanja na področju podjetništva bodo potrebni kakovostno osnovno izobraževanje, pa tudi učinkovito usposabljanje v skladu z visokimi standardi, vseživljenjsko učenje ter poklicno izpopolnjevanje in preusposabljanje⁽³⁾.

⁽²⁾ Študija opazovalne skupine za trg dela (OMT): *The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees (Delo prihodnosti: vseživljenjsko učenje in usposabljanje zaposlenih)* | Evropski ekonomsko-socialni odbor (europa.eu).

⁽³⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Izobraževanje odraslih (raziskovalno mnenje na zaprosilo slovenskega predsedstva) (UL C 374, 16.9.2021, str. 16), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kako z vidika vseživljenjskega učenja na podlagi izobraževanja in usposabljanja spodbujati znanja in spretnosti, ki jih Evropa potrebuje za pravičnejšo, bolj povezano, bolj trajnostno, bolj digitalno in odpornejšo družbo (raziskovalno mnenje na zaprosilo portugalskega predsedstva) (UL C 286, 16.7.2021, str. 27), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Program znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (COM(2020) 274 final) – Predlog priporočila Sveta o poklicnem izobraževanju in usposabljanju (PIU) za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (COM(2020) 275 final) (UL C 10, 11.01.2021, str. 40), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o evropskem pristopu k mikrokvalifikacijam za vseživljenjsko učenje in zaposljivost (COM(2021) 770 final) – Predlog priporočila Sveta o individualnih izobraževalnih računih (COM(2021) 773 final) (UL C 323, 26.8.2022, str. 62), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o evropski strategiji za univerze (COM(2022) 16 final) – Predlog priporočila Sveta o vzpostavljanju povezav za učinkovito evropsko sodelovanje na področju visokošolskega izobraževanja (COM(2022) 17 final) (UL C 290, 29.07.2022, str. 109).

3.6 Vseživljenjsko učenje in pridobivanje spretnosti sta ključna za družbeni in gospodarski napredek naših družb. Vendar po mnenju EESO ne gre le za posredovanje znanja, ki ga je mogoče „tržiti“, temveč tudi za kompetence in spretnosti, ki ljudem omogočajo dejavno udeležbo v družbenem življenju. Študije kažejo, da so kritično mišljenje, komunikacija, timsko delo, ustvarjalnost, iniciativnost in številne druge prečne kompetence vse bolj potrebne na trgu dela in v družbi. Poleg tega so svoboda, strpnost, kritični duh, evropske vrednote in demokratično državljanstvo bistveni pogoji za prihodnost Evrope, da se bo mogoče boriti proti vse večji nestrpnosti in novim radikalnim gibanjem. Zato pozivamo, naj bo eden od ukrepov v okviru evropskega leta spretnosti 2023 tudi vključitev socialnih in prečnih kompetenc med „ustrezne spretnosti“⁽⁴⁾. To je neposredno povezano z izvajanjem priporočila Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, pa tudi z evropskim okvirom za ključne osebne, socialne in učne kompetence (LifeComp) ter evropskim okvirom trajnostnih kompetenc (GreenComp).

3.7 Po mnenju EESO se izobraževanje začne v zgodnjem otroštvu in nas spremlja vse življenje. V skladu z Resolucijo Sveta o novem evropskem programu za izobraževanje odraslih 2021–2030 poudarja, da mora biti to izobraževanje več kot le pridobivanje spretnosti, potrebnih za zaposlitev; enako pomembno je spodbujati večjo ozaveščenost javnosti o pomenu in koristih celostnega udejstvovanja v vseživljenjskem učenju⁽⁵⁾.

3.8 Za EESO je torej jasno, da morajo biti vse dejavnosti v okviru evropskega leta spretnosti 2023 usmerjene v čim večji napredek na vseh področjih izobraževanja in usposabljanja (v osnovnošolskem izobraževanju, začetnem in nadaljnjem poklicnem izobraževanju, vseživljenjskem učenju: formalnem, neformalnem in priložnostnem učenju). Glavna naloga na vseh ravneh izobraževanja je torej zagotavljanje enakih možnosti za vse brez diskriminacije, prihodka ali stopnja izobrazbe staršev pa ne smejo več znatno vplivati na posameznikovo izobraževalno pot.

3.9 Glede na to, da v nekaterih delih EU nimajo vsi enakega dostopa do možnosti za izobraževanje, raven izobrazbe pa se še vedno pre pogosto prenaša iz ene generacije v drugo, bi moralo biti nujno, da se povsod zagotovijo priložnosti in možnosti ter čim bolj spodbujajo kompetence in sposobnosti.

3.10 Vseživljenjsko učenje za vse mora postati stvarnost v Evropi in vsi Evropejci bi morali imeti dostop do kakovostnega ter vključujočega učenja in usposabljanja. Enak dostop do izpopolnjevanja in preusposabljanja pomeni, da je treba vsem ljudem omogočiti dodatno izpopolnjevanje, ne glede na spol, poreklo in starost⁽⁶⁾. Ta poudarek programa znanj in spretnosti na vključevanju bi moral poleg tega predvsem zajeti vse delavce, ne glede na njihov zaposlitveni status, velikost podjetij in vrsto njihove pogodbe o zaposlitvi, tudi nizkokvalificirane/kvalificirane odrasle in posameznike z migrantskim ozadjem, ranljivim skupinam pa je treba nameniti posebno pozornost in politike, saj se soočajo z več težavami.

3.11 EESO podpira evropsko leto spretnosti 2023, vendar je kljub njegovi osredotočenosti na spodbujanje poklicnega usposabljanja in vseživljenjskega učenja zaskrbljen, saj meni, da so program in prednostne naloge leta preobsežni. Vsebujejo namreč zelo veliko zavez ter sklicevanj na vse pobude, proračunske vrstice in področja politike, ki so opredeljeni v programu znanj in spretnosti za Evropo. To ustvarja tveganje, da bodo leto bolj zaznamovale visokoleteče politične napovedi kot pa dolgoročen sistematičen razvoj.

(4) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Program znanj in spretnosti za Evropo za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (COM(2020) 274 final) – Predlog priporočila Sveta o poklicnem izobraževanju in usposabljanju (PIU) za trajnostno konkurenčnost, socialno pravičnost in odpornost (COM(2020) 275 final) (UL C 10, 11.01.2021, str. 40).

(5) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Izobraževanje odraslih (raziskovalno mnenje na zaprosilo slovenskega predsedstva) (UL C 374, 16.9.2021, str. 16).

(6) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Izobraževanje odraslih (raziskovalno mnenje na zaprosilo slovenskega predsedstva) (UL C 374, 16.9.2021, str. 16).

3.12 Če se želimo izogniti nevarnosti, da bi se zaradi dolgega seznama področij politike in skupnih odgovornosti izgubil jasen poudarek na rezultatih, bi bilo treba poskrbeti za jasnost in osredotočenost predloga z usmeritvijo v nekatere strateške prednostne naloge. EESO ponavlja poziv, ki ga je izrazil v prejšnjih mnenjih o razglasitvah evropskih let, da bi moralo biti to leto več kot le promocijske dejavnosti in bi moralo prispevati k jasnim načrtom ter zavezanosti (⁷).

3.13 Socialni partnerji in organizacije civilne družbe imajo prav tako pomembno vlogo pri upravljanju sistema izobraževanja in usposabljanja, vključno s predvidevanjem in zagotavljanjem spretnosti. Za uspešno iskanje učinkovitih rešitev za vse bi bilo ključno, da se socialni partnerji in ustrezne organizacije civilne družbe učinkovito vključujejo na evropski in nacionalni ravni ter da se sprejmejo učinkoviti ukrepi za utrditev uspešnega upravljanja na vseh področjih poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter politike izobraževanja odraslih, vključno z aktivnimi politikami trga dela ter upravljanjem evropskih in nacionalnih sredstev za spretnosti.

3.14 Pomembno je upoštevati, da je treba okrepiti dialog s sedanjimi skupinami in mrežami deležnikov, tudi v okviru že uvedenih spletnih platform, zlasti strateški dialog in forume deležnikov v zvezi z vodilnimi dogodki v letu 2023, pa tudi v okviru novih procesov, podobnih civilnemu dialogu, da bi lahko akterji s področja izobraževanja in usposabljanja smiselno sodelovali pri politikah in odločanju, saj imajo strokovno znanje z lokalne ravni, lahko sporočajo potrebe učencev in so tesno povezani z različnimi nacionalnimi in regionalnimi oblastmi, pristojnimi za izvajanje priporočil o izobraževanju in usposabljanju.

3.15 S tega vidika EESO pričakuje, da se bo v okviru evropskega leta spretnosti obravnavalo vprašanje skupne odgovornosti socialnih partnerjev na ravni sektorja in podjetij za naložbe v izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki bosta usmerjena v prihodnost. To vključuje tudi zavezanost delodajalcev, da sprejmejo potrebne ureditve za pomoč vsem delavcem, ki so postali presežni, da izkoristijo sheme podpore. Zato EESO poziva socialne partnerje, naj sprejmejo učinkovite ukrepe za sodelovanje v socialnem dialogu, da bodo vsi delavci v skladu z evropskim steblom socialnih pravic imeli enak dostop do kakovostnega in vključujočega usposabljanja.

3.16 Učitelji in vodje usposabljanja imajo pomembno vlogo pri razvoju nabora spretnosti učencev v skladu s potrebami trga dela, tako da poučujejo in usposablajo ne le za usvojitve poklicnih spretnosti, temveč tudi prečnih kompetenc, kot so osnovne in socialno-čustvene spretnosti. Poleg tega podpirajo prehod študentov z različnimi ozadji iz šole na delovno mesto, vključno z odraslimi, ki potrebujejo nove, posodobljene ali izboljšane spretnosti. Ob izzivih brez primere, ki so posledica pandemije in vojne v Ukrajini, sta bili njihova predanost in ustvarjalnost ključni za nadaljevanje poučevanja in učenja v šolah in na delovnem mestu.

3.17 V številnih državah EU močno primanjkuje učiteljev na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja, tudi zaradi omejene privlačnosti tega učiteljskega poklica, vključno s pogoji za zaposlitev, plačami in pomanjkanjem finančnih spodbud ter kariernih podpore. Privabljanje strokovnjakov iz industrije v pedagoške poklice bi moralo biti ena ključnih strategij za zagotavljanje ustrezne ponudbe učiteljev na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja z ustreznimi spretnostmi in znanjem. Za to so potrebni dobri in privlačni delovni pogoji, dostojne plače, prožne poti do poklica in mehanizmi, s katerimi bi dosegli, da imajo ti strokovnjaki pravo kombinacijo spretnosti, vključno s pedagoškim znanjem.

4. Posebne ugotovitve

4.1 EESO pozdravlja pristop, v skladu s katerim se o potrebah po usposabljanju razpravlja z vidika socialno poštenega in pravičnega zelenega in digitalnega prehoda na trgu dela. Vendar poziva k jasnemu sporočilu, da gre za skupno odgovornost za izpopolnjevanje in preusposabljanje, ki jo je treba vedno pravično razdeliti.

(⁷) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog sklepa Evropskega parlamenta in Sveta o evropskem letu mladih 2022 (COM(2021) 634 final – 2021/0328 (COD)) (UL C 152, 6.4.2022, str. 122).

4.2 Skupna odgovornost

4.2.1 Za uspešno obvladovanje trenutnih prehodov je treba posameznikom pomagati, da se pripravijo na spremembe in postanejo uspešni. Potrebni so mehanizmi financiranja, ki bodo mobilizirali evropske in nacionalne vire ter vključevali ustrezno delitev stroškov in nefinančnih prispevkov (na primer čas, porabljen za usposabljanje) med javnimi organi, delodajalci, posamezniki in drugimi ustreznimi deležniki (npr. socialnimi partnerji, ponudniki usposabljanja in nevladnimi organizacijami). EESO je v številnih prejšnjih mnenjih ⁽⁸⁾ poudaril, da je ključno doseči močno zavezanost podjetij in javnih organov predvsem k zagotavljanju zadostnih virov, tudi zadostnih finančnih sredstev za izobraževanje in usposabljanje.

4.2.2 EESO predlaga, naj se v okviru evropskega leta spretnosti vidno opozarja na družbeno odgovornost za celovito izpopolnjevanje in preusposabljanje ter v skladu s tem spodbuja zamisel o jamstvu za znanja in spretnosti, ki bi zagotovilo pravico do dostopa do kakovostnega in vključujočega usposabljanja za vse, vključno s sodelovanjem pri kolektivnih pogajanjih in krepitevijo zmogljivosti, da se določijo pravila in pogoji v zvezi s plačanim študijskim dopustom; tako bi lahko posamezniki polno sodelovali v družbi ter uspešno obvladovali prehode v družbi in na trgih dela.

4.2.3 Sem sodi tudi vprašanje skupne odgovornosti socialnih partnerjev na ravni sektorja in podjetij za naložbe v izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki bosta usmerjena v prihodnost. Kolektivna pogajanja na vseh ravneh – v skladu z nacionalnim pravom in praksami – ter mehanizmi za sodelovanje delavcev na ravni podjetij so primerna orodja za obravnavo sprememb pri spretnostih in potrebah po usposabljanju, pripomorejo pa tudi k predvidevanju teh sprememb in povečanju inovativnosti. Koristno bi bilo, da se med evropskim letom spretnosti kot ukrep socialnih partnerjev začne pripravljati okvir EU za usposabljanje zaposlenih.

4.3 Spodbujanje naložb v izobraževanje in usposabljanje

4.3.1 EESO je že poudaril, da je treba močno pozivati k pridobivanju kvalifikacij za podporo vse večje digitalizacije naših trgov dela, da se zagotovijo spodbude za vlaganje tako v podjetjih kot v javnem sektorju ter pospešijo javne in zasebne naložbe v poklicno in strokovno izobraževanje ter usposabljanje. V vseh državah članicah je treba povečati javne naložbe v vseživljenjsko učenje, zlasti odraslih ⁽⁹⁾.

4.3.2 EESO poziva Evropsko komisijo in države članice, naj sprejmejo učinkovite ukrepe za uresničevanje prvega in četrtega načela evropskega stebra socialnih pravic, da bi zagotovile kakovostno in vključujoče vseživljenjsko učenje kot pravico, ki bi jo na delovnih mestih in drugje uživali vsi državljani Evrope, ter naj izvajanje teh načel podprejo s trajnostnim javnim financiranjem v dogovoru s socialnimi partnerji in civilno družbo.

4.3.3 Ker države članice nosijo glavno odgovornost za trajnostne naložbe za zagotavljanje usposabljanja, tudi za brezposelne in nizkokvalificirane osebe, ter za pridobivanje certificiranih osnovnih spretnosti, poklicnih spretnosti in ključnih kompetenc, na podlagi katerih je mogoče pridobiti kvalifikacije, bi bilo treba v okviru evropskega leta spretnosti opozarjati na potrebo po ustreznih in zadostnih javnih naložbah na vseh področjih izobraževanja in usposabljanja.

4.3.4 V zvezi s tem EESO poziva, naj se trajnostne naložbe v vključevanje odraslih v vseživljenjsko učenje in usposabljanje zaposlenih izpostavijo kot prednostne naloge v procesu evropskega semestra. Poleg tega naj se več sredstev iz skladov EU, zlasti evropskih strukturnih in investicijskih skladov, nameni za ukrepe izpopolnjevanja in preusposabljanja.

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o evropskem pristopu k mikrokvakifikacijam za vseživljenjsko učenje in zaposljivost (COM(2021) 770 final) – Predlog priporočila Sveta o individualnih izobraževalnih računih (COM(2021) 773 final) (UL C 323, 26.8.2022, str. 62), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Izobraževanje odraslih (raziskovalno mnenje na zaprosilo slovenskega predsedstva) (UL C 374, 16.9.2021, str. 16), Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Kako z vidika vseživljenjskega učenja na podlagi izobraževanja in usposabljanja spodbujati znanja in spretnosti, ki jih Evropa potrebuje za pravičnejšo, bolj povezano, bolj trajnostno, bolj digitalno in odpornejšo družbo (raziskovalno mnenje na zaprosilo portugalskega predsedstva) (UL C 286, 16.7.2021, str. 27).

⁽⁹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Trajnosten financiranje vseživljenjskega učenja ter razvoja znanj in spretnosti zaradi pomanjkanja kvalificirane delovne sile (raziskovalno mnenje na zaprosilo hrvaškega predsedstva) (UL C 232, 14.7.2020, str. 8).

4.4 Prava do dostopa do vseživljenjskega učenja ne glede na raven in vrsto (formalno, priložnostno in neformalno učenje)

4.4.1 EESO poziva k doslednemu izvajanju prvega načela evropskega stebra socialnih pravic, da bo dostop do kakovostnega in vključujočega usposabljanja ter vseživljenjskega učenja pravica vseh v poklicnem izobraževanju in usposabljanju, delavcev in zaposlenih, da bodo lahko polno sodelovali v družbi in uspešno obvladovali prehode na trgu dela. Takšno pravico je treba zagotoviti tudi brezposelnim in nizkokvalificiranim odraslim, da bi lahko pridobili potrebne spretnosti za trg dela. EESO poziva Evropsko komisijo, naj razišče, kako to pravico uresničiti, in uvede močnejši mehanizem za spremljanje, v skladu s katerim bodo morale države EU oblikovati nacionalne akcijske programe in predložiti redna nacionalna poročila o tem, kako to pravico zagotavljajo.

4.4.2 S tega vidika EESO poziva Komisijo, države članice in socialne partnerje, naj evropsko leto spretnosti izkoristijo za sprejetje učinkovitih ukrepov, da bi s skupnimi dejavnostmi spodbujale učenje na delovnem mestu ter naložbe v ponudbo kakovostnega vajeništva, sodelovanje odraslih v vseživljenjskem učenju in usposabljanje zaposlenih. V ta namen naj vsem delavcem omogočijo enak dostop do kakovostnega in vključujočega usposabljanja, ki naj postane pravica. Evropski okvir za kakovostna in učinkovita vajeništva bo leta 2023 praznoval 5. obletnico in ga je treba ovrednotiti ter okrepiti. Skrajni čas bi bil, da vajence, tako mlade kot odrasle, vprašamo, v kolikšni meri so se pogoji glede kakovosti iz okvira upoštevali na delovnem mestu.

4.5 Sodelovanje deležnikov

4.5.1 EESO pozdravlja, da je Komisija izrecno zavezana povečanju ustreznosti spretnosti s tesnim sodelovanjem s socialnimi partnerji, javnimi in zasebnimi službami za zaposlovanje, podjetji ter ponudniki izobraževanja in usposabljanja. Glede tega meni, da je ključno tudi:

- spodbujati dejavno sodelovanje delavcev pri shemah vseživljenjskega učenja in usposabljanja na delovnem mestu, saj je to osnovni pogoj za rast in konkurenčnost podjetij, zaposljivost delavcev in kakovost delovnih mest⁽¹⁰⁾;
- izboljšati udeležbo vseh v vseživljenjskem učenju in skupaj s ponudniki izobraževanja in usposabljanja ter nosilci odločanja določiti vsebino učenja tako, da bo koristno za vsakega učenca, pa tudi skupnost in družbo kot celoto;
- podpirati kolektivna pogajanja in socialni dialog v skladu z nacionalnimi sistemi, ki urejajo odnose med delodajalci in delojemalci, da bi lahko predvideli tehnološki in digitalni razvoj, mu prilagodili znanje in spretnosti ter razvili usposabljanje na delovnem mestu, pa tudi podprli civilni dialog za celostni pogled na potrebe vsakega učenca.

4.6 Večja učinkovitost služb za zaposlovanje

4.6.1 Za pravičen prehod in učinkovite aktivne politike na področju trga dela bi morale biti tudi službe za zaposlovanje enako učinkovite in zmožne ne le obvladovati povpraševanje in ponudbo delovnih mest, temveč iskalcem zaposlitve ponujati tudi usmerjanje in svetovanje. EESO poziva države članice, naj vložijo več sredstev v povečanje učinkovitosti, uspešnosti in zmožljivosti služb za zaposlovanje in njihovega osebja, pa tudi v razvoj orodij za pomoč tistim, ki še niso vstopili na trg dela.

4.7 Individualni izobraževalni računi in mikrodokazila

4.7.1 EESO pozdravlja pobudo Komisije o individualnih izobraževalnih računih, saj ponudniki izobraževanja potrebujejo finančno podporo za izpolnjevanje potreb učencev. Pritisk glede kvalifikacij se stalno povečuje, vendar individualni izobraževalni računi ne bi smeli nadomestiti sedanjih struktur financiranja, temveč jih dopolnjevati, zlasti tam, kjer taki računi še ne obstajajo.

⁽¹⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Prihodnost dela – pridobivanje ustreznega znanja in spretnosti za izpolnitev potreb delovnih mest v prihodnosti (raziskovalno mnenje na zaprosilo bolgarskega predsedstva) (UL C 237, 6.7.2018, str. 8).

4.7.2 Individualni izobraževalni računi so pomemben element financiranja nadaljnega izobraževanja. Razlikovati bi jih bilo treba glede na ciljne skupine, v vsakem primeru pa jih je treba stalno ocenjevati in po potrebi prilagajati. Predvsem pa bi morali imeti delovno sposobni neposreden dostop do svojih individualnih izobraževalnih računov in možnost, da se sami odločijo, za katero nadaljnje usposabljanje jih bodo osebno uporabili.

4.7.3 V okviru predloga o evropskem pristopu k vseživljenjskemu učenju in zaposlovanju naj bi z mikrodokazili bolje reševali probleme, povezane z usposabljanjem in prekvalifikacijo. Posamezniki bi lažje in bolje pridobili vse spretnosti, potrebne za obvladovanje trenutnih družbenih pretresov in prehodov na trgu dela. Hkrati je cilj pristopa tudi to, da bi ponudniki z mikrodokazili svoje ponudbe naredili preglednejše in prožnejše.

4.7.4 Po mnenju EESO so lahko mikrodokazila za priznavanje priložnostnih učencev precej praktična in smiselna, vendar je hkrati pomembno, da njihov namen ni oslabiti ali nadomestiti formalnega začetnega izobraževanja, visokošolskega izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja ali tradicionalnih spretnosti.

4.8 Privabljanje državljanov tretjih držav

4.8.1 Poudarek na privabljanju državljanov tretjih držav s spretnostmi, ki jih potrebuje EU, bi bilo treba uravnovesiti z omejevanjem bega možganov. EESO se zavzema za rednejše poti za delovno migracijo, vendar bi morala biti prva prednostna naloga politik na tem področju zagotavljanje, da lahko evropski delavci, tudi brezposelni in migranti brez dokumentov, ki so že v EU in tam delajo, pridobijo ustrezne spretnosti.

4.8.2 Previdnost je potrebna tudi pri razvoju nabora talentov EU (na voljo samo ukrajinskim beguncem). EESO spodbuja Komisijo, naj pripravi ukrepe, s katerimi bodo imeli čisto vsi begunci in prosilci za azil enake možnosti za potrjevanje svojih spretnosti in kompetenc kot državljani. V skladu z Listino EU o temeljnih pravicah jim je treba ponuditi vajeništva, preusposabljanje in izpopolnjevanje, da se bodo lahko vključili na trg dela.

4.8.3 Poleg tega je treba v vsakem primeru obravnavati ali spodbujati enostavnejše, hitreje in lažje priznavanje kvalifikacij državljanov tretjih držav, neodvisno od njihove zaposlitve. Vendar se zdi jasno, da je mogoče pri reguliranih poklicih priznavanje kvalifikacij državljanov tretjih držav pospešiti ali olajšati le z uporabo pravil direktive EU o poklicnih kvalifikacijah za te državljane.

4.9 Usklajevanje evropskega leta

4.9.1 Komisija poziva države članice, naj za usklajevanje ustreznih dejavnosti na nacionalni ravni imenujejo nacionalnega koordinatorja za evropsko leto spretnosti. Ker so to imenovanje in srečanja koordinatorjev ključni elementi členov o usklajevanju na nacionalni ravni in ravni Unije, se zdi poziv Komisije zelo minimalističen.

4.9.2 EESO poziva, naj imajo nacionalne koordinacijske točke ustrezne kompetence, primerna finančna sredstva EU in nacionalna sredstva ter zmogljivosti za učinkovito vključevanje predstavnikov široke mreže deležnikov na področju izobraževanja, usposabljanja in spretnosti na nacionalni ravni in ravni EU. Deležniki (predvsem socialni partnerji, javne in zasebne službe za zaposlovanje, ponudniki izobraževanja in usposabljanja ter druge ustrezne organizacije civilne družbe) bi morali sodelovati pri usklajevanju in imeti vodilno vlogo, tako pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti med letom kot tudi pri njegovi oceni. Glavna pozornost bi morala biti usmerjena v trajnostne rezultate, ki jih je mogoče doseči med tem letom. Primer dobre prakse z vidika višine financiranja je lahko evropsko leto za razvoj.

4.10 Neskladje v znanju in spretnostih

4.10.1 V nekaterih sektorjih morda primanjkuje kvalificiranih delavcev, vendar je t. i. neskladje pogosto bolj povezano s slabimi delovnimi pogoji (nizkimi plačami, prekarnimi pogodbami, nespoštovanjem, delovnim časom, ki ne omogoča usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, pomanjkanjem usposabljanja zaposlenih in razvoja poklicne poti) in pomanjkanjem orodij za predvidevanje, ki bi delovala kot sistem zgodnjega opozarjanja za napovedovanje sprememb na trgu dela. Če se v okviru evropskega leta spretnosti ne bo upošteval tudi ta vidik, bo breme zagotovo neenakomerno naloženo delavcem in družbi, brez vztrajanja pri skupni odgovornosti podjetij.

4.10.2 V tem smislu strategij za spretnosti ni mogoče ločiti od ustvarjanja kakovostnih delovnih mest in strategij za delovna mesta. Programi usposabljanja, preusposabljanja ali izpopolnjevanja dejansko ne bodo koristni, če ljudje živijo na gospodarsko zapuščenem območju, ki ne ponuja drugih zaposlitvenih možnosti. Kakovostna delovna mesta, poštene plače in dostojni delovni pogoji so temeljni pogoj za dolgoročno in trajnostno rast, produktivnost in inovacije, razvoj spretnosti in vseživljenjsko učenje pa sta eno od orodij za doseganje teh ciljev. S tega vidika so temeljnega pomena učinkovit socialni dialog s sindikati, spoštovanje in uveljavljanje delavskih pravic ter obveščanje delavcev in posvetovanje z njimi o usposabljanju zaposlenih in vajeništvi v podjetju.

V Bruslju, 15. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Analiza vrzeli pri naložbah v obrambo in nadaljnji koraki**(JOIN(2022) 24 final)**

(2023/C 100/20)

Poročevalec: **Panagiotis GKOFAS**Soporočevalec: **Jan PIE**

Zaprosilo	Evropska komisija, 28. 6. 2022
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	posvetovalna komisija za spremembe v industriji
Datum sprejetja na seji CCMI	11. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	202/6/4

1. Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) podpira pobude, predlagane v skupnem sporočilu o analizi vrzeli pri naložbah v obrambo in nadaljnjih korakih. Skupno sporočilo je pomemben korak k spodbujanju sodelovanja na področju obrambe med državami članicami, ki je potrebno, da bi zmanjšali drago podvajanje vojaških zmogljivosti in preprečili razdrobljenost obrambnega trga EU. EESO poudarja naslednje glavne točke mnenja:

1.1.1 Strategija EU za obrambno industrijo bi morala temeljiti na močni evropski obrambni in varnostni politiki.

1.1.2 Majhen obseg naložb in pomanjkljivo usklajevanje med državami članicami na področju raziskav in razvoja, proizvodnje in javnih naročil ustvarja vrzeli v zmogljivostih ter povzroča razdrobljenost tehnološke in industrijske baze evropske obrambe (EDTIB).

1.1.3 EESO podpira konkretne ukrepe, ki jih je predlagala Evropska komisija – vzpostavitev instrumenta za okrepitev evropske obrambne industrije z aktom o skupnih javnih naročilih in evropski program za naložbe v obrambo –, ter poziva k večjemu usklajevanju med državami članicami na področju obrambnih politik in javnih naročil na ravni EU.

1.1.4 Nacionalne obrambne proračune bi bilo treba pregledati, da bi vsako leto predvideli kvoto, ki bi se dodelila za konsolidacijo skupnih evropskih naložb v obrambo. Na ta način bi prispevali k oceni finančne osnove za konkretne usklajene ukrepe EU, namenjene krepitvi evropskih obrambnih zmogljivosti.

1.1.5 Posebno pozornost bi bilo treba nameniti sodobnim oblikam vojskovanja (kot so kibernetški napadi, digitalne vojne in propaganda z lažnimi novicami).

1.1.6 Evropski parlament mora oblikovati mehanizem za spremljanje izvajanja evropske obrambne politike (pogodbe, javna naročila, naložbe) in za to pridobiti ustrezna tehnična in institucionalna orodja.

1.1.7 Evropska komisija naj predstavi ambiciozen predlog, ki bo presegal morebitno oprostitev plačila DDV in vključeval odločne ukrepe za pomoč industriji pri prilagajanju novim strateškim izzivom.

1.2 EESO se strinja z oceno vrzeli pri naložbah v obrambo v Evropski uniji, ki je navedena v skupnem sporočilu. To nezadostno vlaganje je oslabilo varnost Evrope, spodkopalo Nato in oslabilo položaj Unije v odnosu do drugih svetovnih sil. Hkrati še vedno obstajajo vrzeli pri naložbah v obrambo znotraj Evropske unije. To je v nasprotju z načelom solidarnosti med državami članicami in krepi centrifugalne politične sile, ki spodkopavajo prizadevanja za razvoj skupne varnostne kulture in obrambne politike v Evropi.

1.3 EESO pozdravlja napoved več držav članic, da bodo povečale svoje obrambne proračune, in jih poziva, naj se držijo zaveze, da bodo vlagale ne le več, temveč tudi bolje, saj je treba okrepiti solidarnost med evropskimi državljani in kulturo pripravljenosti na krize. Nacionalna obrambna prizadevanja je izredno pomembno uskladiti na evropski ravni, da ne bi povzročala postranske škode nedavnim pobudam EU ali ovirala potekajočih ali načrtovanih evropskih razvojnih projektov. To okrepljeno evropsko usklajevanje bi bilo treba razumeti tudi kot način za krepitev splošnih zmogljivosti Nata. EESO podpira zamisel o okrepitvi evropskega okvira za sodelovanje na področju obrambe, zlasti s skupnimi javnimi naročili. V zvezi s tem v celoti podpira takojšnjo ustanovitev projektne skupine za skupna javna naročila za obrambo kot sredstva za usklajevanje odzivov držav članic na zelo kratkoročne nujne potrebe, zlasti nadomestitve zalog, na ravni EU.

1.4 EESO poziva, naj se izvajajo nadaljnje tehnične raziskave o tem, kako vzpostaviti evropski vmesnik, s katerim bi optimizirali rezultate nacionalnih obrambnih izdatkov na ravni EU.

1.5 EESO pozdravlja predlagani kratkoročni instrument v vrednosti 500 milijonov EUR, ki bo na voljo dve leti (2022–2024) za spodbujanje skupnih javnih naročil, saj lahko ta na podlagi dela projektne skupine za skupna javna naročila prispeva k strukturiranju in usklajevanju trenutnega povpraševanja po nujno potrebnih obrambnih proizvodih ter prepreči učinke izrivanja.

1.6 EESO pozdravlja tudi napoved evropskega programa za naložbe v obrambo za skupno razvite obrambne projekte ter spodbuja Komisijo, naj hitro predstavi ambiciozen predlog, ki bo presegal morebitno oprostitev plačila DDV in vključeval odločne ukrepe za pomoč industriji pri prilagajanju novim strateškim izzivom. Evropska unija mora oblikovati naložbene pobude, s katerimi bo omogočila industrijsko sodelovanje prek zagonskih podjetij in malih in srednjih podjetij (v skladu s pobudo „Small Business Act“ za Evropo), ter v celoti izkoristiti visoko usposobljeno delovno silo v obrambnem sektorju, hkrati pa s posebnimi programi za raziskave in razvoj ter evropskimi projekti, ki nacionalnim industrijam omogočajo sodelovanje, nadgraditi obstoječa znanja in spretnosti ter ustvariti nova.

1.7 EESO pozdravlja napoved Komisije, da bo predlagala pobudo za kritične surovine, vključno z zakonodajnimi ukrepi, za okrepitev odpornosti EU in zanesljivosti oskrbe v zvezi s kritičnimi surovinami, ter meni, da je treba pri tej pobudi upoštevati strateško pomembnost obrambnega sektorja.

1.8 Povezovanje skupne obrambne politike bi omogočilo bolj avtonomne industrijske inovacije, večje tehnološke učinke prelivanja med vojaškim in civilnim sektorjem ter bolj učinkovite in neodvisne obrambne in energetske politike EU.

1.9 EESO se zaveda, da je pomembno vzpostaviti močne povezave na področju kibernetске varnosti za boj proti novemu hibridnemu vojskovanju. Glede na njihovo vlogo v boju proti novemu hibridnemu vojskovanju, bi morale biti v središču prihodnjih naložb v kibernetško varnost.

1.10 EESO meni, da je v skupnem sporočilu premalo strateških smernic za nadaljnji razvoj baze EDTIB. V odziv na nove varnostne izzive, zaradi katerih je ogrožen evropski solidarnostni okvir, je treba oblikovati celovito evropsko strategijo za obrambno industrijo, s katero bi vse ukrepe industrijske politike usmerili v krepitev uspešnosti baze EDTIB pri opravljanju temeljnih funkcij. V tem smislu je skupno sporočilo le en korak v pravo smer.

1.11 EESO priporoča ustanovitev znanstvenega odbora ali agencije, ki bo pod političnim nadzorom Evropskega parlamenta stalno spremljal in ocenjeval ključne vidike naložb v obrambo ter oblikoval smernice za učinkovito dodeljevanje finančnih in vojaških virov. Rezultati in priporočila bi morali biti na voljo vsaki državi članici.

1.12 EESO meni, da lahko evropski obrambni sektor spodbuja sinergije in sodelovanje med številnimi gospodarskimi sektorji, akterji in deležniki. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti malim in srednjim podjetjem v skladu s pobudo „Small Business Act“.

2. Ozadje mnenja

2.1 Voditelji držav in vlad EU so se na srečanju v Versaillesu marca 2022 zavezali, da bodo zaradi ruske vojaške agresije proti Ukrajini poskrbeli za krepitev evropskih obrambnih zmogljivosti. Zavezali so se, da bodo (1) povečali obrambne izdatke; (2) okrepili sodelovanje s skupnimi projekti; (3) zmanjšali pomanjkljivosti in izpolnili cilje glede zmogljivosti; (4) spodbujali inovacije, tudi s civilno-vojaškimi sinergijami, ter (5) okrepili in razvili evropsko obrambno industrijo, vključno z malimi in srednjimi podjetji.

2.2 Poleg tega so voditelji držav in vlad EU pozvali Komisijo, naj v sodelovanju z Evropsko obrambno agencijo „do sredine maja predloži analizo vrzeli pri naložbah v obrambo in predlaga vse nadaljnje pobude, potrebne za okrepitev industrijske in tehnološke baze evropske obrambe“.

2.3 V odgovor na to nalogo sta Evropska komisija in visoki predstavnik/vodja Evropske obrambne agencije (EDA) Evropskemu svetu predložila nabor ukrepov in priporočil, s katerimi naj bi zagotovili, da države članice z napovedanim povečanjem izdatkov za obrambo ne bodo povzročile nadaljnje razdrobljenosti evropskega obrambnega sektorja, ampak bodo z njimi prispevale k močnejši tehnološki in industrijski bazi evropske obrambe. Ta priporočila vključujejo zlasti ukrepe za spodbujanje skupnih javnih naročil, izboljšanje obrambnega načrtovanja in povečanje proizvodnih zmogljivosti. Posebej je omenjeno tudi izboljšanje možnosti financiranja za obrambni sektor.

2.4 Priporočila iz skupnega sporočila temeljijo na oceni obstoječih vrzeli pri naložbah in zmogljivostih. Čeprav so se evropski obrambni izdatki leta 2020 povečali, je bil delež skupnih naložb le 11 % – kar je daleč pod referenčno vrednostjo 35 %, o kateri so se države članice dogovorile v okviru Evropske obrambne agencije in ki je določena v okviru stalnega strukturnega sodelovanja (PESCO) –, 89 % porabe pa je bilo namenjene nacionalnim naložbam. Opozoriti je treba, da se države članice EU soočajo z različnimi tveganji in imajo različne zmogljivosti za odzivanje na vojaške in druge krize, za katere so potrebna različna obrambna sredstva.

2.5 Poleg tega skupni izdatki držav članic (2,5 milijarde EUR) za raziskave in tehnologijo na področju obrambe znašajo le 1,2 % njihovih skupnih obrambnih izdatkov, kar je daleč pod referenčno vrednostjo 2 %, dogovorjeno v okviru Evropske obrambne agencije in določeno kot bolj zavezujoča zaveza v okviru stalnega strukturnega sodelovanja.

2.6 Poleg tega evropski obrambni sektor še vedno pestijo znatne pomanjkljivosti pri učinkovitosti, in sicer majhna ekonomija obsega, razdrobljenost trga in proizvodnje, podvajanje in množenje obrambnih sistemov iste vrste itd. Ker države članice ne sodelujejo med seboj, so oslabiljene industrijske in tehnološke zmogljivosti, ki so potrebne za ohranjanje obrambne zmogljivosti EU ter izpolnjevanje njenih sedanjih in prihodnjih varnostnih potreb.

3. Splošne ugotovitve

3.1 Naložbe v obrambni sektor bi morale imeti preventiven učinek ter delovati kot dejavnik odvratanja in stabilnosti. Z njimi bi si bilo treba prizadevati za povečanje varnosti in zmanjšanje tveganj za konflikte, ne pa spodbujati nadaljnje oboroževalne tekme in povečevati verjetnost novih regionalnih in globalnih konfliktov.

3.2 Pri preprečevanju in reševanju konfliktov bi morala imeti v idealnem primeru vedno prednost diplomacija, uporaba vojaške sile pa bi morala še naprej veljati za zadnje sredstvo za odvrčanje in izbiro v skrajni sili. Namesto vojaškega ukrepanja bi bilo treba evropske vrednote miru, demokracije, solidarnosti in stabilnosti ščititi z razvojnimi možnostmi in gospodarsko blaginjo. EESO podpira vse mednarodne poskuse mirnega, pravičnega in konkretnega reševanja konfliktov, sporov in/ali nezakonitih dejanj (invazija, okupacija, grožnje državni suverenosti, ustrahovanje), kot so razmere v Ukrajini, na Cipru, Zahodnem Balkanu in drugje, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov in resolucijo Sveta Evrope.

3.3 EESO je prepričan, da je potrebno tesno usklajevanje med EU in Natom. Obe organizaciji imata svoja posebna orodja in prednosti, ki jih je treba uporabljati kot dopolnilo skupnemu cilju zagotavljanja varnosti v Evropi.

3.4 EESO obžaluje, da so se zaradi dolgoletnega premajhnega vlaganja v obrambo v EU pojavile vrzeli v industriji in zmogljivostih. Priznava tudi, da je sedanja velikost baze EDTIB primerna za mirnodobne operacije (tj. počasen proizvodni ritem), in poziva k ukrepom, s katerimi bi ta baza lažje zadovoljila nenadno povečanje povpraševanja zaradi vojne proti Ukrajini.

3.5 EESO podpira pozive v skupnem sporočilu, naj države članice potrebno obrambno opremo in material kupijo skupaj, saj bi s skupnim naročanjem nujno potrebnih proizvodov zagotovile boljše razmerje med ceno in dejansko vrednostjo, povečale interoperabilnost ter se izognile položaju, v katerem najbolj izpostavljene države članice EU ne bi mogle pridobiti potrebne opreme zaradi nasprotujočih si zahtev za obrambno industrijo, ki se kratkoročno ne more odzvati na takšen nenaden porast povpraševanja.

3.6 EESO podpira tudi predlog, naj se skupno javno naročanje v okviru proračuna EU spodbuja s posebnim kratkoročnim instrumentom. Finančna podpora EU, zagotovljena z njim, bi morala spodbuditi sodelovanje držav članic pri javnih naročilih za obrambo in koristiti bazi EDTIB, hkrati pa evropskim oboroženim silam zagotoviti sposobnost za ukrepanje, zanesljivost oskrbe in večjo interoperabilnost.

3.7 EESO tudi z zanimanjem pričakuje predlog evropskega programa za naložbe v obrambo, obenem pa se sprašuje, ali bo zadoščal za spodbujanje skupnega javnega naročanja skupno razvitih projektov z oprostitvijo plačila DDV. Zagotoviti je treba, da bo z bazo EDTIB mogoče podpirati evropske oborožene sile tudi v primeru dolgotrajnih, obsežnih konfliktov. Za to bi bila potrebna sistematična uporaba različnih orodij industrijske politike, da bi okrepili dobavne verige, spodbujali pridobivanje znanj in spretnosti, vzpostavili strateške zaloge itd. Evropski program za naložbe v obrambo bi moral zato imeti celovit pristop, s katerim bi podprli potrebno preoblikovanje baze EDTIB.

3.8 Hkrati je skupno sporočilo premalo ambiciozno, ko gre za druge pobude, kot je Evropski obrambni sklad. EESO priporoča, naj se prožnost sedanjega večletnega finančnega okvira izkoristi za znatno povečanje proračuna tega sklada na raven, ki ustreza napovedanemu povečanju obrambnih izdatkov držav članic. To je potrebno za zagotovitev vzvoda in učinkovitosti sklada pri spodbujanju sodelovanja. Sklad naj bi imel ključno vlogo pri odpravljanju razdrobljenosti evropskih obrambnih sistemov in zmanjševanju vrzeli pri naložbah v obrambo. EESO meni, da bi to vlogo lahko izpolnil, če bi države članice znatno izboljšale svoje sodelovanje. Sklad bi bilo treba redno ocenjevati in krepiti, če bi to učinkovito prispevalo k večji koheziji in učinkovitosti evropskih obrambnih izdatkov. Evropska dodana vrednost je izjemno pomembna za utemeljitev tega orodja. Po mnenju EESO je treba prednostno poskrbeti, da bo sklad bolj strateški (opredelitev omejenega števila ustrezno financiranih vodilnih projektov), odzivnejši (povečanje proračunske vrstice za mala in srednja podjetja ter prelomne tehnologije, organizacija odprtih razpisov za pospešitev odzivanja na inovativne zamisli, opredelitev hitrih postopkov za nujne projekte itd.) in učinkovitejši (optimizacija prenosa obrambnih proizvodov za projekte v okviru sklada, uskladitev okvira za intelektualno lastnino, opredelitev trajnostnih rešitev za ravnanje s tajnimi podatki itd.).

3.9 EESO tudi meni, da je za zmanjšanje strateške odvisnosti Evrope od avtokratskih režimov zdaj ključna celovita in strateška politika na področju surovin/kritičnih surovin, ki bi po njegovem mnenju morala temeljiti na treh stebrih: (1) prostem in odprtem svetovnem dostopu do surovin/kritičnih surovin; (2) okrepitvi evropskega/domačega izkoriščanja in predelave surovin/kritičnih surovin, davčnih spodbud in pobud za ustvarjanje zalog ter (3) recikliranju surovin/kritičnih surovin in izboljšanju okvirnih pogojev za krožno gospodarstvo.

3.10 EESO meni, da je glavna naloga baze EDTIB, da podpira evropske oborožene sile pri izpolnjevanju njihovih nalog, zato mora biti sposobna opravljati štiri temeljne funkcije: (1) vedno in v vsakem primeru zagotoviti potrebno obrambno opremo in z njo povezane storitve; (2) izboljšati ključne obrambne tehnologije in njihovo uporabo ter razviti nove, izboljšane različice in naslednje generacije teh tehnologij; (3) se odzivati na novo nastajajoče tehnološke trende in preboje konkurentov in potencialnih nasprotnikov ter (4) z razvijanjem inovativnih konceptov, prelomnih tehnologij in popolnoma novih načinov uporabe ustvarjati izzive za konkurente in potencialne nasprotnike. Komisija in države članice bi morale na podlagi skupnega sporočila nujno razviti celovito strategijo za obrambno industrijo, namenjeno izboljšanju uspešnosti baze EDTIB pri teh temeljnih funkcijah.

4. Posebne ugotovitve

4.1 EESO se tudi zaveda, da je pomembno vzpostaviti močne povezave na področju kibernetске varnosti za boj proti novemu hibridnemu vojskovanju, kot so kibernetски napadi in digitalne zlorabe v nedavnih mednarodnih nevojaških in vojaških konfliktih, zato bi se bilo treba posebej osredotočiti na naložbe v kibernetско varnost – sektor, ki v zadnjem desetletju hitro raste in zaradi katerega se, kot se zdi, hitro spreminjajo mednarodne in notranje zadeve ter vidiki politike.

4.2 EESO poudarja, da mora Evropska unija oblikovati naložbene pobude, s katerimi bo omogočila industrijsko sodelovanje prek zagonskih podjetij in malih in srednjih podjetij, ter v celoti izkoristiti visoko usposobljeno delovno silo v obrambnem sektorju, hkrati pa z evropskimi programi sodelovanja nadgraditi obstoječa znanja in spretnosti ter ustvariti nova.

4.3 EESO ponovno predlaga, naj se vzpostavi spletna enotna vstopna točka za mala in srednja podjetja ter zagonska podjetja – t. i. spletni kotichek za mala in srednja podjetja EU –, kjer bi bilo mogoče vnesti vnaprej določene podatke ter na njihovi podlagi prejeti prilagojene informacije o najprimernejših programih EU za podporo.

4.4 V zvezi z ukrepi za podporo kritičnim tehnologijam in industrijskim zmogljivostim je bistveno, da se zmanjšajo kritične odvisnosti vzdolž obrambnih vrednostnih verig. To zajema vse od dostopa do kritičnih surovin do oskrbe s kritičnimi komponentami, podsistemi itd., vključuje pa tudi finančno in gospodarsko stabilnost industrijske dobavne verige ter razpoložljivost ustreznih znanj in spretnosti za izpolnjevanje sedanjih in prihodnjih zahtev glede sposobnosti in tehnologije. EESO želi tudi poudariti svoja stališča in priporočila, ki jih je že navedel v mnenju o kažipotu za tehnologije, kritične za varnost in obrambo (CCMI/189).

4.5 Pri oblikovanju nove paradigme naložb v obrambo v Evropi bi bilo treba upoštevati tudi socialna in okoljska merila. Zanesljiva in prenosljiva orodja bi bilo treba učinkovito vključiti v zeleni dogovor in trajnostne cilje. Tako bi se odzvali na glavne evropske prednostne naloge in tveganja, kot so krožno gospodarstvo, civilna zaščita, naravne nesreče, obvladovanje izrednih razmer in teroristična dejanja na morju. Za krizno upravljanje in obvladovanje pojavov, povezanih s podnebno krizo, so potrebni takojšnji dopolnilni ukrepi in sodobna orodja, z Generalnim direktoratom za evropsko civilno zaščito in evropske operacije humanitarne pomoči pa bi bilo treba razpravljati o ločenem programu sodelovanja.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev in spremembi Uredbe (EU) 2021/2115**(COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD))**

(2023/C 100/21)

Poročevalec: **José Manuel ROCHE RAMO**Soporočevalec: **Arnold PUECH d'ALISSAC**

Zaprosili	Evropski parlament, 14. 7. 2022 Svet, 6. 7. 2022
Pravna podlaga	člen 192(1) in člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Sklep plenarne skupščine	22. 2. 2022
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	24. 11. 2022
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14.12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	157/01/04

1. Sklepi in priporočila

1.1 Predlog uredbe o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev uvaja vrsto novosti in ukrepov za odpravo nekaterih pomanjkljivosti, ugotovljenih pri uporabi in izvrševanju direktive o trajnostni rabi pesticidov ⁽¹⁾.

1.2 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) priznava, da je ta revizija potrebna, in z zadovoljstvom ugotavlja, da je številne omejitve sedanje direktive in pobude iz tega novega predloga opredelil že v ugotovitvah in priporočilih svojega poročila o oceni ⁽²⁾. Če jih nekaj navedemo: s to uredbo se med drugim skuša odzvati na potrebo po večji usklajenosti pri izvrševanju nacionalnih akcijskih načrtov, odpraviti razlike v sedanjih razmerah držav članic, zagotoviti ustrezno usposabljanje uporabnikov ter poudariti pomen spodbujanja novih tehnologij, kot je precizno kmetovanje.

1.3 V skladu s cilji iz strategije „od vil do vilic“ in strategije za biotsko raznovrstnost do leta 2030 je namen predloga uredbe o trajnostni rabi pesticidov izboljšati okoljsko, gospodarsko in socialno trajnostnost prehranskih sistemov. V zvezi s tem EESO pozdravlja vključitev teh ciljev, hkrati pa priznava koristi, ki jih bo to prineslo za izboljšanje zdravja državljanov in potrošnikov ter okolja.

1.4 Nova evropska strategija uvaja kvantitativne cilje za zmanjšanje uporabe pesticidov in z njimi povezanega tveganja do leta 2030. Ti cilji so vsekakor ambiciozni, zato je treba ob upoštevanju ⁽³⁾ pretekelega zmanjšanja uporabe ter geografskih, agronomskih in socialno-ekonomskih razmer v različnih državah članicah določiti razumna prehodna

⁽¹⁾ Direktiva 2009/128/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti za doseganje trajnostne rabe pesticidov (UL L 309, 24.11.2009, str. 71).

⁽²⁾ Informativno poročilo EESO *Ocena direktive o trajnostni rabi pesticidov*.

⁽³⁾ Eurostat, Pesticides sales in the EU (Prodaja pesticidov v EU).

obdobja, v katerih bo kmetom dovoljeno uporabljati nove alternativne proizvode. Glede na to, da sedanja orodja z nizkim tveganjem pridejo na trg v povprečju šele po desetih letih, morajo biti zakonodajalci še posebej skrbni pri določanju rokov za doseganje teh ciljev in omogočiti prožnost, ki je potrebna, da nihče ne bo zapostavljen. Poleg tega predlog Komisije za tako imenovana „občutljiva območja“ določa daljnosežne omejitve uporabe fitofarmaceutskih sredstev. EESO opozarja, da so v predvideno opredelitev in področje uporabe določb za „občutljiva območja“ zajeta velika območja kmetijske proizvodnje v EU. Takšna zahteva ima daljnosežne posledice in bi jo bilo zato treba sprejeti le na podlagi dobre znanstvene in agronomske ocene učinka.

1.5 Kar zadeva usklajene kazalnike tveganja, so potrebne jasne smernice in ustrezni kazalniki. Ker so sedanji podatki, zlasti glede uporabe kemičnih pesticidov, omejeni, je pri uporabljeni metodi potrebna izjemna previdnost, zlasti v primeru, ko se kot referenčna vrednost (usklajeni kazalniki tveganja 1) uporabi komercialna prodaja. Na enak način je treba posebno pozornost nameniti časovnemu obdobju, ki se uporabi za njen izračun. V zvezi s tem bi bilo mogoče ocene o dajanju pesticidov v promet izboljšati, na primer z vključitvijo razlikovanja med poklicnimi dovoljenji ter „domačo uporabo in vrtnarjenjem“ (tj. za kmetijske in nekmetske namene).

1.6 Zaradi negativnih posledic zadnjih kriz – od pandemije do invazije in vojne v Ukrajini ter izrazitega povečanja učinkov podnebnih sprememb (suše, požari, poplave, novi škodljivci, vročinski valovi itd.) – je nujno, da se proizvodnja hrane in prehranska varnost uvrstita med glavne prednostne naloge politične agende EU.

1.7 Vendar mora EU še naprej razvijati časovni načrt, s katerim bo izpolnila svoje podnebne in trajnostne zaveze. Ker mora Evropa še naprej uresničevati ukrepe v okviru Agende 2030 in ciljev trajnostnega razvoja, je treba upoštevati tudi vplive in učinke sedanjega okvira na agroživilske sisteme. V zvezi s tem je treba v sedanjem kriznem scenariju razmisliti o možnosti uporabe nekaterih odstopanj, ki morajo biti natančno določena in za omejeno obdobje ⁽⁴⁾.

1.8 To krizo je treba izkoristiti tudi kot priložnost za obravnavo strukturnih vzrokov svetovne nestabilnosti in preoblikovanje dinamike dobavnih verig, ki bi omogočilo trajne izboljšave za ljudi in planet. Zlasti je nujno začeti poglobljeno razpravo in razmislek o agroživilskem sistemu, ki ga mora EU predlagati za prihodnja desetletja.

1.9 Hkrati ima EU obveznost in odgovornost, da proizvodnjo hrane in prehransko varnost obravnava kot pomemben strateški cilj. V tej zvezi morajo cilji zelenega dogovora in strategije „od vil do vilic“, kamor se uvršča tudi ta predlog, vedno temeljiti na znanstvenih dokazih, spremljati pa jih morajo ustrezne ocene učinka, da se zagotovita primernost ciljev in spoštovanje načela sorazmernosti.

1.10 V tem okviru je že več študij ⁽⁵⁾ opozorilo na morebitne škodljive učinke, ki bi jih na svetovni ravni povzročilo izrazito zvišanje cen hrane zaradi manjšega pridelka in nižjih donosov. Z zmanjšanjem kmetijske proizvodnje bi lahko Evropska unija postala bolj odvisna od uvoza hrane iz tretjih držav, kar bi povzročilo okoljsko, socialno in gospodarsko škodo.

1.11 Glavni cilj predloga mora biti zato zavezanost alternativnim rešitvam (zbirka orodij), ki dajejo prednost boljši uporabi in upoštevanju integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi, ki mora biti še naprej temelj predloga, s čimer bi povečali in podprli uporabo alternativnih načinov zatiranja škodljivcev, kot so fitofarmaceutska sredstva

⁽⁴⁾ Resolucija Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vojna v Ukrajini ter njene gospodarske, socialne in okoljske posledice (UL C 290, 29.7.2022, str. 1).

⁽⁵⁾ FAO, *Hunger Hotspots – FAO-WFP early warnings on acute food insecurity* (Žarišča lakote – zgodnja opozorila Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo in Svetovnega programa za hrano o pereči negotovosti glede preskrbe s hrano).

z majhnim tveganjem ali fitofarmaceutvska sredstva na biološki osnovi. Vendar zaenkrat te rešitve še ne morejo nadomestiti uporabe kemičnih pesticidov. Države članice morajo čim prej začeti spodbujati uporabo te zbirke orodij, hkrati pa vzpostaviti ustrezne sisteme spodbud.

1.12 Ta zbirka orodij se mora osredotočiti na uporabo različnih rešitev in ukrepov, ki temeljijo na znanosti in inovacijah: uporaba odpornejših sort, certificirana semena, ohranitveno kmetijstvo, integrirana pridelava, nove tehnike urejanja genoma (nove tehnike gojenja), ekološko kmetovanje, kolobarjenje, digitalne tehnike in gojenje manj pomembnih kmetijskih rastlin morajo služiti kot vodilo za uspešen prehod na model, ki temelji na manjši uporabi fitofarmaceutvskih sredstev;

1.13 Da bi to dosegli, moramo nujno imeti trajnostne, znanstveno utemeljene, učinkovite, varne in cenovno dostopne fitosanitarne sisteme, ki lahko kmetom nudijo potrebna orodja za ohranjanje konkurenčnosti. V zvezi s tem mora Komisija zahtevati vzajemnost standardov, tako da bodo predpisi za uvoz proizvodov iz tretjih držav, obdelanih s sredstvi, ki na trgu Unije niso dovoljena, vsaj enakovredni tistim, ki se uporabljajo v EU.

1.14 Hkrati je bistveno preprečiti nesorazmerno povečanje birokratskega bremena za kmete, saj bi to še izraziteje prizadelo male in srednje velike kmetije, ki so zaradi ekonomije obsega manj odporne na tovrstne gospodarske razmere.

1.15 Po drugi strani pa morajo biti organi upravljanja, odgovorni za sporočanje statističnih podatkov, zelo natančni pri ravnanju z njimi, zlasti pa je treba spoštovati pravice posameznikov do zasebnosti in lastništva podatkov, saj gre velikokrat za zaupne informacije.

1.16 EESO pozdravlja prizadevanje za model nepristranskega, strokovnega in neodvisnega svetovanja, ki bo kmetom omogočil, da bodo na poljih še naprej uporabljali trajnostne prakse. Vloga, ki jo lahko pri tem imajo kmetijske organizacije in zadruga, bo ključnega pomena, da bodo kmetje pridobili kar največje koristi tako pri proizvodnji kot pri morebitnem kolektivnem trženju (npr. zadruga).

1.17 EESO prav tako pozdravlja uvedbo posebnega ukrepa v obliki finančne podpore za kritje stroškov, ki jih imajo kmetje, vendar kljub temu meni, da je treba podrobneje določiti nekatere vidike njene vključitve v skupno kmetijsko politiko (SKP). Zlasti je treba razjasniti časovni okvir in začetek njenega izvajanja, saj je treba upoštevati dejstvo, da bi morali biti 1. januarja 2023 potrjeni in v veljavi nova SKP in z njo povezani strateški načrti držav članic.

2. Ozadje

2.1 Evropska komisija je objavo predloga uredbe o trajnostni rabi fitofarmaceutvskih sredstev v okviru revizije direktive o trajnostni rabi pesticidov prvotno načrtovala 23. marca 2022, vendar jo je zaradi posledic ruske invazije na Ukrajino preložila na 22. junij 2022. Uredba je bila objavljena v svežnju o varstvu narave skupaj z uredbo o obnovi narave. Sveženj odločilno prispeva k izvajanju evropskega zelenega dogovora, strategije „od vil do vilic“ in strategije za biotsko raznovrstnost.

2.2 V skladu s strategijo „od vil do vilic“ so glavni cilji predloga Komisije:

— do leta 2030 za 50 % zmanjšati splošno uporabo kemičnih pesticidov in z njimi povezano tveganje (cilj 1 za zmanjšanje) ter do leta 2030 za 50 % zmanjšati uporabo nevarnejših pesticidov (cilj 2 za zmanjšanje) v primerjavi s povprečjem v letih 2015, 2016 in 2017;

— povečati uporabo in izboljšati izvrševanje integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi;

— povečati uporabo manj nevarnih in nekemičnih alternativ kemičnim pesticidom za zatiranje škodljivih organizmov;

- izboljšati razpoložljivost podatkov o spremljanju uporabe in tveganj pesticidov za zdravje in okolje;
- izboljšati izvrševanje, uporabo in izpolnjevanje pravnih določb v vseh državah članicah, da bi se izboljšali učinkovitost in uspešnost politik; in
- spodbujati sprejemanje novih tehnologij, kot je precizno kmetovanje, da bi zmanjšali splošno uporabo pesticidov in z njimi povezano tveganje.

2.3 Države članice bodo lahko znižale svoj nacionalni cilj glede uporabe in tveganja kemičnih fitofarmaceutskih sredstev s sistemom uteževanja, v katerem se bodo upoštevale vrednosti o intenzivnosti rabe ter vrednosti v zvezi z uporabo in tveganjem. V nobenem primeru ta odstotek znižanja do leta 2030 ne sme biti nižji od 35 % ali višji od 70 %.

2.4 Za doseg te rezultate predlog Komisije določa pravno zavezujoče cilje zmanjšanja v EU. Nova pravila določajo tudi, da morajo države članice sprejeti zavezujoče cilje v podporo doseganju splošnega cilja EU. Uredba določa, da se bo državam članicam omogočila določena mera prožnosti za upoštevanje nacionalnih razmer. Pozornost bo treba nameniti zlasti preteklemu napredku in intenzivnosti rabe pesticidov v posameznih državah članicah.

2.5 Komisija bo vsako leto izmerila uporabo in tveganje kemičnih pesticidov, pri čemer bo kot metodo uporabila podatke o prodaji fitofarmaceutskih sredstev, ki jih države članice sporočajo Komisiji. Osnova za izračun 50-odstotnega zmanjšanja bo prodaja v letih 2015, 2016 in 2017.

2.6 Vse aktivne snovi, ki se dajo v promet v obliki fitofarmaceutskih sredstev, bodo razvrščene v eno od štirih skupin, vsaka od njih pa bo dobila utežni faktor, ki bo višji v primeru nevarnejših skupin.

2.7 Če povzamemo, so glavne novosti revizije naslednje:

- sprejetje uredbe, ki je neposredno zavezujoča in se enotno uporablja v vseh državah članicah;
- pravno zavezujoči cilji: 50-odstotno zmanjšanje uporabe in tveganja kemičnih pesticidov ter uporabe nevarnejših pesticidov do leta 2030;
- racionalizirani nacionalni akcijski načrti in letna poročila, ki podpirajo pravno zavezujoče cilje;
- okolju prijazno zatiranje škodljivih organizmov, ki jamči, da vsi kmetje izvajajo integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi, kemični pesticidi pa se uporabljajo le v skrajnem primeru;
- nov register v podporo inšpekcijskim pregledom naprav za nanašanje pesticidov;
- zaveza k pregledu usklajenih kazalnikov tveganja glede na podatke iz statistike kmetijskih vložkov in proizvodnje;
- spodbude za kmete za zmanjšanje pesticidov v okviru nove SKP: izredna finančna sredstva v podporo skladnosti za obdobje petih let;
- usposabljanje: nova obdobja veljavnosti potrdil o usposabljanju in dokazila o usposabljanju, potrebna za nekatere dejavnosti;
- prepoved uporabe vseh pesticidov na občutljivih območjih in v trimetrskem pasu ob teh območjih;
- strožja merila za izjeme v primeru škropljenja iz zraka.

2.8 Ključni sveženj politik bo podpiral kmete in druge uporabnike pri prehodu na bolj trajnostne sisteme proizvodnje hrane, zlasti: (i) povečanje niza bioloških alternativ in alternativ z nizkim tveganjem na trgu; (ii) spodbude za kmete za zmanjšanje uporabe pesticidov v okviru nove SKP; (iii) raziskave in razvoj v okviru programa Obzorje 2030 in (iv) ekološki akcijski načrt.

3. Splošne ugotovitve

3.1 Sedanji krizni scenarij, od pandemije do invazije in vojne v Ukrajini ter izrazitega povečanja učinkov podnebnih sprememb (suše, požari, poplave, novi škodljivci, vročinski valovi itd.), močno obremenjuje evropske in svetovne agroživilske sisteme. Kljub temu te ovire ne bi smele preprečiti EU, da izpolni svojo odločno zavezo nadaljnjemu razvoju ukrepov za pravični prehod, kot je določeno v Agendi 2030 ⁽⁶⁾.

3.2 EESO je v številnih mnenjih pozval k celoviti prehranski politiki EU, ki bi zagotovila: (i) ekonomsko, okoljsko in socialno-kulturno trajnostnost; (ii) povezovanje sektorjev, področij politike in ravni upravljanja; (iii) vključujoče postopke odločanja in (iv) kombinacijo obveznih ukrepov (predpisov in obdavčitev) in spodbud (cenovnih premij, dostopa do posojil, virov in zavarovanja) za pospešitev prehoda na trajnostne prehranske sisteme ⁽⁷⁾.

3.3 Za doseg te ciljev sta potrebni večja usklajenost in skladnost med različnimi politikami in zakonodajo EU: evropskim zelenim dogovorom, strategijo „od vil do vilic“, strategijo za biotsko raznovrstnost, akcijskim načrtom za ničelno onesnaževanje, trajnostno rabo fitofarmaceutskih sredstev itd.

3.4 Poleg tega se proračun SKP ne bi smel zmanjšati ali ostati na sedanji ravni, temveč bi ga bilo treba povečati in s tem podpreti prehod. Pogoj za odobritev strateških načrtov SKP bi moral biti, da države članice sprejmejo celovite načrte za preoblikovanje prehranskega okolja, v katerih so spodbude za zdravo in trajnostno proizvodnjo hrane povezane z oblikovanjem novih trgov za te proizvode ⁽⁸⁾.

3.5 V zvezi s tem EESO pozdravlja odločitev, da se v okviru nove SKP daje prednost financiranju prostovoljnih praks, usmerjenih v trajnostno rabo fitofarmaceutskih sredstev, ne da bi s to usmeritvijo finančnih sredstev kaznovali ali ogrozili prihodke od uporabe drugih alternativnih praks, ki so enako zakonite in dovoljene v skladu z evropsko zakonodajo. Finančna sredstva, kot so zeleni načrti in pobude za razvoj podeželja, so bila na splošno dostopna le za pobude, ki presegajo zakonske zahteve. Novi okvir bo vsem državam članicam omogočil, da pet let financirajo izpolnjevanje vseh obveznosti kmetov v okviru trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev.

3.6 EESO prav tako ceni prizadevanja za večjo učinkovitost nacionalnih akcijskih načrtov za trajnostno rabo fitofarmaceutskih sredstev. Doslej so se nacionalni akcijski načrti za trajnostno rabo fitofarmaceutskih sredstev med seboj lahko precej razlikovali, njihovi cilji so bili prostovoljni in lahko so zajemali različna interesna področja, novi nacionalni akcijski načrti pa bodo imeli bolj racionalizirano vsebino, vključno s podrobnim seznamom pobud in povezavami s cilji strategije „od vil do vilic“. Vse države članice bodo morale navesti finančne in druge ukrepe za spodbujanje integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi in nekemičnih alternativ. V letnih poročilih o napredku in izvajanju bodo morale predstaviti trende v zvezi z napredkom pri vseh ciljnih ter zbrati kvantitativne podatke o doseganju cilja trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev. Komisija bo vsaki dve leti pripravila analizo letnih poročil o napredku in izvajanju.

⁽⁶⁾ Resolucija Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Vojna v Ukrajini ter njene gospodarske, socialne in okoljske posledice (UL C 290, 29.7.2022, str. 1).

⁽⁷⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija „od vil do vilic“ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem (COM(2020) 381) (UL C 429, 11.12.2020, str. 268).

⁽⁸⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija „od vil do vilic“ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem (COM(2020) 381) (UL C 429, 11.12.2020, str. 268).

3.7 Vendar je ključno, da s tem novim modelom upravljanja nihče ne bo zapostavljen: zagotoviti je treba, da bodo kljub različnim izhodiščem vse države članice lahko dosegle optimalno izvajanje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev.

3.8 Za uresničitev tega cilja bi bilo treba organizirano civilno družbo in zlasti organizacije z izkušnjami na področju pesticidov tesno vključiti v pripravo, spremljanje in prihodnje ocenjevanje nove uredbe. Izboljšati je treba kakovost informiranja širše javnosti, zlasti potrošnikov, o vlogi pesticidov, ter kakovost usposabljanja in obveščanja uporabnikov pesticidov⁽⁹⁾.

3.9 Poštene cene hrane (ki odražajo dejanske stroške proizvodnje za okolje in družbo) so ključnega pomena, da se na dolgi rok vzpostavijo trajnostni prehranski sistemi. Bistveno je, da EU tudi med sedanjo krizo v preferencialnih trgovinskih sporazumih zagotovi resnično vzajemnost standardov⁽¹⁰⁾.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Za trajnostno uporabo fitofarmaceutskih sredstev je ključnega pomena izboljšanje dostopa, razpoložljivosti in stroškovne učinkovitosti alternativnih rešitev in novih tehnologij. Integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi, vključno z drugimi praksami varstva rastlin pred škodljivimi organizmi z majhnim vnosom pesticidov, ki so značilne za integrirano pridelavo in ekološko kmetovanje, je bil eden ključnih elementov direktive, prav tako pa je temelj nove uredbe⁽¹¹⁾.

4.2 Predlog uredbe kot splošno pravilo določa, da morajo poklicni uporabniki, vključno s kmeti, pred uporabo kemičnih fitofarmaceutskih sredstev uporabiti nekemične ukrepe. To vključuje ukrepe, kot so kolobarjenje, nadzor škodljivih organizmov, integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi in zatiranje škodljivih organizmov z uporabo nekemičnih metod in drugih pesticidov z manjšim tveganjem⁽¹²⁾.

4.3 To ne pomeni, da uporaba pesticidov v določenih okoliščinah ni mogoča ali potrebna. Nasprotno, v nekaterih primerih – pri proizvodnji hrane za trg – se lahko škodljivi organizmi uspešno zaterejo le s pesticidi, ki se v skladu s ključnim načelom integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi uporabijo le kot zadnja možnost. Kot primer bi bilo treba izpostaviti pomen pesticidov za namene manjših uporab.

4.4 Podnebne spremembe pospešujejo širjenje škodljivih organizmov, ki zahtevajo uporabo pesticidov, potem ko so izčrpana vsa druga orodja za zatiranje. Potreba je še bolj očitna, saj vse ocene kažejo, da bo v naslednjih tridesetih letih na svetu za dobri dve milijardi več prebivalcev. Ta scenarij je treba ustrezno upoštevati, da bi se zagotovil stabilen sistem proizvodnje hrane, ki bo lahko nahranil vedno večje število svetovnega prebivalstva.

4.5 Po drugi strani pa vse pogostejše suše, poplave, vročinski valovi in izrazite temperaturne spremembe v zadnjih letih slabijo zmogljivosti kmetov za proizvodnjo hrane in zmanjšujejo njihove letine. V tem okviru je treba v sedanjih kriznih razmerah, ki sta jih prvenstveno povzročili pandemija in nato invazija na Ukrajino, pa tudi zgoraj navedeni učinki podnebnih sprememb, zagotoviti ohranjanje stabilnih donosov v kmetijski proizvodnji, da bi svet imel na voljo zadostno količino visoko kakovostnih proizvodov za zagotovitev prehranske varnosti.

⁽⁹⁾ Informativno poročilo EESO *Ocena direktive o trajnostni rabi pesticidov*.

⁽¹⁰⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Strategija „od vil do vilic“ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem (COM(2020) 381) (UL C 429, 11.12.2020, str. 268)

⁽¹¹⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o integrirani pridelavi v Evropi (mnenje na lastno pobudo (UL C 214, 8.7.2014, str. 8).

⁽¹²⁾ Informativno poročilo EESO *Ocena direktive o trajnostni rabi pesticidov*.

4.6 V uredbi je izpostavljena tudi ključna vloga neodvisnih svetovalcev, ki bodo strokovno svetovali v skladu z veljavnimi pravili za posamezne kmetijske rastline in integriranim varstvom rastlin pred škodljivimi organizmi. V tem smislu je ključno okrepiti in spodbujati svetovalno vlogo strokovnih kmetijskih in združenih organizacij, ki opravljajo neposredno podporno delo kot svetovalci na terenu. V Španiji na primer je mnenje svetovalca obvezno za veliko večino pridelkov, zaradi česar se je število uradno certificiranih svetovalcev povečalo na več kot 20 000.

4.7 EESO je v svoji prejšnji oceni direktive o trajnostni rabi pesticidov poudaril, da je treba izboljšati sistem spremljanja in zagotoviti skladnost z direktivo o trajnostni rabi pesticidov in nacionalnimi akcijskimi načrti. V okviru trajnostne rabe pesticidov bodo morali poklicni uporabniki evidentirati razloge za kakršno koli posredovanje (kemično, biološko, fizikalno ali kulturno).

4.8 V zvezi s tem bi bilo treba v predlogu uredbe posebno pozornost nameniti konceptu zavarovanih ali občutljivih območij. Uporaba fitofarmaceutskih sredstev na nekaterih zavarovanih ali občutljivih območjih (urbane zelene površine, vključno z javnimi parki ali vrtovi, igrišča, rekreacijske ali športne površine, javne poti, zaščitena območja Natura 2000 in vsa ekološko občutljiva območja, ki jih je mogoče ohraniti za ogrožene opraševalce) ne bo več mogoča, razen če bodo izpolnjeni določeni pogoji in šele ko bo strokovnjak, ki bo sredstva nanašal, natančno utemeljil, katera sredstva bo uporabil ter kako, kdaj in kako dolgo jih bo uporabljal. Zato je bistveno, da imajo organi, pristojni za odobritev, dovolj usposobljenega osebja, da ne bi prišlo do zamud, ki bi povzročile zapoznel nanos in s tem onemogočile pravočasno ukrepanje proti škodljivim organizmom.

4.9 Po drugi strani bi bilo treba upoštevati posebne geografske in podnebne pogoje v državah članicah, da se prepreči pretirano omejevanje uporabe fitofarmaceutskih sredstev za kmetijske površine na ekološko občutljivih območjih, kjer v nasprotnem primeru ne bi mogli obvladovati pojava novih škodljivih organizmov. V Španiji na primer omrežje Natura pokriva 27 % ozemlja, ki vključuje na tisoče hektarjev površine za gojenje kmetijskih rastlin in živinorejo. Dobra strategija bi bila razčlenitev različnih območij z razmejitvijo in ločevanjem območij, ki so sestavni del zavarovanega območja, od preostalih območij. Kot zadnje bi bilo treba odločitev o omejitvi uporabe na občutljivih območjih sprejeti na podlagi trdnih znanstvenih in agronomskih dokazov, ki bi podprli razvrstitev določenega območja med zavarovana območja.

4.10 Prag, ki ga je treba doseči, da je mogoče kemično posredovati, se podrobno določi v pravilih za posamezne kmetijske rastline, pristojni organi držav članic pa morajo vzpostaviti elektronski register integriranega varstva rastlin pred škodljivimi organizmi in fitofarmaceutskih sredstev, s čimer se zagotovi, da bodo poklicni uporabniki vnašali svoje podatke.

4.11 Ker je bilo pomanjkanje ustreznega znanja o optimalni uporabi pesticidov ena glavnih ovir za izvajanje direktive o trajnostni rabi pesticidov⁽¹³⁾, EESO pozdravlja dejstvo, da je Komisija upoštevala številna njeno priporočila o usposabljanju in izpopolnjevanju.

4.12 Vzpostavljen bo nov centralni elektronski register za izdajanje potrdil o usposabljanju. Vseboval bo podrobne informacije o obdobju veljavnosti potrdil o usposabljanju (pet let za svetovalca in 10 let za distributerja ali poklicnega uporabnika). Dokazilo o opravljenem usposabljanju bosta morala pokazati uporabnik pred nakupom ali uporabo fitofarmaceutskih sredstev, registriranih za naprave za nanašanje za poklicno uporabo, in svetovalec pred začetkom svetovanja. Distributerji bodo morali imeti zadostno število usposobljenega osebja.

4.13 Uprava mora zagotoviti zasebnost pri uporabi kmetijskih podatkov, predvsem pa morata postati usposabljanje na področju digitalnih znanj in širokopasovni internet veliko lažje dostopna kmetom, da se preprečijo velike obremenitve in napor kmetov, ki pogosto nimajo tehničnih sredstev in človeških virov za izpolnjevanje elektronskega registra.

⁽¹³⁾ Informativno poročilo EESO *Ocena direktive o trajnostni rabi pesticidov*.

4.14 K izvajanju uredbe bi pripomogla večja ozaveščenost javnosti, zlasti potrošnikov, o vlogi in uporabi pesticidov v skladu z nacionalno in evropsko zakonodajo. Ključnega pomena bi bile kampanje ozaveščanja in razširjanja informacij, namenjene boljšemu obveščanju splošne javnosti in oblikovalcev politik, na primer o dejavnikih, ki vplivajo na oblikovanje cen hrane, ali vprašanjih, ki so tesneje povezana z označevanjem ali certificiranjem izdelkov⁽¹⁴⁾.

4.15 Podobno je treba primerljive pogoje ohranjati tudi na področju mednarodne trgovine. Zaradi skladnosti med različnimi politikami EU je treba še naprej izjemno skrbno ravnati na področju prepovedi uvoza živil, obdelanih s proizvodi, ki so v EU prepovedani.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁴⁾ Informativno poročilo EESO *Ocena direktive o trajnostni rabi pesticidov*.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 389/2012 glede izmenjave informacij, ki se vodijo v elektronskih evidencah, o gospodarskih subjektih, ki sodelujejo pri gibanju trošarinskega blaga med državami članicami v komercialne namene

(COM(2022) 539 final – 2022/0331 (CNS))

(2023/C 100/22)

Zaprosilo	Svet Evropske unije, 27. 10. 2022
Pravna podlaga	člena 113 in 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	209/0/3

Odbor se strinja z vsebino predloga uredbe Sveta o spremembi Uredbe (EU) št. 389/2012 glede izmenjave informacij, ki se vodijo v elektronskih evidencah, o gospodarskih subjektih, ki sodelujejo pri gibanju trošarinskega blaga med državami članicami v komercialne namene⁽¹⁾ in nima nobenih pripomb, zato je na 574. plenarnem zasedanju 14. in 15. decembra 2022 (seja z dne 14. decembra 2022) z 209 glasovi za, nobenim glasom proti in tremi vzdržanimi glasovi sklenil o tem predlogu podati pozitivno mnenje.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ COM(2022) 539 final.

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi ukrepov za upravljanje, ohranjanje in nadzor, ki se uporabljajo na območju, zajetem s Sporazumom o ribolovu v južnem Indijskem oceanu (SIOFA)

(COM(2022) 563 final – 2022/0348 (COD))

(2023/C 100/23)

Zaprosilo	Evropski parlament, 9. 11. 2022 Svet, 10. 11. 2022
Pravna podlaga	člen 43(2) in člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za kmetijstvo, razvoj podeželja in okolje
Datum sprejetja na plenarnem za- sedanju	14. 12. 2022
Plenarno zasedanje št.	574
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	202/0/3

Odbor se v celoti strinja z vsebino predloga in nima nobenih pripomb, zato je sklenil ta predlog podpreti.

V Bruslju, 14. decembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

ISSN 1977-1045 (elektronska različica)
ISSN 1725-5244 (tiskana različica)

Urad za publikacije
Evropske unije
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

SL